

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

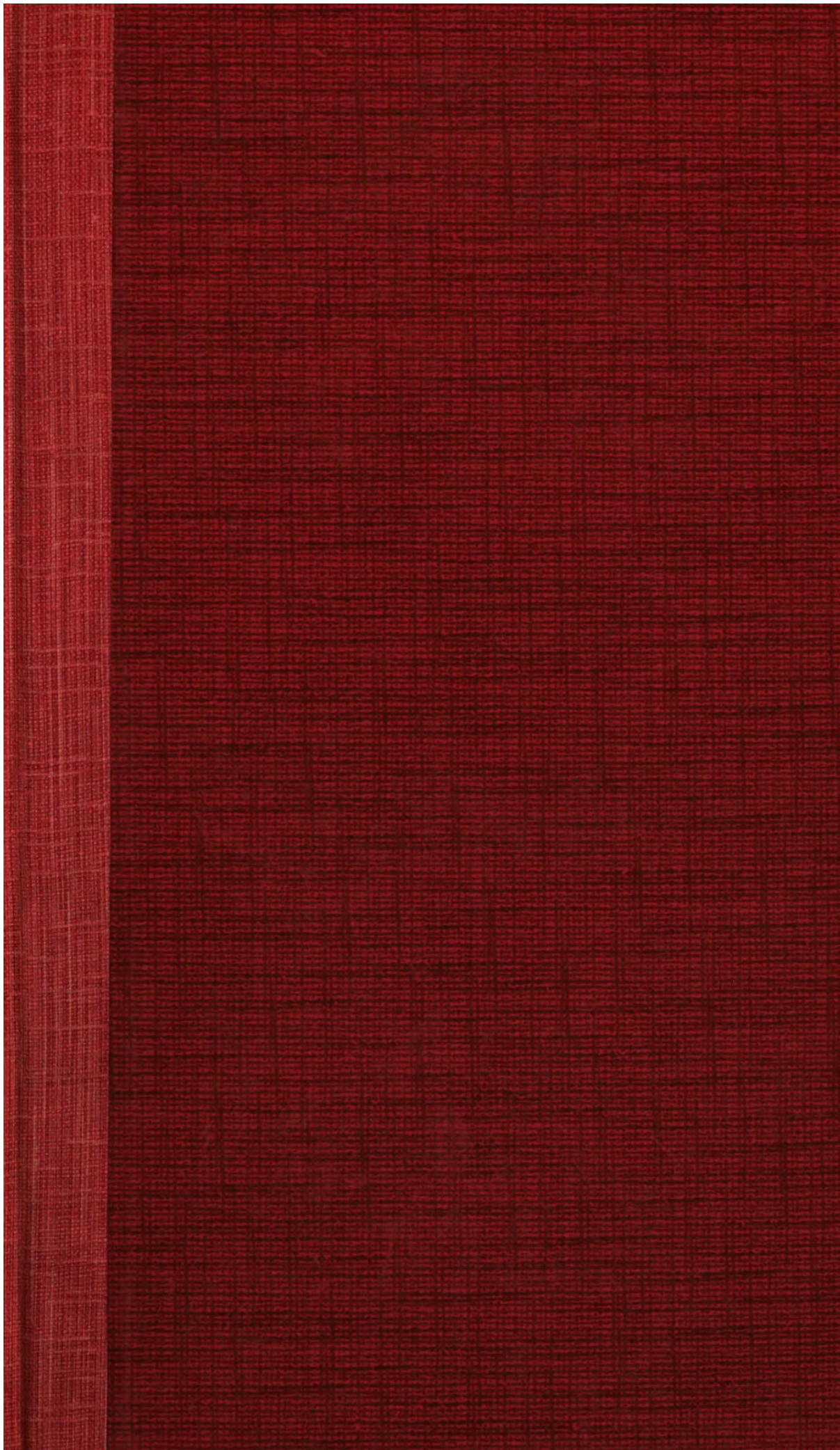
This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

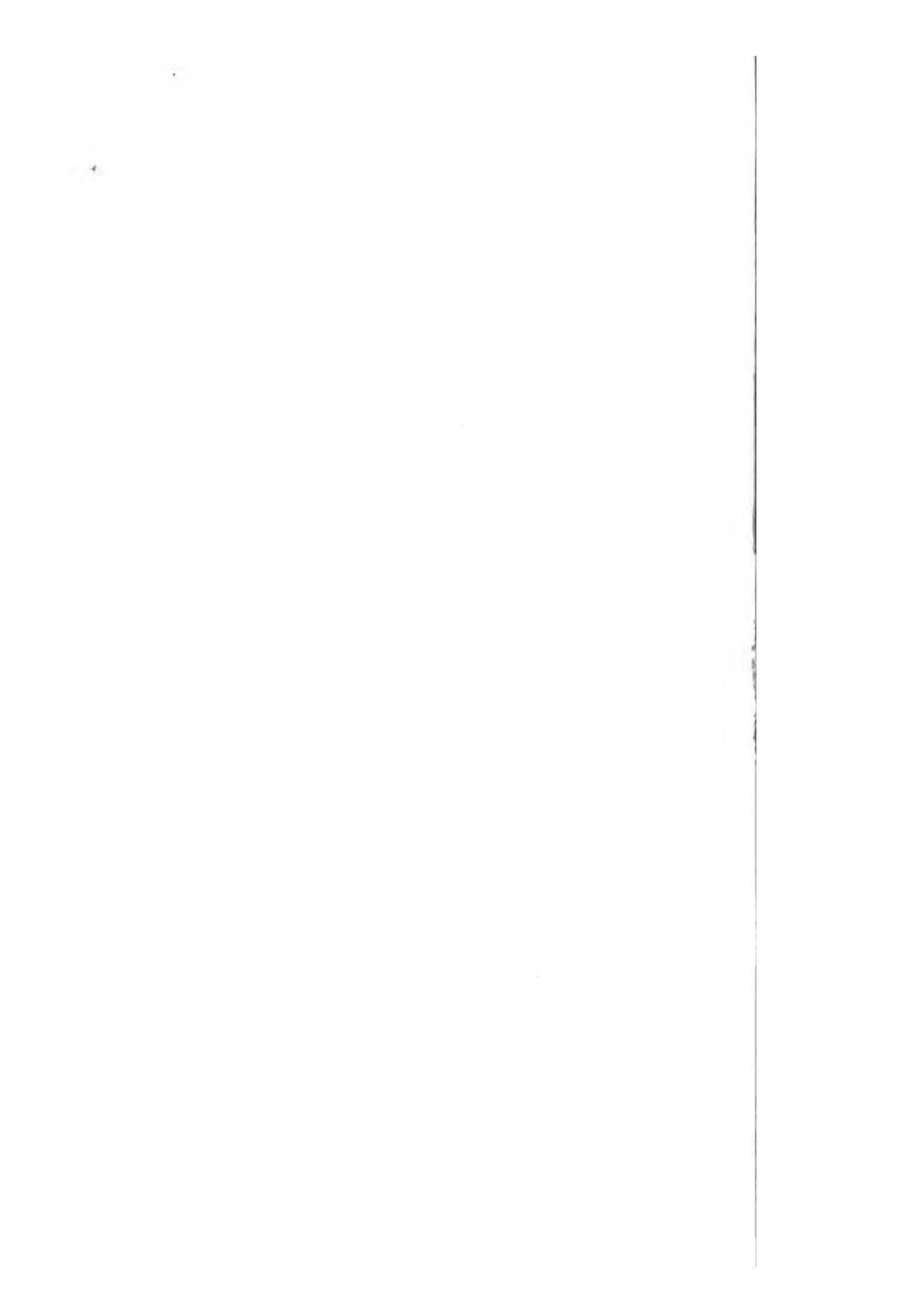

Pregethan
C. G. Kinney
by feather
Griffiths, Albertway
1877.

100

PREGETHAU

AR AMRYWIOL O BYNCIAU PWYSIG;

GAN

Y PARCH. C. G. FINNEY,

AWDWR "DARLITHIAU AR ADFYWIADAU CREFYDDOL,"

AMERICA.

WEDI EU CYFIEITHU I'R GYMRAEG,

GAN E. GRIFFITHS, ABERTAWY.

Abertawp:

ARGRAFFWYD GAN E. GRIFFITHS, HEOL FAWR.

—
1841.

100 e. 1233

LIBRARY
MAY 5 1905
MUSEUM

RHAGYMATRODD.

MAE yr adfywiadau a deimlir yn bresennol mewn llawer o ardaloedd trwy ein gwlad, y chwanegiadau mawrion sy at lawer o eglwysi, a'r ymofyniad sy mewn cannoedd etto o wrandawyr y gair am wybod eu dyledswydd gyda golwg ar eu cyflwr ysbrydol yn wyneb gweinidogaeth yr efengyl, yn achos llawenydd mawr i bob dyn ystyriol. Tybiai lliaws mawr, y blynyddau a aethant heibio, os deuent dan y gair, ac i "lan y llyn," eu bod yn gwneuthur eu dyledswydd, ac nad oedd ganddynt ddim chwaneg i'w wneuthur, ond aros amser Duw i'w dychwelyd. Hyderir fod y camgymmeriad dinystriol hwn, i raddau helaeth, yn awr wedi ei symud; fod gwrandawyr yr efengyl yn ystyried perthynas y gennadwri â hwynt, a'u rhwymau i blygu yn ddioed i alwad Duw. Diau fod gwaith y Parch. C. G. Finney, wedi bod dan fendith Duw i gywiru meddwl cannoedd a miloedd yn Nghymru, gyda golwg ar eu cyfrifoldeb i Dduw, ac i'w dwyn i gyflwyno eu hunain iddo.

Bydded i'r darlennydd ystyried y pregethau hyn wrth eu darllen: mae y materion a drinir ynddynt yn bwysig, ac mae angen mawr fod ein golygiadau yn gywir yn eu cylch. Yn y bregeth ar etholedigaeth, mae amrywiol o sylwadau dyeithr; ac nid tebygol y boddiant bawb. Wrth ddarllen y bregeth hon, teimlwn fel pe byddem wedi myned o'n tir priodol ni. Mae llyfr Duw yn eglur iddo ef ei hun; cymmerwn ninnau y Datguddiad a roddodd efe i ni yn nghylch trefn iechydwrriaeth. Nac ymddyrysed neb gyda bwriadau tragwyddol Duw; ystyried pawb fod moddion digonol er cadwedigaeth yn eu dwylaw, neu o fewn eu cyrhaedd; a chan eu bod o drefniad Duw doeth a da, y bydd yr ymarferiad iawn o honynt yn sicr o ateb y dyben; ac mai hyn yw y ddamnedigaeth, "ddyfod goleuni i'r byd, a charu o ddynion y tywyllwch yn fwy nâ'r goleuni."

Hyderaf fod yr iaith a ddefnyddiwyd yn y cyfieithad hwn yn ystwyth, a dealladwy i bob darlennydd ystyriol. Bydded i fendith Ffynnonell pob daioni ddilyn y pregethau hyn, fel y byddont o wir lesâd i laweroedd.

E. GRIFFITHS.

Abertawy, Mawrth 25, 1841.

CYNNWYSIAD.

PREGETH I.

	TU DAL.
Y DYLAU PECHADURIAID NEWID EU CALONAU.	
Ezec. 18. 31. - - - - -	5

PREGETH II.

PA FODD I NEWID Y GALON.—Ezec. 18. 31. - -	37
--	----

PREGETH III.

TRADDODIADAU YR HYNAFIAID.—Mat. 15. 6. - -	61
--	----

PREGETH IV.

LLYGREDIGAETH LLWYR.—Ioan 5. 42. - - -	83
--	----

PREGETH V.

LLYGREDIGAETH LLWYR.—Rhuf. 8. 7. - - -	99
--	----

PREGETH VI.

PAHAM Y MAE PECHADURIAID YN CASAU DUW.—	
Ioan 15. 22. - - - - -	121

PREGETH VII.

NA ALL DUW FODDAU PECHADURIAID.—Luc 7. 31—35.	136
---	-----

PREGETH VIII.

CYTUNDEB CRISTIONOGOL.—Amos 3. 3. - - -	151
---	-----

PREGETH IX.

GORUCHWYLIAETH.—Luc 16. 2. - - - -	165
------------------------------------	-----

PREGETH X.

YR ATHRAWIAETH O ETHOLEDIGAETH.—Eph. 1. 4, 5.	176
---	-----

PREGETH XI.

GWRTHODEDIGAETH.—Jer. 6. 30. - - - -	187
--------------------------------------	-----

PREGETH XII.

CARIAD AT Y BYD.—1 Ioan 2. 15. - - -	203
--------------------------------------	-----

PREGETHAU.

PREGETH I.

Y DYLAU PECHADURIAID NEWID EU CALONAU.

EZEC. 18. 31.—“*Gwnewch iwch' galon newydd, ac ysbryd newydd; canys paham, tŷ Israel, y byddwch feirw?*”

LLEFARWYD y geiriau hyn wrth dŷ Israel, y rhai, mae yn amlwg, yn ol eu hanes, ac yn ol yr adnodau cysylltedig â'r testun, oeddynt mewn cyflwr anedifeiriol; a'r gofyniad am iddynt wneuthur iddynt galon newydd ac ysbryd newydd, a wesgid atynt â'r bygythiad dychrynlyd o farwolaeth. Nid all mai marwolaeth naturiol yw y farwolaeth yn y testun; canys rhaid i'r rhai a feddant, a'r rhai ni feddant galon newydd, feirw. Ac nid all olygu marwolaeth ysbrydol, yr hon sydd gyflwr o bechadurusrwydd hollol; pe felly dywedasad, Paham yr ydych eisioes wedi meirw? Rhaid y golyga y farwolaeth y llefarir yma am dani, farwolaeth dragywyddol, neu gyflwr o alltudiad oddiwrth Dduw a gogoniant ei allu, i'r hwn y bwrir yr enaid a fyddo farw yn ei anwireddau.

Mae y gorchymyn a roddir yma i Israel, yn ddyledswydd ar bob pechadur anedifeiriol, wrth yr hwn y llefara yr efengyl. Gofynir ganddo gyflawni yr un ddyledswydd, dan berygl o'r un gosp. Gan hyny mae yn beth o bwys annhraethol i ni ddeall y cais yn eglur, a'i wneuthur yn ddioedi. Y gofyniadau ag a godant yn naturiol mewn meddwl ystyriol wrth ddarllen y testun hwn, yw y rhai canlynol.

1. Beth sydd i ni ddeall wrth wneuthur calon newydd ac ysbryd newydd?

2. Ai rhesymol yw gofyn y cyflawniad o'r ddyledswydd hon, dan boen marwolaeth dragywyddol?

3. Pa fodd y mae y gofyniad hwn, fod i ni wneuthur calon newydd ac ysbryd newydd, yn gyson â dywediadau aml y Bibl, mai rhodd Duw yw calon newydd?

A ydyw Duw yn gofyn genym gyflawni y ddyledswydd hon, heb ddysgwyl i ni wneuthur hyny, yn unig i ddangos i ni ein gwendid

Pregelstau
C. G. Kinney
Cyfeithiad
Gripitau, Alberta
1877.

100

PREGETHAU

AR AMRYWIOL O BYNCIAU PWYSIG;

GAN

Y PARCH. C. G. FINNEY,

AWDWR "DARLITHIAU AR ADFYWIADAU CREFYDDOL,"

AMERICA.

WEDI EU CYFIEITHU I'R GYMRAEG,

GAN E. GRIFFITHS, ABERTAWY.

Abertawp:

ARGRAFFWYD GAN E. GRIFFITHS, HEOL FAWR.

—
1841.

100 e. 1233

RHAGY MADRODD.

MAE yr adfywiadau a deimlir yn bresennol mewn llawer o ardaloedd trwy ein gwlad, y chwanegiadau mawrion sy at lawer o eglwysi, a'r ymfyniad sy mewn cannoedd etto o wrandawyr y gair am wybod eu dyledswydd gyda golwg ar eu cyflwr ysbrydol yn wyneb gweinidogaeth yr efengyl, yn achos llawenydd mawr i bob dyn ystyriol. Tybiai lliaws mawr, y blynyddau a aethant heibio, os deuent dan y gair, ac i "lan y llyn," eu bod yn gwneuthur eu dyledswydd, ac nad oedd ganddynt ddim chwaneg i'w wneuthur, ond aros amser Duw i'w dychwelyd. Hyderir fod y camgymmeriad dinystriol hwn, i raddau helaeth, yn awr wedi ei symud; fod gwrandawyr yr efengyl yn ystyried perthynas y gennadwri â hwynt, a'u rhwymau i blygu yn ddioed i alwad Duw. Diau fod gwaith y Parch. C. G. Finney, wedi bod dan fendith Duw i gywiru meddwl cannoedd a miloedd yn Nghymru, gyda golwg ar eu cyfrifoldeb i Dduw, ac i'w dwyn i gyflwyno eu hunain iddo.

Bydded i'r darllynydd ystyried y pregethau hyn wrth eu darllen: mae y materion a drinir ynddynt yn bwysig, ac mae angen mawr fod ein golygiadau yn gywir yn eu cylch. Yn y bregeth ar etholedigaeth, mae amrywiol o sylwadau dyeithr; ac nid tebygol y boddiant bawb. Wrth ddarllen y bregeth hon, teimlwn fel pe byddem wedi myned o'n tir priodol ni. Mae llyfr Duw yn eglur iddo ef ei hun; cymmerwn ninnau y Datguddiad a roddodd efe i ni yn nghylch trefn iechydwrriaeth. Nac ymddyrysed neb gyda bwriadau tragwyddol Duw; ystyried pawb fod moddion digonol er cadwedigaeth yn eu dwylaw, neu o fewn eu cyrhaedd; a chan eu bod o drefniad Duw doeth a da, y bydd yr ymarferiad iawn o honynt yn sicr o ateb y dyben; ac mai hyn yw y ddamnedigaeth, "ddyfod goleuni i'r byd, a charu o ddynion y tywyllwch yn fwy nâ'r goleuni."

Hyderaf fod yr iaith a ddefnyddiwyd yn y cyfieithad hwn yn ystwyth, a dealladwy i bob darllynydd ystyriol. Bydded i fendith Ffynnonell pob daioni ddilyn y pregethau hyn, fel y byddont o wir lesâd i laweroedd.

E. GRIFFITHS.

Abertawy, Mawrth 25, 1841.

CYNNWYSIAD.

PREGETH I.

	TU DAL.
Y DYLAU PECHADURIAID NEWID EU CALONAU.	
Ezec. 18. 31. - - - - -	5

PREGETH II.

PA FODD I NEWID Y GALON.—Ezec. 18. 31. - -	37
--	----

PREGETH III.

TRADDODIADAU YR HYNAFIAID.—Mat. 15. 6. - -	61
--	----

PREGETH IV.

LLYGREDIGAETH LLWYR.—Ioan 5. 42. - - -	83
--	----

PREGETH V.

LLYGREDIGAETH LLWYR.—Rhuf. 8. 7. - - -	99
--	----

PREGETH VI.

PAHAM Y MAE PECHADURIAID YN CASAU DUW.—	
Ioan 15. 22. - - - - -	121

PREGETH VII.

NA ALL DUW FODDAU PECHADURIAID.—Luc 7. 31—35.	136
---	-----

PREGETH VIII.

CYTUNDEB CRISTIONOGOL.—Amos 3. 3. - - -	151
---	-----

PREGETH IX.

GORUCHWYLIAETH.—Luc 16. 2. - - -	165
----------------------------------	-----

PREGETH X.

YR ATHRAWIAETH O ETHOLEDIGAETH.—Eph. 1. 4, 5.	176
---	-----

PREGETH XI.

GWRTHODEDIGAETH.—Jer. 6. 30. - - -	187
------------------------------------	-----

PREGETH XII.

CARIAD AT Y BYD.—1 Ioan 2. 15. - - -	203
--------------------------------------	-----

PREGETHAU.

PREGETH I.

Y DYLAU PECHADURIAID NEWID EU CALONAU.

EZEC. 18. 31.—“*Gwnewch iwch' galon newydd, ac ysbryd newydd; canys paham, tŷ Israel, y byddwch feirw?*”

LLEFARWYD y geiriau hyn wrth dŷ Israel, y rhai, mae yn amlwg, yn ol eu hanes, ac yn ol yr adnodau cysylltedig â'r testun, oeddynt mewn cyflwr anedifeiriol; a'r gofyniad am iddynt wneuthur iddynt galon newydd ac ysbryd newydd, a wesgid atynt â'r bygythiad dychrynlyd o farwolaeth. Nid all mai marwolaeth naturiol yw y farwolaeth yn y testun; canys rhaid i'r rhai a feddant, a'r rhai ni feddant galon newydd, feirw. Ac nid all olygu marwolaeth ysbrydol, yr hon sydd gyflwr o bechadurusrwydd hollol; pe felly dywedasad, Paham yr ydych eisioes wedi meirw? Rhaid y golyga y farwolaeth y llefarir yma am dani, farwolaeth dragywyddol, neu gyflwr o alltudiad oddiwrth Dduw a gogoniant ei allu, i'r hwn y bwrir yr enaid a fyddo farw yn ei anwireddau.

Mae y gorchymyn a roddir yma i Israel, yn ddyledswydd ar bob pechadur anedifeiriol, wrth yr hwn y llefara yr efengyl. Gofynir ganddo gyflawni yr un ddyledswydd, dan berygl o'r un gosp. Gan hyny mae yn beth o bwys annhraethol i ni ddeall y cais yn eglur, a'i wneuthur yn ddioedi. Y gofyniadau ag a godant yn naturiol mewn meddwl ystyriol wrth ddarllen y testun hwn, yw y rhai canlynol.

1. Beth sydd i ni ddeall wrth wneuthur calon newydd ac ysbryd newydd?

2. Ai rhesymol yw gofyn y cyflawniad o'r ddyledswydd hon, dan boen marwolaeth dragywyddol?

3. Pa fodd y mae y gofyniad hwn, fod i ni wneuthur calon newydd ac ysbryd newydd, yn gyson â dywediadau aml y Bibl, mai rhodd Duw yw calon newydd?

A ydyw Duw yn gofyn genym gyflawni y ddyledswydd hon, heb ddysgwyl i ni wneuthur hyny, yn unig i ddangos i ni ein gwendid

a'n dibyniad arno ef? A ofyna efe genym wneuthur i ni galon newydd, dan boen marwolaeth dragywyddol, pan ar yr un pryd y gŵyr na feddwn allu i ufuddhau; ac os gwneir y gwaith ryw bryd, y rhaid iddo ef ei hun wneuthur y peth a ofyna efe genym ni? Er ateb y gofynion hyn yn foddhaol, cynnygiaf ddangos,

I. Beth na olyga y gofyniad hwn.

Dylid sylwi yma, er na roddwyd y Bibl i ddysgu i ni athroniaeth y meddwl, eto y gallwn fod yn hyderus fod ei holl ddywediadau yn gyson â gwir athroniaeth y meddwl. Defnyddir y gair *ysbryd* yn y Bibl mewn gwahanol ystyriaethau; golyga weithiau fôd ysbrydol, neu weithredydd moesol; mewn lleoedd ereill defnyddir ef yn yr ystyr yr arferwn ni ef mewn ymddyddan cyffredin. Wrth lefaru am dymmer dyn, dywedwn fod ganddo ysbryd da neu ddrwg, ysbryd hawddgar neu anhawddgar. Eglur yw mai dyna ei ystyr yn y testun. Defnyddir y gair *calon* hefyd mewn amrywiol o ystyriaethau: ymddengys yr arferir ef weithiau fel yn gyfystyr â'r gair enaid; eglur yw ei fod weithiau yn golygu yr ewyllys; weithiau y gydwybod; ymddengys yr arferir ef weithiau yn y fath ystyr helaeth ag y golyga holl weithrediadau moesol y meddwl; golyga weithiau y serchiadau naturiol neu gymdeithasol. Gellir penderfynu ei ystyr mewn unrhyw le, wrth ei gysylltiad. Ein gorchwyl presenol yw, deall ei ystyr yn y testun; canys yn yr ystyr hwn y gofynir i ni wneuthur i ni galon newydd ac ysbryd newydd. Dechreuaf, gan hyny, trwy ddywedyd,

1. Nad yw yn golygu y rhan gnawdol hōno o'r corph ag sydd yn eisteddle bywyd anifeilaidd.

2. Nad yw yn golygu enaid newydd. Mae genym un enaid, ac nid oes arnom angen un arall.

3. Ac ni ofynir genym greu unrhyw gynneddfau newyddion, i gorph na meddwl. Mae genym yn awr yr holl gynheddfau gofynol i weithredu yn foisol; yr ydym fel y gwnaeth Duw ni, ac nid oes arnom angen un newidiad yn sylwedd corph nac enaid.

4. Ac ni olyga hyn ein bod i wneuthur unrhyw gyfnewidiad yn ein *cyfansoddiad*. Ni ofynir genym chwanegu at ein cyfansoddiad, o ran meddwl na chorph, unrhyw egwyddor nac archwaeth. Llefara rhai dynion am newidiad calon fel rhywbeth gwyrthiol—rhywbeth yn yr hwn y mae pechadur i fod yn hollol ddyoddefol, ac am yr hwn y mae i ddysgwyl yn yr arferiad o foddion, fel y dysgwyliai am weithrediad meddyg, neu ysgydwad gwefraidd (*electric shock*). Nid oes angen i ddim gael ei chwanegu at y cyfansoddiad o'n corph

na'n meddwl; ac nid gwir yw mewn profiad, fod y rhai a gânt galon newydd, yn cael un newidiad yn nghyfansoddiad eu galluoedd. Yr un personau ydynt, o ran corph ac enaid ag oeddynt o'r blaen. Yn y dull y tueddant i ddefnyddio, ac y maent yn gweithredu, eu galluoedd naturiol y mae y newidiad. Gwnelai newidiad yn y cyfansoddiad, o ran corph neu feddwl, na bydda y dyn yr un person. Ni byddai Cristion, neu un a fedda galon newydd, yr un dyn o ran ei alluoedd moesol, ag oedd o'r blaen—ni byddai yr un gweithredydd, a than yr un cyfrifoldeb.

Drachefn--Gwnelai newidiad yn y cyfansoddiad, neu blaniad o egwyddor newydd, yn sylwedd yr enaid, neu wasgariad o archwaeth newydd ag a ddelai yn rhan hanfodol o'i hanfod, ddinystrio holl rinwedd ei ufudd-dod. Gwnelai hyny na byddai ufudd-dod yn ddim ond boddhad archwaeth, yn yr hyn ni byddai mwy o wir rinwedd nac mewn bwyta pan fyddom yn newynog, neu yfed pan fyddom yn sychedig.

Drachefn—Byddai planiad egwyddor o santeiddrwydd yn y meddwl, neu gread archwaeth at santeiddrwydd, pe byddai y fath beth yn alluadwy, yn gwneud parhad y saint yn angenrheidiol yn ol natur pethau, yn gwneud syrthiad oddiworth ras yn beth annichonadwy yn ol natur pethau, ac felly dinystriai yn llwyr y rhinwedd o barhau.

Drachefn—Byddai newidiad yn y cyfansoddiad yn gwneud gweithrediad yr Ysbryd yn afreidiol, ar ol troedigaeth. Ail-greu ei gynheddfau, planu archwaeth santaidd, yn sylwedd ei feddwl, a wnelai, mewn modd eglur, unrhyw weithrediad arall o'i eiddo ef wedi hyny yn afreidiol, oddieithr cynnal y creadur mewn bodolaeth, a rhoddi iddo nerth i weithredu; pan, mewn ufudd-dod i ddeddfau ei natur adnewyddiedig, neu yn y boddhad o'i archwaeth newydd, y gwnelai efe yn naturiol ufuddhau.

Ond mae y planiad hwn o egwyddor newydd ag a wna ddylanwad neillduol yr Ysbryd yn afreidiol wedi hyny, yn groes i brofiad; canys y rhai a feddant galon newydd, a deimlant fod ei weithrediad parhaus ef mor anheggorol er eu parhad mewn santeiddrwydd, ag oedd er eu troedigaeth.

Drachefn—Mae y dyb o newidiad yn y cyfansoddiad yn anghyson â gwrthgiliad. Canys pe newidiasid cyfansoddiad y meddwl, a phe cawsai archwaeth at santeiddrwydd ac ufudd-dod ei blanu yn sylwedd yr enaid, eglur yw y byddai gwrthgilio, neu syrthio oddiworth ras, mor annichonadwy yn ol natur pethau ag yw newid tueddiadau naturiol y corph.

Drachefn—Mae newidiad yn y cyfansoddiad yn afreidiol. Tybiwyd gan rai, nad oes cyfaddasrwydd yn annogaethau yr efengyl i gynhyrfu y meddwl i ufuddhau i Dduw, heb i rywbeth gael ei blannu yn y meddwl a atebu i'r annogaeth allanol, rhwng yr hwn ag annogaeth yr efengyl y mae perthynas foesol. Mewn geiriau ereill, haerant, gan fod annogaethau yr efengyl yn santaidd, y rhaid fod archwaeth neu egwyddor santaidd yn blanedig yn sylwedd y meddwl, cyn y gallo yr annogaethau hyn weithredu fel annogaethau; y rhaid fod archwaeth cyfatebol i, ac o'r un natur â'r annogaeth allanol, neu nad oes dim yn yr annogaeth a duedda i gynhyrfu y meddwl. Hynny yw, os yw yr annogaeth yn santaidd, y rhaid i archwaeth y cyfansoddiad fod yn santaidd; os bydd yr annogaeth yn bechadurus, y rhaid i archwaeth y cyfansoddiad fod yn bechadurus. Ond mae hyn yn wrthun, ac yn groës i ffaith. Ar yr egwyddor hon, gofynaf, pa fodd y gallasai Adda santaidd bechu? A blanodd Duw neu y diafol archwaeth bechadurus yn gyntaf ynddo ef, yn ateb i'r annogaeth allanol? Pa fodd y gallasai yr angelion santaidd bechu? A blanodd Duw egwyddor bechadurus ynddynt hwy hefyd? Neu a gafodd Adda a'r "angelion ni chadwasant eu dechreuad" eu creu yn wreiddiol ag ynddynt archwaeth bechadurus, yn ateb i'r annogaethau allanol hynny? Yna yr oeddynt o hyd yn bechaduriaid, a hynny trwy greadigaeth. Pwy yna yw awdwr pechod, ac sy yn atebol am eu holl ddrygioni hwy? Gwir yw, rhaid fod cyfansoddiad y meddwl yn cyfateb i natur y dylanwad neu yr annogaeth; a rhaid fod y cyfryw gymmwysder yn y meddwl at yr annogaeth, ac yn yr annogaeth at y meddwl, ag sy yn tueddu i beri unrhyw weithrediad o eiddo y meddwl ag a ddymunir. Ond gwrthun yw dywedyd y rhaid fod y cymmwysder hwnw yn y cyfansoddiad yn egwyddor santaidd, yn archwaeth, neu yn awydd am ufuddhau i Dduw. Rhaid fod pob santeiddrwydd yn Nuw, mewn angelion, a dynion, yn *wirfoddol*, neu ynte nid yw yn santeiddrwydd. Galw unrhyw beth ag sy yn rhan o'r meddwl, neu y corph, yn santeiddrwydd,—siarad am sylwedd santaidd, oddieithr mewn ystyr cysgodol, sy yn ddisynwyrdeb. Mae santeiddrwydd yn rhinwedd; mae yn rhywbeth ag sy yn ganmoladwy; ni all gan hynny fod yn rhan o sylwedd crëedig corph na meddwl, ond rhaid y saif efe mewn ufudd-dod gwirfoddol i egwyddorion cyfiawnder tragwyddol. Mae cymmwysder gofynol yr annogaeth allanol i'r meddwl, ac eiddo y meddwl i'r annogaeth, yn gorwedd yn y galluoedd i weithredu yn foesol, y rhai a fedda pob bôd dynol. Medda ddeall

i ganfod a phwyso; medda gydwybod i benderfynu pethau croes i'w gilydd; medda allu a rhyddid i ddewis. Yn awr, at y gweithredydd moesol hwn, ag a fedda y cynheddfau hyn, y cyfeirir annogaethau yr efengyl; a diau fod cymmwysder naturiol yn yr ystyr-iaethau pwysig hyn i'w ogwyddo ef i ufuddhau i'w Grëwr.

Ond deuaſ yn awr i ddangos beth ydym i ddeall wrth y gorchymyn yn y testun. Llefara y Bibl yn fynych am y galon, fel ffynnon, o ba un y tardda serchiadau a gweithrediadau moesol yr enaid, fel yn Mat. 15. 19. "O'r galon y mae meddyliau drwg yn dyfod allan, lladdiadau, tor-priodasau, godinebau, lladradau, camdystiolaethau, cabledau." Mae y gair *calon*, pan gymmwysir ef at y meddwl, yn gydmariaethol, ac yn arwyddo fod tebygolrwydd rhwng calon y corph, a chalon yr enaid. Y rhan gnawdol hño o'r corph a elwir y *galon*, yw eisteddle a ffynnon y bywyd anifeilaidd, a thrwy ei gweithrediad beunyddiol, hi a wasgara fywyd trwy yr holl corph. *Y galon ysbrydol, yw ffynnon bywyd ysbrydol, y dewisiad cryf ond gwirfoddol hwnw o eiddo y meddwl, yr hwn sy tu cefn i'w holl serchiadau a'i gyffroadau ereill, a'r hwn a rydd iddynt eu cymmeriad.* Barnaf mai yn yr ystyr hwnw yr arferir y gair calon yn y testun. Eglur yw ei fod yn rhywbeth y mae genym reolaeth arno; yn rhywbeth gwirfoddol; yn rhywbeth am yr hwn yr ydym i'n beio, a'r hwn y dylem ei newid. Yn awr os y cais yw, fod i ni wneuthur rhyw newidiad yn nghyfansoddiad y corph neu y meddwl, eglur yw ei fod yn anghyfiawn, ac hefyd, wrth gael ei rymusu & byg, thiad o gosp ddim llai nac anfeidrol, gan fod yn annichonadwy ufuddhau, mae y cais yn anfeidrol greulon. Eglur yw mai y cais yma, yw newid ein *cymmeriad moesol*, ein *tueddiad moesol*; mewn geiriau ereill, newid y dewisiad arosol hwnw o eiddo ein meddyliau, yr hwn sydd yn dewis pechod o flaen santeiddrwydd; hunan-foddhad o flaen gogoniant Duw. Yr wyf yn deall mai newidiad calon, yn ol fel yr arferir y gair yma, yw yr hyn a ddeallwn wrth newidiad meddwl gyda golwg ar y prif wrthrych a ddilynwn; newidiad yn y dewisiad o *ddyben*, nid yn unig yn y dewisiad o *foddion*. Gall dyn newid ei feddwl, a dewis, ar un amser un res o foddion, ac ar amser arall, res arall, i gyrhaeddyd yr un dyben: dyn a olygo ei ddedwyddwch ei hun fel y prif wrthrych i'w ddilyn, a all feddwl ar un amser, y gorwedda ei ddedwyddwch penaf mewn meddiannu da bydol, a gall, wrth ddilyn y dyben hwn, ymroddi yn llwyr at gyrhaeddyd golud, wrth ymestyn at yr hyn gall yn fynych newid ei ddewisiad o foddion; ar un amser gall ddilyn mar-

siandiaeth; bydd arall, bydd yn gyfreithiwr, ac wedi hyny bydd yn feddyg; ond nid yw y cwbl ond newidiadau yn y meddwl gyda golwg ar y moddion i gyrhaeddyd yr un dyben hunanol. Drachefn, dichon iddo weled na saif ei ddedwyddwch mewn meddiannu llawer o olud; a'i fod i fodoli byth; gan hyny fod pethau byd tragwyddol o fwy pwys iddo na phethau amser; yn ganlynol gall ehangu ei amcanion hunanol, golygu ei les yn nhragwyddoldeb, a chynnyg fod iachawdwriaeth ei enaid yn wrthrych penaf ei ymofyniad. Yn awr lles tragwyddol yn lle un tymmorol mae yn geisio, ac yn olygu fel gwrthrych penaf ei ymofyniad; ond eto y dyben yw ei ddedwyddwch ei hun; yr un yw y dyben o ran sylwedd, nid yw ond hunanoldeb yn gweithredu mewn cylch eangach; yn lle boddloni ar ddedwyddwch amser, amcana hunanoldeb i ddiogelu gwynfyd tragwyddol. Pan yn cyfyngu ei feddwl a'i ddymuniadau at gyrhaedd golud bydol, amcanai at ennill serch, gwasanaeth, ac anrhydedd a golud y byd; efe yn awr a "estyn raffau, ac a sicrhâ hoelion ei hunanoldeb; dug yn mlaen ei amcan, ei ddymuniad, a'i ymdrech, tua thragwyddoldeb; ymesyd i weddio, i ddarllen ei Fibl, a daw yn grefyddol iawn; ac ewyllysia dynu serchiadau, galluoedd, a gwasanaeth yr holl nefoedd, ac eiddo y Duw tragwyddol, at ei les ei hun. Tra y cyfyngid ei olwg at bethau daearol, boddlonai ar fod *dynion* yn weision iddo; ond yn awr, yn yr ymestyniad hunanol am ei ddedwyddwch tragwyddol, ewyllysia alw priodolaethau y Jehofah i'w wasanaethu. Ond nid oes newidiad calon yn hyn oll; dichon ei fod yn fynych wedi newid yn y dewisiad o foddion, ond yr un oedd ei ddyben o hyd; ei ddedwyddwch ei hun oedd ei eilun ef.

Saif newidiad calon, gan hyny, mewn newid dewisiad llywodraethol y meddwl gyda golwg ar y *dyben* yr amcenir ato. Calon hunanol yw dewisiad o hunan les o flaen gogoniant Duw a llwydd ei deyrnas. Saif calon newydd mewn dewisiad o ogoniant Duw a llwydd ei deyrnas o flaen dedwyddwch dyn ei hun. Mewn geiriau ereill, newidiad ydych chi oddiwrth hunanoldeb i haelioni, oddiwrth ofalu yn benaf am les dyn ei hunan, i ddewisiad grymus a llywodraethol o ddedwyddwch a gogoniant Duw a'i deyrnas ef.

Newidiad yw yn y dewisiad o *Brif Reolwr*. Dengys ymddygiad pechaduriaid anedifeiriol y dewisant hwy Satan fel rheolwr y byd, ufuddhant i'w gyfreithiau, ac maent yn wresog o'i blaid, hyd yn oed i ferthyrdod. Ant mor bell yn eu serch ato ef a'i llywodraeth fel yr aberthant gorph ac enaid er llwydd a chadernid ei llywodraeth. Calon newydd yw dewisiad o Jehofah fel y prif reolwr;

dewisiad grymus ac arosol o'i gyfreithiau, ei llywodraeth, ei gymmeriad, a'i berson, fel prif Ddeddfwr a Llywodraethwr y bydysawd.

Fel hyn mae y byd yn ranedig i ddwy blaid wladwriaethol; y gwahaniaeth rhyngddynt yw, fod un blaid yn dewis Satan fel duw y byd hwn, yn rhoi ufudd-dod i'w gyfreithiau, ac yn ymroddi i'w wasanaeth. Hunanoldeb yw cyfraith teyrnas Satan, a rhydd pob pechadur anedifeiriol ufudd-dod ewyllysgar iddi. Y blaid arall a ddewisa Jehofah yn rheolwr arnynt, a chysgrasant eu hunain, ac oll a feddant, i'w wasanaeth a'i ogoniant. Ac nid yw y newidiad hwn yn cynnwys newidiad yn nghyfansoddiad galluoedd corph na meddwl, mwy nac y gwna newidiad meddwl gyda golwg ar ddull neu weinyddiad llywodraeth ddynol.

Mae rhai pethau gyda golwg ar feddwl, â'r rhai y deawn yn gyfarwydd trwy brofiad. Er engraifft, gwyddom trwy brofiad fod y meddwl, yn ol ei natur, yn cael ei reoli yn ei weithrediad a'i serch, gan *duedd* dwfn neu *ddewisiad* o ryw lwybr neu wrthrych neillduol. Ni raid trin, yma, athroniaeth y ffaith hon, ond yn unig cydnabod y ffaith ei hun. Er engraifft, pan grewyd Adda, ac y deffrodd gyntaf i fodolaeth, cyn iddo ufuddhau nac anufuddhau i'w Grëwr, nid allai fod ganddo unrhyw gymmeriad moesol: nid oedd wedi arferyd unrhyw serchiadau na dymuniadau, nac wedi cyflawni unrhyw weithredoedd. Yn y cyflwr hwn yr oedd yn weithredydd moesol cyflawn; ac yn yr olwg hon yr oedd ar ddelw ei Grëwr; ond hyd yn hyn nid allai fod ganddo gymmeriad moesol; canys ni ellir creu cymmeriad moesol, ond effaith gweithrediad gwirfoddol ydyw. Na feddylwch yr haeraf i lawer o amser fyned heibio wedi creuigaeth Adda cyn iddo feddu cymmeriad moesol. Mor fuan ag y deffrodd efe i fodolaeth, ac y cafodd wybodaeth o hanfodaeth a cymmeriad ei Grëwr, y rhai y tywynai y profion o honynt yn mhob man o'i gylch, tybir iddo ei ddewis *Ef* fel ei brif reolwr, ac iddo yn wirfoddol gyflwyno ei holl alluoedd at ei wasanaeth. Y dewisiad hwn o Dduw, ei ogoniant, a'i wasanaeth, o flaen ei les ei hun, a phob peth arall, oedd ei *dueddiad*, neu ei gymmeriad moesol. Mewn geiriau ereill, yr oedd yn galon berffaith santaidd. Allan o'r galon hon, neu y dewisiad hwn, y llifai allan fel o ffynnon, ddyfroedd pur ufudd-dod. Yr oedd pob symudiad, serch, dewisiad a bwriad israddol ei feddwl, a'r holl weithrediadau allanol, yn tarddu allan o'r dewisiad cryf a llywodraethol hwn o Dduw a'i wasanaeth. Fel hyn aeth allan i drin a chadw gardd Duw. Yn awr, dros amser, bu y dewisiad hwn o eiddo Adda yn ddigon

cryf ac arosol i ddiogelu ufudd-dod perffaith yn mhob peth; canys gweithreda meddwl yn gyson â dewisiad arosol, yn ol grym a pharhad y dewisiad hwn. Er engraifft, gall yr hoffder mawr a fyddo gan ddyn yn ei gartref, ei attal i feddwl am fyned oddicartref. Gall grym ei hoffder yn ei wraig, ei attal i gyfeillachu dim yn anmhriodol â gwragedd ereill; a gall y tebygolrwydd, a gallaf ddywedyd, y posiblwrwydd, o iddo gael ei lithio i weithredu yn anffyddlon at ei wraig, ddibynu ar nerth a gweithrediad parhaus ei hoffder yn ei wraig o flaen pob gwraig arall. Felly tra yr arosodd dewisiad Adda yn ansigledig, ei rym a roddodd gyfarwyddyd a chymmeriad i'w holl deimladau a'i holl ymddygiadau; a'r hyn raid argraffu perffeithrwydd ar ufudd-dod y Nefoedd, yw grym mawr a gweithrediad parhaus eu dewisiad o Dduw a'i wasanaeth. Yn wir, dibyna santeiddrwydd parhaus Duw ar yr un achos, ac efe a lifa o'r un ffynnon. Ni saif ei santeiddrwydd ef yn sylwedd ei natur, ond yn ei ddewisiad o uniondeb. Rhaid fod ei santeiddrwydd ef yn wirfoddol, ac mae efe yn anghyfnewidiol santaidd, am ei fod yn anfeidrol felly. Mewn geiriau ereill, mae ei ddewisiad ef o'r hyn sy union yn anfeidrol gryf, mor gryf ac arosol fel na all byth oddef newidiad; nac un ymddygiad anghyson ag ef. Yr oedd Adda yn berffaith santaidd, ond ddim yn anfeidrol felly. Megis nad oedd ei ddewisiad o Dduw yn anfeidrol gryf, yr oedd yn ddichonadwy iddo newid, a chawn y ffaith druenus wedi ei hysgrifenu mewn llythyr-enau nad ellir eu camddeall, ar bob llaw i ni, i amgylchiad ddygwydd ar yr hwn y newidiodd efe ef yn weithredol. Satan, yn mherson y sarph, a osododd o'i flaen brofedigaeth o gymmeriad neillduol. Gwasgwyd hi at dueddiadau ei gyfansoddiad o ran corph ac enaid; at y tuedd at fwyd yn y corph, ac at wybodaeth yn y meddwl. Yr oedd y tueddiadau hyn yn y cyfansoddiad; nid oedd-ynt ynddynt eu hunain yn bechadurus, ond yr oedd y *bodddhad anghyfreithlon* o honynt yn bechod. Cynnyg y sarph oedd fod iddo newid ei feddwl gyda golwg ar brif wrthrych ei ymofyniad; ac fel hyn newid ei galon, neu ei holl gymmeriad moesol. "Ai diau ddywedyd o Dduw, Ni chewch chwi fwyta o bob pren o'r ardd? A'r wraig a ddywedodd wrth y sarph, O ffrwyth prenau yr ardd y cawn ni fwyta: ond o ffrwyth y pren sydd ynghanol yr ardd, Duw a ddywedodd, Na fwyteu o hono, ac na chyffyrddwch ag ef, rhag eich marw. A'r sarph a ddywedodd wrth y wraig, Ni byddwch feirw ddim. Canys gwybod y mae Duw, mai yn y dydd y bywtaoch o hono ef, yr agorir eich llygaid, ac y byddwch megis duwiau yn

“gwybod da a drwg.” Yn awr sail santeiddrwydd yn Adda, a'r hyn a wnae i fynu ei galon santaidd, oedd ei ddewisiad goruchel i Dduw reoli; y dewisiad goruchel o Dduw a'i ogoniant o flaen ei ddedwyddwch a'i les ei hun. Hawdd, gan hyny, yw gweled mai yr amcan y cynnygai y sarph ato, oedd effeithio newidiad yn *nyben uchaf* ei ymofyniad. Ei ddwyn i ddewis ei foddhad ei hun o flaen ufudd-dod i'w Grëwr; dyfod ei hun fel duw yn lle ufuddhau i Jehofah; dilyn hunan-foddhad fel y dyben penaf yn lle gogoniant Duw. Wrth ymollwng, gan hyny, i'r cynnyg hwn, wrth newid ei feddwl ar y pwnc sylfaenol hwn, efe a newidiodd ei galon ei hun, neu y dewisiad llywodraethol hwnw ag oedd ar unwaith yn sylfaen, ac yn ffynnon, ei holl ufudd-dod. Yn awr yr oedd hyn yn wir newidiad calon; o fod yn un berffaith, i fod yn un hollol bechadurus. Ond nid oedd yma un newidiad yn y cyfansoddiad, ddim yn sylwedd corph na meddwl. Nid oedd yn newidiad yn ngalluoedd moesol ei enaid, ond yn unig yn yr ymarferiad o honynt; cysegru eu gweithrediad at ddyben gwahanol. Yn awr tybier i Dduw roi i Adda y gorchymyn yn y testun, “Gwnewch i chwi galon newydd, canys pahan y byddwch feirw?” A allasai Adda yn briodol ateb, A wyt ti yn meddwl y gallaf newid fy nghalon fy hun? A allaf fi, yn yr hwn y mae calon hollol lygredig, newid y galon hduo? Oni allasai yr Hollalluog ei ateb mewn geiriau tanllyd, Tydi wrthryfelwr, yr wyt yn awr wedi newid dy galon o santeiddrwydd i bechod, newid hi yn ol o bechod i santeiddrwydd?

Tybier fod i ryw bennaeth dynol sefydlu llywodraeth, ac, fel y dyben mawr i'w geisio, iddo gynnyg at beri y radd fwyaf o ddedwyddwch ag sy yn ddichonadwy o fewn i'w deyrnas. Efe a lunia ddeddfau doeth a thyner, yn tueddu i ddwyn yn mlaen y dyben hwn, â'r rhai y cydffurfia efe yn ei holl ymddygiad ei hun; wrth weinyddu y cyfreithiau hyn, efe a ddefnyddia ei holl ddoethineb a'i rym, ac a ofyna i'w holl ddeiliaid gydweithredu ag ef; i amcanu at yr un dyben; i gymmeryd eu rheoli gan yr un egwyddorion; i amcanu yn benaf ac yn barhaus at yr un peth; dygiad yn mlaen ddaioni mwyaf y wladwriaeth. Tybier fod y cyfreithiau hyn wedi eu llunio yn y fath fodd, fel y gwnelai ufudd-dod cyffredinol o angenrheidrwydd derfynu mewn dedwyddwch cyffredinol. Yn awr tybier fod i un dyn, ar ol iddo dros amser ufuddhau ac ymroddi er llwydd y llywodraeth a gogoniant ei bennaeth, gael ei dueddu i attal ei ddyllanwad a'i nerth oddiwrth ddwyn yn mlaen y lles cyhoedd, a sefyll drosto ei hun; tybier ei fod yn dywedyd, Ni chymmeraf

fy llywodraethu yn hwy gan yr egwyddor o ewyllys da at y wlad-wriaeth, a chymmeryd fy nedwyddwch mewn dwyn yn mlaen y lles cyhoedd; ond amcanaf at ddwyn yn mlaen fy nedwyddwch a'm gogoniant fy hun, yn fy ffordd fy hun, a gadawaf i'r penaeth a'r deiliaid ofalu am danynt eu hunain. "Dechreua haelioni gartref." Yn awr tybier iddo fel hyn sefyll drosto ei hun; iddo gynnyg ei ddedwyddwch a'i fri ei hun fel prif wrthrych ei ymofyniad, ac iddo beidio petruso sathru ar y cyfreithiau, a chyfyngu ar iawnderau y penaeth a'r deiliaid, pa bryd bynag y deuai y cyfreithiau neu yr iawnderau hyny ar ei ffordd i gyrhaeddyd ei amcanion. Hawdd yw gweled iddo ddyfod yn wrthryfelwr; ei fod wedi newid ei *galon*, ac yn ganlynol ei ymddygiad; ei fod wedi gosod i fynu achos nid yn unig ar wahan oddiwrth ond yn wrthwyneb i achos ei benaeth cyfreithlon. Efe a newidiodd ei galon o dda i ddrwg; o fod yn ddeiliad ufudd, daeth yn wrthryfelwr; yn lle ufuddhau i'w frenin, gosododd i fynu freniniaeth annibynol; yn lle ymdrechu denu pawb i ufuddhau i'r llywodraeth, yn lle ceisio yn benaf lwydd a gogoniant ei frenin, efe a ddaw ei hun yn frenin bychan; ac megis y gwnaeth Absalom afael yn ngwŷr Israel a'u cusanu, ac fel hyn ladrata eu calonau; felly efe yn awr a ymdrecha i ennill serch a chydweithrediad, a gorchymyn parch ac ufudd-dod pawb o'i amgylch. Yn awr beth a fyddai yn newidiad calon yn y dyn hwn at ei frenin? Atebaf, myned yn ol, newid ei feddwl gyda golwg ar brif wrthrych ei ymofyniad;—dewis gogoniant ei frenin a daioni y cyhoedd o flaen ei les unigol ei hun, a wnelai newidiad calon.

Yn awr fel hyn y mae hi gyda phechadur; Duw a sefydlodd llywodraeth, ac a gynnygiodd, trwy yr amlygiad o'i gymmeriad ei hun, i beri y radd fwyaf o ddedwyddwch a allai fod yn y bydysawd. Efe yn ddoeth a luniodd gyfreithiau cymmwys i ddwyn yn mlaen yr amcan hwn, â'r rhai y cydffurfia efe yn ei holl ymddygiad ei hun, ac â'r rhai y gorchymyn efe i'w holl ddeiliaid gydffurfio yn yr eiddynt hwythau yn berffaith a diŵyrni. Ar ol ufuddhau dros dymmor, newidiodd Adda ei galon, a gosododd ei hun i fynu. Felly y gwna pob pechadur, er *nad yw efe yn ufuddhau ar y cyntaf fel y gwnaeth Adda*, eto saif drygedd ei galon yn ei waith yn gosod i fynu ei achos ei hun mewn gwrthwynebiad i achos a llywodraeth Duw; yn ei waith yn amcanu dwyn yn mlaen ei ddedwyddwch unigol ei hun, mewn llwybr croes i'r lles cyhoedd. Hunan-fodddhad yw y gyfraith wrth yr hon y mae efe yn llunio ei ymddygiad. Y syniad hwnw am y cnawd, ag sydd yn elyn-

iaeth yn erbyn Duw. Newidiad calon gan hynny yw dewis *dyben* gwahanol. Dewis yn wresog ogoniant Duw a'r lles cyhoedd, o flaen y dygiad yn mlaen o'i fudd ei hun; a pha bryd bynag y newidir y dewisiad hwn, gwelwn o ganlyniad newidiad cyfatebol yn yr ymddygiad. Os newidia dyn ei ochor mewn pethau gwladwriaethol, ceir ei weled yn cyfarfod â'r rhai ydynt o'r un farn a theimlad ag yntau; yn dyfeisio cynlluniau ac yn defnyddio ei ddylanwad er ethol yr ymgeisydd yr hwn y mae efe yn awr wedi ddewis. Mae ganddo gyfeillion gwladwriaethol newyddion ar un llaw, a gelynyion gwladwriaethol newyddion ar y llall. Felly gyda phechadur; os yw ei galon wedi ei newid, ceir gweled mai Cristionogion fydd ei gyfeillion, ac mai dros Grist y pleidleisia. Efe a amcana at ei ogoneddu ef a dwyn yn mlaen ei achos yn ei holl ffyrdd. O'r blaen, iaith ei ymddygiad oedd, "Caffed Satan reoli yr holl fyd." Yn awr, iaith ei galon a'i fuchedd yw, "Caffed Crist reoli yn Frenin y cenhedloedd, megis y mae yn Frenin y saint." O'r blaen, dywedai ei ymddygiad, "O Satan, deued dy deyrnas, a gwneler dy ewyllys." Yn awr, ei galon, ei fuchedd, a'i wefusau, a waeddant, "O Iesu, deued dy deyrnas, gwneler dy ewyllys ar y ddaear megis y mae yn y nefoedd."

Er prawf fod y newidiad a ddesgrifiais yn gwneuthur i fynu newidiad calon, os oes rhyw brawf yn ofynol, sylwaf, yn gyntaf, fod yr hwn sy yn weithredol yn dewis gogoniant Duw, a llwydd ei deyrnas, o flaen ei les ei hun, yn gristion; a bod yr hwn a ddewisa ei les ei hun o flaen gogoniant Duw, yn bechadur anedifeiriol.

Y gwahaniaeth gwreiddiol a orwedd yn y dewisiad llywodraethol hwn, y ffynnon hon, y galon hon, o'r hon y llifa eu cyffroad, eu serch, a'u gweithredoedd. Megis na saif y gwahaniaeth rhyngddynt ddim yn sylwedd eu meddyliau na'u cyrph, ond yn y cyflwr yn yr hwn y maent yn wirfoddol o ran eu meddyliau, mae mor groes i athroniaeth, mor wrthun ac afreidiol, i dybied fod newidiad wedi cymmeryd lle gyda golwg ar gyfansoddiad yr hwn a fedda galon newydd, ag yw barnu, am fod dyn wedi newid ei dybiau am bethau gwladwriaethol, o herwydd hynny fod ei natur wedi ei newid. Yn mhellach, ni raid ond i'r dewisiad hwn ddyfod yn ddigon dwys a grymus yn ei ddylanwad, i argraffu perffeithrwydd y nef ar yr holl gymmeriad. Oblegid hen reddfau o bechod, ac i ddyn weithredu yn hir dan reolaeth dewisiad croes, pan fyddo efe yn wir wedi ei newid, mae yn fynych yn wan a llesg iawn; ac yn ganlynol gweithreda y meddwl yn anghyson â'r dewisiad cyffredinol. Yn ganlynol, dywed

Duw wrth Israel, "Mor llesg yw dy galon!" Fel dyn a fo cyn lleied dan reolaeth egwyddor neu serch at ei wraig, fel, er yn gyffredin ei fod yn ei dewis hi o flaen pob gwraig arall, y gall er hyny yn achlysurol fod yn euog o weithred anffyddlon ati. Yn awr yr hyn sydd eisiau ar Gristion yw, fod iddo ymadael â'i hen ddull o feddwl, o deimlo, ac o weithredu; bod i'w ddewisiad newydd gryfhau, bod yn ddiysgog, a pharhaus; ac fel hyny reoli yr holl ddyn. Mae pob gweithred o ufudd-dod i Dduw yn cryfhau y dewisiad hwn, fel y daw ufuddhau yn beth mwy naturiol o hyny allan. Mae rheolaeth hollol y dewisiad hwn ar holl weithrediadau y meddwl, yn dwyn dyn yn ol i'r lle yr oedd Adda cyn y cwmp, ac yn sant-eiddrwydd perffaith.

Unwaith eto—Pe byddai newidiad calon yn beth naturiol (*physical*), neu yn newidiad yn nghyfansoddiad y meddwl, nid allai fod iddo gymmeriad moesol. Rhaid fod y *newidiad*, er cael cymmeriad moesol, yn *wirfoddol*. I wneuthur newidiad *calon*, rhaid ei fod nid yn unig yn wirfoddol, ond rhaid fod newidiad yn *newisiad llywodraethol y meddwl*, rhaid ei fod yn newidiad o'r prif wrthrych a geisir.

Yn olaf, profa pob Cristion, nad yw y newidiad a fu arno yn ddim ond yr hyn a ddesgrifiais. Wrth lefaru oddiar brofiad, gall ddywedyd, Lle yr oeddwn i gynt yn dewis fy lles unigol fy hun o flaen gogoniant fy Nghrëwr, yr wyf yn awr yn dewis ei ogoniant ef a llwydd ei deyrnas, ac yn cysegru fy holl alluoedd byth er ei dwyn yn mlaen.

2. Yr ail ofyniad yw, A ydyw y cais yn y testun yn rhesymol a chyfiawn? Rhaid i'r ateb i'r gofyniad hwn ddibynu ar natur y ddyledswydd a ofynir. Os yw y newidiad yn un naturiol (*physical*), yn newidiad yn nghyfansoddiad neu sylwedd yr enaid, eglur yw ei fod allan o'n cyrhaedd ni, a'r ateb i'r gofyniad raid fod, Nac ydyw, nid yw yn rhesymol nac yn gyfiawn. Haeru ein bod dan rwymau i wneuthur yr hyn ni feddwn allu i'w wneuthur, sydd wrthun. Os ydym dan rwymau i wneuthur peth, ac heb ei wneuthur, yr ydym yn pechu. Canys bai pechod yw ei fod yn doriad o rwymedigaeth. Ond os ydym dan rwymedigaeth i wneuthur yr hyn ni feddwn allu i'w wneuthur, yna mae pechod yn beth anocheladwy; rhwymir ni i bechu o angenrheidrwydd naturiol. Ond croes i reswm, yw dywedyd y saif pechod mewn unrhyw beth a wesgir arnom o angenrheidrwydd. Hefyd, os yw yn bechod, dylem edifarhau o'i herwydd, ac o galon feio ein hunain, a chyfiawnhau cais Duw; ond eglur yw fod yn annichonadwy i ni feio ein hunain am beidio gwneuthur yr

hyn y teimlwn na bu genym erioed allu i'w wneuthur. Tybier fod i Dduw erchi i ddyn ehedeg; a roddai yr arch ryw rwymedigaeth arno, hyd nes y caffai adenydd? Na wnelai yn ddiau. Ond tybiwch, ar ei waith yn methu ufuddhau, fod Duw yn gofyn iddo edifarhau am ei anufudd dod; a bygwth ei anfon i uffern os na wnelai o galon feio ei hun, a chyfiawnhau cais Duw. Rhaid iddo beidio â bod yn fôd rhesymol cyn y gallo wneuthur hyn. Gŵyr na roddodd Duw erioed allu iddo i ehedeg, am hyny na feddai hawl i ofyn hyny oddiwrtho. Mae hyn yn groes i'w ystyriaeth naturiol ef o gyfiawnder a sail rhwymedigaeth, ac y mae yn ddigofus a chydwybodol yn taflu y cais yn ol i wyneb ei Grewr. Mae edifeirwch, yn yr achos hwn, yn beth annichonadwy; tra y mae efe yn fôd rhesymol, gŵyr nad yw i'w feio am beidio ehedeg heb adenydd! a pha gymmaint bynag y gallo ofidio am nad all ufuddhau i'r cais, a pha gymmaint bynag y gallo ofini dig Duw, etto annichonadwy yw iddo feio ei hun a chyfiawnhau Duw. Gan hyny, gan y cais Duw gan ddynion i wneuthur iddynt galon newydd, dan boen marwolaeth dragywyddol, mae hyny y prawf cryfaf a all fod y gallant wneuthur hyny. Cellwair hollol yw dywedyd wrthynt am wneuthur hyny, heb ddywedyd wrthynt eu bod yn alluog. Arwyddir yn y gorchymyn, mor gryf ag y gellir, eu bod yn alluog. Gwelir oddiwrth hyn oll, y rhaid i'r ateb i'r gofyniad, a ydyw y cais yn y testun yn gyfiawn ai peidio, droi ar y pwnc o allu dyn; a rhaid i'r pwnc o allu droi ar natur y newidiad ei hun. Os yw y newidiad yn naturiol (*physical*,) eglur yw ei fod tu hwnt i allu dyn; ei fod yn rhyw beth ar yr hwn nid oes ganddo ef fwy o reolaeth nac oedd ganddo ar greadigaeth ei enaid a'i gorff. Ond os yw y newidiad yn foesol—mewn geiriau ereill, os dibyna ar yr ewyllys, os newidiad dewisiad ydyw, y fath ag a ddesgrifiais, yna yr ateb i'r gofyniad, A ydyw cais y testun yn gyfiawn a rhesymol? yn eglur yw, Ydyw, mae yn hollol resymol a chyfiawn;

1. Am fod genych yr holl alluoedd sydd ofynol at weithredu yn foesol; a'r peth a geisir yw, nid newid y cynheddfau hyn, ond eu defnyddio yngwasanaeth eich Crewr. Duw greodd y cynheddfau hyn, a chwi a ellwch ac yr ydych yn eu gweithredu. Efe a rydd allu i chwi ufuddhau neu i anufuddhau; a'ch pechod chwi yw, tra y cynnalid efe y cynheddfau hyn, eich bod yn eu rhoi at wasanaet pechod a Satan.

Drachefn—Mae y galluoedd hyn wedi eu cyfaddasu gystal i ufuddhau ac i anufuddhau. Saif eich pechod mewn dewisiad anghy-

wir, ond cyndyn, o bechod. Onid yw mor hawdd dewis yn briodol ag yn anmhriodol? Onid yw yr annogaethau i ddewis yn briodol yn anfeidrol gryfach nac i ddewis yn anmhriodol? A allasai Adda yn rhesymol ddadleu ei fod yn analluog i newid ei ddewisiad? A allasai Satan ddadleu na feddai allu i newid dewisiad llywodraethol ei feddwl, a dewis gogoniant Duw o flaen gwrthryfel i'w erbyn? Os gall Satan, neu Adda, neu chwithau, yn rhesymol ddefnyddio yr wrthddadl hon, yna nid oes y fath beth a phechod ar y ddaear nac yn uffern.

Drachefn—Dewis a gweithredu yn rhesymol yn unig a ofyna Duw genych; canys sicr yw fod dewis gogoniant Duw, a llwydd ei deyrnas ehang, o flaen eich budd personol eich hun, yn gyson â gwir reswm. Mae hyn yn anfeidrol fwy o ddaioni; am hyn yr ydych chi, a Duw, a'i holl greaduriaid, yn rhwym i'w ddewis. Ond dywedais fod yr annogaethau i ddewis yn briodol yn anfeidrol gryfach nac i ddewis yn anmhriodol. Mynych yr achwyna pechaduriaid yr effeithia annogaethau gymmaint arnynt, fel na allant beidio pechu. Aml yr esgusodant eu pechodau, trwy ddadleu fod y brofedigaeth yn drech na hwynt. Bechadur, tra yr effeithir arnat mor hawdd gan annogaethau ag yr achwyni nad elli eu gwrthsefyll, fel yn rhy wan i wrthsefyll eu dylanwad i bechu; pa fodd yr wyt yn ddigon cryf i wrthsefyll y lliaws annogaethau a dreiglant drosot fel tòn danlyd, i wneuthur da ac ufuddhau i'th Grewr?

Pan nesao Mab Duw atat, gan gasglu annogaethau o'r nef, o'r ddaear, ac o uffern, a'u bwrw yn nerthol ar dy feddwl, pa fodd yr wyt yn ddigon cryf i'w gwrthsefyll? Tydi, meddwl yr hwn sydd mor feddal ag awyr i annogaethau i bechod; yr hwn wyt oll yn wendid, ac a achwyni nad elli wrthsefyll pan demtir di i anufuddhau i Dduw, a elli weithredu y fath nerth cawraidd, braidd na ddywedais nerth hollalluogrwydd, mewn gwrthsefyll grym dirfawr yr annogaethau a fwrir arnat o bob parth o'r bydysawd i ufuddhau i Dduw. Eglur yw pe na weithredit ti dy holl nerth fel gweithredydd moesol i wrthsefyll, y gwnelai yr ystyriaethau hyn newid dy galon.

3. Deuaf yn awr at yr ymfyniad olaf, sef, Pa fodd y mae y cais hwn, "Gwnewch i chwi galon newydd," yn gyson â dywediadau aml y Bibl, mai rhodd a gwaith Duw yw calon newydd? Priodola y Bibl droedigaeth, neu galon newydd, i bedwar gweithrediad gwahanol. Priodolir hyn yn fynych i Ysbryd Duw. Ac os chwiliwch yr Ysgrythyrau, cewch y priodolir hyn yn amlach i'r gair;

megis, "O'i wir ewyllys yr ennillodd efe ni trwy air y gwirionedd" — "Y gwirionedd a'ch rhyddha chwi" — "Santeiddia hwynt trwy dy wirionedd" — "Cyfraith yr Arglwydd sydd berffaith, yn troi yr enaid." "Priodolir hyn weithiau i'r pregethwr, neu i'r hwn a gyhoedda y gair; "Y neb a ennillo eneidiau sy ddoeth:" dywed Paul, "Myfi a'ch cenhedlais chwi trwy yr efengyl" — "Yr hwn a drodd bechadur oddiwrth gyfeiliorni ei ffordd, a gadwodd enaid rhag angeu, ac a guddiodd liaws o bechodau." Llefarir am hyn weithiau fel gwaith y pechadur ei hun; dywed yr apostol fel hyn, "Gwedi puro eich eneidiau, gan ufuddhau i'r gwirionedd;" "Meddyliais am fy ffyrdd," medd y Salmydd, "a throais fy nhraed at dy dystiolaethau di." Hefyd dywed, "Pan ddywedaist, Ceisiwch fy wyneb; fy nghalon a ddywedodd wrthyf, Dy wyneb a geisiaf, O Arglwydd." Yn awr y gofyniad yw, A yw yr holl ddywediadau ysgrythyrol hyn yn gyson â'u gilydd? Maent oll yn wir; golygant yr hyn a osodant allan; ac nid oes dim gwir anghyd-darawiad rhyngddynt. Mae ystyr yn yr hwn y mae troedigaeth yn waith Duw. Mae ystyr yn yr hwn y mae yn effaith y gwirionedd. Mae ystyr yn yr hwn y mae yn waith y pregethwr. Ac, hefyd, mae yn waith priodol y pechadur ei hun.

Y gwir yw, mai gwaith y dyn ei hun yw y troad neu y newidiad. Y gweithredydd a'i tuedda, yw Ysbryd Duw. Mae y pregethwr yn ail weithredydd. Y gwirionedd yw yr offeryn, neu yr annogaeth, a ddefnyddia yr Ysbryd, i dueddu y pechadur i droi. Tybiwch eich bod yn sefyll wrth ymyl rhaiadr Niagara. Pan yn sefyll wrth y clogwyn, chwi a welwch ddyn mewn dwys-fyfyrdod, yn nesau at yr ymyl heb feddwl am ei berygl. Efe a â nes-nes, hyd oni chodo ei droed i estyn y cam olaf gyda yr hwn y syrth i ddinestr. Ar y funud hon chwi a godwch eich llef yn uwch na rhuad y dyfroedd ewynog, ac a ddywedwch, *Sefwch*. Y llais a dreiddia i'w glust, ac a'i deffry o'i fyfyrdod; try yn ddiwed ar ei sawdl, ac yn welw a llawn o fraw dychwel oddiwrth geulan marwolaeth. Syrth braidd i lewyg gan fraw; try a rhodia yn araf i'r gwesty; chwi a'i canlynwch ef; yr olwg gyffrous sy arno a dŷn liaws o'i amgylch: ond pan nesaoch *chwi*, efe a gyfeiria atoch, ac a ddywed, Y dyn yna a achubodd fy mywyd i. Yma efe a briodola y gwaith i chwi; ac yn sicr y mae ystyr yn yr hwn y bu i chwi ei achub ef. Ond, wrth gael ei holi yn mhellach, dywed, *Sefwch!* y modd y swnia y gair yna yn fy nghlustiau! Bu y gair yna yn fywyd i mi. Yma efe a'i priodola i'r *gair* ag a'i deffrodd ef, ac a wnaeth iddo droi. Ond,

wrth siarad yn fanylch, dywed, Oni buasai i mi droi y funud hõno, buaswn yn ddyn marw. Yma llefara am y peth, ac yn briodol, fel ei weithred ei hun; ond yn fuan clywch ef yn dywedyd, O drugaredd Duw; oni buasai i Dduw gyfryngu, buaswn gwedi ngholli. Yn awr yr unig ddiffyg yn yr eglurhad hwn yw hyn; Yn yr amgylchiad a nodwyd, cyfryngiad *rhagluniaethol*, yw yr unig gyfryngiad o du Duw; ac mewn ystyr *rhagluniaethol* yn unig, y priodolir achubiad y dyn iddo. Ond yn nhroedigaeth pechadur mae rhywbeth mwy na gweithrediad rhagluniaeth; canys yma nid yn unig mae rhagluniaeth Duw yn trefnu fod y pregethwr yn gwaeddi, *Sefwch*, ond mae Ysbryd Duw yn gyru y gwirionedd adref at ei feddwl gyda y fath nerth dirfawr ag a'i tuedda i droi.

Nid yn unig gwaedda y pregethwr *Sefwch*, ond trwy lais y pregethwr, yr Ysbryd a waedda *Sefwch*. Gwaedda y pregethwr, "Dychwelwch, paham y byddwch feirw!" Yr Ysbryd a ddwg yr ymresymiad adref gyda y fath nerth, fel y try y pechadur. Yn awr, wrth siarad am y troad hwn, priodol hollol yw dywedyd, i'r Ysbryd ei droi ef, yn gywir fel y dywedwch am ddyn, yr hwn a berswadiodd ddyn arall i newid ei feddwl ynghylch pethau gwladwriaethol, iddo ei droi, a'i ennill. Priodol hefyd yw dywedyd i'r gwirionedd ei droi ef; megis pan newidir golygiadau dyn am faterion gwladwriaethol trwy ryw reswm neillduol, dywedir i'r rheswm hwnw ei droi ef. Felly hefyd gallwn gyda phriodoldeb hollol briodoli y troad i'r pregethwr, neu i'r hwn a gyhoeddodd yr annogaethau; fel y dywedem am gyfreithiwr ag a lwyddodd yn ei reswm gyda y rheithwyr, Mae wedi ennill ei fater, efe a drodd y rheithwyr. Priodolir hyn hefyd gyda'r un cywirdeb i'r dyn ei hun calon yr hwn a newidiwyd; dywedwn iddo newid ei feddwl, iddo droi, iddo edifarhau. Yn awr mae hyn yn wir yn yr ystyr mwyaf priodol; ei weithred ef ei hun yw y weithred; ei droad ef ei hun yw y troad; tra mai Duw trwy y gwirionedd a'i tueddodd i droi; er hyny gwir yw iddo ef droi, a gwneuthur hyn ei hun. Felly gwelwch yr ystyr yn yr hwn y mae yn waith Duw, ac hefyd yr ystyr yn yr hwn y mae yn waith y pechadur ei hun. Ysbryd Duw trwy y gwirionedd a duedda y pechadur i droi; ac yn yr ystyr hwn efe yw yr achos effeithiol o'r troad. Ond mae y pechadur yn troi yn weithredol, am hyny, mae efe ei hun, yn yr ystyr mwyaf priodol, yn awdwr y troad. Rhai, wrth ddarllen y Bibl, a edrychant ar y rhanau a briodolant y gwaith i Ysbryd Duw, ac ymddengys yr esgeulusant y rhai a'i priodolant i'r dyn, ac a ddywedant am

dano fel gweithred y pechadur ei hun. Pan wedi coffau ysgrythyr i brofi ei fod yn waith Duw, ymddengys y tybiant iddynt brofi ei fod yr hyn y mae dyn yn oddefol ynddo, ac nad all mewn un ystyr fod yn waith dyn. Rai misoedd yn ol ysgrifenydd traethodyn, titl yr hwn oedd, "Adenedigaeth sydd Effaith Gallu Dwyfol." Yr ysgrifenydd a â rhagddo i brofi y gwneir y gwaith gan Ysbryd Duw, ac yna saif. Yn awr buasai yr un mor gywir, yr un mor athronyddol, a'r un mor ysgrythyrol, pe dywedasai, fod troedigaeth yn waith dyn. Hawdd oedd profi ei fod yn waith Duw, yn yr ystyr yn yr hwn yr eglurais ef. Gan hynny dywed yr ysgrifenydd y gwir mor bell ag yr â; ond ni ddywed ond hanner y gwir. Canys tra y mae ystyr yn yr hwn y mae yn waith Duw, fel y dangosodd efe, mae hefyd ystyr yn yr hwn y mae yn waith dyn, fel y dangosasom yn awr. Mae titl y traethodyn hwn yn faen tramgwydd. Dywed wir, ond ddim o'r holl wir. Gellid ysgrifenu traethodyn ar y mater hwn, fod "*troedigaeth neu adenedigaeth yn waith dyn*;" yr hyn a fyddai yr un mor wir, yr un mor ysgrythyrol, yr un mor athronyddol, â'r un y cyfeiriais ato. Fel hyn yr ysgrifenydd, yn ei zel i gydnabod ac anrhydeddu Duw yn ei ran yn y gwaith hwn, trwy adael allan fod newid calon yn *weithred y pechadur ei hun*, a adawodd y pechadur mewn lloches gref, a'i arfau yn ei ddwyllaw gwrthryfelgar, yn cyndyn wrthwynebu hawl ei Grewr, ac yn disgwyl yn oddefol i Dduw wneuthur calon newydd iddo. Fel hyn gwelwch y cysondeb sydd rhwng cais y testun, a'r cyhoeddiad fod Duw yn awdwr y galon newydd. Duw a archa i chwi ei gwneuthur, disgwylia i chwi ei gwneuthur, ac os byth y gwneir hi, rhaid i chwi ei gwneuthur. Terfynaf y bregeth hon gydag amrywiol o gasgliadau a nodiadau.

1. *Pechaduriaid a wnant eu calonau eu hunain yn ddrygionus.* Eu gweithred wirfoddol eu hunain yw eu dewisiad o bechod. Hunan-foddhad yw y rheol wrth yr hon y lluniant eu holl ymarweddiad. Pan ddeuant gyntaf i fodolaeth, yr egwyddor gyntaf a ganfyddwn yn eu hymarweddiad, yw eu penderfyniad i foddio eu hunain. Buan y maent yn gwrthwynebu yn gadarn bob ymdrech i'w troi oddiwrth y boddhad o'u chwantau; ymddengys y rhoddant eu calonau yn llwyr ar eu hapusrwydd a'u boddhad eu hunain, beth bynag a ddelo; ac fel hyn rhyfelant â'u mammaeth, â'u rhieni, ac â Duw, pa bryd bynag y caffont fod eu gofyniadau *hwy* yn eu gwarhardd i ddilyn yr amcan hwn. Yn awr maent yn wirfoddol yn y cyflwr hwn o ran eu meddwl. Ni chrewyd y meddwl yn y cyflwr

hwn, mae yn sicr yn effaith profedigaeth i hunanoldeb, yn codi oddiar yr amgylchiadau dan y rhai y daw y plentyn i fodolaeth. Y dewisiad hwn o hunan-fodddhad a oddefir gan y pechadur i dyfu gyda'i dyfiant ef, a chryfhau gyda'i gryfder, nes yw y galon erchyll-ddrwg hon yn ei ddwyn yn mlaen i byrth uffern.

2. *Oddiwrth a ddywedwyd, mae yr angenrheidrwydd o newidiad calon yn amlwg iawn.*

Y cyflwr yn yr hwn y mae pechaduriaid o ran eu meddwl, a elwir gan yr apostol yn "syniad y cnawd;" neu, fel y dylai gael ei ddarllen, "Y syniad am y cnawd sydd elyniaeth yn erbyn Duw." Y plentyn ar y cyntaf a rydd y ffrwyn i'w chwantau corphorol. Gofyna Duw iddo ddwyn ei gorph yn gaeth, a'i wneuthur yn offeryn i'w enaid yngwasanaeth Duw—i ddarostwng ei holl nwydau i ewyllys ei Grewr. Ond yn lle hyn, efe a wna fodddhad ei nwydau a'i chwantau yn ddeddf ei fywyd. Dyma y ddeddf hwn yn ei aelodau am yr hon y llefara yr apostol, fel yn rhyfela yn erbyn deddf ei feddwl. Mae y tuedd hwn yn y meddwl yn hollol groes i gymmeriad a gofyniadau Duw. Tra fyddo yn y pechadur y galon hon, eglur yw fod ei iachawdwriaeth yn annichonadwy.

3. *Yngoleu y mater hwn gellir gweled natur a graddau dibyniad y pechadur ar Ysbryd Duw.*

Nid yw gweithrediad yr Ysbryd yn ofynol i roi gallu iddo, ond i drechu ei gyndynrwydd gwirfoddol. Ymddengys y tybia rhai pobl y gweithreda yr Ysbryd i roi *gallu* i'r pechadur—ei fod yn *analluog* i ufuddhau i Dduw, heb weithrediad yr Ysbryd. Brawychir fi pan glywyf y fath ymadroddion â'r rhai hyn; ac oni bai fy mod yn credu fod ystyr yn yr hwn y gall calon dyn fod yn well nâ'i ben, teimlwn fy hun yn rhwymedig i ddywedyd nad yw y rhai a ddaliant y fath dyb yn gristionogion. Dangosais eisioes nad yw dyn yn rhwymedig i wneuthur yr hyn na fedd allu i'w wneud; mewn geiriau ereill, nad yw ei rwymedigaeth ond gogyhyd â'i allu; nad all efe feio ei hun am beidio arfer gallu na feddiannodd erioed. Gan hyny, os creda efe na fedda allu i ufuddhau i'w Grewr, annichonadwy yw iddo feio ei hun am beidio gwneuthur hyny. Ac os creda efe fod gweithrediad yr Ysbryd yn ofynol i'w alluogi, cysondeb a'i rhwyma i ddywedyd, nad yw efe, heb y gweithrediad chwanegol hwn, yn rhwymedig i ufuddhau. Y rhoddiad hwn o *allu* i'r pechadur, trwy gynnorthwy yr Ysbryd Glân, i ufuddhau i Dduw, yw yr hyn a eilw yr Arminiaid yn allu *grasol*, y rhai ynt eiriau hollol wrthun. Beth yw gras? Fafwr na haeddwyd ydyw; rhywbeth na feddwn hawl iddo ar dir

cyfiawnder ; yr hyn y gellid ei atal heb anghyfiawnder. Os cywir y desgrifiad hwn, eglur yw mai gwrthun yw son am *allu grasol i wneud ein dyledswydd*. Dengys rheswm, cydwybod, synwyr cyffredin, a'r dyb a feddwn am gyfiawnder, os gofyna Duw i ni gyflawni rhyw weithred, y rhwyma cyfiawnder ef i roi *gallu* i ni i ufuddhau ; h. y. rhaid iddo roi cynheddfau a nerth i gyflawni y weithred. Ond os geilw *cyfiawnder* am hyn, paham y gelwir ef yn *allu grasol*. Ni all *gallu* naturiol i wneud ein dyledswydd gael ei alw yn *allu grasol*. Mae ei alw felly yn gymmysgu gras a chyfiawnder fel pe golygent yr un peth. Yna rhaid fod pechod yn gorwedd, nid yn ei waith yn tori cyfraith Duw, ond yn hollol yn ei waith yn peidio cydsynio ag ymrysoniadau yr Ysbryd. Yn ganlynol y desgrifiad o bechod ddylai fod, ar yr egwyddor hon, nid mai " anghyfraith yw pechod," ond ei fod yn sefyll mewn peidio plygu i ddylanwad yr Ysbryd. Gan hyny tra na theimla efe fod yr Ysbryd yn rhoi grym iddo, nid all deimlo rhwymedigaeth i droi ; ac nid all, yn ol rheswm, feio ei hun. Pa fodd, gofynaf, y mae yn ddichonadwy iddo edifarhau, yn ol y dyb hon ? A pha fodd, ar yr egwyddor hon, y mae dyn i'w feio am beidio edifarhau a throi at Dduw ?

Ond i egluro natur a graddau dibyniad dyn ar Ysbryd Duw, tybiwch fod dyn a'i fryd ar hunan-lofruddiaeth ; yn absennoldeb ei wraig parotoa ei lawddryll i gyflawni y weithred erchyll. Ei blentyn bychan a sylwa ar anesmwythdra ei feddwl, ac a ddywed, Fy nhad, beth a wnewch ? Etyb, *Bydd yn llonydd*, yr wyf yn myned i saethu fy hun. Yr un bychan a wyla, a leda ei ddwyllaw bychain, erfynia arno beidio, a than wylo ymbilia arno arbed ei fywyd. Yn awr, os llwydda hyawdledd tristwch, erfyniadau, a dagrau y plentyn hwn, ni bydd arno angen dylanwad arall i ddarostwng a newid ei feddwl. Ond y tad a â rhagddo, y plentyn a waedda ar ei fam, yr hon a reda ato, ac wrth glywed yr achos o'i ofid, hi a brysura, ar adenydd dychryn, i ystafell ei gwr, ac a ddeisyfa arno i newid ei feddwl. Yn yr ystyriaeth o'i gariad at ei deulu—eu cariad hwy ato ef—eu dibyniad arno—yr olwg ar galon ddrylliedig, a thrallod meddwl gwraig ei fyuwes—tristwch a dagrau ei fabanod diymgeledd—y gofal sy ganddo am ei enaid—y gobaith sy am y nefoedd—dychrynfeydd uffern—pob peth sy dyner a dengar mewn bywyd—y cwbl sy ofnadwy yn y farn olaf, a dychrynlyd yn mhoenau yr ail farwolaeth, hi a erfynia arno, drachefn a thrachefn, i beidio dinystrio ei hun. Yn awr, os gall hyn oll ei blygu ef, ni bydd arno angen dylanwad arall ac uwch i newid ei feddwl. Ond pan fetha hi yn ei hymdrech-

iadau, tybier iddi allu gwysio holl angelion Duw, ac iddynt hwythau hefyd â'u hyawdledd uwch-ddaeacol fethu ei blygu a'i doddi; yma, gan hyny, rhaid i ryw nerth uwch gyfryngu, neu ynte collir y dyn. Ond pan yn gosod ei lawddryll wrth ei glust, Ysbryd Duw, yr hwn a wŷr yn berffaith gyflwr ei feddwl, ac a ddealla yr holl bethau a'u tueddasant i'r bwriad erchyll hwn, a gasgla y fath liaws o annogaethau, ac a wna iddynt weithio ar ei feddwl, nes yw yn plygu, yn bwrw ei arf i lawr, yn rhoi heibio ei fwriad am byth, yn myned ar ei liniau, ac yn rhoi gogoniant i Dduw. Yn awr grym penderfyniad gwirfoddol y dyn i ddistrywio ei hun, a wnaeth weithrediad Ysbryd Duw yn ofynol yn yr amgylchiad hwn. Pe plygasai efe i'r annogaethau a roisid o'r blaen, ni buasai cyfryngiad yr Ysbryd yn ofynol. Ond drygioni a chyndynrwydd yr adyn, yn unig a alwai am gyfryngiad yr Ysbryd. Yn awr dyma gyflwr y pechadur. Efe a lwyr-roddodd ei galon i wneuthur drwg, a phe gallai gweddiau a dagrau cyfeillion ac eglwys Dduw—rhybudd gweinidogion—ceryddon rhagluniaeth—gorchymynion, ymresymiaid, dagrau, ac ocheneidiau, ac angau anwyl Fab Duw; pe gallai cynnyg y nefoedd, bygwth uffern, orchfygu ei ddewisiad cyndyn o bechod, ni byddai angen dylanwad yr Ysbryd. Ond o herwydd na wna perswadiad dynion, nac un annogaeth a all dyn neu angel wasgu at ei feddwl, beri iddo droi; am hyny rhaid i Ysbryd Duw gyfryngu i ysgwyd ei ddewisiad, a'i droi oddiwrth uffern. Yr un faint yw graddau ei ddi-byniad ar yr Ysbryd, â graddau ei gyndynrwydd; pe na byddai ei duedd i ddilyn y ffordd i angau ond gwan, gallai *dynion* ei newid heb alw ar Dduw am gymmorth; ond yn ol nerth ei ddewisiad ef o bechod, mae angen i'r Ysbryd gyfryngu, neu collir ef. Fel hyn, yn lle bod dibyniad y pechadur ar Ysbryd Duw, yn esgus iddo, gwelwch mai hyn yw ei euogrwydd.

4. *Gwelir oddiwrth hyn* NATUR *gweithrediad yr Ysbryd.*

Nad oes ganddo weithrediad naturiol uniongyrchol ar y meddwl, ond y defnyddia efe y gwirionedd fel ei gleddyf i drywanu y pechadur; ac mai yr annogaethau a roddir yn yr efengyl yw yr offerynau a arfera efe i newid calon pechadur. Amheuodd rhai hyn, a thybiant fod dywedyd fod yr Ysbryd yn troi pechaduriaid trwy annogaethau, yn wadiad hollol o'i weithrediad. Ereill a wadasant fod yn ddichonadwy newid y galon trwy annogaethau. Ond oni newidiodd y saph galon Adda trwy annogaethau? Ac oni all Ysbryd Duw ag annogaethau anfeidrol uwch weithredu nerth cymmaint ar y meddwl ag a all efe? A all yr hen saph newid calon o fod yn berffaith

santaidd i fod yn hollol bechadurus trwy rym annogaethau, ac oni all y Duw anfeidrol ddoeth wneuthur cymmaint ag a wnaeth Satan? Yn wir, gwadu hyn a ymddengys yn debyg i fychanu doethineb a gallu Duw. Ond y tystia yr ysgrythyrau yn fynych fod yr Ysbryd yn troi pechaduriaid trwy rym annogaethau sy eglur—"O'i wir ewyllys yr ennillodd efe ni trwy air y gwirionedd," sy un o'r amrywiol ddywediadau pendant ar y mater hwn. Penderfyna y Bibl athroniaeth y mater hwn; mae yn bwnc na feddwn ryddid i ddychymygu a llunio ein tybiau athronyddol ein hunain yn ei gylch, a dywedyd fod Duw, trwy weithrediad naturiol uniongyrchol, heb y gwirionedd, yn cyfryngu ac yn newid calon pechadur. Pan ddywed Duw mai "o'i wir ewyllys yr ennillodd efe ni trwy air y gwirionedd;" penderfyna hyn y pwnc; ac mae yn gymmaint â dywedyd nad ennillodd efe ni mewn un dull arall.

Y geiriau a ddefnyddia ein Iachawdwr yn yr addewid o'r Ysbryd i argyhoeddi y byd o bechod, o gyfiawnder, ac o'r farn a fydd, a arwyddant yn gadarn ddull ei weithrediad. Y gair a gyfieithir yn ein cyfieithad ni o'r Bibl, yw *Parakletos*; yr un gair ydyw ag a gyfieithir yn un o epistolau Ioan yn *Ddadleuwr*. Arferir y gair yno am Iesu Grist. Dywedir yno, "O pecha neb, y mae i ni Eiriolwr (Saesneg, *Ddadleuwr*) gyda'r Tad, Iesu Grist y Cyfiawn." Yn yr ymadrodd hwn llefarir am Iesu Grist fel Dadleuwr dynion gyda Duw. Y *Parakletos*, neu y Dyddanydd, a addawyd gan ein Iachawdwr, a osodir allan fel Dadleuwr Duw, i ddadleu ei achos Ef gyda dynion. Y gair a ddarllenir *argyhoeddi* yn ein cyfieithad ni, sydd air cyfreithiol, ac a arwydda crynhoi y rheswm, ac amlygu euogrywydd y pechadur. Felly nid ymdrech naturiol yw ymrysoniadau Ysbryd Duw â dynion, ond dadl; nid ymdrech corph â chorph, ond ymdrech meddwl â meddwl; a hyny yngweithrediad a gwrthweithrediad ymresymiad poeth. Oddiwrth y sylwiadau hyn, hawdd yw ateb y gofyniad a ofynir weithiau gan bersonau a ymddangosant yn hollol yn y tywyllwch ynghylch y pwnc hwn, pa un a yw yr Ysbryd yn nhroedigaeth enaid yn gweithredu yn uniongyrchol ar y meddwl, neu ar y gwirionedd. Mae hyn yr un mor ffol ag a fyddai gofyn, pa un a fu i ddadleuwr daearol a ennillasai achos, weithredu yn uniongyrchol a naturiol ar y rheithwyr, neu ar ei ddadl.

5. Drachefn—*Amlwg yw oddiwrth y pwnc hwn, na wna Duw un pryd, wrth newid calon pechadur, yr hyn a ofyna efe i'r pechadur wneyd.*

Rhai personau, fel y soniwyd, a ymddangosant yn oddefol, yn

disgwyl am ryw ddylanwad dyeithr, fel ergyd gwefrawl, i newid eu calonau. Ond yn y dull hwn, ac wrth dybied fel hyn, gallant ddisgwyl hyd angau, ac ni wna Duw byth eu dyledswydd hwy. Y gwir yw, bechaduriaid, y gofyna Duw i chwi droi, a'r hyn a ofyna efe genych, ni all efe ei wneud drosoch. Rhaid i chwi wneud hyn yn wirfoddol. Nid priodol yw i Dduw wneud yr hyn a ofyna efe genych chwi. Na ddisgwyliwch gan hyn i Dduw wneud eich dyledswydd chwi, ond gwnewch hi yn ddioedi eich hunain, dan berygl marwolaeth dragywyddol.

6. *Dengys y pwnc hwn hefyd, os byth y caiff y pechadur galon newydd, y rhaid iddo ufuddhau i orchymyn y testun, a'i gwneud hi ei hunan.* Ond yma gall rhywun ddywedyd, Onid yw hyn yn gymmeryd y gwaith o law Duw, a'i yspeilio ef o'r gogoniant? Nac ydyw. Hon yw yr unig olwg ar y mater ag a rydd y gogoniant i Dduw. Rhai, yn eu zel i fawrygu gras yr efengyl, a'i dymchwelant yn llwyr. Haerant fod y pechadur yn *analluog*, a thrwy hyn gwnant ef yn ddiuog. Yn lle ei ystyried yn wrthryfelwr euog a gwirfoddol, ac yn haeddu angau tragywyddol, gwnant ef yn greadur eiddil ac anffodus, analluog i wneud yr hyn a geisia Duw ganddo, yn lle dywedyd mai yn ei *anewyllysgarwch* y saif ei *anallu*; ac fel hyn diddymant ei euogrwydd, ac, o ganlyniad, y gras a ddangosir yn ei iachawdwriaeth. Canys pa ras a all fod mewn cynnorthwyo personau anffodus? Os yw pechaduriaid yn analluog i ufuddhau i Dduw, yn gywir yn ol eu *hanallu* y maent yn ddiuog. Ond os ynt yn *anewyllysgar*, os *ni fynant* yw eu *ni allant*, gwelsom eisioes fod eu heuogrwydd yn gyfartal â nerth eu hanewyllysgarwch, a rhaid fod gras yn eu iachawdwriaeth yn gyfartal â'u heuogrwydd. Ac nid yw mai gweithred y pechadur ei hun yw y weithred o droi, yn lleihau gogoniant Duw. Y gwir yw, ni wna efe byth droi oddieithr i Dduw ei dueddu i hyn; felly er mai gweithred y pechadur ei hun yw y weithred, etto perthyna y gogoniant i Dduw gan mai efe barodd iddo weithredu. Pe byddai dyn wedi penderfynu lladd ei hun, ac i chwi, trwy drafferth a thraul fawr, ei berswadio i beidio, oni haeddech chwi glod am eich dylanwad yn y mater? Er mai ei waith ei hun oedd newid ei feddwl, a rhoi heibio ei fwriad i ladd ei hun, yn gymmaint ag mai chwi oedd yr unig achos iddo droi, ac megis yr oedd yn sicr oni buasai eich ymdrech chwi, y gwnelsai efe y weithred erchyll, onid oes genych chwi gymmaint hawl i glod ag a fuasai pe na buasai ei weithrediad ef ei hun yn perthynu i'w droad? Oni ellir dweud yn briodol i chwi ei droi ef?

7. Ond drachefn—*Y dyb fod yr Ysbryd yn troi pechaduriaid trwy y gwirionedd, yw yr unig olwg ar y pwnc a anrhydedda yr Ysbryd neu wirionedd Duw.*

Llefarir yn y Bibl am droedigaeth fel gwaith rhagorol fawredd nerth ; a chlywais weinidog unwaith, yn helaethu ar fawr allu Duw yn nhroedigaeth—er yr ymddangosai y golygai efe ef fel cyfnewidiad naturiol yn nghyfansoddiad dyn, fel planiad o egwyddor neu archwaeth newydd—haerai ei fod yn gofyn mwy o nerth na'r hwn a grogodd y nefoedd. Y rheswm a nododd dros ei fod yn gofyn y fath nerth mawr, oedd, nad oedd gwrthwynebiad ynghreadigaeth y byd, ond yn nhroedigaeth enaid, fod holl alluoedd uffern yn gwrthwynebu. Mae hyn yn wrthun iawn ; fel pe gallasai gwrthwynebiad uffern roddi rhyw rwystr ar ffordd Hollalluogrwydd naturiol. Nerth *moesol* yw y nerth a weithreda Duw yn nhroedigaeth ; y cyfryw nerth ydyw ag a weithreda gweinidog llywodraeth wrth reoli meddwl senedd ; neu allu dadleuwr i gyffroi a phlygu rheithwyr ; y gallu trwy yr hwn y “ trodd Dafydd galon holl wŷr Judah, fel un gwr.” Yn awr pan ystyriom hunanoldeb cryf y pechadur ; ei hir reddfau o bechod ; y lliaws o esgusodion a noddfeydd celwydd sydd ganddo ; mae ei ymlid ef gam ar ol cam â gwirionedd, ei hela o'i noddfeydd celwydd, peri iddo trwy rym dadl yn unig, ymadael â'i hunanoldeb a chyssegru ei hun i wasanaeth Duw, yn ddangosiad ardderchog iawn o ddoethineb a nerth *moesol*. Rhydd hyn ogoniant i wirionedd Duw a gweithrediad ei Ysbryd santaidd, ag a rydd bleser a syndod i'r edrychydd.

8. Drachefn—*Y dyb y defnyddia yr Ysbryd annogaethau i newid y galon, yw yr unig olwg gyson â'r arch a roddir yn fynych, i beidio gwrthwynebu yr Ysbryd Glân—i beidio ymryson â'n Lluniwr.* Canys os gweithia yr Ysbryd ar y meddwl trwy gyffyrddiad naturiol uniongyrchol, mae y dyb o wrthwynebu hollalluogrwydd naturiol yn wrthun. Gellir golygu yr ymadroddion a'n rhybuddia yn erbyn tristâu neu ddiffoddi yr Ysbryd yn yr un modd.

9. Drachefn—*Gwelir oddiwrth y pwnc hwn fod pechadur, dan ddylanwad Ysbryd Duw, yr un mor rhydd ag yw rheithwyr yn wyneb rhesymau dadleuwr.*

Yma hefyd gellir gweled pwys golygiadau union ar y pwnc hwn. Tybier fod dadleuwr, wrth annerch rheithwyr, ddim yn disgwyl newid eu meddwl trwy ddim a allai ddywedyd, ond disgwyl am ryw weithrediad naturiol anweledig, o eiddo yr Ysbryd Glân arnynt. A thybier, ar y llaw arall, fod y rheithwyr yn tybied wrth ffurfio eu

dedfryd, y rhaid iddynt fod yn oddefol, a disgwyl i ryw ddylanwad naturiol uniongyrchol gael ei weithredu arnynt. Yn ofer y dadleua y cyfreithiwr, ac yn ofer y gwrendy y rheithwyr, canys hyd nes y gwasgo efe ei resymau fel pe penderfynai blygu eu calonau, ac hyd oni weithredont hwy eu meddyliau, a phenderfynu y mater, ac felly weithredu fel bodau rhesymol, ofer yw ei ddadleu ef, a'u gwrando hwythau. Felly os â pregethwr i'r areithfa i bregethu i bechaduriaid, gan gredu na feddant allu i ufuddhau i'r gwirionedd, ac y rhaid i ddylanwad naturiol uniongyrchol gael ei weithredu arnynt cyn y *gallont* gredu, ac os bydd ei wrandawyr o'r un farn, yn ofer y pregetha efe, ac yn ofer y gwrandawant hwythau, "oblegid y maent etto yn eu pechodau;" eisteddant a disgwylant yn dawel am i ryw law anweledig gael eu hestyn i lawr o'r nef, a chyflawni rhyw weithred feddygol (*surgical*), i blanu rhyw egwyddor newydd, neu archwaeth cyfansoddiadol; *wedi* hyn tybiant y byddant yn *alluog* i ufuddhau i Dduw. Dylai gweinidogion lafurio gyda phechaduriaid, fel y gwna cyfreithiwr gyda rheithwyr, ac ar yr un egwyddor o athroniaeth feddyliol; a dylai y pechadur bwysu ei resymau, a ffurfio ei farn fel ar ei lw ac am ei fywyd, a rhoi ei ddedfryd yn y fan, yn ol y gyfraith a'r dystiolaeth. Ond yma dichon y gofyn rhywun, Os gwirionedd, pan welir ef yn ei holl berthynasau, yw yr offeryn i droi pechadur, paham na throir ef yn uffern, lle y tybir y tŷr gwirionedd ar ei feddwl yn ei holl eglurder? Mewn atebiad i hyn, sylwaf, y bydd yr annogaeth a lwydda i droi gwrthryfelwr argyhoeddedig at Dduw, yn ddiffygiol yn uffern. Pan lwythir y pechadur ag argyhoeddiad, nes yw yn barod i anobeithio, a ffoi ac ymguddio o ŵydd ei Wneuthurwr, *cynnygir heddwch* iddo, yr hyn, ynghyd â'r annogaethau ereill ag a bwysant fel mynydd ar ei feddwl, yn hyfryd a barant iddo roi ei hun i Dduw. Ond yn uffern ni bydd cynnygiad o heddwch; bydd y pechadur mewn anobaith; a thra mewn anobaith, peth moesol analluadwy yw troi ei galon at Dduw. Os bydd i ddyn yn y bywyd hwn ddistrywio ei amgylchiadau mor llwyr ag na bo gobaith eu gwellhau; yn y cyflwr hwn o anobaith hollol, ni all un annogaeth weithredu arno i ymdrechu; ni fedd ddigon o annogaeth i gynnyg at hyn; felly os bydd ei fri wedi darfod mor llwyr fel na bo ganddo obaith am ei adennill, yn y cyflwr hwn o anobaith, nid ellir ei adferyd; ni all un annogaeth ei gyrhaeddyd fel yr ymdrecho i adennill ei gymmeriad, canys mae heb obaith. Felly yn uffern, cauir y pechadur druan mewn anobaith; darfu ei gymmeriad; ei etifeddiaeth a gollwyd

am byth ; nid oes cynnyg na gobaith am gymmod ; a chosp a'i gŵyr ef bellach bellach byth byth oddiwrth Dduw.

10. *Ond, medd y gwrthddadleuwr, os yw golygiadau cywir ar wirionedd yn cael ei ddal allan gan Ysbryd Duw yn troi pechadur, oni chanlyna mai ei anwybodaeth yw yr achos o'i bechod?* Yr wyf yn ateb, Na wna. Pe cadwasai Adda y gwirionedd a wyddai yn ddiysgog o flaen ei feddwl, diau y buasai yn gwrthsefyll y brofedigaeth ; ond yn goddef ei feddwl i gael ei droi oddiwrth y rhesymau i ufuddhau at yr annogaethau i anufudd-dod, methodd, o ganlyniad. Wedi iddo syrthio, ac i hunanoldeb ddyfod yn llywodraethol, ni fynai wybod a phwyso y rhesymau dros droi yn ol at Dduw ; ac os troid ef byth, rhaid oedd i Ysbryd Duw wasgu y mater ato ef. Felly gyda phob pechadur ; efe ar y cyntaf a becha yn erbyn y wybodaeth sydd ganddo, trwy esgeuluso yr annogaethau i ufudd-dod, ac ymollwng i'r annogaethau i anufudd-dod ; ac wedi iddo unwaith fabwysiadu yr egwyddor hunanol, daw ei anwybodaeth yn wirfoddol a phechadurus, ac os na thuedda Ysbryd Duw ef, ni *fyn* weled. Gŵyr y gwirionedd yn ddigon pell i'w adael yn ddiesgus, ond ni wna ei *ystyried* a'i adael i gael ei effaith arno.

Ond gall y gwrthddadleuwr ofyn eto, Onid gwir yw, wedi y cwbl, os gwybodaeth gyflawn a digon grymus o'r gwirionedd yw y cwbl sydd ofynol i blygu y pechadur, na raid iddo ond gwybod gwir gymmeriad Duw er ei garu, ac y cyfyd ei elyniaeth at Dduw oddiar ei gamdyb am dano? Ai nid *gau* ac nid *gwir* gymmeriad Duw a gasâ efe? Nage. Gwir gymmeriad Duw a gasâ efe. Efe a gasâ Dduw am yr hyn *yw*, ac nid am yr hyn nid yw. Hunanoldeb yw cymmeriad y pechadur ; haelioni yw cymmeriad Duw. Mae y pethau hyn yn bethau croes hollol. Y pechadur a gasâ Dduw am ei fod yn groes i'w hunanoldeb ef. Tra y pery y dyn yn hunanol, gwrthun yw dywedyd ei fod yn heddychol â gwir gymmeriad Duw. Onid ei anwybodaeth yw yr achos o'i *hunanoldeb*? Nage ; gŵyr well na bod yn hunanol. Gwir yw nid yw, ac ni wna, oddieithr ei ddwyn gan yr Ysbryd Glân, *ystyried* afresymoldeb ei hunanoldeb. Ni saif gwaith yr Ysbryd Glân yn unig mewn rhoi *addysg*, ond hefyd mewn peri iddo *ystyried* y gwirioneddau a ŵyr eisioes—meddwl am ei ffyrdd a throi at yr Arglwydd. Efe a wasg at ei *sylw* a'i *ystyriaeth* yr annogaethau hyny y rhai y casâ efe ystyried a theimlo eu pwys. Tebygol, os nid sicr, pe buasai yr holl annogaethau i ufudd-dod yn gyflawn o flaen meddwl Adda neu unrhyw bechadur arall, a phe buasai y meddwl yn eu hystyried yn briodol

ar y pryd, na buasai yn pechu. Ond y gwir yw, ni esyd pechaduriaid y gwirionedd a wyddant o flaen y meddwl, ond troant ymaith eu sylw, a rhuthrant yn mlaen i uffern.

A wna neb eto ddywedyd, er mai gwir yw mai anystyriaeth *gwirfoddol* y pechadur, a'i waith yn troi ymaith ei sylw, a esyd i lawr yr unig sylfaen i'r angenrheidrwydd am waith yr Ysbryd, eto, onid ei waith mawr Ef yw symud yr *anwybodaeth* hwn a achlysurwyd trwy wrthodiad gwirfoddol y pechadur o oleuni? Beth a wna ystyriaeth, ond dwyn y pechadur i wybodaeth gywirach am dano ei hun, am Dduw, ac am ei ddyledswydd, ac fel hyn, trwy nerth gwirionedd, peri iddo blygu? Os wrth anwybodaeth y golgygir gwrthodiad cyndyn a gwirfoddol o oleuni a gwybodaeth, tybiaf am y cyflwr hwn o ran y meddwl nid yn unig ei fod yn *achos* o'i bechod, ond mai y *pechod ei hun ydyw*. Edrycha yr apostol ar y mater yn y goleu hwn; wrth lefaru am bechaduriaid, dywed, "Wedi tywyllu eu deall, wedi ymddyethro oddiwrth fuchedd Dduw, trwy yr anwybodaeth sydd ynddynt, trwy ddallineb eu calon."

Yn wir gwasgu gwirionedd at ystyriaeth y pechadur a'i tuedda i droi. Ond nid gwir yw ei fod yn anwybodus o'r gwirionedd hwn eyn iddo ei ystyried fel hyn. Gŵyr y rhaid iddo farw—ei fod yn bechadur—fod Duw yn ei le ac yntau o'i le—fod nef ac uffern—ond, fel y dywed y prophwyd, "Ni welant"—a thrachefn, "Fy mhobl nid *ystyriant*." Nid i *ddyysgu* yn benaf, ond i dywys y pechadur i *feddwl am ei ffyrdd*, y gweithreda yr Ysbryd. Dangosais pahan na throir ef pan wesgir gwirionedd ato yn uffern.

11. Ond yma gall rhywun ddywedyd, *Onid yw yr olwg hon ar y pwnc yn anghyson i'r dirgelwch am yr hwn y llefara Crist, pan y dywed, "Y mae y gwynt yn chwythu lle y myno; a thi a glywi ei swn ef, ond ni wyddost o ba le y mae yn dyfod, nac i ba le y mae yn myned: felly mae pob un a'r a aned o'r Ysbryd?"*

Dywed y gwrthddadleuwr, Myfi a arferais ystyried y pwnc ynghylch calon newydd, fel un dirgelaidd iawn; ond chwi a'i gwnewch yn eglur iawn. Pa fodd y mae hyn? Oni esyd Crist ef allan, yn y testun a nodais, fel un dirgelaidd? Yn ateb i hyn gofynaf, yn mha beth y dengys Crist, yn y testun yna, y saif dirgelwch yr enedigaeth newydd? Nid yn yr effeithiau a bair yr Ysbryd, canys y mae yr effeithiau yn bethau a brofir ac y sylwir arnynt. Nid yn yr offerynoliaeth a ddefnyddir, canys datguddir hyn yn fynych yn y Bibl. Ond saif y dirgelwch yn y dull y gweithreda yr Ysbryd ar y meddwl. Pa fodd y mae ysbrydion heb gyrff yn cyf-

eillachu â'u gilydd, ni allwn ddywedyd—a pha fodd y gall ysbryd heb gorph gyfeillachu ag un a wisga gorph, ni wyddom ni. Gwyddom y cyfeillachwn ni â'n gilydd trwy gyfrwng ein synwyrâu corphorol. Mae y modd neillduol yn yr hwn y dwg Ysbryd Duw yn mlaen ei ymrysoniadau â'r meddwl, yn beth, tebygol, na chawn ei wybod yn y bywyd hwn: ac nid yw o bwys i ni ei wybod. Gŵyr pob Cristion i'r gwirionedd mewn rhyw ffordd gael ei gadw o flaen ei feddwl, ac iddo weithio arno, a'i gau i mewn, nes y gorfu iddo blygu. Profir hyn; ond y mae y dull neillduol y gwnaeth yr Ysbryd hyn, mor ddirgelaid ag yw myrddiynau o effeithiau ereill, y rhai a welwn beunydd, ond ni allwn egluro.

12. Ond yma efallai y gall gwrthddadl arall godi—*Os gall y pechadur droi ei hun, pahan y mae arno angen Ysbryd Duw?*

Tybiwch fod ar ddyn swm o arian i chwi, ei fod yn ddigon galluog i dalu, ond yn hollol anewyllysgar; chwi a ddygwch gŵyn i'w erbyn, ac a arferwch annogaeth ag a wna iddo fod yn onest a thalu ei ddyledion. Yn awr tybiwch iddo ddywedyd, Yr wyf yn ddigon galluog i dalu y swm hon, i ba ddyben y rhoddwch y wŷs hon? Yr ateb yw, I'w wneuthur ef yn ewyllysgar—gwir yw, mae yn alluog, ond mae yn anewyllysgar. Yr un modd gyda pechadur—mae efe yn alluog i wneuthur ei ddyledswydd, ond ni fyn, am hyny arferu Ysbryd Duw annogaethau ato i'w wneud yn ewyllysgar.

13. Drachefn—*Gwelwch na ddylai pechaduriaid ymfoddloni ar weddio am galon newydd.*

Y rhai a gredant fod pechaduriaid yn *analluog* i newid eu calon eu hunain, pan ofyna pechaduriaid beth a wnant i fod yn gadwedig, yn gyffredin a nodant beth arall yn lle yr hyn a gynnwysir yn y testun, ac yn lle gorchymyn iddynt wneuthur iddynt galon newydd, dywedant wrthynt am weddio am i Dduw newid eu calon. Arferant iaith fel yr un ganlynol: "Rhaid i chwi gofio eich bod yn ddibynol ar Dduw am galon newydd. Na chynnygwch ddim yn eich nerth eich hun—darllenwch y Bibl, arferwch foddion gras, gelwch ar Dduw i newid eich calon, a disgwylwch yn amyneddgar am yr ateb." Ychydig flynyddoedd yn ol, cyfreithiwr, dan argyhoeddiad dwfn o bechod, a ddaeth ataf i'm hystafell i ofyn pa beth a wnelai i fod yn gadwedig. Hysbysodd i mi ei fod ef a dau ereill, pan mewn athrofa, mewn gofal mawr am eu heneidiau; iddynt fyned at yr athraw, a gofyn pa beth a wnaent. Sylwedd ei gyfarwyddiadau oedd, fod iddynt ddarllen eu Biblau, cadw oddiwrth gydymmeithion ofer, arfer moddion gras, a gweddio am galon newydd, a chyn

hir naill ai y caent eu troi, neu y rhoddent heibio ddarllen eu Biblau, ac arfer y moddion. Wrth gael ei holi pa fodd y terfyndd y mater, atebodd, iddi droi allan fel y dywedodd yr athraw y gwnelai; yn fuan rhoddasant heibio ddarllen eu Biblau ac arfer moddion. Dywedodd i gyfarwyddiadau yr athraw esmwytho ei feddwl, a pha fwyaf y gweddiai ac yr arferai y moddion, mai lleiaf o gyfyngder a deimlai. Gan ei fod yn meddwl yn awr ei fod yn gwneuthur ei ddyledswydd, ac mewn ffordd obeithiol, pa fwyaf a ddarllenai ar y Bibl ac a weddiai, mai mwyaf cymmeradwy y tybiai ei hun gan Dduw, ac mai mwyaf tebyg oedd i gael ei droi. Pa fwyaf diwyd fyddai yn yr arferiad o foddion, mai mwyaf tawel a chysurus y deuai—ac iddo fel hyn weddio a disgwyl am i Dduw newid ei galon, nes i'w argyhoeddiadau ddarfod yn llwyr, ac yna torodd allan mewn dagrau a chwanegodd, fel hyn y trodd hi allan gyda ni oll. Mae y ddau ereill yn feddwon arswydus, a bum innau agos a distrywio fy hun trwy yfed. Yn awr os oes unrhyw obaith yn fy achos i, dywedwch wrthyf pa beth a wnaif i fod yn gadwedig. Pan ddywedwyd wrtho am edifarhau ac y gwasgwyd ef at y ddyledswydd yn ddioedi, efe yn ol pob ymddangosiad, a roddodd ei hun i Dduw yn y fan. Yn awr yr oedd canlyniad y cyfarwyddiadau a roddwyd gan yr athraw, yn hollol athronyddol. Yr oedd y cyngor y cyfryw ag a foddiai y Diafol. Yr oedd yn ateb ei bwrpas ef yn llawer gwell nac y buasai dywedyd wrthynt am roi heibio ar unwaith bob meddwl am grefydd, canys buasai hyn yn eu dychrynu, a buasent, yn eu cyflwr pryderus, yn troi gydag atgasrwydd oddiwrth y fath gyngor; ond yr oedd eu rhoi wrth y gwaith golygus hwn o weddio a disgwyl wrth Dduw i wneuthur yr hyn a ofynai efe oddiwrthynt hwy, yn esmwythaol i'w cydwybodau; cymmeryd gwaith arall yn lle gorchymyn Duw, porthi eu tuedd i oedi, eu cadarnhau mewn hunan-gyfiawnder, a rhaid oedd i un o ddau beth gymmeryd lle—naill ai y buasent yn gafaelu mewn gobaith gau, neu roi heibio obeithio yn hollol. Canys os gweddio ac arfer y moddion, a disgwyl wrth Dduw oedd eu *dyledswydd*, naturiol a rhesymol hollol oedd iddynt feddwl, gan eu bod yn gwneuthur yr hyn a ofynai Duw ganddynt, eu bod yn dyfod yn well. Pa fwyaf diwyd fyddent yn eu hymdrechiadau anedifeiriol, mwyaf diogel y gallent ddibynu y gwnelai Duw eu troi hwynt. Gan hyn y pa bellaf yr oeddynt yn myned yn y ffordd hon, lleiaf oedd eu gwybodaeth o honynt eu hunain, o'u perygl, ac o'u drwg-haeddiant; a mwyaf sicr oeddynt o dristâu ymaith Ysbryd Duw.

Bechadur! yn lle disgwyl a gweddio am i Dduw newid dy galon, dylit ar unwaith wysio dy alluoedd, ymdrechu, a newid egwyddor lywodraethol dy feddwl. Ond yma gall rhywun ofyn, A all syniad y cnawd, yr hwn sydd elyniaeth yn erbyn Duw, newid ei hun? Dywedais eisioes fod y testun hwn yn ol y gwreiddyn i'w ddarllen, "Y syniad am y cnawd sydd elyniaeth yn erbyn Duw." Mae y syniad hwn am y cnawd, gan hyny, yn ddewisiad i foddio y cnawd. Yn awr gwrthun yn wir, yw dywedyd y gall dewisiad newid ei hun; ond nid gwrthun yw dywedyd y gall y person a weithreda y dewisiad hwn ei newid. Y pechadur sydd yn synied am y cnawd, a all newid ei feddwl, a synied am Dduw.

14. *Oddiwrth y pwnc hwn eglur yw fod rhwymedigaeth pechadur i newid ei galon, yn anfeidrol.*

Bechadur! mae dy rwymedigaeth i garu Duw, yn gyfartal â rhagoroldeb ei gymmeriad, ac mae dy euogrwydd am beidio ufuddhau iddo, o ganlyniad, yn gyfartal â'th rwymedigaeth. Ni elli, gan hyny, am awr na munud, oedi ufuddhau i orchymyn y testun, heb haeddu damnedigaeth dragywyddol.

15. *Gwelwch fod yn rhesymol iawn disgwyl i bechaduriaid, os dychwelir hwynt ryw bryd, gael eu dychwelyd dan bregethiad yr efengyl, neu pan ddalier y gwirionedd yn ei holl lewyrch o flaen eu meddyliau.*

Mae tyb wedi ffynnu yn yr eglwys, fod yn rhaid i bechaduriaid fod yn hir dan argyhoeddiad, a bod dychweliadau disymmwrth yn rhai amheus. Ond yn ddiau nid yw y dyb hon oddiwrth Dduw. Ni ddarllenwn yn un man yn y Bibl am rai yn hir dan argyhoeddiad. Nid ofnai Pedr ar ddydd y Pentecost nad oedd ei wrandawyr wedi cael digon o argyhoeddiad. Ni ddywedodd efe wrthynt am weddio a llafurio am deimlad dwysach o euogrwydd, a disgwyl am Ysbryd Duw i newid eu calonau; ond gwasgodd eu dyledswydd ar y pryd atynt. Pe buasai yn eu gadael i ddianc, i fyned o swm ei lais tra etto yn eu pechodau, tebygol na chawsai cannoedd, os nid miloedd o honnynt, eu dychwelyd un pryd. Mae mor rhesymol a naturiol disgwyl i'r pechadur, os try efe ryw bryd, i wneuthur hyny tra yn gwrando ar resymau y pregethwr, ag yw disgwyl i reithwyr gael eu hargyhoeddi, a phenderffynu eu meddwl yn swm rhesymau y dadleuwr. Mae y dadleuwr yn disgwyl os argyhoeddir hwynt rywbryd, iddynt gael eu hargyhoeddi tra yr annercha efe hwynt. Ni weithreda efe ar y dybiaeth wrthun ac annaturiol hōno, fod yn fwy tebygol yr argyhoeddir hwynt, ac y rhoddant eu dedfryd yn ei ffafr ef, ar ol

iddynt fyned ymaith, ac ystyried y mater yn bwyllog. Ei amcan ef yw eu hargyhoeddi mor drwyadl, eu llenwi mor llwyr â'r mater, fel y caffo efe eu deall, eu cydwybod, a'u calon i gofleidio ei olwg ef ar y pwnc. Mae hyn yn ddoeth; ac yn wir, yn yr olwg hon, "mae plant y byd hwn yn gallach yn eu cenhedlaeth na phlant y goleuni." Ac yn awr, bechadur, os ai di ymaith heb benderfynu dy feddwl, a newid dy galon, tebygol yw y caiff dy feddwl ei droi at rywbeth arall—yr anghofi lawer o bethau a glywaist—y gall llawer o'r annogaethau a'r ystyriaethau ag sy yn awr yn gwasgu arnat fyned o dy feddwl—y colli yr olwg eglur ag sydd genyt yn awr ar y mater—y gelli dristau yr Ysbryd, oedi edifarhau, a myned rhag dy flaen nes cyrhaedd pyrth uffern.

16. *Gwelwch y pwys o ddangos y gwirioneddau hyny, a hyny yn y fath berthynas â'u gilydd, ag a fyddo yn tueddu i ddenu y pechadur i newid ei galon.*

Ni bu ond ychydig o dybiau yn fwy dinystriol erioed, nâ'r dyb nad oes un cysylltiad athronyddol rhwng moddion a dyben yn nhroedigaeth pechaduriaid; nad oes un cyfaddasrwydd naturiol yn annogaethu yr efengyl i ddiddymu hunanoldeb y pechadur, a'i dywys i blygu i Dduw. Mae y dyb hon yn ran o'r gyfundraeth a olyga lygredigaeth naturiol (*physical*). Hi a olyga adenedigaeth fel newidiad yn sylwedd y meddwl; fel yn cael ei wneuthur trwy weithrediad naturiol (*physical*) uniongyrchol Ysbryd Duw, heb olwg ar y gwirionedd. Pe byddai hon yn olwg gywir ar adenedigaeth, byddai yn eglur nad allai fod perthynas rhwng moddion a dyben. Canys os yw y gwaith yn greadigaeth naturiol, yn cael ei wneuthur trwy nerth uniongyrchol a naturiol yr Ysbryd Glân, yna sicr yw *nad* effeithir ef trwy *un moddion* pa bynag. Ond mae hyn mor bell oddiwrth fod yn wir, fel na chafodd pechadur erioed, ac na chaiff un byth, ei droi ond trwy foddion wedi eu cyfaddasu yn ddoeth ac athronyddol i'r dyben hwn.

Mae yr Ysbryd yn dewis y cyfryw ystyriaethau, ar y cyfryw amserau a than y cyfryw amgylchiadau, ag sydd yn tueddu yn naturiol i ddarfogi a chywilyddio y pechadur; i'w ddyosg o'i esgusodion, ateb ei wrthddadleuon, darostwng ei falchder, a phlygu ei galon. Dylai y pregethwr gan hyny wneuthur ei hun yn gyfarwydd â'i noddfeydd celwydd, a sylwi mor bell ag a fyddo yn ddichonadwy, ar ei holl hanes, ynghyd â'i olygiadau a chyflwr ei feddwl ar y pryd hwn; dylai yn ddoeth ddewis y mater; ei drefnu mor fedrus, ac etto ei ddangos mor nerthol, fel y tyno holl sylw y pechadur, ac yna

ymdrechu ei eithaf i'w ddwyn i blygu yn y fan. Dylai yr hwn a ymdrinia ag eneidiau sylwi yn fanwl ar gyfreithiau y meddwl, ac yn ofalus o than weddio dylai gyfaddasu ei fater a'i ddull i'r cyflwr a'r amgylchiadau, y tybiau a'r teimladau, yn y rhai y caiff efe y pechadur ar y pryd. Dylai drin y mater neillduol hwnw, ac yn y dull, ag y byddo ynddo fwyaf o *duedd naturiol* i blygu y gwrthryfelwr ar unwaith. Pe gweithredai dynion mor ddoeth ac mor athronyddol wrth gynnyg gwneuthur dynion yn gristionogion, ag y gwnant wrth gynnyg llywodraethu meddyliau dynion ynghylch materion ereill; pe gwneleent gyfaddasu eu materion at gyflwr y meddwl, a a chyfaddasu "yr ystum at y gair, a'r gair at yr ystum," a gwasgu eu mater gyda chymmaint o fedrusrwydd, gwres, a pharhad, ag a wna cyfreithwyr a gwladwyr yn eu hannerchiadau; y canlyniad fyddai dychweliad cannoedd a miloedd, a chaffai dychweledigion eu chwanegu at yr Arglwydd "fel gwllith y bore." Pe byddai yr holl eglwys, a phawb gweinidogion yn eu lle ar y mater hwn; pe byddai ganddynt olygiadau cywir, a phe byddent wedi eu llenwi ag ysbryd priodol, a phe elent allan "dan wylo, gan ddwyn had gwerthfawr, medent yn fuan gynhauaf yr holl ddaeàr, a dychwelent gan ddwyn eu hysgubau."

Mae y pwys o ddeall yn iawn fod Duw yn troi eneidiau trwy an-nogaethau, yn annhraethol fawr. Mae y rhai ni chydabyddant y gwirionedd hwn yn eu *hymarferiad* o leiaf, yn fwy tebygol i rwystro nac i gynnorthwyo yr Ysbryd yn ei waith. Mae rhai gwedi gwadu y gwirionedd hwn mewn tyb, ond yn hapus wedi plygu iddo mewn ymarferiad. Maent yn gweddio, yn pregethu, ac yn siarad, fel pe disgwyliant i'r Ysbryd droi pechaduriaid trwy y gwirionedd. Yn y cyfryw amgylchiadau, er fod eu tyb yn groes, mae eu hymarferiad wedi ei arddel a'i fendithio gan Dduw. Ond mae y diffyg o sylw ar y gwirionedd hwn, mewn ymarferiad wedi achlysuru cyfeiliornad mawr a dinystriol wrth ddwyn adfywiadau yn mlaen, ac wrth ymdrin ag eneidiau dan wasgfa. Mae llawer o'r pregethu, yr ymddiddan, a'r cynghori wedi bod yn anmherthynasol, dyrys a thywyll. Ni chymmerid digon o ofal i beidio rhanu sylw personau. Cadwyd pechaduriaid yn hir dan argyhoeddiad, o herwydd fod eu tywyswyr ysbrydol wedi cadw oddiwrthynt y gwirioneddau neillduol y rhai ar y pryd yr oedd o bwys iddynt eu gwybod uwchlaw unrhyw wirioneddau ereill. Maent wedi cael eu dyrysu ag athrawiaethau, dadleuon, a dangosiadau gwrthun o benarglwyddiaeth Duw, anallu dyn, adenedigaeth naturiol (*physical*), a llygredigaeth cyfansoddi-

adol, nes yw y meddwl trallodedig, yn cael ei ddigaloni a'i wylltio trwy wrthddywediad o'r areithfa, a gwrthuni mewn ymddiddan, yn tafu y mater heibio fel yn hollol annealladwy, ac yn oedi cyflawni ei ddyledswydd fel yn annichonadwy.

17. Oddiwrth y pwnc hwn gellir gweled y pwys o ddefnyddio pob rheswm, a phob ystyriaeth, ag a all fod o ryw bwys.

Ac, yn awr, bechadur, tra y mae y pwnc o dy flaen, a wnei di blygu? Gwna dy waith yn cadw dy hun oddiwrth annogaethau yr efengyl, trwy esgeuluso tŷ Dduw, ac esgeuluso dy Fibl, droi allan yn ddinystriol i dy enaid. A gwna gwrando yn esgeulus pan yn nhŷ Dduw, neu wrando yn ofalus a gwrthod penderfynu a phlygu, droi allan yr un mor ddinystriol i ti. Ac yn awr "yr wyf yn attolygu i ti, er trugareddau Duw," fod i ti *y pryd hwn*, "roddi dy gorph a'th enaid yn aberth byw i Dduw, yr hyn yw dy resymol wasanaeth." Gâd i'r gwirionedd gael gafael yn dy gydwybod—bwrw i lawr dy arfau gwrthryfelgar—ymâd â'th noddfeydd celwydd—sefydla dy feddwl ar y lliaws o ystyriaethau ag a ddylent yn ddioed dy ennill i gydsynio â'r cynnygiad o heddwch tra y mae yn awr o dy flaen. Os oedi di funud arall, gall fod yn rhy ddiweddar byth. Gall Ysbryd Duw ymadael oddiwrthyt—dichon na wneir cynnygiad o fywyd i ti byth mwy, a dichon dy waith yr unwaith hon etto yn diystyru y cynnygiad o drugaredd, derfynu dy gyfrif di, a'th selio drosodd i holl ddychrynfeydd marwolaeth dragywyddol. Gwrando gan hyny, O bechadur, yr wyf yn attolwg arnat, ac ufuddha i air yr Arglwydd—"Gwna i ti galon newydd, ac ysbryd newydd; canys paham y byddi farw?"

PREGETH II.

PA FODD I NEWID Y GALON.

EZEC. 18. 31.—“ *Gwnewch iwch' galon newydd, ac ysbryd newydd; canys paham, tŷ Israel, y byddwch feirw?* ”

YN y bregeth flaenorol ar y testun hwn ymdriniais â thri pheth, sef,

1. Ystyr y gorchymyn yn y testun.
2. Ei resymoldeb.
3. Ei gysondeb â'r ymadroddion hyny ag a ddywedant fod calon newydd yn rhodd a gwaith Duw.

Wrth ateb y gofyniad cyntaf, “ Pa beth ydym i ddeall wrth y gorchymyn i wneuthur calon ac ysbryd newydd? ” ymdrechais ddangos, yn nacaol.

1. Pa beth ni olyga y gorchymyn. Nad yw yn golygu y rhan gnawdol hðno o'r corph yr hon sydd yn eisteddfa bywyd anifeilaidd.

2. Nad yw yn golygu enaid newydd. Ac,

3. Na ofynir i ni greu unrhyw gynheddfau newyddion i'r corph na'r meddwl; na newid galluoedd, a thueddiadau ein natur. Na phlanu unrhyw egwyddor neu archwaeth newydd, yn sylwedd corph neu feddwl.

Ymdrechais ddangos nad yw newidiad calon yn beth y mae pechadur yn oddefol ynddo, ond peth y mae yn weithgar ynddo. Nad yw y newidiad yn un *naturiol* (*physical*), ond *moesol*. Ei fod yn weithred o eiddo y pechadur ei hun. Y saif yn ei waith yn newid ei feddwl, neu ei duedd, gyda golwg ar wrthddrych penaf ei ddy-muniad. Newidiad yn y *dyben* at yr hwn yr amcana, ac nid yn unig yn y *moddion* er cyrhaedd ei ddyben. Newidiad yn newisiad llywodraethol y meddwl Y saif efe mewn dewis gogoniant Duw, a llwydd ei deyrnas, o flaen ei hapusrwydd ei hun, o flaen pob peth arall. Ei fod yn newidiad o gyflwr o hunanoldeb yn yr hwn y dewisa dyn ei les ei hun o flaen pob peth arall, i'r haelioni an-mhleidiol hwnw ag sydd yn dewis hapusrwydd a gogoniant Duw, a llwydd ei deyrnas o flaen ei hapusrwydd personol ei hun.

Dan yr ail ben, ymdrechais brofi rhesymoldeb y ddyledswydd hon, trwy ddangos gallu y pechadur, a'r rhesymau dros ei chyflawni.

A than y trydydd pen, nad oedd unrhyw anghysondeb rhwng hyn â'r ymadroddion hyny ag a ddywedant fod calon newydd yn rhodd a gwaith Duw.

Yr wyf yn awr yn dyfod at bedwerydd ymofyniad, at yr hwn y mae yr ymdriniad â'r materion uchod yn arwain yn naturiol, sef, Pa fodd y cyflawnaf fi y ddyledswydd hon, ac y newidiaf fy nghalon? Mae hwn yn ofyniad a wneir yn fynych gan bechaduriaid dan wasgfa, pan orchymynir iddynt newid eu calonau, ac yr argyhoeddir hwynt y dylent wneud felly, a bod canlyniadau dychrynlyd o esgeuluso ufuddhau. Gofynant yn awyddus, PA FODD Y GWNAF FI HYN? Trwy ba weithrediad o feddwl neu deimlad y mae y newidiad mawr hwn i gael ei weithredu yn fy meddwl? Amcan y bregeth hon yw eich dwyn allan o'r dyrswch hwn; egluro, os gellir, yr hyn a ymddengys i chwi mor dywyll; dal lamp gwirionedd yn gywir o'ch blaen; peri i'w oleuni dywynu ar eich llwybr, fel os bydd i chwi dramgwyddo a syrthio, y byddo eich gwaed ar eich penau eich hunain. Ac,

I. Yr wyf yn sylwi, yn nacaol, nad ellwch newid eich calon trwy weithio eich dychymyg a'ch teimladau i gyflwr cynhyrfus. Mae pechaduriaid yn dueddol i feddwl fod yn rhaid i ofnau a dychrynfeydd mawrion, braw mawr yn y gydwybod, a'r cynhyrriad mwyaf a all y meddwl oddef, o angenrheidrwydd flaenori newidiad calon. Arweinir hwy i'r dyb hon, trwy wybodaeth fod y cyfryw deimladau yn fynych yn rhagflaenu y newidiad hwn. Ond, bechadur, dylit ddeall, fod y cyffroad mawr hwn, yr ofnau a'r dychrynfeydd hyn, yn codi oddiar anwybodaeth neu gyndynrwydd, ac weithiau oddiar bob un o'r ddau. Mynych y digwydda na wna pechaduriaid blygu, a newid eu calonau, nes y byddo Ysbryd Duw wedi eu gyru i gyfyngder; nes y byddo taranau Sinai wedi rhoi yn eu clustiau, ac nes y gwneuler i dânau erchyll uffern felltenu yn eu gwynebau. Nid yw hyn oll yn ran o'r gwaith o wneuthur calon newydd, ond mae yn codi oddiar wrthwynebiad i'r cyflawniad o'r ddyledswydd hon. Nid yw y dychrynfeydd hyn mewn un modd yn hanfodol i'r cyflawniad o hõni, ond yn hytrach yn rhwystr. Mae meddwl, o herwydd fod rhai pechaduriaid yn cael dychrynfeydd mawrion yn eu cydwybod, ac ofnau rhag uffern cyn y plygont, eu bod, am hyny yn *angenrheidiol*, ac y rhaid i bawb pechaduriaid eu teimlo cyn y gallont newid eu calonau, yn gasgliad mor ddisail ag a fyddai i'ch holl blant haeru y rhaid iddynt hwy o angenrheidrwydd gael eu bygwth & chosp lêm, a gweled y wialen wedi ei chodi, ac fel hyn gael eu taffu

i ddychryn mawr, cyn y *gallont* ufuddhau, o herwydd i un o'ch plant fod yn gyndyn, a gwrthod ufuddhau nes cael ei yru i gyfyngder. Os ydych chi yn foddlon i wneuthur eich dyledswydd pan ddangosir pa beth ydyw, mae ofnau a dychrynfeydd yn hollol afreidiol: nid oes gan Dduw hyfrydwch ynddynt er eu mwyn eu hunain, ac ni achosa hwynt un amser ond yn unig pan fyddo raid o herwydd cyndynrwydd. A phan fyddo pechaduriaid yn gyndyn, gwel Duw yn fynych mai annoeth fyddai peri y dychrynfeydd mawrion hyn, a gwell ganddo eu gadael i fyned i uffern hebddynt.

2. Ni ellwch newid eich calonau trwy gynnyg gwthio eich hunain i ryw deimlad neillduol. Pan alwer ar bechaduriaid i edifarhau, a rhoi eu calonau i Dduw, yn gyffredin, os ymosodant i gyflawni y ddyledswydd hon, gwnant ymdrech er cael y *teimladau* o gariad, edifeirwch, a ffydd. Ymddengys y tybiant y cynnwysir crefydd oll mewn rhyw deimladau cyffrous, ac y gellir dwyn y teimladau hyn i fodolaeth trwy ymdrech uniongyrchol o eiddo yr ewyllys. Treuliant lawer o amser mewn gweddi am ryw deimladau neillduol, ac mewn trallod mawr gwnant lawer o ymdrechion er cael y teimladau cyffrous hyn o gariad at Dduw am y rhai y clywsant Gristionogion yn dywedyd. Ond ni ellir byth ddwyn y teimladau hyn i fodolaeth trwy *ymdrech uniongyrchol i deimlo*. Ni ellir byth beri iddynt neidio i fodolaeth, ac ennyn a llosgi yn y meddwl, trwy arch *uniongyrchol* yr ewyllys. Nid oes gan yr ewyllys unrhyw reolaeth *uniongyrchol* arnynt, ac ni all eu dwyn i fodolaeth ond trwy gyfrwng *ystyriaeth* yn unig. Mae teimladau yn dibynu ar y *meddwl*, a chodant yn ddioed yn y meddwl pan fyddo y meddyliau yn aros yn ddifrifol ar y gwrthdrysychau cyfatebol. Mae *ystyriaeth* dan reolaeth uniongyrchol yr ewyllys. Ni a allwn gyfeirio ein *hystyriaeth* a'n myfyrdodau at unrhyw wrthrych, a'r teimladau cyfatebol a godant yn ddioed yn y meddwl. Os bydd mater a gasawn dan *ystyriaeth*, teimlwn deimladau o gasineb yn codi. Os bydd gwrthrych a ofnwn, y gofidiwn, neu y llawenychwn o'i herwydd, yn myned â'n meddyliau, y teimladau cyfatebol o ganlyniad a godant yn y meddwl, a hynny gyda nerth cyfatebol i ddwysder ein *hystyriaeth* ni o'r gwrthrysychau hynny. Fel hyn mewn modd *anuniongyrchol* yn unig y mae ein teimladau dan reolaeth yr ewyllys. Maent yn bechadurus neu yn santaid, yn unig yn ol fel y galwer hwy fel hyn yn anuniongyrchol i fodolaeth gan yr ewyllys. Achwynna dynion yn aml nad allant reoli eu teimladau; rhoddant eu serch yn ormodol ar ryw wrthrysychau, ac ni allant ei lywodraethu.

Derbyniant niweidiau—cyfyd eu llidiawgrwydd—proffesant nad allant oddiwrth hyn. Yn awr, tra mae y meddwl yn aros ar y gwrthddrych a gerir ar y naill law, y teimladau, o herwydd y rhai yr achwynant, a hanfodant o ganlyniad; ac os bydd y farn a'r gydwybod yn anghymeradwyo y teimlad, rhaid bwrw y gwrthddrych o'r meddwl, a chyfeirio y sylw at ryw fater arall, fel yr unig ffordd i ymryddhau oddiwrth y teimlad. Felly ar y llaw arall, rhaid peidio meddwl am y cam a gawd, a throi yr ystyriaeth at bethau ereill, neu ynte bydd i'r teimladau o gasineb barhau i derfysgu y meddwl. “Os gwna dyn edrych ar wraig, i'w chwennyachu hi, efe a wnaeth odineb eisioes â hi yn ei galon;” mae efe yn gyfrifol am y teimladau a ganlynant ei waith yn goddef y fath beth i gael lle yn ei feddwl.

Mae *gwirfoddolrwydd* yn anheggorol i gymmeriad moesol; barn gyffredinol ac anwrthwynebol dynion yw, y rhaid i weithred, er haeddu cael ei chanmol neu ei beio, fod yn rhydd. Os, wrth fyned trwy heol, y byddai i chwi weled llechen yn syrthio oddiar adeilad lle y byddai dynion yn gweithio, ac yn lladd dyn, ac i chwi gael allan wrth holi mai o ddamwain y bu hyny, ni allech deimlo fod yno lofruddiaeth. Ond, yn y gwrthwyneb, os bydd i chwi gael allan i'r llechen gael ei thafu yn faleisus gan un o'r gweithwyr, ni ellwch wrthwynebu yr argyhoeddiad fod yno lofruddiaeth. Felly, pe byddai i Dduw, neu ryw fôd arall, wthio cleddyf i'ch llaw chwi, a gwneuthur i chwi yn groes i'ch ewyllys drywanu eich cymmydog, gwnelai cydwybod pawb gondemnio, nid chwi, ond yr hwn a barodd i chwi gyflawni y weithred hon. Felly, rhaid i bob gweithred, meddwl, neu deimlad, er cael *cymmeriad moesol*, fod naill ai yn uniongyrchol neu yn anuniongyrchol dan reolaeth yr ewyllys. Os gwna dyn yn wirfoddol osod ei hun yn y cyfryw amgylchiadau ag a ddygo deimladau drygionus i weithrediad, mae efe yn hollol gyfrifol am danynt. Os gesyd efe ei hun mewn amgylchiadau lle y dygir teimladau rhinweddol i weithrediad, mae efe i'w ganmol yn y gweithrediad o honynt, yn gywir mewn cyfartalrwydd i'w wirfoddolrwydd wrth ddwyn ei feddwl i amgylchiadau a'u dygo i fodolaeth.

Gall cariad, edifeirwch, a ffydd, hanfodi yn y meddwl, naill ai fel *ewyllysiad* neu *deimlad*. Dewisiad y meddwl o Dduw a phethau crefydd o flaen pob peth arall, yw cariad, pan yn hanfodi fel *ewyllysiad*. Gall fod, ac yn fynych'y mae, y dewisiad hwn yn hanfodi yn y meddwl, mor hollol wahanol oddiwrth yr hyn a elwir teimlad, fel y gallwn fod yn hollol annheimladwy o'i fodolaeth. Ond er y

y dichon na byddwn yn *ymwybodol* o hono, trwy ein bod yn ei deimlo, etto bydd ei ddylanwad ar ein hymarweddiad yn gyfryw, fel yn y ffordd hon, y bydd ei fodolaeth yn amlwg. Gall cariad at deulu a chyfeillion, mewn modd cyffelyb, hanfodi yn y meddwl yn y ddau ddull hyn. Pan byddo dyn yn brysur mewn masnach, neu yn teithio oddicartref, a phethau ereill yn tynu ei sylw, ni weithreda efe gariad teimladwy at ei deulu; ond er hyn erys ei *ddewisiad*, ac efe yw y cynhyrfydd sydd yn cyfarwyddo ei symudiadau yn y gorchwyl y mae yn ei gylch, er darparu ar eu cyfer. Nid yw yn anghofio ei wraig a'i deulu, nac yn gweithredu fel pe na feddai hwynt; ond, yn y gwrthwyneb, mae ei ymarweddiad yn cael ei lunio a'i reoli gan y dewisiad arosol hwn o honynt, er yn annheimpladwy; tra ar yr un pryd y mae ei feddyliau mor llwyr ar bethau ereill, fel na hanfoda un *teimlad* o serch yn ei feddwl.

Ond wedi i waith y dydd fyned heibio, ac i bethau ereill beidio tyru i'w feddwl, y dewisiad hwn o gartref, o'i wraig a'i deulu, a ddaw allan ac a gyfarwyddo ei feddyliau at y gwrthrychau anwyl hyny. Mor fuan ag y dygir hwy fel hyn o flaen y meddwl, cyfyd y teimladau cyfatebol, teimladau tad a phriod a ennynant yn ei galon. Felly dichon Cristion, pan fyddo ei feddyliau yn brysur ar fasnach neu mewn myfyrdod, fod heb *ennyniadau* teimladwy o gariad at Dduw yn ei feddwl. Etto, os *Cristion* bydd gan ei ddewisiad o Dduw ddylanwad ar ei holl ymarweddiad, ni wna weithredu na theimlo fel dyn annuwiol dan amgylchiadau cyffelyb; ni wna dyngu, rhegu, a meddwi; ni wna dwyllo, na dywedyd celwydd, ac ni weithreda fel dan reolaeth hunanoldeb digymmysg; ond gwna ei ddewisiad o Dduw lunio a rheoli ei ymddygiad yn y fath fodd, fel er na fedda fwynhad teimladwy o bresenoldeb Duw, y rheolir ef yn anuniongyrchol yn ei holl ffyrdd gan barch i'w ogoniant. Ac ar ol i brysurdeb masnach fyned heibio, ei ddewisiad o Dduw yn naturiol a gyfeiria ei feddyliau ato ef, ac at bethau ei deyrnas; pan, o ganlyniad, y cyfyd teimladau cyfatebol yn ei feddwl, ac y bydd i deimladau o gariad ennyn, cynhesu, a dedwyddu ei enaid. Efe a ddeall ymadrodd y Salmydd, yn yr hwn y dywed, "Tra yr oeddwn yn myfyrio, ennynodd tân."

Dywedais hefyd y gall *edifeirwch* hanfodi yn y meddwl, naill ai fel teimlad neu ewyllysiad. Edifeirwch yn briodol a arwyddo newidiad meddwl gyda golwg ar natur pechod, ac nid yw, yn ei arwyddocad blaenaf, o angenrheidrwydd yn cynnwys y meddylddrych o alar. Nid yw ond gweithred o eiddo yr ewyllys, yn gwrthod pechod,

ac yn dewis santeiddrwydd. Dyma beth ydyw pan yr hanfoda fel *ewyllysiad*. Pan yr hanfoda fel *teimlad*, cyfyd weithiau yn gasineb cryf at bechod, ac yn gariad at santeiddrwydd. Mynych y todda yn dynerwch didwyll yn y galon; yn dristwch, ac yn anghymmeradwyaeth a hunan-ffieiddiad mawr yn yr olwg ar bechod.

Felly gall *ffydd* hanfodi, yn unig fel argyhoeddiad neu berswadiad sefydlog, o blaid gwirioneddau y Bibl, a bydd ei ddylanwad yn fwy neu yn llai yn ol grym a pharhad yr argyhoeddiad hwn. Nid yw yn *ffydd* efengylaidd, pa fodd bynag, oddieithr fod cydsyniad yr ewyllys â'r gwirionedd a gredir, yn cydfyned â'r argyhoeddiad hwn. Mynych y credwn yr hanfoda pethau ag ynt gas genym. Gall fod yn meddyliau cythreuliaid a dynion drwg fel y gwyddom fod yn fynych, argyhoeddiad cryf o blaid y gwirionedd; ac mae eu hargyhoeddiad o blaid y gwirionedd mor gryf, fel y crynant; ond er hyn casânt y gwirionedd. Ond pan fyddo yn cydfyned â'r argyhoeddiad o blaid yr efengyl gydsyniad yr ewyllys, neu ddewisiad y meddwl o hono, mae hyn yn *ffydd* efengylaidd, ac yn ol ei grym hi a reola yr ymarweddiad yn barhaus. Ond *ffydd* yn hanfodi fel *ewyllysiad* yw hyn. Pan fyddo y meddwl yn aros yn brysur ar wrthrychau *ffydd*, y rhai a ddatguddir yn yr efengyl, cyfyd *ffydd* yn *deimlad*; mae hi yna yn hyder ac yn ymddiried *teimladwy*, gymmaint felly nes y tawelu hi holl bryder, ofnau, ac aflonyddwch yr enaid.

Teimladau o gariad neu gasineb at Dduw, ag nad ynt yn uniongyrchol neu yn anuniongyrchol yn cael eu peri gan yr ewyllys, nid oes iddynt gymmeriad moesol. Dichon gwir Cristion, dan amgylchiadau o brofedigaeth gref, deimlo gwrthwynebiad i Dduw yn terfysgu ei feddwl. Os rhoddodd efe ei hun yn wirfoddol dan yr amgylchiadau hyn o brofedigaeth, mae yn gyfrifol am y *teimladau* hyn. Os cafodd y mater ag a barodd y *teimladau* hyn ei wasgu ato gan Satan, neu os yw mewn rhyw ffordd yn groes i'w ewyllys, nid yw yn gyfrifol am danynt. Os yw yn troi ymaith ei sylw, os yw yn ffoi o faes y brofedigaeth, os yw yn gwneuthur yr hyn a berthyna iddo er gwrthwynebu a darostwng y *teimladau* hyn, nid yw yn pechu. Mae y cyfryw *deimladau* yn gyffredin yn cael eu dwyn i hanfodi yn meddwl Cristion, trwy ryw olwg anghywir ar gymmeriad neu lywodraeth Duw. Felly gall *teimladau* o gariad at Dduw hanfodi mewn meddyliau ag ynt hollol hunanol, gallant godi oddiar dyb fod gan Dduw serch neillduol atom, neu oddiar ryw hyder disail fod ein cyflwr yn dda, ac y cawn iachawdwriaeth. Yn awr, os nad yw y cariad hwn wedi ei seilio ar ddewisiad o Dduw o her-

wydd yr hyn yw mewn gwirionedd, nid yw yn gariad rhinweddol. Yn yr amgylchiad hwn, er y gall fod yr ewyllys yn dewis Duw, nid o herwydd yr hyn yw, ond o herwydd rhesymau hunanol, mae y teimladau a ganlynant yn hunanol.

Newid eich calon, fel y dangosais yn y bregeth flaenorol, ac yn hon eilwaith, yw newid dewisiad llywodraethol eich meddwl. Yr hyn sydd angenrheidiol, yw, fod dylanwad iawn ar eich *ewyllys*, fod i chwi wrthod pechod, a dewis Duw ac ufudd-dod o flaen pob peth arall. Yna, y gofyniad yw, pa fodd y mae cael y dylanwad hwn ar yr ewyllys? Yn mha ffordd y mae yn rhesymol disgwyl i'r meddwl gael ei dueddu fel hyn? Hyd nes byddo eich ewyllys yn gywir, ofer yw disgwyl teimladau cryfion o wir gariad at Dduw, ac o edifeirwch a ffydd. Ni wiw disgwyl y teimladau hyn, y rhai efallai a geis-
iwch, ac i'r rhai yr ymdrechwch wthio eich hun, hyd nes caffo yr ewyllys ei phlygu, hyd nes caffo dewisiad llywodraethol y meddwl ei newid.

Ac yma dylech ddeall fod tri dosparth o annogaethau ag sy yn penderfynu yr ewyllys; *yn gyntaf*, y rhai ag ynt yn hollol hunanol. Hunanoldeb yw y dewisiad o les a dedwyddwch dyn ei hunan o flaen hapusrwydd Duw a'i ogoniant. Pa bryd bynag y bydd yr ewyllys yn dewis, yn uniongyrchol, neu yn anuniongyrchol, dan ddylanwad hunanoldeb, mae y dewisiad yn bechadurus, canys mae pob hunanoldeb yn bechod.

Ail ddosparth o annogaethau ag a ddylanwadant yr ewyllys, yw y rhai ag a godant oddiar hunan-gariad. Hunan-gariad yw arswyd yn y cyfansoddiad rhag trueni a chariad at hapusrwydd, a pha bryd bynag y rheolir y meddwl yn hollol gan y cyfryw ystyriaethau, nid oes i'w phenderfyniadau unrhyw gymmeriad moesol, neu ynteu maent yn bechadurus. Nid yw y dymuniad am ddedwyddwch, a'r braw rhag trueni, ag ynt yn ein cyfansoddiad, ynddynt eu hunain yn bechadurus, ac nid yw cydsyniad yr ewyllys mewn modd cyfreithlon i foddio y cariad hwn at hapusrwydd a'r braw hwn rhag trueni, ag sy yn ein cyfansoddiad, yn bechadurus. Ond pan byddo yr ewyllys yn cydsynio, fel yn achos Adda ac Efa, i'w boddio mewn modd gwaharddedig, mae hyny yn bechadurus.

Mae *trydydd* dosparth o annogaethau ag a reolant yr ewyllys, yn dal perthynas â'r gydwybod. Cydwybod yw y farn a ffurfia y meddwl am rinweddau moesol gweithredoedd. Pan gaffo yr ewyllys ei phenderfynu gan lais cydwybod, neu barch i *uniondeb*, mae ei phenderfyniadau yn rhinweddol. Pan fyddo y meddwl yn dewis wrth arch egwyddor, y pryd hwnw, a'r pryd hwnw yn unig, y mae ei phenderfyniadau yn ol cyfraith Duw.

Nid yw y Bibl un amser yn apelio at hunanoldeb. Mae yn fynych yn annerch *hunan-gariad*, neu obeithion ac ofnau dynion; canys nid yw hunan gariad, neu deimlad cyfansoddiadol o gariad at hapusrwydd, neu arswyd rhag trueni, ynddo ei hun yn bechadurus. Trwy apelio fel hyn at obaith, ofn, a chydwybod, mae meddwl hyd yn oed bodau hunanol, yn cael ei arwain i'r fath ymofyniad ag sydd yn parotoi y ffordd i ymresymiadau eglur a grymus cydwybod. Fel hyn dygir yr ymofyniad yn mlaen dan ddylanwad yr egwyddorion hyn; ond nid yr egwyddor gyfansoddiadol o hunan-gariad a benderfyna y meddwl yn ei ddewisiad o ufuddhau i Dduw. Pan, dan ddylanwad unol gobaith, ofn, a chydwybod, y byddo y meddwl wedi ei arwain i ymofyniad ac ystyriaeth cyflawn o hawliau Duw— pan byddo yr egwyddorion hyn, wedi llywodraethu y meddwl mor bell nes y derbynio ac y meithrino ddylanwadau yr Ysbryd Glan, hyd nes y caffo ei oleuo ac y delo i weled beth yw *dyledswydd*, yna mae y meddwl yn addfed i benderfynu; yna mae gan gydwybod sail gadarn i sefyll arni; yna mae yn cael cyfle i weithredu llawn nerth ar yr ewyllys. Ac os gwna yr ewyllys benderfynu yn rhinweddol, ni thynir y *sylw* ar y fynud hōno gan ofn a gobaith, na chan yr ystyriaethau a gynhyrfa y teimladau hyn. Ond ar y fynud pan wneir y penderfyniad, rhaid fod y sylw yn cael ei dynu naill ai gan resymmoldeb, addasrwydd, a phriodoldeb hawl ei Grewr, neu gan atgasrwydd pechod, neu sefydlogrwydd gwirionedd Duw. Mae penderfyniad yr ewyllys, neu y newidiad o'r dewisiad yn cael ei wneuthur, nid yn benaf o herwydd eich bod, ar y fynud hōno, yn gobeithio cael eich achub, neu yn ofni cael eich damnio, ond o herwydd mai iawn yw gweithredu fel hyn. Dyma benderfyniad rhinweddol: dyma newidiad calon. Gwir yw fod gan y cynnygiad o faddeuant a derbyniad ddylanwad grymus, trwy ei fod yn dangos yn helaethach afresymmoldeb gwrthryfel yn erbyn y fath Dduw. Tra mewn anobaith, y gwnelai y pechadur ffoi oddiwrth Dduw, yn hytrach na phlygu. Ond y cynnygiad o heddwch a ddiddyma ddylanwad anobaith, ac a rydd i gydwybod ei llawn rym.

4. Ni ellwch newid eich calon trwy sylwi ar gyflwr presennol eich teimladau. Mynych iawn y mae personau pan elwir arnynt i newid eu calonau, yn troi eu meddyliau arnynt eu hunain, i weled a ydyw eu teimladau yn y cyflwr gofynol; a argyhoeddwyd hwy yn ddigonol, ac a feddant hwy y teimladau y tybiant y rhagflaenant o angenrheidrwydd newidiad calon. Tynant eu sylw oddiwrth yr ystyriaethau a dueddant i benderfynu eu hewyllys, a meddyliant am

eu teimladau presennol. Wrth droi eu meddwl fel hyn oddiwrth yr annogaethau i newid eu calon, a sefydlu eu sylw ar gyflwr presennol eu meddwl, maent yn anocheladwy yn colli y teimlad a feddent, a gwnant fod newidiad ar y pryd hwn yn annichonadwy. Mae ein teimladau yn bethau a ddeallwn, hanfodant yn deimladwy yn y meddwl; ond os am fynud y gwneir hwynt yn destun *sylw*, peidiant a hanfodi. Tra y gweithredo ein meddyliau yn wresog a sobr ar wrthrychau y tu allan i ni ein hunain, ar y pechodau a gyflawnasom, ar gymmeriad a gofyniadau Duw, ar gariad a dyoddefiadau Crist, neu ar unrhyw faterion ereill, cyfyd teimladau cyfatebol yn y meddwl. Ond os bydd i ni droi ein sylw oddiwrth y pethau hyn, at ein teimladau presennol, a chynnyg eu chwilio, nid oes dim mwy o flaen y meddwl i beri i ni deimlo; derfydd ein teimladau o ganlyniad. Tra y bo dyn yn edrych yn ddiysgog ar wrthrych, lliwir ei ddelw ar y llygad. Yn awr tra y parhao efe i gadw ei olwg ar y gwrthrych, erys y ddelw ar y llygad, ac erys yr argraff cyfatebol ar y meddwl; os try efe ei olwg ymaith, ni erys y ddelw ar y llygad yn hwy; ac os try efe ei sylw at yr argraff ar y meddwl yn lle at y gwrthrych a'i parodd, dileir yr argraff ar unwaith oddiar ei feddwl.

Gan hyn, yn lle disgwyl am rywdeimladau neillduol, neu wneuthur cyflwr presennol eich meddwl yn destun eich sylw, tynwch eich meddyliau oddiwrth eich teimladau presennol, a rhoddwch eich sylw yn gryno ar rai o'r rhesymau dros newid eich calon.

Cofiwch, yr amcan presennol yw, nid galw i fodolaeth *yn uniongyrchol* ryw deimladau neillduol, ond, trwy arwaln eich meddwl i ddeall yn gyflawn eich rhwymedigaethau, eich tueddu i blygu i egwyddor, a *deuis* yr hyn sy iawn. Os rhoddwch eich sylw, ymdrechaf osod o'ch blaen yr ystyriaethau ag ynt fwyaf cyfaddas i'ch ennill i'r cyflwr hwnw o ran eich meddwl ag sy yn newidiad calon.

Yn gyntaf, sefydlwch eich meddwl ar yr afresymmoldeb a'r atgasrwydd sy mewn hunanoldeb. Hunanoldeb yw y dilyniad o hunanddedwyddwch fel daioni penaf; mae hyn ynddo ei hun yn anghyson â gogoniant Duw a dedwyddwch mwyaf ei deyrnas. Rhaid y teimlwch eich bod bob amser, yn uniongyrchol neu yn anuniongyrchol, wedi amcanu at ddwyn yn mlaen eich dedwyddwch eich hun yn yr oll a wnaethoch; nad gogoniant a dedwyddwch Duw sy wedi rheoli eich bywyd; nad ydych wedi gwasanaethu Duw, ond wedi gwasanaethu eich hun. Ond nid yw eich dedwyddwch personol chwif ond o bwys bychan, i'w gymharu â gogoniant a hapusrwydd Duw, a llwydd ei deyrnas ehang. Gan hyn, mae dilyn

eich hapusrwydd eich hun, fel daioni penaf, yn ddewis peth anfeidrol fychan o flaen un anfeidrol fawr, yn unig am mai yr *eiddoch eich hun* ydyw. A yw hyn yn rhinwedd? A yw hyn yn ysbryd cyhoedd? A yw hyn yn garedigrwydd? A yw hyn yn garu Duw fel daioni penaf, a'ch cymmydog fel chwi eich hun? Nac ydyw; mae yn ddyrchafu eich dedwyddwch eich hun i le Duw; gosod eich hun yn ganolbwnc y greadigaeth ydyw, a chynnygiad i osod Duw a'i holl greaduriaid i droi o'ch amgylch er eich gwasanaeth.

Eich llwyddiant yn eich amcanion hunanol a ddinystriai y bydysawd. Ni all bôd hunanol fod byth yn hapus nes y llwyr foddlonir ei hunanoldeb. Sier yw, gan hyny, nad all ond un bôd hunanol gael ei lwyrfodloni. Amcana hunanoldeb at gael pob daioni iddo ei hun. Rhodder tref i ddyn hunanol, ac efe a chwennycha dal-aeth; rhodder talaeth iddo, ac efe a chwennycha wlad; rhodder gwlad iddo, ac efe a chwennycha y byd; rhodder byd iddo, efe a fydd yn druenus os na bydd chwaneg i'w gael. Rhodder iddo yr holl reolaeth ar y ddaear, tra byddo Duw i reoli y bydysawd, dymuniad anniwalladwy a ysa yn ei fynwes, nes y bo y bydysawd, a Duw ei hun wedi eu plygu wrth ei draed—ni ellid digoni ei chwant, ni ellid llonyddu ei galon. Pe gallech, gan hyny, lwyddo yn eich amcanion hunanol, gwnelai eich llwydd ddarostwng a ⁿⁱ iweidio, os nid dinystrio pob bôd arall.

A yw hyn yn iawn? Ond pe llwyddech i blygu y bydysawd i chwi eich hun, yna ni chyrhaeddech eich *dedwyddwch*, oblegid nid all gweithredydd moesol hunanol fod yn hapus. Pe gallech esgyn i orsedd Jehofah; pe gallech ysgwyd teyrnwialen llywodraeth gyffredinol; pe gallech ennill i chwi eich hun fri a chyfoeth yr holl fydsawd; pe gallech gael ymostyngiad ac ufudd-dod Duw a'i holl greaduriaid, er hyny caffai elfenau eich natur eu sarhau, a thra yn y gweithrediad o *hunanoldeb*, gwnelai cydwybod eich condemnio gwnelai cyfreithiau eich cyfansoddiad moesol wrthryfela; gwnelai hunan-gyhuddiad a gwarth ysu yn eich calon, ac er eich gwaethaf, byddai raid i chwi ffeiddio eich hun.

Drachefn, tra yr ydych yn hunanol, rhaid i bob bôd moesol eich casâu a'ch diystyru; ac annichonadwy yw i fôd moesol fod yn hapus pan yn gwybod ei fod yn cael ei gasâu a'i ddiystyru a hyny yn gyfiawn. Mae cariad at gymmeradwyaeth yn ddeddf yn ein natur; gosodwyd hi ynghyfansoddiad y meddwl gan y llaw a'i lluniodd ef. Gan hyny, mae mor annichonadwy i ni fod yn hapus pan yn gwybod y caseir ni, a hyny yn gyfiawn, ag yw i ni newid gwneuthuriad ein

bodolaeth. Gan hyny, ofer i chwi ddisgwyl bod yn hapus yn y gweithrediad o hunanoldeb. Rhaid fod Duw, angylion a saint, dynion drwg a chythreuliaid, a phob bôd moesol yn y greadigaeth yn gydwybodol a gwresog yn eich erbyn tra y byddoch o'r cymmeriad hwnw—tra y tystia cydwybod eich bod yn haeddu eu casineb, a hi a'ch cyhoedda yn anghymmwys i un byd ond uffern.

Yn nesaf, edrychwch ar *ddrygioni* hyn. Nid oes diolch i chwi os oes rhyw ychydig o rinwedd neu hapusrwydd yn y bydysawd. Pe caffai eich esampl chwi ei heffaith naturiol, a phe na chaffai ei gwrthdroi gan Dduw, gwnelai, fel ychydig o lefain, lefeinio yr holl does. Pe gwnelai eich holl gydnabod chwi ddilyn eich esampl, a'u cydnabod hwythau eu esampl hwythau, ac felly yn y blaen, hawdd yw i chwi weled y gwnelai eich esampl yn fuan ddinystrio pob caredigrwydd, a dwyn i mewn hunanoldeb a gwrthryfel cyffredinol yn erbyn Duw. Nid oes diolch i chwi os oes rhyw un yn y byd, sawd yn parchu llywodraeth Duw. Ni bu i chwi erioed ufuddhau iddi, a bu eich holl ddylanwad yn ei herbyn; ac oni buasai i Dduw fod yn effro bob amser yn arferyd dylanwad gwrthweithredol, buasai ei lywodraeth wedi ei dinystrio er ys hir amser, a buasai rhinwedd ac ufudd-dod, a chariad at Dduw a dyn, wedi eu halltudio o'r byd.

Drachefn, tueddai eich dylanwad i sefydlu llywodraeth Satan ar ddynion dros byth. Hunanoldeb yw cyfraith ymerodraeth Satan. Chwi hyd yma a ufuddhasoch yn hollol iddi; ac megis y llefara esampl yn uwch na gorchymyn, chwi a arferasoch y moddion grymusaf a all fod i ddenu holl ddynolryw i ufuddhau i'r diafol. Os oes gan Dduw ddeiliad rhinweddol ar y ddaear, os nad yw pob dyn mewn cyngair ag uffern, ac yn gwaeddi allan, trwy ei esampl o leiaf, "O Satan, bydd fyw byth!" nid oes diolch i chwi, canys tueddai eich ymarweddiad chwi yn naturiol i beri y canlyniad arswydus hwn.

Drachefn, nid oes diolch i chwi os na chollir dynolryw am byth. Ni wnaethoch chwi ddim er eu hachub. Tueddai eich holl fuchedd chwi yn naturiol i'w dinystrio. Trwy esgeuluso a dirmygu Duw, gweithredasoch y dylanwad cryfaf yn eich meddiant i'w harwain yn y ffordd i angau. Ni wnaethoch ddim i achub eich hun, a thrwy esgeuluso eich enaid eich hun, dywedasoch, mewn effaith, wrth bawb o'ch amgylch, wrth eich teulu a'ch cyfeillion, wrth bawb yn agos ac yn mhell, "Gadewch lonydd i grefydd," "pwy yw yr Arglwydd fel yr ufuddhäem ni iddo, neu pa fudd fydd i ni os gweddiwn arno?" Ni raid i chwi ddiolch i chwi eich hun, ac na ddis-

gwyliwch ddiolch gan Dduw, na chan y bydysawd, os cedwir unrhyw enaid oddiar y ddaear.

Yn awr edrychwch ar y drygioni sy yn hyn. Mae drygedd pob gweithred yn gyfartal â'r niweidiau y tuedda hi yn naturiol i'w peri. Yn awr edrychwch ar hyn. Tuedda eich hunanoldeb chwi yn naturiol, ac, os na rwystrir ef, yn anocheladwy, i ddinystrio y byd, a diddymu llywodraeth Duw, i sefydlu llywodraeth Satan, a myned â holl ddynolrwyd i uffern.

Yn nesaf, edrychwch ar resymoldeb a lles caredigrwydd. Caredigrwydd yw ewyllys da. Caredigrwydd at Dduw, yw dewis ei hapusrwydd a'i ogoniant ef o flaen pob da creedig. Caredigrwydd at ddynion, yw gofalu am eu hapusrwydd hwy fel am yr eiddom ein hunain. Mae caredigrwydd at Dduw, neu ddewisiad o'i hapusrwydd a'i ogoniant ef, yn briodol yuddo ei hun, oblegid ei hapusrwydd a'i ogoniant ef yw y daioni penaf yn y bydysawd. Efe a ddewis ei hapusrwydd a'i ogoniant ei hun o flaen pob peth arall, nid am mai *yr eiddo ei hun* ydynt, ond am y gwnant i fynu y daioni mwyaf. Mae yr holl fodau, wrth eu cymharu ag ef, yn llai na dim, ac na gwagedd. Mae ei allu ef i fwynhau hapusrwydd neu ddyoddef poen yn anfeidrol, nid yn unig mewn parhad ond mewn gradd. Pe byddai yr holl greaduriaid yn y bydysawd yn hollol hapus, neu yn hollol druenus am byth, ni byddai eu hapusrwydd neu eu trueni, er yn ddiddiwedd, ond meidrol mewn gradd. Ond mae hapusrwydd Duw uid yn unig yn ddiddiwedd, ond yn anfeidrol mewn gradd. Mae ei hapusrwydd ef, gan hyny, gymmaint fwy ei werth nac eiddo ei holl greaduriaid, ag y rhagora anfeidroldeb ar feidroldeb. Yna, a yw ddim yn briodol—a yw ddim yn ol addasrwydd moesol pethau, fod i'w holl greaduriaid brisio ei ddedwyddwch a'i ogoniant ef yn anfeidrol uwchlaw yr eiddynt eu hunain? A yw ddim yn briodol iddo ef wneuthur hyn, nid am mai ei ddedwyddwch ei hun ydyw, ond am ei fod yn ddaioni anfeidrol fwy.

Onid yw addasrwydd moesol, onid yw cyfraith dragywyddol uniondeb, yn gofyn iddo ef ofalu am ei hapusrwydd ei hun yn ol ei wir werth? A oes ganddo ef ryw hawl i ddewis hapusrwydd ei greaduriaid o flaen yr eiddo ei hun? Onid yw cyfiawnder yn gofyn iddo ef ofalu am bob peth yn y bydysawd yn ol ei bwys perthynasol? Ac oni ddylai efe ofalu am ei hapusrwydd a'i ogoniant ei hun yn anfeidrol fwy na phob peth arall? A phe na ofynai efe i'w holl greaduriaid wneuthur yr un peth, oni fyddai hyny yn ymadawiad

amlwg oddiwrth yr egwyddor annewidiadwy o uniondeb? Gan hyny, mae gofalu yn benaf am eich hapusrwydd eich hunain, ei brisio, a'i ddymuno yn fwy na hapusrwydd a gogoniant Duw, yn sathru ar yr egwyddorion tragywyddol o gyfiawnder ac addasrwydd moesol y rhai y mae Duw dan rwybau i'w hamddiffyn; yn osod eich hunain mewn agwedd o ryfel cyhoedd ac ysgeler yn erbyn Duw, yn erbyn y bydysawd, yn erbyn y nef, yn erbyn egwyddorion eich natur eich hun, yn erbyn pa beth bynag sy union, pa beth bynag sy hawddgar a chanmoladwy.

Drachefn; mai bod i chwi garu eich cymmydog fel chwi eich hun, yn gyson â chyfraith annewidiadwy iawnder. Mae bod i chwi ofalu am hapusrwydd eich cymmydog yn ol ei wir werth, a hapusrwydd dynolryw oll yn ol pwys perthynasol hapusrwydd pob un, a hapusrwydd y cwbl uwchlaw eich dedwyddwch eich hun gymmaint ag yw swm eu dedwyddwch hwy ynghyd yn werthfawrocach nâ'r eiddoch chwi, yn union ynddo ei hun. Mae gwrthod gwneuthur hyn, ar unwaith yn bechu yn erbyn Duw, yn gyhoeddi rhyfel â phob dyn.

Ond drachefn, edrychwch ar *fuddioldeb* caredigrwydd. Mae dyn yn ymwybodol fod y meddwl wedi ei gyfansoddi felly fel y mae teimpladau caredigol yn hapusrwydd, a theimpladau drwg yn annedwyddwch. Saif hapusrwydd Duw yn ei garedigrwydd. Pa le bynag y mae caredigrwydd digymmysg, mae yno heddwch. Pe rheolai caredigrwydd perffaith, trwy y bydysawd, hapusrwydd cyffredinol a ganlynai yn ddiau. Mae hapusrwydd y nef yn berffaith, am fod caredigrwydd yn berffaith yno. Hwy a garant Dduw â'u holl galon, â'u holl henaid, â'u holl feddwl, â'u holl nerth, a'u cymmydogion fel hwy eu hunain; a phwy ag a brofodd y llawenydd sy mewn cariad santaidd, na wŷr nad yw llawnder o garedigrwydd ond enw arall ar lawnder o hapusrwydd? Caredigrwydd perffaith at Dduw a dyn a roddai i ni ar unwaith ran o holl hapusrwydd daear a nefoedd. Ewyllys da yw caredigrwydd, neu ewyllysio yn dda i'w wrthrych. Os ewyllysiwn hapusrwydd ereill, eu hapusrwydd hwy a gynnydda ein hapusrwydd ein hunain, yn ol grym ein dymuniad. Os dymunwn eu lleshad hwy gymmaint ag y dymunwn ein llesad ein hunain, dedwyddir ni trwy ddaioni, a welom yn cael ei roi iddynt hwy, gymmaint â thrwy ddaioni a dderbyniom ein hunain; a hunanoldeb yn unig a'n rhwystra i brofi hapusrwydd pob dyn, a a chydgyfranogi ag ef yn ei holl lawenydd. Os dymunwn yn benaf hapusrwydd a gogoniant Duw, ei fod ef yn anfeidrol ac annewid-

iadwy hapus a gogoneddus, y gogonedda efe ei hun, ac y “llenwir yr holl ddaear o’i ogoniant,” a fydd ein llawenydd penaf ni. Bydd hyn i ni yn ddedwyddwch pur, mawr, a didor. A phan edrychom o’n hamgylch ar ddynion, ac y gwelom holl ddrygioni y ddaear; pan trwy gymmorth yr ysgrythyr, yr edrychom i ogofeydd dyfnion y pwll; pan wnelom sylwi ar yr wyllo a’r tanau erchyll sy yno, ac yr ystyriom gnofeydd y pryf nad yw yn marw; ni welwn yn hyn oll ond canlyniadau naturiol hunanoldeb. Anghyd-darawiad yr enaid yw hunanoldeb; ac mae yn rhan o ing uffern. Hyfrydwch yr enaid, ar y llaw arall, yw caredigrwydd. Yn y gweithrediad o hono, mae holl alluoedd yr enaid mewn cydgorddiad, ac yn anadlu melusdra caniadau hyfrydol y nef. Gan hyny, rhaid bod yn garedigol er bod yn hapus. Gwelir nad yw hunanoldeb yn rhesymol nac yn fuddiol. Mae yn ei natur yn ryfel â hapusrwydd. Efe a’ch gwna yn ffaidd gan Dduw, yn agtas gan y nef, ac yn wawd gan uffern. Efe a gladda eich enw da, eich hyfrydwch ynoch eich hun, eich hapusrwydd presennol a dyfodol, gyda eu gilydd, a hyny heb obaith adgyfodiad, heb i chwi droi, ymwrthod â’ch i unanoldeb, ac ufuddhau i gŵ fraith Duw.

Ond drachefn, ystyriwch y rhesymau dros i Dduw reoli y bydysawd. Efallai nad ydych, mewn geiriau na thyb, erioed wedi gwadu ei hawl i reoli, etto mewn ymarferiad yr ydych bob amser wedi ei gwadu. Eich anufudd-dod yw y cyhoeddiad cryfaf a all fod o’ch gwadiad o’i hawl i’ch rheoli. Iaith eich ymddygiad a fu, “Pwy yw yr Arglwydd, fel yr ufuddhaom ni iddo?” “Yr Arglwydd nid adwaen, ac nid ufuddhaf i’w lais.” Ond a ystyriasoch chwi yn briodol ei hawl ef i’ch ufudd-dod? Nid yn unig a ydych wedi addef fod ganddo hawl i’ch rheoli, ond a ydych wedi ystyried yn fanwl ac wedi deall sail yr hawl hon? Os nad ydych erioed wedi sylwi ar hyn, nid rhyfedd i chwi wrthod ufuddhau. Saif sail Duw i reoli y bydysawd yn y tri pheth canlynol:

Yn gyntaf, ei gymmeriad moesol. Mae ei garedigrwydd yn anfeidrol. Pe byddai efe yn fôd drygionus, a phe byddai ei gyfreithiau fel efe ei hun, fel yn ddiau y byddent, nid allai fod ganddo hawl i reoli. Yn lle bod yn rhwymedig i’w garu ac i ufuddhau iddo, ein dyledswydd fyddai ei ffeiddio ac anufuddhau iddo. Ond ei garedigrwydd a’i gwna yn deilwng o’n cariad a’n hufudd-dod. Ond nid all ei garedigrwydd yn unig ei addasu at, na rhoi iddo hawl i, reoli y bydysawd. Pa mor garedig bynag ydych, os nad yw ei briodol-iaethau naturiol yr hyn ddylent fod, nid all fod yn addas i fod yn

Ben-rheolwr y bydoedd. Ond cip-olwg ar ei briodoliaethau naturiol a ddengys nad yw yn llai teilwng i reoli, o ran y rhai hyn, nac o ran ei briodoliaethau moesol.

1af. Mae ganddo wybodaeth anfeidrol, fel y gweithredir ei garedigrwydd yn ddoeth bob amser.

2. Mae ganddo allu anfeidrol. Pa mor garedig bynag fyddai, os byddai yn ddiffygiol naill ai o ddoethineb i gyfarwyddo, neu o allu i weithredu ei ddymuniadau caredigol, ni byddai yn addas i reoli.

3. Mae yn holl-bresennol; yn mhob lle, bob amser; fel nad all dim a ewyllysia caredigrwydd, a gyfarwydda doethineb, neu a all grym ei wneuthur, fod yn fyr yn ei weinyddiad.

4. Mae yn anfarwol ac anghyfnewidiol. Pe gallai beidio bodoli, neu pe byddai yn gyfnewidiol, byddai hynny yn ddiffyg sylfaenol yn ei natur fel Pen-rheolwr y bydysawd.

Ond drachefn; nid yw ei briodoliaethau moesol na naturiol, ar wahan, nac ynghyd, yn rhoddi hawl ddigonol iddo i gymmeryd y rheolaeth. Canys pa mor dda a mawr bynag fyddai, ni byddai hynny yn rheswm digonol dros iddo gymmeryd iddo ei hun y prif-reolaeth, yn annibynol ar ddewisiad bodau ereill. Ond efe hefyd yw y Creawdwr, ac mae ganddo yr hawl grefaf a all fod i'r holl fydsawd fel ei eiddo. Felly nid yn unig y mae efe yn anfeidrol addas i reoli, ond trwy greadigaeth mae ganddo hawl annibynol ac annhoradwy i reoli. Nid yn unig mae ganddo hawl, ond dylai reoli. Nid all byth roi heibio y swydd hon, na bwrw heibio y cyfrifoldeb hwn.

Ond drachefn, edrychwch ar resymmoldeb ei ofyniadau. Nid ynt yn greulon, ond yn gyfryw ag y dylai eu gofyn. Nid yw cyfreithiau Duw yn codi oddiar ei ewyllys arglwyddaidd, ond oddiar natur, perthynas, ac addasrwydd pethau. Mae caru Duw a'n cymmydog, yn ddyledswydd arnom nid yn unig *am* y gofyna Duw hynny; ond mae yn ddyledswydd arnom yn flaenorol i unrhyw orchymyn cyhoeddedig. Efe a ofyna hynny, am ei fod yn iawn ynddo ei hun. Ni fedda efe ryddid, gan hynny, i beidio gofyn ein hufudd-dod pe mynai. Nid all fod yn faldodaidd at ei greaduriaid, a'u gadael i gael eu ffordd—eu gadael i redeg i bechod a gwrthryfel, ac yna eu gadael yn ddigosp. Mae yn rhwymedig gan reolau ei lywodraeth ei hun. Gan hynny, os ewch chwi yn mlaen mewn pechod, ni bydd at ei ddewisiad, pan ddeloch i'r farn, eich cospi neu beidio. Mae cyfreithiau ei deyrnas yn sefydlog, yn egwyddorion tragrwyddol, y rhai ni all efe ei hun eu troseddu, heb bechu, mwyna rhai o'i

greaduriaid. Na thybiwch, gan hyny, os parhewch mewn pechod, y diengwch rhag "barn uffern."

Ond efallai, fel llawer ereill, i chwi wneuthur yr esgus hwn dros eich gwrthryfel; fod Duw ar y cwbl yn ewyllysio i chwi bechu; gan ei fod yn hollalluog, y gallai atal pechod pe mynai; ac am na wna y bernwch y dewisa efe fodolaeth pechod yn hytrach na pheidio, a'r holl wrthryfel presennol o flaen santeiddrwydd. Heb ddywedyd dim am ei air a'i lŵ ar y mater, ni raid i chwi ond edrych i'w gyfraith i weled iddo wneuthur oll a ellid yn ol natur yr achos, i atal bodolaeth pechod. Mae gorchymynion ei gyfraith yn anfeidrol; ynddynt gesyd a deil allan yr annogaethau cryfaf a all fod i ufudd-dod. Moesol ac nid naturiol (*physical*) yw ei gyfraith; llywodraeth annogaeth, ac nid eiddo nerth ydyw. Ofer yw siarad am ei hollalluogrwydd yn atal pechod; os na wna annogaethau anfeidrol ei atal, nid ellir ei atal dan lywodraeth foesol, a byddai dal y gwrthwyneb yn wrthun ac yn wrthddywediad. Nid gweinyddu cyfreithiau moesol yw dyben nerth naturiol. Disynwyrdeb gan hyny yw siarad y gall nerth naturiol Duw atal pechod. Pe yr un peth fyddai rheoli meddwl â rheoli defnydd—pe gellid rheoli y rhan ddeallawl o'r bydysawd â'r un gallu ag y rheolir y rhan naturiol o hono, yna, yn wir, byddai yn briodol i gasglu oddiwrth hollalluogrwydd naturiol Duw, ac oddiwrth fodolaeth pechod, y dewisa Duw ei fodolaeth o flaen santeiddrwydd. Ond megis y rhaid i feddwl gael ei reoli gan allu *moesol*, gan mai grym annogaeth yw yr unig rym a ellir weithredu i dueddu meddwl, anghyfiawn, annaturiol, afresymmol, a gwrthun, yw casglu oddiwrth fodolaeth pechod, a hollalluogrwydd naturiol Duw, ei fod yn dewis ei fodolaeth.

Os yw yr annogaethau i ufudd-dod yn anfeidrol, da y gall efe herio y bydysawd, a gofyn, "Pa beth sydd ragor i'w wneuthur i'm gwinllan nac a wneuthum ynddi?" Ac a wnewch chwi yn wyneb yr holl ystyriaethau cynhyrfus hyn, barhau yn eich gwrthryfel? A phan ofynir i chwi droi, a atebwch chwi yn gellweirus, Os yw Duw yn Hollalluog, paham na throai efe fi? O bechadur, paham y cynhyrfi di dy Grewr? "Eich barnedigaeth er ys talm nid yw yn segur, a'ch colledigaeth nid yw yn hepian."

Ond drachefn, pan dorwyd y gyfraith, ac y daeth holl ddynolryw yn agored i'w chosp ofnadwy, gweler ar unwaith gyfiawnder at y bydysawd, a thrugaredd at bechaduriaid, yn cael eu dangos yn yr iawn. Buasai cynnyg cyffredinol o faddeuant, heb ofalu am gyf-

lawnder cyhoedd, mewn effaith yn d. liddymiad o'r gyfraith; ond gofal priodol am y lles cyhoedd a waharddai i'r deddfroddwr faddeu a throi heibio y gosp, heb ryw lwybr i ddiogelu parch ac ufudd-dod i'r gorchymyn. Ond mor fawr oedd ei dosturi at ddyn, a'i barch i'w gyfraith, fel er boddhau ei ddymuniad i faddeu, yr oedd yn foddlon dyoddef yn mherson ei Fab, a derbyn hyny yn lle y gosp. Hwn oedd y dangosiad mwyaf o hunan-ymwadiad ag a wnaud erioed yn y bydysawd. Y Tad yn rhoi ei uniganedig a'i anwyl Fab; y Mab yn cymmylu gogoniant ei Dduwdod anghrëedig, ac yn dyfod yn ufudd hyd angau, i.e., angau y groes, fel na byddem ni farw byth.

Yn awr, os wyt ti yn bechadur anedifeiriol, nid wyt erioed mewn dim wedi ufuddhau i'th Grëwr. Yr wyt bob anadliad wedi chwangu rhif dy droseddau. Pan roddodd Duw wynt yn dy ysgyfaint, rhoddaist allan dy anadl gwenwynllyd mewn gwrthryfel yn erbyn y Duw tragywyddol; a pha fodd y dylai Duw deimlo atat ti? Rhoddaist dy draed halogedig ar egwyddorion cyfiawnder tragywyddol; codaist dy ddwylaw, ag ynddynt arfau gwenwynllyd, yn erbyn gorsedd Jehofah; dirmygaist awdurdod Duw ac iawnderau dyn, a phob egwyddor o uniondeb, cariad, a hapusrwydd rhesymmol. Yr wyt yn elyn Duw a dyn, yn blentyn y diafol, ac mewn cyngrair ag uffern. Oni ddylai Duw gan hyny dy gasâu di a'i holl galon?

Ond yn nghanol dy wrthryfel, edrych ar hirymaros Duw. Mor amyneddus y dyoddefodd efe dy holl ddrygioni erchyll! Hyn oll a wnaethost, ac efe a dawodd. A feiddi di feddwl na chospa efe rywbyrd?

Edrychwch am funud ar delerau yr efengyl. *Edifeirwch a ffydd.* Edifarthau, yw casâu ac ymwrthod â phechod. Nid yw y gof, niad hwn yn ormesol o du Dduw. Ni byddai yn gyfiawn at y byd, sawd, nac yn fuddiol i chwi, i faddeu i chwi nes y plygech i'r ammod hon. A all pennadur faddeu i'w ddeiliaid tra y parhant mewn gwrthryfel? A all Duw faddeu i chwi tra y parhach mewn pechod? Na all. Byddai hyn yn ddiddymu ei gyfraith, a thrwy weithred gyhoedd, yn gyhoeddi ei hun ar gam a chwithau yn eich lle, yn ymadawiad â'i le, yn gondemniad o hono ei hun, ac yn gyfiawnhad o honoch chwi. Ond cyhoeddi anwiredd fyddai hyn; byddai yn gyhoeddi fod pechod yn ddiniwed, a santeiddrwydd yn gamwedd. Nid yn unig hyny, ond maddeu i chwi, a'ch gadael yn eich pechod, a'ch analluogai i fod yn hapus. Cystal fyddai cyhoeddi yn iach un a fyddai yn marw o'r plâ.

Ac nid yw ffydd yn bennodiad gormesol o eiddo Duw. Ni fedda

Duw un ffordd i'ch dwyn i'r nefoedd oddieithr i chwi gredu ei air, a rhodio yn y *llwybr* a nododd i chwi. Os na chredwch yr hyn a ddywed efe wrthych am nef ac uffern, am y ffordd i ochelyd y naill a chyrhaeddyd y llall, mae eich iachawdwriaeth yn annichonadwy yn ol natur pethau. Ni ellwch gael nef ar ben y ffordd a arwain i uffern, nac uffern ar ben y ffordd a arwain i'r nef, ac nid all dim ond ffydd yn yr hyn a ddywed efe wrthych, eich tueddu i gymmeryd y llwybr a arwain i'r nef. Ac yn awr, bechadur, pa beth a elli ddywedyd yn erbyn i ddedfryd y gyfraith gael ei chyflawni arnat? Nid ydych chi erioed wedi gofalu am Dduw, a phaham y gofalai efe am danoch chi? Nid ufuddhasoch erioed iddo, a pha ddaioni a haeddwch oddiar ei law? Chwi a anufuddhasoch bob amser iddo, a pha ddrwg na haeddwch? Yr ydych chi wedi tori ei gyfraith, dirmygu ei ras, a thristâu ei Ysbryd. "Bwriasoch ymaith ofn, ac ataliasoch weddi." Tueddai eich ymddygiad hunanol i ddinystrio y bydysawd, i ddiorseddu Duw, i adeiladu gorsedd a sefydlu llywodraeth Satan, i ddamnio eich hun a holl ddynolryw: ni ellwch wadu hyn. Caffed cydwybod roi barn arnoch. Rhodded ei dedfryd. A ydych chi yn awr ddim yn ei chlywed o eigion eich mynwes yn gwaeddi allan, *euog, euog, ac yn haeddu marwolaeth dragywyddol?*

Ond, bechaduriaid, gwelsoch, trwy y bregeth hon, mor resymol yw caredigrwydd, ac mor atgas yw hunanoldeb; hawl a dyledswydd Duw i'ch llywodraethu, a'ch rhwymau chi i ufuddhau. Gwelsoch mor resymol a buddiol yw rhinwedd; mor afresymol a drwg yw pechod. Ac yn awr beth a ddywedwch? Beth yw eich dyledswydd bresennol? Ai da, rhesymol, a buddiol, yw dilyn eich llwybr hunanol yn hwy? Onid gwell, iawn, gweddus, ac anrhydeddus yw troi ac ufuddhau i'ch Crëwr? Ac onid yw yn *bryd* gwneuthur hyny? Edrychwch ar ganlyniadau eich buchedd bresennol, i chwi eich hun, i'ch cyfeillion dros y rhai y meddwch ddylanwad, i'r eglwys, ac i'r byd. A barhewch chi i fwrw pentewynion, saethau, ac angau—i daflu eich dylanwad, eich amser, a'ch talentau, eich corph a'ch enaid, i glorian hunanoldeb? A adewch chi i'ch dylanwad oll i barhau ar yr ochor ddrwg, i gynnyddu drygioni a thrueni daear, i foddio y diafol, a thristâu Mab Duw? Bechadur, os âi di i uffern, dylit foddloni myned wrthyt dy hun; ni wna cydymmeithion leihau, ond cynnyddu dy boen. Oni ddylit, gan hyny, yn ddioed, fwrw dy holl ddylanwad i'r ochr arall; ymdrechu i droi yn ol ffrwd marwolaeth, a chadw dy gyd-ddynion rhag uffern? A welli di y rhesymoldeb o hyn? Beth yw dy farn ar y mater?

Nac aros i edrych ar dy deimladau, ac na thro dy lygad ar gyflwr presennol dy feddwl; ond dywed, a beidi di a gwrthryfela, a defli di dy arfau i lawr, ac a ymefi di yn ngwasanaeth Iesu Grist? Efe a ddaeth i ddattod gweithredoedd y diafol, i ddinystrio ei deyrnas, ac adsefydlu llywodraeth Duw yn nghalonau dynion. A wyt ti yn foddlon iddo ef reoli y byd? Ai hyn yw dy ddewisiad? Pe ceffit bleidleisio, a etholit ti ef fel Pen-rheolwr y byd? A ufuddhei di dy hun iddo? Ond a atebi di, O! yr wyf fi yn bechadur mor fawr, ofnwyf nad oes trugaredd i mi? Nid dyna y gofyniad. Y gofyniad yw nid, pa un a faddeua efe i ti, ond a *ufuddhei di iddo ef?* Pe na welai efe yn ddoeth dy achub, pe byddai amgylchiadau ei lywodraeth yn gofyn dy ddamnedigaeth, ni byddai dy ddyledswydd di i ufuddhau iddo ef yn llai. Y mater i ti i'w benderfynu yw, a wnei di ufuddhau iddo, a'i adael ef i benderfynu yn nghylch dy iachawdwriaeth, yn ol amgylchiadau y mater. Mae efe yn anfeidrol ddoeth, ac mae ei garedigrwydd gymmaint â'i ddoethineb. Dylit gan hyny, yn siriol roi dy fater tragwyddol iddo ef, gwneuthur dy *ddyledswydd* yn destun dysylw, ac amcanu o hyd at ufuddhau: mae yr iawn yn gyflawn a pherffaith. Gellir hyderu nad oes dim yn ffordd dy iachawdwriaeth ond dy anedifeirwch a'th anghrediniaeth; ac yn wir mae addewid genyt y cei, ond plygu i'w ewyllys, fywyd tragwyddol. A weli di beth a ddylit wneuthur, ac a wyt ti yn foddlon i'w wneuthur? "Dewis i ti heddyw pwy a wasanaethi." Dewis Duw a'i wasanaeth—dewis y pethau hyn o flaen dy fudd dy hun a phob peth arall, yw newid dy galon. A wnest ti hyn? A ofyni di etto, Pa fodd y gwnaf fi hyn? Gellit gyda llawer mwy o briodoldeb ofyn, ar ddiwedd y cyfarfod, Pa fodd yr âf fi adref? Byddai dau beth yn ofynol er myned adref, yn gyntaf, ewyllysio; yn ail, rhoi dy gorph mewn ysgogiad. Ond yma nid oes angen gweithrediad corphorol. *Un peth* sy ofynol, sef meddwl ewyllysgar. Dy gydsyniad yw y cwbl sy ofynol. Ewyllysia wneuthur dy ddyledswydd, ac mae y gwaith ar ben.

CASGLIADAU.—1. Oddiwrth y mater hwn gwelwn paham yr achwyna llawer nad allant blygu i Dduw. Ni roddant eu *sylw* ar yr ystyriaethau angenrheidiol er eu tywys i blygu. Llawer a roddant eu meddyliau ar eu teimladau, edrychant yn barhaus ar dywyllwch eu deall a chaledrwydd eu calonau. Disgwyliant yn bryderus am ryw deimladau neillduol yn eu meddyliau, y rhai y tybiant y rhaid iddynt flaenori troedigaeth. Ni ellir disgwyl iddynt blygu yn y dull hwn. Troant lygad eu meddwl oddiwrth y

rhesymau dros blygu. Annichonadwy iddynt blygu yn y cyflwr hwn; byddai hyny yn groes i holl ddeddfau y meddwl. Ereill yn lle sylwi ar resymoldeb ac addasrwydd hawl eu Crewr, a sylwant yn unig ar eu perygl eu hunain, ac ymdrechant blygu tra yn hollol dan reolaeth ofn: gweithredu dan reolaeth hunan-gariad yw hyn. Nid gwranddo ar lais cydwybod, a phlygu i gyfreithiau uniondeb yw hyn; ond tra dan reolaeth y fath annogaethau, dichon y meddwl ymdrechgu hyd ddydd y farn, a'r ystyriaethau y rhai a arweiniant yr enaid i blygu yn iawn o hyd heb fod o flaen y meddwl, a'r enaid heb blygu. *Uniondeb* y ddyledswydd, ac nid y perygl a ganlyna beidio ei chyflawni, raid reoli y meddwl, os gweithreda yn rhinweddol. Dywedais eisioes fod gan obaith ac ofn ran bwysig mewn arwain y meddwl i wneuthur yr ymofyniad gofynol; ond nid y naill na'r llall a reola y meddwl ar y funud y plyga. Yr hwn, gan hyny, ag na ddealla natur y mater hwn—yr hwn ni ddealla wasanaeth a grym *sylw*, gwasanaeth a grym cydwybod, ac ar beth i sefydlu ei feddwl er ei arwain i benderfyniad iawn, yn naturiol a achwyna na wŷr pa fodd i blygu.

2. Gwelwch y ffordd y gweithreda Ysbryd Duw yn nhroedigaeth dynion; sef trwy gyfrwng sylw a chydwybod; efe a dŷn ac a geidw sylw y meddwl, a thrwy ddylanwad gobaith, ofn, a chydwybod, tywysa y pechadur ar hyd llwybr gwirionedd, nes y rhoddo i gydwybod yr addysg gofynol er gweithredu ei llawn rym; a phan roddo hi ei dedfryd, etyb yr ewyllys—Amen.

3. Dyma brofiad pob Cristion. Gwŷr mai yn y ffordd hon y gweithredodd Ysbryd Duw ei ddylanwad i newid ei galon ef. Ei gyfeiliornadau a'i noddfeydd celwydd a ysgubwyd ymaith. Gall ddywedyd i'w sylw gael ei dynu a'i sefydlu, i'w gydwybod gael ei goluo, ac i'r mater gael ei wasgu at ei feddwl nes y tueddwyd ef i blygu.

4. Gwelwch mor groes i athroniaeth, tra yr annogir y pechadur i blygu, yw troi ei feddwl a'i sylw at y pwnc o ddylanwadau yr Ysbryd. Tra y cyfeirir ei sylw at y pwnc hwnw, mae ei ymostyngiad yn annichonadwy. Tra y cyfeirir ei sylw yn gryno at y rhesymoldeb o ymostwng yn unig y gall blygu. Wrth droi ei sylw ymaith amlheir y rhwystrau yn ei ffordd. Gan hyny ni chawn yr ysgrifenwyr ysbrydoledig un amser, *pan yn galw pechaduriaid i edifarhau*, yn troi eu sylw at y pwnc o ddylanwad dwyfol. Dechreuwch gyda Josuah—pan gynnullodd efe Israel, ac y rhoddodd eu dyledswydd o'u blaen, ac y dywedodd, "dewiswch i chwi heddyw pwy a wasanaethwch," ni wnaeth efe, yn groes i athroniaeth, goffau

iddynt yr un pryd eu dibyniad ar Ysbryd Duw; ond daliodd o'u blaen y peth yr oeddynt i ddewis yn ei gylch, nes iddynt ddewis. Felly ar ddydd y pentecost, ac yn achos ceidwad y carchar, ac yn wir yn mhob amgylchiad arall yn yr hwn y cawn y prophwydi, a Christ, a'r apostolion yn galw dynion i edifeirwch dioed, cawn hwynt yn cadw yn agos at eu testun, ac nid yn llusgo i mewn y pwnc o ddylanwad dwyfol i droi ymaith sylw a therfysgu eu gwrandawyr.

5. Gwelwch y pwys o ddeall natur troedigaeth, a phaham y mae llawer o bregethau yn ddifudd, a gwaeth na difudd, i eneidiau dynion. Yn gyntaf, ni ddiogelir *sylw* y pechadur; ac yn ail, os diogelir ef, troir ef yn aml at bethau anmherthynasol, a chymmysgir â'r pwnc bethau dyeithr nad oes a fynont â dyledswydd bresennol y pechadur. Mynych y gadewir y mater heb ei egluro; ac os dealla y pechadur ef, ni wel ei fod yn gymmwysiadol ato ef; neu os gwel hyn, ni wneir iddo deimlo pwys ei rwymedigaeth bresennol i blygu, a mynych—'O na fynegwch hyn yn Gath'—gadewir argraff dwys ar ei feddwl ei fod yn analluog i wneuthur ei ddyledswydd. Llawer gwell fyddai bod heb y pregethu a âd yr argraff olaf hwn.

6. Oddiwrth y mater hwn gellir gweled bod dau ddosparth o brofion o newidiad calon; un yw y teimladau bywiog o gariad at Dduw, edifeirwch am bechod, a ffydd yn Nghrist, ag ynt yn fynych yn canlyn newidiad dewisiad. Gwna y rhai hyn i fynu hapusrwydd, y rhai hyn a geisir fwyaf, ac yn gyffredin ar y rhai hyn y dibynir mwyaf, ond nid ynt y rhai mwyaf boddhaol. Gall teimladau cryfion dwyllo, oblegid, gan nad ellir eu chwilio yn fanol heb iddynt beidio hanfodi, ar y rhai hyn y dylid pwyso lleiaf fel prawf o hawl i etifeddiaeth y saint yn y goleuni. Y dosparth arall o brofion yw tuedd parhaus i ufuddhau i ofyniadau Duw; y dewisiad arosol hwnw o ogoniant Duw, uwchlaw pob peth arall, ag a reoleiddio y bywyd yn briodol.

7. Gwelir oddiwrth y mater hwn, y modd i hunan-ymholi. Llawer a neillduant ddyddiau at ymprydio a gweddio, a threuliant hwynt mewn ymdrechu i chwilio cyflwr presennol eu meddwl, a chael golwg ar eu teimladau presennol. Yn y llwybr hwn diffoddant bob teimlad da a feddant. Gallant chwilio a sylwi ar eu meddyliau, eu teimladau, eu gweithredoedd a'u hannogaethau yn *yr amser a aeth heibio*; ond pa bryd bynag y sylwant ar eu teimladau presennol, darfyddant deimlo. Os, gan hyny, y mynwch brofi eich calonau gyda golwg ar unrhyw wrthrych, rhoddwch y gwrth-

rych hwnw o flaen eich meddwl, ystyriwch ef yn ddifrifol, ac os bydd rhyw berthynas foesol rhwng cyflwr eich meddwl â'r gwrthrych hwn, tra y myfyrioch tân teimlad a ennyn.

8. Oddiwrth y mater hwn gwelir cyfeiliornad y rhai a dybiant y meddant lawer fwy o grefydd nac ereill, yn unig o herwydd y teimlant fwy. Ymddengys na reolir llawer o feddyliau gan *egwyddor*, ond y gyrrir hwy yma a thraw gan bob awel o deimlad, gan bob ystyriaeth a allo y teimladau hyn beri; a thra y siaradant am eu per-lewygon, eu cariad a'u llawenydd, mae ganddynt gyn lleied o barch i egwyddor ag y byddant yn euog o bethau a ddianrhyddant Grist. Ereill, y rhai ni ddangosant deimlad dwys mor aml, a reolir gan barch manol i unionder. Meddant fwy o gysondeb cymmeriad Cristion, ond efallai yr achwynant na fwynhant lawenydd crefyddol.

9. Oddiwrth yr hyn a ddywedwyd, eglur yw, tra yr esgeuluso pechaduriaid foddion gras, fod eu cyflwr yn anobeithiol. Ymddengys y tybia llawer, os ynt i'w hachub, yr achubir hwynt, ac os ynt i'w colli, y collir hwynt; ac edrychant ar grefydd fel rhyw beth annirnadwy, am y planiad o'r hwn yn eu meddyliau, y rhaid iddynt aros wrth ewyllys penarglwyddiaethol Duw. Sylwant ar bob mater arall, ac ar bob peth a duedda i alltudio crefydd o'u meddyliau, ac er hynny gobeithiant gael eu dychwelyd. Mae hyn mor afresymol ag a fyddai i ddyn, a ddymunai fod yn hollol sobr, barhau i yfed diodydd a hurtiant ei alluoedd, a disgwyl y daw, mewn rhyw ffordd annirnadwy, yn ddyn sobr.

10. Oddiwrth hyn gwelir y pwys o roi addysg cywir i bechadur argyhoeddedig. Dylid gofalu peidio troi ei sylw oddiwrth wirioneddau sylfaenol. Dylid ymdrechu cael ei sylw oddiwrth bob peth amherthynasol, oddiwrth bob peth a berthyna yn unig i amgylchiadau crefydd, a'i ddwyn i weithredu yn ddifrifol ar y prif beth, sef ymostyngiad diammodol i Dduw.

11. Gwelir yr angenrheidrwydd o annerch *teimladau*, neu obaith ac ofn dynion, er eu *deffroi*, a diogelu eu sylw. Mae moddion cyffrous iawn yn aml yn anhebgorol er diogelu sylw digonol i dywys y meddwl i droedigaeth. Tra y mae cynnifer o bethau cynhyrfus bron yn barhaus o flaen y meddwl, gynnifer Wele! yma, a Wele! acw, i alw a sefydlu meddwl y pechadur ar bethau bydol, rhaid i ni, o angenrheidrwydd, wasgu ato yr ystyriaethau mwyaf cyffrous, a hynny yn y modd mwyaf serchiadol a thaer, neu ynte methwn a thynu ei feddwl, a'i gael i ystyried y mater. Un dyben

pwysig o deimladrwydd ein cyfansoddiad, yw rhoi cyfrwng i ddyfod at y sylw, a thrwy y sylw at y gydwybod. Ymddengys llawer o bersonau yn groes i gynnyg at deimladau dynion ynghylch crefydd, rhag ofn cynhyrfu teimlad *anifeilaid*, gan hyny yn gyffredin ni chynhyrfant unrhyw deimlad. Amlwg yw mai y rheswm yw hyn; esgeulusant sylwi ar rai o'r pethau mwyaf neillduol yn nghyfansoddiad y meddwl. Ymdrechant ddeffroi y gydwybod, ond methant o ddiffyg sylw. Nid mynych y diogelir y sylw ond trwy gynnyg at obaith ac ofn dynion.

12. Dylem wahaniaethu yn ofalus rhwng pechadur *argyhoeddedig* a phechadur *deffroedig*. Pan bo pechadur unwaith wedi ei ddeffroi yn ddigonol, yna nid oes angen peri chwaneg o fraw; ac yn wir yn y sefyllfa hon mae pob appeliad at obaith ac ofn yn unig yn hytrach yn rhwystr nac yn fantais i'r gwaith. Pan ddiogelir ei sylw yn drwyadl, dylid gafaclu yn y funud ffafriol er goleuo ei feddwl, a'i arwain i *iawn* ddeall ei gyfrifoldeb ef a hawl ei Grewr. Os marweiddia ei sylw, dylid gwneuthur yn ddioed y cyfryw appêl at y teimladau ag a ddihuno ac a sefydlo y meddyliau; a dylid bod yn ofalus am gadw y sylw, a goleuo y meddwl mor fuan ag y gellir. Hon yw y ffordd effeithiolaf i chwi gynnorthwyo dylanwadau yr Ysbryd Glân, dwyn pethau yn mlaen, a diogelu troedigaeth y pechadur at Dduw.

Trwy esgeuluso gwahaniaethu rhwng deffroad ac argyhoeddiad, methwyd yn druenus lawer gwaith a diogelu gwir droedigaeth. Mynych y cafodd pechaduriaid pan yn unig wedi eu *deffroi*, eu trin fel pe argyhoeddasiid hwynt; eu tywyswyr ysbrydol a esgeulusent afaelu yn y cyfle i wasgu argyhoeddiad adref atynt: galwasant arnynt i blygu, cyn iddynt lawn ddeall y rhesymau dros blygu, na natur y ddyledswydd. Ond, fel y gallasiid disgwyl, yn lle ei gwir gyfiawni hi, tybiasant eu bod yn foddlon i'w gwneuthur, nes i'w deffroadau gilio, ac i ddiofalwch oer marwolaeth eu llenwi.

13. Gwelir nad yw pregethu dychrynfeydd *yn unig* yn tueddu i effeithio troedigaeth pechaduriaid. Mae hyny yn fuddiol i ddeffroi, ond, oddieithr dilyn hyny ag addysgiadau a oleuant, anfynych y terfyna mewn daioni.

14. Gwelir pahan nad yw y rhai a bregethant yn unig i *obaith* dynion, ond yn anfynych, os rywbyrd, yn effeithio eu troedigaeth. Rhai a ânt i un eithafed, ereill i'r llall. Appelia rhai at ofn, ac ereill at obaith; tra mai anfynych yr *ymresymant* â'r pechadur am ddirwest, am gyfiawnder, a'r farn a fydd. Mynych y cynhyr-

fant deimlad dwys a llawer o ddagrau ; ond, wedi y cwbl, anfynych y gwna y cyfryw appeliadau, heb eu dilyn â'r addysgiadau gofynol i'r pechadur, gyda golwg ar ei ddyledswydd ef a hawl ei Grewr, derfynu mewn gwir droedigaeth.

15. Gwelir mai athronyddol yw gwneuthur ymdrechion anarferol er adfywio crefydd ; a phaham y mae cyfarfodydd gohiriedig, a mesurau ereill ag ynt *newyddion*, yn tueddu er troi pechaduriaid. Mae eu newydd-deb yn tynu ac yn sefydlu sylw. Tra y parhant o ddydd i ddydd, gwasanaethant i oleuo y meddwl, a thueddant yn naturiol i derfynu mewn troedigaeth.

16. Sylwaf, y gwelir oddiwrth hyn nad yw gwely angau ond lle tlawd i edifarhau. Disgwylia llawer, os esgeulusant edifarhau nes ar wely angau, yr edifarhant bryd hyny ac y rhoddant eu calonau i Dduw. Ond Och! mor ofer y gobaith! Yn nghanol llesgedd poen a therfysg, cryndod a phryder, gwely angau, pa gyfle na nerth fydd i sefydlu y meddwl gyda y dwysder gofynol er tori grym hunanoldeb, a newid gogwyddiad arferol yr enaid? Mae *meddwl*, yn llafur ; mae meddwl yn ddwys, yn llafur gwannychol, hyd yn oed i ddyn mewn iechyd. Ond, Och! ar wely angau, mae cael cyfrifon dyrus bywyd i edrych drostynt, cymmeriad a thynged yr enaid i'w hystyried a'u deall ; dal y meddwl trallodedig yn wresog a diysgog yn wyneb gwirioneddau mawrion datguddiad, nes y toddo ac y dryllir y galon, yn sicr, yn gyffredin, os nid yn wastad, yn ormod o ymdrech i ddyn wrth farw. Gwybydded pawb hyn, fel gwirionedd cyffredinol, i'r hwn nad oes ond ychydig o eithriadau, fod dynion yn meirw fel y buont byw, ac nad oes dibyniad i'w roi ar ymysgwydiadau y meddwl yn ei ymdrech, pan mae y corph yn dryllio gan wendid a phoen i'w ollwng ef i wŷddfod ei Grewr. Yn awr yw eich amser chwi, pan mae eich galluoedd yn fywiog a grymus, tra mae y gorchymyn i wneuthur i chwi galon newydd ac ysbryd newydd, a'r rhesymau dros wneuthur y ddyledswydd hõno yn eglur o'ch blaen ; tra y saif pyrth y nef yn agored, a thrugaredd, a'i dwylaw ar led, yn amneidio arnoch i ddyfod ; tra y cynnygir i chwi y perl gwerthfawr, defnyddiwch y tymmor, a chymmerwch afael yn y bywyd tragwyddol.

PREGETH III.

TRADDODIADAU YR HYNAFIAID.

MAT. 15. 6.—*Fel hyn y gwnaethoch orchymyn Duw yn ddirym trwy eich traddodiad eich hun.*

LLYWODRAETH foesol yw y rheolaeth a weithreda Duw ar feddylliau dynion: ni weinyddir hi, o ganlyniad, trwy weithrediad naturiol uniongyrchol; trwy beri i feddwl weithredu, yn yr un dull ag y mae cyfreithiau naturiol (*physical*) defnyddiau y b. dysawd yn gweithredu. Annogaethau yw yr offerynau mawrion i gyffroi meddwl.

Gwneir llywodraeth foesol Duw i fynu o ystyriaethau ac annogaethau, wedi eu bwriadu a'u cymmwyso i dueddu meddylliau creaduriaid deallawl, i ddilyn y dull hwnw o fucheddu ag a wna, yn y modd uchaf, ddwyn yn mlaen ogoniant Duw, eu lles eu hunain, a hapusrwydd y bydysawd. Gesyd i lawr reol bennodol a pherffaith i deimlo a gweithredu wrthi. Ei gorchymynion, mor eglur a phelydr yr haul, a nodant lwybr dyledswydd. Ei gosodiadau a ddaliant allan, ar y naill law, holl ddedwyddwch bywyd tragwyddol; ac ar y llall, cyhoedda yn erbyn troseddwr holl boenan angau tragwyddol. Ac fel hyn deil o flaen traed y pechadur, lamp oleu gwirionedd, ac, yn ei fygythion echryslon, casgla o'i amgylch, uwch ei ben, a than ei draed, yr holl ystyriaethau cynhyrfus a all nef, daear, ac uffern ddwyn yn mlaen, i ddal ei feddwl mewn ufudd-dod perffaith. Datguddiwyd cyfraith Duw yn eglur i'r Iuddewon, ond cafodd ei grym ei dori yn fynych, ei dylanwad ar y meddwl ei wanbau a'i ddinystrio, trwy amrywiaeth o draddodiadau geiriol, y rhai a ddisgynent o oes i oes; y rhai a ddelid fel o gymmaint awdurdod â'r gyfraith ysgrifenedig. Esponiadau llygredig yr athrawon Iuddewig oeddynt yn fynych, a hyn yn aml er gochelyd ysbryd ac ystyr y gyfraith ysgrifenedig. Cawn angraifft o hyn, yn yr adnodau cyssylltiedig â'r testun.

Yr oedd gan yr athrawon Iuddewig draddodiad, mai anghyfreithlon oedd bwyta heb yn gyntaf olchi eu dwylaw. Ni pharchai disgyblion Crist y traddodiad hwn. Ond gan y perchid y traddodiadau hyn yn fawr gan y lliaws, defnyddiodd yr Ysgrifenyddion a'r Phariseaid ddiofalwch y disgyblion am danynt yn achlysur i

waradwyddo Crist, a gofynasant iddo, "Paham y mae dy ddisgyblion yn troseddu traddodiadau yr hynafiaid?" Ceryddodd Crist hwynt gan ddywedyd, "Paham yr ydych chi yn troseddu gorchymyn Duw trwy eich traddodiad chi? canys Duw a orchymynodd, gan ddywedyd, Anrhydedda dy dad a'th fam: a'r hwn a felldithio dad neu fam, lladder ef yn farw; eithr yr ydych chi yn dywedyd, Pwy bynag a ddywedo wrth ei dad neu ei fam, Rhodd yw pa beth bynag y ceit les oddiwrthyf fi, ac ni anrhydeddo ei dad neu ei fam, difai fydd. Ac fel hyn y gwnaethoch orchymyn Duw yn ddirym trwy eich traddodiad eich hun." Y gorchymyn i anrhydeddu rhieni, a gynnwysai y ddyledswydd o ddarparu iddynt, os byddent mewn angen; ond traddodiad yr hynafiaid a ochelent y gorchymyn hwn, a dysgent, os gwnelai y plentyn roi ei feddiant i Dduw, neu ei gyssegru i ddybenion crefyddol, heb ddarparu dim i'w rieni oedranus, ei fod yn ddifai. Felly, trwy y gocheliad hwn, diddyment a bwrient heibio orchymyn Duw.

Mae Satan bob amser, o ddechreuad y byd, wedi ymdrechu tori grym llywodraeth foesol ar y meddwl; dwyn terfysg, gwrthryfel, a damnedigaeth i deyrnas Dduw.

Mae dylanwad annogaeth ar feddwl, mewn rhai ystyriaethau, yn gyffelyb i gyfraith pwys yn y byd defnyddiol. Nid yw, yn wir, yn gweithredu trwy nerth naturiol, fel y gwna cyfraith pwysau; ond er hyny, bwriadwyd annogaeth i gadw yr un lle gyda golwg ar feddwl, ag a geidw pwys gyda golwg ar ddefnydd. Ac megis, yn mysg defnyddiau y byd, mai anghyfanedd-dra cyffredinol fyddai y canlyniad o dori grym pwys; felly gyda golwg ar feddwl, dinystr-iwch rym annogaeth, terfysg ac afreolaeth cyffredinol a lanwant y bydysawd.

Gan hyny mae pob peth a duedda i guddio y gwirionedd, i gadw meddyliau dynion mewn anwybodaeth, i roddi iddynt olygiadau gau ar ddyledswydd ac ar ofynion Duw; mae pob gocheliad a chamddarluniad o wir natur ac effaith ei orchymynion, yn tueddu i'w diddymu, i wrydroi eu tuedd, ac i rwystro yr amcan i'r hwn y rhoddwyd hwynt. Fel hyn yr oedd esboniadau llygredig, a thwyll-ocheliadau traddodiadol yr athrawon Iuddewig, wedi llwyr ddallu y genedl. Yr oedd eu deongliadau cnawdol o'r gyfraith, eu hesponiadau traddodiadol o'r prophwydi a gorchymynion Duw, wedi llunio golygiadau athrawiaethol y genedl yn y fath fodd, fel yr oeddynt wedi llwyr gamgymmeryd natur ac amcan teyrnas y Mes-siah yr hon a ddisgwyliasent cyhyd. Er ebyrth cysgodol y ddeddf

seremoniol, a'r holl sefydliadau ag a fwriadesid i nodi allan natur a d'ben dyfodiad Crist; etto twyllwyd hwy ganddynt trwy draddodiadau, nes oedd eu tybiau mor gyfeiliornus am yr hyn a fyddai y Messiah, fel nad adwaenent ef pan ddaeth; ystyrient ei athrawiaeth yn heresi, a'i honiad mai efe oedd y Messiah yn gabledd. Gan hyny cododd y genedl a gwrthodasant ef, erlidiasant a lladdasant ef. Ond wedi ei adgyfodiad a'r tywalltiad o'r Ysbryd ar ddydd y Pentecost, yr eglwys Gristionogol a ddiystyrododd draddodiadau yr athrawon Iuddewig. Tywynodd gwirionedd eglur a phur Duw ar y byd dros ychydig. Amlygwyd ei rym yn ddioed. Pan yn wahanedig oddiwrth gyfeiliornad, rhoddodd ei oleuni diysgog ar dywyllwch y byd moesol, fel haul canol-ddydd. Lliosogwyd dychweledigion at Gristionogaeth, fel gwllith y bore; Iuddewaeth, ac eilunaddoliaeth paganaidd yn ei holl ddulliau a giliasant o flaen ei ddisgleirdeb; a gafaellodd y ddaear yn moliant y nef, ac a'i hadseiniodd. Ond ynghanol y diwrnod goleu hwn, a thra yr oedd rhai o'r ysgrifenywyr ysbrydoledig etto yn fyw, dechreuodd athroniaeth lygredig dynion ddwyn i mewn draddodiadau i dori grym y gwirionedd. Dechreuodd dynion esponio yr ysgrythyrau wrth reolau llygredig eu hathroniaeth gyfeiliornus. Cymmylwyd y gwirionedd, torwyd ei rym, daeth ei ddylanwad ar y meddwl lai lai eglur; nes daeth amser o dywyllwch, ac y lledodd llen canol-nos am oesoedd dros y byd, ac yr aeth miliynau o eneidiau i uffern.

Pan welwyd fod yr efengyl wedi colli ei grym, yn lle priodoli hyny i'r llygredigaethau a ddygasid i mewn trwy draddodiadau dynion, iddi felly golli ei dylanwad ar y meddwl; yn lle deall fod yr amrywiol anghysonderau amlwg â'r rhai y llwythasai eu traddodiadau hwy hi, wedi gwanhau ei nerth, a siomi gobeithion yr eglwys, aethant rhagddynt gyda eu cynlluniau, eisteddasant yn dawel, ac mewn modd dysgedig iawn ymdrechasant rhoi rheswm dros fod y gogoniant wedi ymadael, trwy briodoli hyny i benarglwyddiaeth tywyll Duw.

Amlhaodd y traddodiadau hyn yn erchyll iawn yn eglwys Rhufain, nes mai yn anfynych iawn y gwelid y fath beth a gwir droedigaeth at Dduw yn eu plith. Gwrthododd y diwygwyr lawer o'r traddodiadau hyn, a thywynodd digon o oleuni ar y byd unwaith etto, i ddeffroi, ac mae lle i greu, i ddwyn llawer o eneidiau at Grist: ond etto bychan oedd y gwelliant; ni bu y diwygiad ond hannerog, ac ni chafodd yr efengyl etto ei heffaith gyntefig. Amlwg oedd fod rhywbeth yn ddiffygiol, i ddwyn Haul gogoneddus

cyfiawnder i'r amlwg fel y tywynai efe trwy yr efengyl yn ei lawn rym.

Y dychymmygion ag oeddynt etto yn ffynu, ac wrth y rhai yr oedd dynion o hyd yn esponio gair Duw, a ddigasant lawer o rwystrau a gwrthddywediad, o ddyrswch a gwrthuni, i weinidogaeth yr efengyl; yr oeddynt yn gofidio ac yn tywyllu meddyliau dynion, ac maent hyd y dydd hwn wedi trymhau olwynion cerbyd trugaredd Duw, ac i raddau mawrion yn bwrw heibio ac yn tori grym ei orchymyn.

Enwaf yn awr ychydig o amcanion y ddeddf foesol, ynghyd â rhai o draddodiadau dynion y rhai sydd wedi tori ei grym hi. Mae y rhai canlynol yn mysg yr amlycaf o ddybenion y ddeddf hon.

1. Dangos caredigrwydd Duw. Ewyllys amlygiedig y deddf-roddwr yw cyfraith. Mynegiad ydyw o'i duedd at ei ddeiliaid, gan ddal allan ei wir dybiau a'i deimladau yn eu cylch: darluniad cywir ydyw o'i galon. Ni raid i ni ond edrych i'r ddau orchymyn mawr ag ynt yn cynnwys yr holl gyfraith a'r prophwydi, er dysgu mai cariad yw Duw. Y ddau orchymyn hyn a ofynant gariad pur a pherffaith; cariad goruchel at Dduw, a'r un cariad at ddyinion ag sy genym atom ein hunain; dyma reol union llywodraeth ei deyrnas. Arweiniai ufudd-dod cyffredinol i'r gyfraith hon, yn naturiol i hapusrwydd cyffredinol. Lluniwyd meddwl yn y fath fodd, fel y mae teimladau caredigol yn hapusrwydd. Gan hyny pe gweithredid y caredigrwydd cyffredinol ag a ofyna y gyfraith, yn y graddau a ddynoda hi, gwnelai ewyllys da, heddwch, a llawenydd cyffredinol lenwi y ddaear.

Dangosir cyfiawnder Duw hefyd yn eglur yn y gyfraith hon. Hi a ofyna oddiwrth ddyn y cariad hwnw ato ei hun, ag sy resymol ac union; a'r gofal perffaith hwnw mewn calon a bywyd am les ein eydgredduriaid, dim mwy na llai nag sy berffaith union.

Bwriadwyd y gyfraith foesol hefyd i argyhoeddi dynion o bechod. Hi a wna hyn trwy osod yn eu llaw reol berffaith i weithredu wrthi; trwy ddal yn eglur o flaen eu llygaid ddrych moesol cywir i ddangos cymmeriad moesol pob meddwl, gair a gweithred. Hi yw y rheol wrth yr hon y rhaid mesur pob gweithred;—clorian fanol y cyssegr, yn yr hon y rhaid pwysu pob meddwl a theimlad.

Bwriedir hi hefyd i gynnyddu gostyngeddrwydd. Trwy gymmaru y fuchedd, y meddwl, a'r teimladau â'r gyfraith santaidd hon, gwel y pechadur fod y cwbl o'i le. Wrth bwysu ei hun yn y glorian hon, gwel ei hun yn brin: dinystrir ei hunanoldeb, a darostyngir ei falchder.

Amcan arall o eiddo y gyfraith yw, dinystrio hunan-gyfiawnder, a dysgu i ddynion eu hangen o iawn ac Achubwr.

Amcan arall yw dwyn yn mlaen santeiddrwydd a hapusrwydd yn mysg dynion. Dangos iddynt fod yn annichonadwy iddynt fod yn hapus heb fod yn santaidd; ac heb santeiddrwydd perffaith na chaiff neb weled yr Arglwydd. Gwasgu yn mhob man at galonau a chydwybodau dynion eu rhwymau i feddu caredigrwydd cyffredinol a pherffaith; ac i'w hargyhoeddi o bechod yn mhob dim y delont yn fyr o hono.

Yn fyr, eglur yw iddi gael ei bwriadu a'i haddasu i ddatgan perffeithrwydd Duw, a llygredigaeth hollol dyn. Oblegid megis y mae hi yn ddarluniad ffyddlon o gymmeriad moesol Duw ar un llaw; felly y mae yn dyst ffyddlon o lygredigaeth hollol dyn ar y llaw arall.

Ond mae yr holl ddybenion hyn wedi cael eu dymchwelyd mewn lliaws o angreiffitiau trwy draddodiadau dynion. Phariseald, hen a diweddar, ynt wedi dymchwelyd y dybenion hyn, trwy newid y gorchymyn mewn effaith. Gwnaeth rhai o honynt fod ufudd-dod yn sefyll mewn cyd-ffurfiad allanol yn unig â chyfraith Duw heb ofal am gyflwr y galon; ond edrycha y gyfraith yn benaf ar y galon. Ar y galon, neu yr amcan i'r hwn y cyflawnir gweithred, y sylwa y gyfraith. Ni pharcha hi weithred allanol os na bydd i ddyben cywir. Cariad raid gynhyrfu er cyflawni y weithred. Rhaid i'r weithred gael ei chyflawni wrth archiad egwyddor sant-aidd, er cael ei hystyried yn rhinwedd gan gyfraith Duw. A yw dyn yn gweddio, neu yn pregethu, neu yn rhoi elusen i'r tlawd, yn darllen ei Fibl, neu yn myned i addoldy? oddieithr fod y cyflawniadau hyn, neu unrhyw rhai ereill, yn codi oddiar gariad at Dduw yn y galon, nid ynt yn ufudd-dod, nid ynt yn rhinwedd; y gyfraith o hyd a darana allan ei hawl, Ti a geri yr Arglwydd dy Dduw â'th holl galon, â'th holl enaid, â'th holl feddwl, ac â'th holl nerth, a'th gymmydog fel ti dy hun. Nid oes unrhyw ymarweddiad allanol, gan hyny, pa mor weddus a manol bynag, i'w ystyried fel ufudd-dod i gyfraith Duw, oddieithr iddo godi oddiar gariad. Mae yn eglur, gan hyny, fod gwneuthur moesoldeb allanol yn ufudd-dod i'r gyfraith hon, yn ddiddymiad o un o'i phrif ddybenion. Yn lle argyhoeddi o bechod, tueddai hyny i borthi balchder. Yn lle dangos gwir gymmeriad Duw, dangosai hyny ef fel yn gofyn moesoldeb oer a sych yn unig. Yn lle gwneuthur dynion yn ostyngedig, trwy ddangos iddynt eu hangen o Achubwr, arweiniai hyn hwynt i hunanoldeb; i gamddeall a gwrthod yr efengyl.

Yr olwg hon ar y gyfraith foesol, yr hon a gofleiddid ac a ledid mor helaeth gan y Phariseaid, a arweiniodd y genedl Iuddewig i wrthod a chroeshoelio yr Iachawdwr. Gwrthodasant gyfiawnder Duw, ac aethant o amgylch i osod eu cyfiawnder eu hunain, trwy gydffurfiad allanol â'r gyfraith; ac fel hyn yn tybied yr ufuddhaent i'r gyfraith, pa fodd y gallent ddeall yr angenrheidrwydd o iawn, cyfiawnder Crist, a chyfiawnhad trwy ffydd yn unig? Felly y mae gyda Phariseaid y dydd hwn; yn esgeuluso ysbrydolrwydd cyfraith Duw, ac yn tybied fod eu moesoldeb oer, sych, ac allanol yn dda ger bron Duw, a'r hyn a ofyna y gyfraith; troant wisgoedd budron eu cyfiawnder eu hunain am danynt, rhodiant yn ngoleu eu tân eu hunain, ac ymgynhesant wrth y gwreichion a gynneusant, a rhaid iddynt orwedd mewn gofid.

Mae ereill ag a ddiddymant gyfraith Duw, trwy ei hystyried wedi ei bwriadu yn unig i wahardd gweithrediadau hunanoldeb, yn hytrach nac yn gofyn i ni feddu a gweithredu pob caredigrwydd a rhinwedd dichonadwy. Boddlon a rhai hyn ar ddywedyd yn erbyn pechodau cyhoeddus; yn ystyried nad yw y gyfraith ond yn unig yn gwahardd, ymdrechant rwystro y ffrwd o lygredigaeth pan y llifo allan o ffynnon ddofn y galon, heb orchymyn a sefyll ar yr hyn a ofyna y gyfraith, ei bod yn ceisio gan bob creadur i Dduw *gyssegru ei holl alluoedd* at ei wasanaeth, ac ymroddi i wneuthur daioni a dwyn yn mlaen deyrnas Crist.

Mae crefydd y personau hyn, o ganlyniad, yn ateb i'w tyb am y gyfraith. Nacaol yn unig ydyw; gan na wnant ddim sy yn ddrwg iawn, gan yr ymgadwant oddiwrth y pechodau cyhoeddus sy yn waradwyddus yn ngolwg dynion, tybiant eu hunain yn Gristionogion. Gwyddant na weithredant garedigrwydd, nad ymwadant â hwy eu hunain, nad ynt yn codi eu croes beunydd, ac yn canlyn Crist; nid ynt yn dal eu holl feddiannau fel goruchwylwyr, yn cyfrif eu hamser, a'u talentau, a'r oll a feddant ac ydynt, fel yn perthynu i Grist, ac i'w defnyddio yn unig er ei ogoniant. Gwyddant na wnant fawr neu ddim daioni yn y byd, ond yr ymfoddlonant ar beidio gwneuthur dim sy ddrwg iawn. Yn awr mae y dyb hon fod hyn yn wir grefydd, a'u bod hwy yn Gristionogion, wedi ei seilio ar eu camgymeriad truenus a sylfaenol am natur cyfraith Duw. Gwnelai tyb gywir am y gyfraith ddifodi y gobeithion ofer hyn, ac ysgubo ymaith eu noddfeydd celwydd, a'u dwyn i well adnabyddiaeth o Dduw ac o honynt eu hunain. Ond eglur yw, mai y grefydd ffugiol, nacaol hon, yw llawer o'r hyn a elwir yn

grefydd yn yr oes hon, boddloni ar beidio gwneuthur drwg cyhoeddus, *heb wneuthur dim sy dda*. Gofyner i'r proffeswr hwn, a ydyw yn gwneuthur rhyw ddaioni, dywed, nad yw, mor bell ag y gŵyr efe—ond na wna efe ddim sy ddrwg iawn. Fel hyn rhoddir heibio ofynion manol y gyfraith, gŵyrdroir ei hamcan, a gorphwysa y rhagrithiwr yn dawel yn ei bechodau.

Drachefn, mae yr *Antinomiaid* yn diddymu gorchymyn Duw, trwy ei roi heibio fel rheol bywyd. Gair yw *Antinomiad* a arwydda *digyfraith*. Dechreuodd y blaid yn amser yr apostolion. Tybiant i'r efengyl gael ei bwriadu i ryddhau Cristionogion oddiwrth eu rhwymau i ufuddhau i'r gyfraith foesol: cododd hyn oddiar ŵyrdroad o'r athrawiaeth o gyfiawnhad trwy ffydd. Yr oedd yr athrawon luddewig wedi dysgu yr achubid dynion yn unig trwy gydffurfio yn berffaith oddiallan â'r gyfraith foesol ac â'r un seremoniol. Mewn gwrthwynebiad i hyn, dysgodd Paul, na chyfiawnheid un cnawd trwy weithredoedd y ddeddf; o herwydd dau reswm, yn gyntaf, am fod pawb wedi tori y gyfraith eisioes, ac yn ail, am nad allai unrhyw ufudd-dod dilynol, pa mor berffaith bynag, wneuthur iawn am anufudd-dod yn yr amser a aeth heibio: fod pawb dynion, gan hyny, yn gondemnedig gan y gyfraith. Yr un peth a olygir yn y Testament Newydd wrth gyfiawnhad *â maddeuant a derbyniad*. Iawn Crist, gan hyny, yw unig sail maddeuant; a'r rhai a achubir a gyfiawnheir, yn unig trwy ffydd yn Nghrist, heb olwg ar un cyfiawnder deddfol o'r eiddynt eu hunain. Gŵyrwyd y meddylddrych hwn yn fuan gan yr Antinomiaid, y rhai a ddalient os cyfiawnheid dynion trwy ffydd yn unig heb weithredoedd y ddeddf, fod gweithredoedd da yn afreidiol, fod ffydd yn Nghrist wedi ei rhoi yn lle ufudd-dod i gyfraith Duw; gan esgeuluso y gwirionedd hwnw, heb santeiddrwydd personol na chaiff neb weled yr Arglwydd.

Mae lliaws o rai o'r dyb hon wedi bod mewn gwahanol oesau o'r byd, a hyny braidd yn mhob rhan o'r eglwys; nid adwaenid hwy bob amser wrth yr enw hwn, ond bu ac y mae miloedd yn dangos eu bod o'r gogwyddiad hwn o ran cred ac ymarferiad. Gellir yn gyffredin eu hadnabod wrth yr arwydd hwn, pan sefir yn dŷn ar santeiddrwydd calon a buchedd, achwynant nad ynt yn cael ymborth, mai pregethu deddfol yw hyn, nad efengyl ydyw, ond mai myned yn ol at y ddeddf ydyw. Ymddengys y mynwesant y dyb ofer, i'r efengyl gael ei bwriadu i ddiddymu y gyfraith foesol, nid yn unig i droi heibio ei chosp oddiwrth gredinwyr yn Nghrist,

ond hefyd, i'w rhyddhau oddiwrth rwymau i ufuddhau i'r ddeddf, ac fel hyn gwnant y gorchymyn yn ddirym. Rhoddant Grist a'i efengyl yn erbyn llywodraeth foesol Duw, ymdawelant yn eu hunan-gyfiawnder, gwnant ef yn annichonadwy i ddeddf nac efengyl eu santeiddio hwy, a "difethir hwynt yn eu llygredigaeth eu hunain." Canys eglur yw, os nad yw person a fyddo yn proffesu ffydd yn Nghrist, yn bucheddu mor santaidd a difeius ag y gwnelai pe disgwyliai gael ei achub trwy ei weithredoedd; mewn geiriau ereill, os yw yn llai manol yn ei fuchedd, ac yn ymollwng mwy i bechod nac a wnelai pe disgwyliai gael ei achub trwy y gyfraith, ei fod ef yn troi gras Duw i benrhyddid, yn gwneuthur Crist yn weinidog pechod—yn gŵyrdroi ac yn camarferyd yr efengyl, ac mewn effaith, ac mewn calon, yn Antinomian. Mae hyn yn wneuthur yr efengyl yn rhyddid i bechu a thori y gyfraith, ac fel hyn arwyddir fod Crist yn esgusodi pechod, yn achub y rhai a wnant ei efengyl yn sail a chalondid i gyflawni pechodau na feiddient eu cyflawni pe disgwylent gael eu cyfiawnhau ar dir eu hufudd-dod eu hunain.

Drachefn, ereill a ddirymant gyfraith Duw, trwy wadu ei chosp. Mae dau fath o Gyffredinolwyr (*Universalists*),* y rhai a ddaliant draddodiadau ag a ddirymant lywodraeth foesol. Mae cosp y gyfraith yn annogaeth a ddelir allan gan y deddfroddwr er ennill ufudd-dod i'r gorchymyn; pa drymaf fo y gosp, mwyaf trwm ac effeithiol yw yr annogaeth i ufudd-dod. Pa leiaf fo y gosp, mwyaf dinerth yw yr annogaeth. Dinystriwch y gosp yn hollol, a chwi a ddinystriwch bob annogaeth i ufudd-dod, oddieithr yr hyn a gynnwysir yn natur y gorchymyn. Yn wir os cymmerir ymaith y gosp, nid yw mwy yn gyfraith; mae hyn mewn effaith yn ddi-ddymiad o'r gyfraith, canys nid yw gorchymyn heb gosp ond cyngor, yr hwn a ellir ei dderbyn neu ei wrthod fel y mynir.

Y ddau fath o Gyffredinolwyr y cyfeiriais atynt ynt, y *dim uffernolion*, a'r *terfynolion* neu yr *adferiadolion*. Y cyntaf a ddaliant na haedda, ac na dderbyn dynion unrhyw gosp am bechod ond a dderbyniant yn y byd hwn. Yr olaf, y bydd cosp derfynedig yn y byd arall; ar ol iddynt gael eu cospi yn ol eu pechodau, y symudir hwy o uffern i'r nef: cytuna y ddwy blaid yn y dyb yr achubir pawb. Y *dim-uffernolion* a fwriant heibio yn hollol *gosp* cyfraith

* Mae y blaid hon yn lliosog mewn rhai parthau o America.—Ceir darluniad cryn fanol o'u daliadau yn Ngeiriadur gwerthfawr y Parch. W. Jones, dan y gair CYFFREDINOLIAID.

Duw, ac ystyriant ddyoddefiadau y bywyd hwn fel unig a *naturiol* ganlyniadau pechod i ddyn. Yr olaf a leihant y gosp, nes y gwnant hi yn beth bychan iawn, swm a pharhad yr hwn ni chymmerant arnynt ddeall. Os nad yw yn dragywyddol, pa fodd bynag, nid yw ond cosp feidrol, yn lle anfeidrol. Pa cyhyd bynag ydyw, os oes diwedd iddi, mae yn anfeidrol lai na thragywyddol. Os nad yw ond amserol, mae yn anfeidrol llai difrifol, dwys, a llywodraethol, na chosp dragywyddol.

Dywedais fod annogaethau cyfraith foisol, wedi eu bwriadu i ddal yr un lle yn y byd moesol, ag a ddeil cyfraith pwys yn y byd defnyddiol. Nid yn yr un dull y gweithredant, canys gweithreda pwys trwy orthrech, cyfraith defnydd ydyw, ac yn unig trwy orthrech y gellir ei gweinyddu hi. Cyfraith foisol sy gyfraith meddwl; ni weithreda ei hannogaethau trwy orthrech, ond bwriadwyd ac addaswyd hwy i ddiogelu ufudd-dod gwirfoddol: ac megis y mae cyfraith pwys yn dal yr haul, y lleuad, a'r planedau, yn eu lleoedd a'u cylchoedd; felly bwriadwyd annogaethau llywodraeth foisol i gadw yn eu lleoedd ac mewn ufudd-dod y gweithredwyr gwirfoddol sydd dan lywodraeth Duw. Fel hyn, tra y cadwodd Adda y gosp fygythiedig yn ddiysgog o flaen ei feddwl, parhaodd mewn ufudd-dod; safodd fel y ser a'r planedau yn eu lleoedd, yn cael eu mantoli gan gyfraith pwys; ond mor fuan ag yr amheuodd hōno, syrthiodd. Difoder cyfraith pwys, a'r haul, y lleuad, a'r planedau, gan syrthio o'u cylchoedd, a redent yn afreolus trwy y bydysawd; annhrefn cyffredinol a fyddai y canlyniad yn y funud; tōn ar ol tōn o ddifrodiad a lifent dros fydysawd Duw. Felly Adda, yn sefyll yn ben ar fodau moesol y byd hwn, a safodd yn gadarn tra y gweithredodd argyhoeddiad dwys o'r gosp fygythiedig ar ei feddwl. Ond Och! mewn awr ddrwg amheuodd y bygythiad, ac efe a gollodd ei effaith; ac fel yr haul yn rhuthro o'i gylch, ac yn llenwi y bydysawd â dychryn ac angau, felly yntau, mor fuan ag y torwyd grym llywodraeth foisol, a ruthrodd o gylch ei ufudd-dod, ac a lanwodd y byd â throseddau, blinderau, a difrod.

Ymddengys y Cyffredinolwyr yn awyddus i dawelu y byd, naill ai trwy wadu yn llwyr neu ysgafnhau yn fawr gosp cyfraith Duw. Ond ymddengys yn eglur iawn pe gallent lwyddo i beri argyhoeddiad cyffredinol o wirionedd eu tybiau, y llwyr ddiddyment nerth llywodraeth foisol. Pe gallent argyhoeddi y byd na bu i Dduw erioed f, gwith dynion â marwolaeth *dragywyddol*; mai dyoddefiadau y byd hwn yw y cwbl neu agos y cwbl a haedda pechod; na

fwriadodd Duw erioed gospi mewn byd arall ; a dueddai y dyb hon i beri ufudd-dod i gyfraith Duw? Cystal fyddai dywedyd y gwnelai cymmeryd ymaith gospau cyfreithiau dynol dueddu i ddiogelu ufudd-dod i'w gorchymynion. A yw diddymu yr annogaethau i ufudd-dod yn tueddu, yn naturiol, i ddiogelu ufudd-dod? Tybier fod gwladweinydd yn myned trwy dalaeth, gan ddal fod cospau cyfreithiau yn hollol afreidiol; mai cystal os nid gwell fyddai peidio bygwth dynion â drygau os anufuddhaent. Mai dangos prydferthwch rhinwedd, a thynnerwch a dynoliaeth y llywodraeth yw y cwbl sy of, nol. Fod y gosp am lofruddiaeth yn hollol afreidiol; a bod cyhuddiadau ei gydwytbod 'ei hun, a'r poen, y trallod, a'r ing, a ddygai y trosedd ar y cyflawnwr o hono, yn gymmaint ag a haeddai y trosedd; a bod son am gospau ereill yn hollol afreidiol, anfuiddiol, ac anghyfiawn. Onid ystyrir ef fel dyn ynfyd, ac yn gymmwys i'w roi yn yr ynfyddy? Oni thybiai pawb fod ei athrawiaeth yn beryglus, neu os yn ddiniwed, ei bod felly yn unig am ei bod yn anghredadwy a gwarthus? A wnelai efe ffafr i ddynion wrth eu perswadio i weithredu ar yr egwyddor hon; symud ymaith gospau y gyfraith? Onid ystyrir ef yn hytrach fel gelyn cyffredin dyn, felyn amcanu codillif-ddorau anwiredd, a llenwi y byd a throsedd?

Mae yn wirionedd eglur nad yw y bygythiad o farwolaeth yn ddigonol bob amser i attal llofruddiaeth; ac ai athronyddol a synwrol ydyw, a ydyw yn beth credadwy a dichonadwy, y byddai bwrw heibio y gosp hon, neu ei hysgafnhau, neu osod annogaeth lai yn ei lle, yn ddigonol i attal trosedd? Felly gwelir yn amlwg, nad yw y bygythiad o gosp dragywyddol, gyda golwg ar y rhai a'i *haddefant yn gosp dragywyddol*, yn attal rhag pechod. Nid oes yn y gosp anfeidrol hon ddigon o rym i wrthweithredu hunanoldeb calon dyn. Yn awr, mor ynfyd yw y dynion hyn pan y tybiant y byddai bwrw heibio y gosp hon yn tueddu i ennill ufudd dod i Dduw? Ofer yw dywedyd, fod rhagoroldeb y gorchymyn yn ddigon o annogaeth i ddiogelu ufudd-dod; nid yn unig mae hyn yn groes i ffaith, ond yn groes i athroniaeth. Addefir y delir allan annogaeth gref a godidog yn y gorchymyn ei hun; mae y dedwyddwch sy mewn rhinwedd o hono ei hun yn annogaeth rymus i fod yn rhinweddol; ond etto nid yw hyn ond un ran o annogaeth y gyfraith; yn ol natur meddwl mae yn anhebgorol, nid yn unig fod gwobr am ufudd dod yn cael ei gynnog, ond trueni yn cael ei fygwth am anufudd-dod; ac mae hyn yn amlwg iawn yn enwedig mewn bydysawd lle y profir rhinwedd trwy brofedigaeth.

Gan hyny, onid yw yn eglur, pe gallent hwy lwyddo i sefydlu athrawiaeth yr hen sarph, na bydd farw y drygionus, y diddyment orchymyn Duw, ac y dygent i mewn wrthryfel ac afreolaeth cyffredinol i ymerodraeth y Jehofah? Os nad yw y bygythiad o gosp *anfeidrol* yn ddigonol i attal hunanoldeb calon dyn, y fath ynfydrwydd yw dywedyd y gwnelai bygythiad o un *feidrol* hyny! Os nad yw y bygythiad o boenau marwolaeth *dragywyddol* yn ddigonol i attal gorlifiadau pechod, a wna yr ystyriaeth o *boenau y bywyd byr hun* droi yn ol ddnau nerthol gwrthryfel yn erbyn y nefoedd, a chenhedlu heddwch ary ddaear, ac ewyllys da i ddynion. Ni all hyn fod.

A ddywedir yma nad yw y gosp o farwolaeth *dragywyddol* ond yn appello at ofn dynion; nad ellir brawychu dynion i ufuddhau i Dduw? Y gwir yw fod ofn a gobaith yn naturiol i ddyn, a'u bod wedi eu plannu yn y meddwl fel egwyddorion ar y rhai y gall llywodraeth foesol weithredu. Mae *hunan-gariad*, neu gariad at ddedwyddwch a braw rhiag trueni, yn gwahaniaethu yn hollol yn ei natur oddiwrth hunanoldeb. Mae deddf ac efengyl yn barhaus yn appello at ofn a gobaith.

Mae genym o'n blaen ddangosiad eglur o'r ergyd marwol a roddir gan dybiau y Cyffredinolwyr i gyfraith Duw. Nid yw eu pregethiad o iachawdwriaeth gyffredinol byth yn gwneuthur dynion yn well ac yn santeiddiach; ddim byth yn argyhoeddi o bechod ac yn peri adfywiadau crefyddol; ddim byth yn dwyn dynion i weddio ac i ymdrechgu er goleuo y byd, ac achub eneidiau anfarwol. Pa bryd y bu i gyfraith Duw, wedi ei hyspeilio o'i bygythiad fel y dangosir hi gan y Cyffredinoliaid, ddiwygio meddwyn, argyhoeddi a dychwelyd godinebwr; dwyn pechadur balch i blygu ar ei liniau fel plentyn bychan? Mynych y gwelwyd hyn; fod i aelod o eglwys union-gred, yr hwn oedd yn sobr, gonest, rbinweddol, a chrefyddol mewn golwg, yn raddol yn absennoli ei hun o'r cyfarfodydd gweddio, yn nesaf yn gadael y cyssegr ar y sabboth; wrth ymholi cafwyd iddo esgeuluso gweddio yn ei deulu, ac yfed gormod; dechreuodd amheu pa un a oedd uffern *dragywyddol*; a phan ddiarddelwyd ef, daeth yn Gyffredinolwr.

Pwy erioed a welodd y gwrthwyneb i hyn? Cyffredinolwr yn weddiwr? yn byw yn sobr a chrefyddol? yr hwn a ganlynodd *gyfarfodydd gweddio Cyffredinolwyr*, ac a ymdrechodd i adfywio crefydd yn eu plith hwy, yr hwn a gadwodd addoliad teuluaidd, ac a weddiodd yn ei ystafell, ac yn raddol a laesodd yn ei ymdrechion, a oerodd yn ei zel, a esgeulusodd eu cyfarfodydd gweddio, a arosodd gartref

o dŷ Dduw, a yfodd i ormodedd, a gofleidiodd y dyb o uffern dragywyddol, a phan ddiarddelwyd ef oddiwrth y Cyffredinolwyr, a ymunodd ag eglwys union-gred? Pwy erioed a welodd hyn? Neb. Nid oes un tuedd yn eu tybiau i ddiwygio dynion. Athroniaeth a ffaith a brofant hyn yn helaeth. Gallant ddangos eu traddodiadau hyd ddydd y farn, a bod mor bell oddiwrth ddwyn yn mlaen santeiddrwydd yn mysgr dynion, fel na wnant ond agoryd dŷfr-ddorau anwiredd.

Onid yn ail. *Gwnawd yr EFENGYL yn ddirym trwy draddodiadau dynion.* Gwnawd hyn trwy beidio sylwi ar ei hamcan dyblyg. Bwriadwyd hi yn gyntaf i gadarnhau y ddeddf. Hi a esyd i lawr yr un reol i weithredu wrthi, a ofyn yr un santeiddrwydd mewn calon a buchedd, ac a amcana at adferyd dynion i ufudd-dod perffaith i'r gyfraith foisol. Nid yw yn dirymu nac yn galw yn ol y gyfraith, ond gofyna ufudd-dod nid yn unig trwy ddal allan annogaethau gwreiddiol y gyfraith, ond trwy chwanegu annogaethau neillduol, difrifol, cyffrous, a thoddedig yr efengyl.

Fi hail ddyben yw, cael allan rhyw ddarpariaeth yn lle y cyflawniad o'r gosp, cynnyg maddeuant ar delerau ag ynt gyson ag anrhydedd llywodraethwr moesol, ac yn tueddu i ddwyn yn mlaen ddi-sgogrwydd a dylanwad ei lywodraeth. Eglur yw fod esgeuluso un o'r ddybenion hyn yn wneuthur yr efengyl yn ddirym.

Mae rhai wedi edrych ar yr efengyl fel cyfundraeth o drugaredd, fel yn cynnyg maddeuant am bechod, heb un olwg ar ei hamcan a'i tuedd i wneuthur dynion yn santaidd. Maent wedi siarad, pregethu, a gweddio, am drugaredd Duw; maent wedi ei gosod allan fel *meddyginiaeth*, heb argyhoeddi y pechadur o'i afiechyd; annogasant ef i dderbyn maddeuant heb ei argyhoeddi o'i bechod; ac fel hyn, trwy esgeuluso y santeiddrwydd a ofyna yr efengyl, dangos maddeuant yr efengyl heb ofyn ei dyledswyddau, gwnaethant yr efengyl yn ddirym. Nid oes yn yr efengyl, pan gwedi ei gŵyrdroi fel hyn, unrhyw duedd i achub dynion; tra yr esgeulusir ei moesoldeb, ni all ei thrugaredd a'i maddeuant byth achub eneidiau; mae cyfiawnhad heb santeiddhad, maddeuant heb santeiddrwydd, nid yn unig yn bethau gwrthun, ond mae iachawdwriaeth ar y fath delerau yn annichonadwy. Y rhai hyn, yn sicr, a roddant bwys mawr ar yr iawn, addefant dduwdod Crist, a dyrchafant ffydd farw hyd yn oed uwchlaw ufudd-dod i gyfraith Duw. Gellir yn gyffredin adnabod y proffeswyr hyn wrth eu zel boeth dros yr hyn a alwant hwy athrawiaeth iachus, ac ar yr un pryd amharodrwydd

egllur i wrando am ddyledswyddau hunan ymwadol yn cael eu gwasgu yn wresog. Yr athrawiaethau am ben-arglwyddiaeth Dduw; parhad y saint, a'r athrawiaethau a berthynant iddynt, ynt yr unig wirioneddau a archwaethant hwy, ac nid all ond golwg anghywir ar y rhai hyn eu porthi. Rhoddant lawer fwy o bwys ar *athrawiaeth* nac ar yr ymarferiad hwnw, peri yr hwn yw unig ddyben athrawiaeth. Amlwg yw y gorphwysant hwy ar y cysgod, ac y gwrthodant y sylwedd. Gwrandawyr yn unig ydynt, ac nid gwneuthurwyr y gair, gan dwyllo eu hunain, y rhai a lwyr ddifethir yn eu llygredigaeth eu hunain.

Mae traddodiad arall yn erbyn hwn, yr hwn a *broffesa* gydnabod *moesoldeb* yr efengyl, ond a wada ac a ddiddyma ei hannogaethau cryfaf i ufudd-dod. Pregethant weithredoedd da, ond gwadant nerth ffydd a iawn Mab Duw. Ond mae nerth yr efengyl yn cael ei niweidio gymmaint trwy hyn â thrwy y llall; er proffesu cydnabod ei moesoldeb, mae gwadu ei hannogaethau, yn ddiddymu ei grym. Yn athrawiaeth yr iawn y dangosir annogaeth grefaf yr efengyl. Dilŵch hon, ac ni bydd yn yr efengyl ddim grym i ddychwelyd ac achub, fel y profa ffeithiau yn amlwg. Y gwir yw, fod y pleidiau hyn mor bell y naill â'r llall oddiwrth y gwirionedd. Y naill a wada foesoldeb, a'r llall a wrthoda brif annogaethau yr efengyl; ac fel hyn dinystrir ei grym, ac mae cefnogwyr y ddwy gyfundraeth hyn eto yn eu pechodau. Yr un a gydnabydda y moesoldeb, ond a wrthyd yr iawn, sydd gyfundraeth o hunan-gyfiawnder; tra, ar y llaw arall, y mae yr hon a gydnabydda yr iawn, ond a esgeulusa yr angenrheidrwydd o santeiddrwydd personol, yn troi gras Duw i drythyllwch.

3. Ereill a ddiddyment rym yr efengyl, trwy ddwyn i mewn draddodiadau a dueddant yn uniongyrchol i'w rhwystro i gael ei derbyn. Un o'r rhai hyn yw yr athrawiaeth o *lygredigaeth naturiol* (*physical depravity*). Y traddodiad hwn a ddeil fod llygredigaeth yn *gyfansoddiadol*; yr â i mewn i sylwedd enaid dyn: ei fod yn rhywbeth crëedig ynddynt. Chwant neu awydd naturiol am bechod, fel chwant bwyd yn y corph.

Yn nglŷn wrth hwn, yn tyfu o hono, ac yn cael ei seilio arno, y mae y traddodiad o anallu o du y pechadur i dderbyn yr efengyl. Deil y rhai hyn na fedd pechadur fwy o allu i dderbyn yr efengyl nag a fedd i greu byd. Geilw rhai o'r bobl hyn ar bechaduriaid i edifarhan; ond gofalent ddywedyd wrthynt nad allant edifarhau; galwant arnynt i gredu, ond maent yn sicr o ddwyn ar gof iddynt nad allant gredu; ac fel hyn, fel mae rhai yn ysgafu ond yn gywir, wedi dywedyd: pregethant

You can, and you can't;—You shall and you shan't;
 You will, and you won't;—You'll be damned if you don't.

Gellwch, ni ellwch;—Cewch, ac ni chewch;
 Gwnewch, ac ni wnewch;—Demnir chwi os na wnewch.

Wrth hyn y mae yn glymedig y dŷb o *adenedigaeth naturiol* (*physical regeneration*), traddodiad angeuol arall o eiddo yr hynafiaid. Mae hyn yn ran angenrheidiol o'r un gyfundraeth, canys os yw y *natur ei hun* wedi ei llygru; os yw y llygredigaeth yn *gyfansoddiadol*, ac yn rhywbeth *crëedig yn y meddwl ei hun*, yna rhaid fod adenedigaeth yn naturiol. Rhaid iddi wellhau y diffyg yn y cyfansoddiad. Rhaid ei bod yn ddinystriad o'r *awydd cyfansoddiadol* at bechod, ac yn gyfryw newidiad yn ngalluoedd yr enaid, ag a wna ufudd-dod a santeiddrwydd, o leiaf, yn ddichonadwy. Yn awr eglur yw, nad ellir gosod rhwystrau mwy i'r derbyniad o'r efengyl nag sy yn y tri golygiad a enwyd yn awr, sef, *lygredigaeth naturiol, yr anallu a'i canlyna, ac adenedigaeth gyfansoddiadol*, arweinia pob un o honyn t yn anocheladwy a rhesymol i weithredu ysbryd o hunan-gyfiawnhad. Nid oes gan ddyn hawl i feio ei hun am ei lygredigaeth, os yw yn gyfansoddiadol. Os yw yn rhywbeth crëedig ynddo, ac wedi ei eni gydag ef, y casgliad anocheladwy yw, ei fod yn rhywbeth am yr hwn nad yw efe i'w feio. Os yw y dyb hon am lygredigaeth yn gywir, rhaid iddo a dylai gyfiawnhau ei hun. Ni ellir edifarhau am y fath lygredigaeth. Cystal fyddai galw ar ddyn i edifarhau am liw ei groen, am liw ei lygaid, neu am rai o'r synwrau corphorol a feddianna. Ac, os yw ei lygredigaeth, yn gyfansoddiadol, nid yw yn fwy cyfiawn, rhesymol, na dichonadwy, iddo edifarhau am ei droseddau gweithredol. Os canlyniadau naturiol cyfansoddiad llygredig a diffygiol ydynt, nid yw yn fwy i'w feio am danynt hwy, nac am effeithiau rhyw glefyd corphorol ag oedd ynddo pan aned ef. Yn awr beth ellir dybied am yr efengyl, yr hon a eilw ar ddyn i edifarhau am lygredigaeth *cyfansoddiadol* dan boen marwolaeth dragywyddol; ac, i gyflawni y gwrthuni a'r sarhad, a ddywed wrtho ar yr un pryd, na fedd allu i edifarhau? Mae gosod iachawdwriaeth ar delerau annichonadwy, yn sarhau ei ddeall ac yn gwawdio ei obaith. Ai efengyl y bendigedig Dduw yw hon? Annichonadwy! Mae dywedyd hyn yn sarhad ar yr Hollalluog Dduw!

Y traddodiadau hyn befyd, a arweiniant y rhai a'u coffeidiant yn anocheladwy i fabwysiadu y dull o ddisgwyl. Os yw efe yn *wir*

analluog i ufuddhau i Dduw, pa les sy o'i ymdrechion? Tra y creda efe ei hun yn analluog, rhaid yr ystyria efe mai ofer yw cynnyg; fod ymdrechion yn ofer, a gwaeth nag ofer. Y rhaid iddo ef ddisgwyl yn dawel i Dduw newid ei galon, yw y casgliad rhesymol ac anocheladwy oddiwrth y fath osodiadau, a Duw ei hun sy i'w feio am ei barhad ef mewn anedifeirwch.

Drachefn, mae Cyffredinoliaeth yn gasgliad rhesymol ac anocheladwy oddiwrth y tybiau hyn. Yn credu fod llygredigaeth dynion yn gyfansoddiadol, eu bod yn analluog i ufuddhau i'r efengyl, dan angenrheidrwydd i ddisgwyl am adenedigaeth naturiol, rhaid i ddyn naill ai mabwysiadu y casgliad fod Duw yn ormeswr anfeidiol, neu ynte yr achubir pawb.

Hefyd, eglur yw y tuedda y traddodiadau hyn i dywys dyn meddylgar i diriogaethau anffyddiaeth. Beth! medda dyn o feddwl, a ydwyf fi i gredu bod llyfr yn cynnwys y fath wrthuni â'r pethau hyn, o Dduw? *I Dduw wneuthur dynion yn bechaduriaid*; yn *analluog* i'w wasanaethu ef, gosod eu iachawdwriaeth ar delerau annichonadwy, gwneuthur yn anheggorol iddynt gael adenedigaeth naturiol, ac yna eu damnio am eu bod yn bechaduriaid, ac am beidio cydsynio â'r telerau annichonadwy hyn? Erchyll! cableddus! Y neb a allo, creded hyn! Fel hyn ac efe heb un tuedd, nac efallai amser i chwilio y Bibl drosto ei hun, ac yn clywed o hyd dybiau gwahanol yn nghylch y pethau hyn, daw i'w ffeiddio, ac yn naturiol iawn casgla os y rhai hyn ynt athrawiaethau y Bibl, nad yw crefydd y Bibl ond breuddwyd.

Unwaith etto, tuedda y tybiau hyn i genhedlu, ac maent yn fynych wedi cenhedlu, y gwrthryfel erchyllaf yn erbyn yr Hollalluog Dduw. Pechaduriaid, yn tybied fod y tybiau hyn yn wir, ac yn tybied y damniai Duw hwynt os nad edifarhant, ac etto yn analluog i edifarhau; ac iddo ef eu gwneuthur yn bechaduriaid; fod eu natur ei hun yn llygredig, ac am y llygredigaeth hwn eu bod yn agored i, ac yn cael eu bygwth â marwolaeth dragywyddol: tywyswyd llawer i'w felldithio yn ei wyneb. Ac, hefyd, yr hyn sy ryfedd iawn, mae y gwrthwynebiad naturiol, a rhaid i mi ddywedyd, y gwrthwynebiad rhesymol hwn, a thybied fod y golygiadau hyn yn gywir, wedi cael ei drin gan eu cefnogwyr fel prawf o'u gwirionedd.

Traddodiad arall, a'r olaf a nodaf yn bresennol, yw yr hyn a elwir yn gyffredin gras anwrthwynebadwy. Dengys yr athrawiaeth hon y troir pechaduriaid mewn modd anwrthwynebadwy;

os ynt o rifedi yr etholedigion, y troir hwynt er eu gwaethaf. Wrth ras anwrthwynebadwy nid wyfyn deall mwynac na wrthwynebir ef, ar y prydiau hyny. Ond haerodd rhai ei fod yn briodol anwrthwynebadwy. Amlwg yw y cyfyd hyn oddiar olygu adenedigaeth yn beth naturiol. Os yw hyny yn gywir, rhaid fod hyn yn gywir hefyd. Ond beth a duedda yn fwy i dawelu dyn yn ei bechodau nâ'r dyb o ras anwrthwynebadwy mewn adenedigaeth? Beth bynag a wnelo, pa fodd byag y byddo byw, pa faint bynag a ymgynydo efe—er hyny os yw i gael ei droi, y gweithredir yn anwrthwynebadwy arno, y troir ac yr achubir ef er ei waethaf. Ni allaf feddwl am un dyb a duedda yn fwy i dori grym yr efengyl, i gryfhau dwylaw pechadur yn ei wrthryfel, ac i'w dawelu nes y soddo i ddyfnderoedd uffern. Credir i'r traddodiadau o lygredigaeth naturiol a chyfansoddiadol, ac anallu, ynghyd â'r cyfeiliornadau a'u dilynant, arwain miliynau o ddynion yn gyson iawn i gyfiawnhau eu hunain, a chondemnio Duw. Gan hyny, pan elwid arnynt i edifarhau a chredu yr efengyl, atebent eu bod am wneuthur hyny, ac yn disgwyl amser Duw. Yr oedd y casgliad oddiwrth y tybiau hyn yn anwrthwynebadwy, fod yn rhaid iddynt aros, a rhaid oedd cymmeryd llwybr arall; yn lle galw a gwasgu arnynt i edifarhau yn ddioed; yn lle eu hannog i wneuthur iddynt eu hunain galon newydd ac ysbryd newydd, dan boen marwolaeth dragywyddol, dywedwyd wrthynt am weddio, arfer y moddion, galw ar Dduw am ddylanwadau ei Ysbryd, a disgwyl am ras penarglwyddiaethol i newid eu calon. Fel hyn, pan deimlai pechadur gyfyngder, a'i fod wedi ei gau i'r ffydd, ac yn barod i gwympto dan bwys y gorchymyn i edifarhau a chredu yr efengyl; esmwythwyd ei gydwybod; ysgafnhawyd pwys y rhwymedigaeth, a bwriwyd heibio y blinder o blygu yn ddioed. Teimlodd y pechadur ei boen yn cael ei symud, ei rwymedigaeth at ddyledswydd bresennol yn cael ei daflu ymaith; trodd ymaith yn yr arferiad o foddion, diffoddodd yr Ysbryd, gweddiodd ei hun i gysgu, a soddodd i ddyfnderoedd uffern. Ac nid rhyfedd; canys rhoddwyd heibio orchymynion Duw, a gosodwyd rheol arall o ddyledswydd yn eu lle. Gorchymyn yr efengyl yw, edifarha *yn awr*, a chreda, fel y byddo byw dy enaid. Ni rydd i'r pechadur funud o amser i ddisgwyl; hi a wasga ato gyda holl bwys awdurdod Jehofah, i roi ei arfau i lawr yn ddioed a phlygu i Dduw. Teimla fel wedi ei amgau fel â mur o dân; efe ocheneidia, a ymdrecha, ac a yrir i gyfyngder; efe a weddia, ond yr efengyl o hyd a waedda, *Edifarha*

a chreda; efe a â i addoldy, a ddarllena ei Fibl, ac a arfera y moddion; ond ni theimla ei gydwybod esmwythad, daw y gorchymyn gan ruo yn ei glustiau, *Edifarha a chreda yr efengyl*. Beth bynag a wna, neu a esgeulusa wneuthur; pa le bynag yr â, y gorchymyn o hyd a'i dilyn ac a gynnydda ei flinder. Ond yma daw i mewn yr esgus hyfryd o *anallu*. Efe a gyferfdd â rhywun a ddywed wrtho am arferyd y moddion; fod Duw yn benarglwydd, nad all efe o hono ei hun edifarhau; y rhaid iddo beidio meddwl am gymmeryd y gwaith o law Duw; os bydd iddo weddio, a disgwyl wrth lŷn y moddion, nad oes achos iddo ddigaloni; fod ganddo bob rheswm i obeithio y gwna Duw cyn hir newid ei galon. O, medd y pechadur, ai felly y mae hi? Yr wyf yn teimlo esmwythâd. Teimlais fel pe gwaeddai deng mil o leisiau yn fy nghlustiau, *Edifarha, Edifarha!* A pha fwyaf y gweddiwn ac yr arferwn y moddion, mwyaf euog y teimlwn; canys *tybiais* na ofynai Duw ddim llai nac ymostyngiad diammodol a dioedi. Ond yr wyf yn diolch i chwi am eich ymadroddion cysurus. Os hyn yw y cwbl, gweddio, arfer y moddion, a disgwyl wrth amser Dduw, gallaf wneuthur hynny heb flinder. Fel hyn wrth osod gorchymyn arall yn lle gorchymyn Duw, torir grym yr efengyl; ac mae y gorchymyn ag oedd bron wedi cwmpo y pechadur i'r llwch, ac wedi ei amgau, heb roi gradd o obaith, ond mewn plygu iddi yn ddioedi, wedi ei wneuthur yn ddirym trwy y traddodiad hwn. Y pechadur a ymdawela, a deimla ryddhad oddiwrth rwymedigaeth bresennol, a gofleidia yr esgus gwenwynllyd enaid-laddawl hwn, ac a ddisgryn i uffern.

Os creda efe ei fod yn y *cyflawniad o'i ddyledswydd* pan yn yr arferiad o'r moddion, pa fwyaf diwyd yr arfera efe y moddion, lleiaf a deimla o argyhoeddiad o bechod; os tybia efe mai hyn yw yr hyn a ofynir ganddo; diau, tra fel hyn y cyflawna efe yr hyn a dybia yn ddyledswydd arno, rhaid y tybia ei fod yn diwygio. Pa fwyaf yr amlhao efe ei weddiau anedifeiriol, ei ddagrau, a'i ymdrechion, mwyaf derbyniol y rhaid y tybia efe ei fod gyda Duw. Fel hyn ei ofnau yn roddol a giliant; ei dyb dda am dano ei hun a gynnydda; ei hudoliaeth a gryfha; a "thra nad yw ei farnedigaeth er ys talm yn segur, na'i ddamnedigaeth yn hepian," efe yn raddol, ond yn sier, a sodda i gwsg cydwybod wedi ei mygu, a chalon wedi ei chaledu; ac mae yn nghylch gwaeddi tangnefedd a diogelwch, nes y delo dinystr disymmwrth arno yr hwn ni all ddianc rhagddo.

CASGLIAD.—1. Gwelir, oddiwrth hyn, paham y gwada rhai lygredigaeth llwyr. Y prif resymau ynt ddau. Seilir y cyntaf ar anystyriaeth o ysbrydolrwydd cyfraith Duw, gan gyfyngu eu sylw at ei gwaharddiadau, y rhai a gynnwysir yn y deg gorchymyn, a chan ei hystyried fel wedi ei bwriadu yn unig i attal gorlifiadau pechodau; yn esgeuluso y perffeithrwydd gweithredol a ofyna, mewn meddwl, gair, a gweithred, hwy, mewn effaith, a osodant reol arall o ymarweddiad, yn lle cyfraith Duw. Fel hyn yn profi eu hunain wrth faen prawf anghywir, camgymerant eu cymmeriad o ganlyniad. Yn lle pwysu yn ofalus eu meddyliau, eu serchiadau, a holl weithrediadau eu meddyliau, yn nghlorian gywir y cyssegr; yn lle dwyn eu calonau a'u holl enaid i oleu disglaer cyfraith Duw; pwysant eu hunain yn nghlorian lygredig eu dy-chymmyg eu hunain, a soddant i farwolaeth.

2. Rheswm arall paham y gwada dynion lygredigaeth llwyr, yw, na allant weled pa fodd y gall *galluoedd cyfansoddiadol* y meddwl fod *ynddynt eu hunain yn bechadurus*; na pha fodd y gallai Duw cyfiawn wneuthur dynion o *natur* ynddi ei hun yn llygredig. Ac ni allaf finnau. Os hyn a olygir wrth lygredigaeth, nid yn unig yr wyf fi yn gwadu llygredigaeth llwyr, ond, yn yr olwg hon arno, bob llygredigaeth.

3. Gwelir paham na wel rhai fod angen iawn am bechod. Maent yn hollol wedi camgymmeryd natur cyfraith Duw. Hyn oedd y rheswm paham nad oedd gan yr Ysgrifenyddion a'r Phariseaid un olwg gywir ar yr angenrheidrwydd am iawn. Hunan-gyfiawnder oedd eu cyfundraeth hwy. Gan hyn cyfrifent y crybwylliad am Dduw-dod Iesu Grist, a'r athrawiaeth o'r iawn, yn gabledd.

4. Gwelir oddiwrth hyn y modd yr aweinia athrawiaethau gras, fel eu gelwir, i foesoldeb pur. Rhai a ystyriasant yr athrawiaeth o ddyoddefiadau dirprwyol Crist, yr iawn a wnaeth am bechod, iddo wneuthur ffydd ac edifeirwch yn delerau iachawdwriaeth, fel athrawiaeth beryglus, yn tueddu i gefnogi dynion mewn pechod, trwy ddal allan iddynt obaith am nefoedd, er iddynt barhau hyd yr awr olaf o'u bywyd mewn gwrthryfel yn erbyn Duw. Fel hyn edrychant ar athrawiaethau gras fel yn tueddu i ddymchwelyd sail moesoldeb, ac yn niweidiol iawn i les y cyffredin. Ond y gwir yw, fel y profa profiad, mai y rhai a gofleidiant athrawiaethau gras yn fwyaf gwresog, a ddangosant y moesoldeb puraf. Y rheswm yw, fod ganddynt olwg gywir ar ysbrydolrwydd cyfraith Duw; er y deallant mai telerau yr efengyl yw edifeirwch a ffydd; er hyn y parchant

gyfraith Duw yn ol holl hŷd a lled ei hysbrydolrwydd, fel rheol eu buchedd. Ar hon cadwant eu golwg fel ar ddrych cywir; yn hon gwelant eu gwir ddelw foesol; pair hon iddynt wyllo, gweddio, a rhodio gyda Duw. A thra y mae purdeb ei gorchymynion yn diddymu pob gobaith am achubiaeth trwy eu gweithredoedd eu hunain; gwelant a theimlant, na allant fod yn berffaith hapus nes eu *cydffurfier yn berffaith* â'r oll o'i gofyniadau.

5. Gwelir pahan y mae y rhai a wrthodant yr athrawiaeth o iawn, ac a ddibynant ar eu gweithredoedd eu hunain a thrugaredd gyffredinol Duw, am iachawdwriaeth, yn dangos moesoldeb ffugiol a llaes. Y gwir yw, fod eu tybiau gwag am ysbrydolrwydd cyfraith Duw, yn ngwaelod eu gwrthodiad o'r athrawiaeth o iawn: ac megis y mae eu golwg ar reol dyledswydd yn ddiffygiol, bydd eu moesoldeb hefyd yn ddiffygiol.

6. Gwelir oddiwrth hyn, pahan y mae rhai o broffeswyr crefydd, pan wesgir hwy i fucheddu yn santaidd, y nodir eu pechodau iddynt, ac y gofynir iddynt ufuddhau i gyfraith Duw, yn gwaeddi, Nid efengyl yw hyn; pregethu y gyfraith yw hyn! dywedwch wrthym am drugaredd Duw; mae arnom angen clywed am Grist, nid am y gyfraith. Y gwir yw, Antinomiaid yw y cyfryw bersonau. Golygant yr efengyl fel cyfundraeth o faddeuant yn unig, ac esgeulusant ei hamcan mawr, sef eu gwneuthur hwy yn santaidd, a'u dwyn yn ol i ufudd-dod perffaith i gyfraith Duw.

7. Oddiwrth yr hyn a ddywedwyd, gallwn ddeall, pahan y mae yr efengyl, mewn cynnifer o gannoedd o flynyddau, wedi cael cyn lleied o ddylanwad ar feddyliau dynion. Dros lawer o ganrifoedd, ychydig o efengyl a gafodd ei phregethu; hyny yw, cymmysgwyd hi gymmaint â thraddodiadau a dychymmygion dynion, chwanegwyd ati, a chymmysgwyd â hi, gynnifer o dybiau gau, fel y torwyd ei grym hi. Mae yr holl gyfeiliornadau a'r gau dybiau lliosog agynt wedi codi oddiar yr athrawiaeth o lygredigaeth naturiol, oll wedi gwasanaethu i amddiffyn y pechadur rhag saethau yr Hollalluog. Mae *lygredigaeth naturiol*, *adenedigaeth naturiol*, *anallu* y pechadur, a'r holl gyfeiliornadau perthynol iddynt, wedi llunio cynnifer o lochesau, yn y rhai y mae milynau ar filiynau wedi l'echu, nes y'r cenllysg ysgubo eu noddfeydd celwydd, ac i ddyfroedd llid yr Hollalluog lifo dros eu llochesau; ac nid yw yn amheus fod miliynau o'n cyd-ddynion yn awr yn ocheneidio yn uffern, a allasant fod yn gadwedig, oni buasai y traddodiadau hyn o eiddo yr hynafiaid y rhai a wnaethant orchymynion Duw yn ddirym. Am-

can a thuedd yr efengyl, yw dwyn dynion i edifeirwch dioed. Ni ofyn hi ddim *llai na hyn* oddiwrthynt. Ni eilw hi byth am iddynt wneuthur ddim *llai* nac edifarhau a chredu yr efengyl. Ond mae fod dynion yn dal, fel y gwna llawer o honynt, fod pechaduriaid yn analluog i wneuthur hyn, wedi eu gosod i wneuthur rhyw beth arall, yr hyn ni ofynodd Duw erioed fel ammod iachawdwriaeth; ac wrth wneuthur yr hyn, bwriasant heibio edifeirwch, pechasant ymaith eu dydd gras, a chollasant eu heneidiau. Sylwais eisioes i'r efengyl gael ei llygru yn fore. Parhawyd i raddau mwy neu lai, i gymmysgu y traddodiadau hyn â'r efengyl bur; ac yn gywir yn ol ei phurdeb y bu llwydd yr efengyl. Dibyna ei llwydd ar ei phurdeb.

8. Mae lliaws wedi pregethu sylwedd yr efengyl, ond yn anhapus, maent wedi chwanegu ati r,wbeth o'r eiddynt eu hunain. Maent wedi pregethu, ac yn hŷ wedi galw ar ddynion i edifarhau, ond cyn gadael yr areithfa, byddent yn sicr o ddywedyd wrthynt na feddent allu i ufuddhau. Tybier i'r apostolion, ar ddydd y Pentecost, pan lefodd yr Iuddewon brawychedig, Ha wyr, pa beth a wnawn ni i fod yn gadwedig? yn lle dywedyd "Edifarhewch bob un o honoch," ddywedyd wrthynt, Ni ellwch edifarhau, yr ydych yn ddibynol ar Ysbryd Duw; rhaid i chi weddiò, ac arfer y moddion, a disgwyl amser Duw. Pe buasai y lliaws yn eu credu, eglur yw na chawsai un o honynt ei droi yn y fân.

9. Drachefn, ni all dydd gwaredigaeth y byd byth ddyfod, nes i draddodiadau yr hynafiaid ddiflanu; nes i'r holl dybiau ag a roddant lochesau i elynion Duw, gael eu gwrthod, fel ddim yn rhan o efengyl Crist. Pan ddelo gweinidogion o bob enwad i weled lygad yn llygad, a dilwytho yr efengyl ogoneddus o'r holl draddodiau a ddyfeisiodd dynion; pan gymmerant orchymyn pur Duw, ac y gwasgant ef yn onest, ac yn ei bwys, at galonau gwrthryfelgar dynion marwol; pan alwont arnynt i edifarhau yn ddioed, ac y triniont hwynt fel pe disgwylient iddynt edifarhau; pan wnelont fucheddu, llafurio, a gweddio, pregethu, a dal allan y wir efengyl yn yr oll a ddywedont ac a wnelont; y pryd hwnw, ac nid cyn hyny, y teimlir llawn rym llywodraeth foesol Duw ar y ddaear.

10. Y traddodiadau hyn o eiddo yr hynafiaid ynt y ffynnon fawr o ba un y tardd y rhan amlaf o gyfeiliornadau angeuol y dydd hwn. Amlwg yw fod Cyffredinolïaeth, fel y sylwais eisioes, wedi dechreu yn y dyb o anallu a llygredigaeth naturiol. Ymresymodd rhai fel hyn;—Os daeth dynion i fodolaeth â chanddynt natur

lygredig, yn naturiol yn tueddu i ddrygioni; os ynt yn analluog i ufuddhau i Dduw, fel yn wir y rhaid eu bod, os y cyfryw yw eu natur; yna yn sicr ni wna Duw cyfiawn eu damnio. Yn awr mae y casgliad hwn yn anwrthwynebadwy oddiwrth eu gosodiadau. Bod i Dduw wneuthur dynion yn naturiol analluog i ufuddhau, ac yna eu damnio am anufudd-dod, a fyddai yn greulondeb ac anghyfiawnder anfeidrol. Oddiwrth garedigrwydd, ac hyd yn oed ar sail cyfiawnder Duw, ac addef yr egwyddorion o lygredigaeth ac anallu naturiol, mae y rhesymau dros Gyffredinoliaeth yn anwrthwynebadwy. Ar y dyb hon, maent yn gywir yn eu gwaith yn bwrw trugaredd, fel y gwna y rhan amlaf o'r Gyffredinolwyr diweddar, o'u cyfundraeth, ac yn gosod iachawdwriaeth dynion ar dir cyfiawnder.

Ond, symuder y sail, a'r adeiladaeth a syrth. Diddymwch y dyb o anallu a llygredigaeth naturiol; dangoswch i'r pechadar mai peth o'i waith ei hun yw ei lygredigaeth; mai ei galon ddrwg yw ei *hunanoldeb gwirfoddol*, a'r gwrthodiad o orchymynion Duw; mai nid am ei *natur*, ond am ei *ymddygiad*, y beir ef; dangoswch iddo mai ei *na fyn*, yw yr hyn a eilw efe ei *na all*, a chwi a ddi-nystriwch y sail ar yr hon y codwyd ei Gyffredinoliaeth, chwi a'i hargyhoedddech o bechod, ac a'i cauwech i fynu i ffydd Crist.

11. Drachefn, fel y dywedais o'r blaen, oddiwrth y mater hwn, yn yr athrawiaeth o lygredigaeth naturiol, a'r tybiau clymedig wrthi, gwelir sail anffyddiaeth ddiweddar. Dynion o feddwl, wrth glywed yr athrawiaethau hyn yn cael eu cyhoeddi o'r areithfa mor fynych, a ddeuant i'w ffeiddio; clywed galw ar ddynion i edifarhau, ac ar yr un amser dywedyd wrthynt na allant edifarhau; pan glywant yr athrawiaeth o enedigaeth newydd, yn cael ei thywyllu â geiriau heb wybodaeth, ac y cuddir y cwbl â dirgelwch; llygredigaeth *natur*, y rhoddiad i mewn o *archwaeth* neu *egwyddor* newydd a *santaidd*; natur ddirgel a thywyll *pechod* a *santeiddrwydd*, a *llygredigaeth* ac *adenedigaeth*; y cymmysgiad hwn o feddwl a defnydd, o gorph ac enaid, o nef, daear, ac uffern; edrychant ar hyn yn anathronyddol, yn warthus, gwrthun, ac annichonadwy; troant ymaith oddiwrth y fath ddarluniad ffaidd o'r mater, fel rhywbeth nad allant hwy ei ddeall, a barnant mai breuddwyd yw y cwbl.

12. Hawdd yw gweled paham nad yw, ac nad all adfywiadau ffynnu mwy nac a wnant. Glŷn llawer gymmaint wrth y cyfeil-iornadau nychawl hyn; ymdrechant gymmaint i ddal y traddod-

iadau hyn o eiddo yr hynafiaid, fel y gwanhant ddylanwad rhan fawr o'r eglwys. Petrusa llawer o ddynion da pa un a ddylent eu gwrthod ai peidio, fel na allant ymosod at ddim yn galonog. Llawer yn hŷ a llym a ddaliant y tybiau hyn, a thra mai y rhai hyn yw y pethau a ddelir o hyd o flaen y meddwl, ni ellir disgwyl i adfywiadau ffynu. Gwir yw i ddynion a ddalient, ac weithiau a gyhoeddent y tybiau hyn gael adfywiadau mawrion a grymus; ond nid *pan* y cyhoeddent hwynt, y bu eu pregethu yn effeithiol. Ond pan yn hapus y buont yn ddigon anghyson i roi heibio y pethau hyn, ac y bwriasant yr efengyl yn ei phwys ar galonau a chydwybodau dynion. Cymmerwch angrafft:—Yr oedd gwraig, ag a fuasai yn hir dan argyhoeddiad, ac a alwasai lawer gwaith ar ei gweinidog i wybod beth a wnelai er bod yn gadwedig. Yntau bob tro a goffai iddi ei hanallu, a'i dibyniad ar Dduw; a'i cynghorai i weddio, arfer y moddion, a disgwyl yn amyneddus wrth Dduw i newid ei chalon. Ar y sabbath, mynych y galwai ar bechaduriaid i edifarhau; ond cyn terfynu byddai yn sicr o'u rhybuddio yn erbyn dibyniad ar eu nerth eu hunain; ac yn ddifrifol coffai iddynt na feddent nerth o honynt eu hunain i gredu a derbyn yr efengyl. Ond, un diwrnod, pan oedd y wraig drallodedig hon yn bresennol, yn hapus efe a anghofiodd ei anghysondeb arferol, ac ar ol annog pechaduriaid i edifarhau yn ddiwed, eisteddodd i lawr heb wneuthur y chwanegiad arferol, nad allent. Cyn fod yr emyn olaf drosodd, yr oedd yr efengyl wedi gwneuthur ei gwaith yn meddwl y wraig; ac wedi i'r gynnulleidfa ymadael, gwelwyd hi yn sefyll ac yn wylo, gan ddisgwyl am y gweinidog, i siarad ag ef wrth fyned allan. Mor fuan ag y daeth efe gerllaw, dywedodd, Fy anwyl Mr. — Paham na ddywedasoch wrthyf am hyn o'r blaen? Dywedyd wrthyf am hyn o'r blaen! ebe y gweinidog synedig; mi a ddywedais hyn wrthyf bob Sabbath. Do, ebe hithau, ond bob tro hyd yn awr, dywedasoch wrthyf cyn yr eisteddech, nad allwn edifarhau. Gobeithio, ebe y gweinidog, na bu i chwi fyned yn mlaen yn eich nerth eich hun? Na ddo, ebe hi, ddim yn fy nerth fy hun, ond yn nerth Duw mi a edifarheais, a gwnelswn hyn cyn hyn oni buasai i chwi ddywedyd wrthyf nad allwn. Dyma duedd naturiol y *ni ellir*, os creda dynion hyn, diau nad edifarhant; a pha fodd y ffyna adfywiadau, pa fodd y gellir dychwelyd y byd, tra y saif cynnifer mor dŷn dros y traddodiadau hyn o eiddo yr hynafiaid? Dyrchefir y tybiau hyn yn athrawiaethau sylfaenol, a thybir fod y rhai ni chadwant y traddodiadau hyn yn *hereticiaid*. Iawn

y gallai Crist roi y cerydd hwn arnynt, "Paham yr ydych yn gwneuthur gorchmyn Duw yn ddirym trwy eich traddodiadau?" O! pa bryd y daw y diwrnod, pan y roddir heibio yr athrawiaeth gau ar yr hon y seiliwyd y tybiau hyn. Pan fyddo i undeb tyb, eglurder golygiadau, a chariad brawdol, ffynu; yna cyfiawnder a reda trwy ein heolydd, ac iachawdwriaeth fel firwd lifeiriol.

PREGETH IV.

LLYGREDIGAETH LLWYR.

IOAN 5. 42.—“*Ond mi a'ch adwaen chwi, nad oes genych gariad Duw ynoch.*”

LLEFARWYD y geiriau hyn gan yr Arglwydd Iesu Grist, ar achlysur neillduol, wrth rai a broffesent y carent Dduw. Bwriadaf y bore hwn, ac yn y prydnhawn, brofi yr athrawiaeth o *lygredigaeth llwyr*. Wrth wneuthur hyn, bwriadaf,

Yn gyntaf, Ddangos pa beth nad yw llygredigaeth llwyr.

1. Nid yw yn gynnwysedig mewn unrhyw ddiffyg o alluoedd i ufuddhau i Dduw. Mae genym yr holl gynheddfau gofynol i roddi ufudd-dod perffaith i Dduw. Pe byddai rhyw ddiffyg cynheddfau yn ein nhatur, darfyddai ein cyfrifoldeb; ac nid ellid yn gyfiawn ein beio am beidio gwneuthur peth na feddwn alluoedd moesol i'w wneuthur.

2. Ni chynnwysa llygredigaeth llwyr fod ein galluoedd moesol *wedi eu dryllio*. Nid yw galluoedd corph na meddwl yn gloff neu yn ddrylliedig. Pe byddent felly, caffai ein rhwymedigaeth i ufuddhau ei leihau yn gywir mewn cyfartalwch i amherffeithrwydd ein cynheddfau.

3. Ni chynnwysir llygredigaeth llwyr mewn unrhyw *halogedigaeth naturiol* (*physical pollution*) yn *drosgrwyddedig oddiwrth Adda*, neu oddiwrth ein rhieni. Annichonadwy yw i lygredigaeth *moesol* fod yn gynnwysedig mewn halogrwydd naturiol. Siarada rhai personau am lygredigaeth a halogrwydd ein nhatur, megis pe byddai rhyw lygredigaeth moesol yn glynu wrth, neu wedi ei uno â, sylwedd ein bôd. Mae hyn yn ddisynwyrdeb hollol. Pe byddai y fath beth yn ddichonadwy, ni byddai yn llygredigaeth *moesol* ond *naturfol*. Ni allai fod yn llygredigaeth am yr hwn yr ydym i'n beio: ni allai fod yn llygredigaeth *pechadurus: clefyd* fyddai ac nid *trosedd*.

4. Ni saif llygredigaeth llwyr mewn unrhyw *egwyddor* o bechod wedi ei huno â'n bôd. Arferir y gair *egwyddor* mewn dau *ystyr*. Golyga weithiau briodoledd sylwedd, yn yr hon y mae tuedd naturiol i beri canlyniadau cyson â'i natur. Yn yr *ystyr* hwn nid yw llygredigaeth yn *egwyddor*; nid yw yn wreiddyn, neu yn *frigyn*, neu yn sylwedd, neu briodoledd unrhyw sylwedd. Ni wna unrhyw ran o gorph na meddwl. Ni pherthyna i'r cyfansoddiad, ond perthyna yn hollol ac yn unig i gymmeriad. I weithrediad gwirfoddol y perthyna llygredigaeth *moesol*, ac nid i sylwedd. Os wrth *egwyddor* y golygir bwriad, dewisiad, tuedd, gogwyddiad gwirfoddol at bechod, yna, *yn yr ystyr hwn*, mae llygredigaeth yn *egwyddor*, ond ddim mewn un *ystyr* arall.

5. Ni feddylir wrth lygredigaeth llwyr fod neb nac y gall neb fod yn bechadurus, cyn iddynt weithredu galluoedd gweithredad *moesol*.

6. Wrth lygredigaeth llwyr nid wyf yn deall fod unrhyw bechod mewn dynion, nac mewn unrhyw fodau ereill, yn wahanol oddiwrth *drosedd gweithredol*. Ni olygaf fod rhyw lygredigaeth cyfansoddiadol yn gorwedd y tu ol, ac yn achos y trosedd gweithredol.

7. Ni feddyliaf wrth lygredigaeth llwyr fod yr un tuedd at bechod yn perthyn i sylwedd corph neu feddwl ag sydd mewn sarff i frathu, neu mewn blaidd i ysglyfio defaid; mewn geiriau ereill, ni olygaf fod chwant cyfansoddiadol at bechod wedi ei blanu yn sylwedd corph na meddwl.

8. Wrth lygredigaeth llwyr, ni olygaf fod dynion cynddrwg ag y gallant fod, neu ag y byddent dan amgylchiadau ereill. Pe gosodid hwynt mewn amgylchiadau llai attaliol, neu fwy profedigaethus, byddent yn waeth nag ydynt.

Pan ddywedom fod dynion yn llwyr lygredig, deallir weithiau ein bod yn cadarnhau fod dynion cynddrwg ag a gallant fod. Ymddengys y deallant y gair *llwyr*, fel yn arwyddo y radd uchaf a all fod o lygredigaeth. Ond sicr yw nad hyn yw *ystyr* y gair *llwyr*. Swm eithaf 3 a 2 a 5 yw 10. Nid hon yw y rhif uchaf a all fod, ond dyma swm eithaf 3 a 2 a 5. Nid yw yr un gair, pan yn son am lygredigaeth, yn arwyddo y radd uchaf a all fod o lygredigaeth, ond yn unig fod yr holl gymmeriad yn llygredig—nad oes dim cymmysg o ddaioni yn y cymmeriad. Nid fod dyn yn dywedyd ac yn gwneuthur cynddrwg ag y gallai wneuthur; ond fod pa beth bynag a ddywedo, a wnelo, ac ydyw yn bechadurus. "*Fod holl feddylfryd ei galon yn unig yn ddrygionus bob amser.*"

Yn ail, Wrth lygredigaeth llwyr y golygaf,

1. Fod pechaduriaid anedifeiriol oll yn ymddifad o gariad at Dduw. Fy mhrif orchwyl y bore hwn yw cadarnhau y gosodiad *hwn*, a therfynu gyda rhai nodiadau. Yn y prydnhawn, os caniata Duw, dangosaf yn mhellach beth a olygir wrth lygredigaeth llwyr, a nodaf y profion o'r gwahanol osodiadau wrth fyned yn mlaen.

Dywed y testun yn bendant nad oes gan bechaduriaid gariad Duw ynddynt. Hawdd fyddai dangos fod y Bibl oll yn cydnabod yr athrawiaeth hon. Ond gan fod a fynwyf â'r rhai ag yr wyf yn sicrhau eu bod yn llwyr lygredig, ni ddisgwyliaf i *Fel hyn y dywed yr Arglwydd* benderfynu y mater gyda chwi, a'i osod tu hwnt i ddadl. Anghredinwyr ydych chi, a pha fodd bynag y gellwch addef gwirionedd y Bibl yn gyffredinol, etto gwn nad ydych chi yn galonog yn credu ei holl athrawiaethau. Gallai profi i chi yr athrawiaeth o lygredigaeth llwyr o'r Bibl yn unig ennill eich addefiad dideimlad; ond sicr wyf na wna y cyfryw brawf ddwyn y mater adref at eich profiad nes y teimlwch ei wirionedd. Gallwn nodi y testun a rhanau ereill o'r Bibl i brofi yr athrawiaeth hon, ac yna gadael y mater i chi i'w dderbyn neu ei wrthod. Ond gan fod lliaws mawr o brofion ereill o fewn fy nghyraedd, casglaf rai o honynt, a rhoddaf hwynt dan eich ystyriaeth.

Ffeithiau ynt bethau cedyrn; a pha fodd bynag y gallo dynion ochelyd y Bibl, pa fodd bynag y gallont droi oddiwrth a chamddeall ymresymiaid cywrain, cânt mai anhawdd yw gwrthwynebu ffeithiau eglur, yn enwedig pan y cymmerant le yn eu profiad eu hunain. Bwriadaf gasglu fy mhrawf o'r athrawiaeth hon oddiwrth eich profiad chi sydd yma; nodi allan ryw ffeithiau neillduol yn eich hanes chi ac ereill o'ch amgylch, ag a brofont yr athrawiaeth hon tu hwnt i ddadl.

Ni ddeallir cyfreithiau meddwl, yn eu manylwch, ond yn anmherffaith: etto dealla plant rai o gyfreithiau meddwl. Maent yn ffeithiau a brofir mor gyffredinol ac aml, fel y gwyddom yn ddigon sicr fod y cyfryw yn gyfreithiau meddwl. Er angrafft, gwyddom trwy brofiad ei bod yn gyfraith meddwl, fod i ni ymbleseru mewn boddio gwrthrych ein serch. Caru person yw dymuno ei hapusrwydd. Mae dwyn yn mlaen ei hapusrwydd, yn foddio y dymuniad hwnw. Gan hyny, mai boddio gwrthrych ein serch, yn foddio ein hunain. Mae gwneuthur yr hyn sy yn foddhaol i un a garwn, chwanegu at ei fri neu ei hapusrwydd mewn rhyw

ffordd, yn foddio ein dymuniad am ei hapusrwydd, ac yn naturiol ac angenrheidiol yn chwanegu at ein hapusrwydd ein hunain.

Nid yw yn hanfodol fod i ni *amcanu* at foddio ein hunain, neu at ddwyn yn mlaen ein hapusrwydd ein hunain, yn ein hymdrechion i foddio gwrthrych ein serch.

Pan weithredom yn rhinweddol, nid yw boddio ein hunain yn un ran o'n *hamcan*. Ond er nad yw yn ran o'n aamcan, mae yn ganlyniad naturiol boddio gwrthrych ein serch. Y boddhad o'n cariad, neu o'n dymuniad i chwanegu ei hapusrwydd neu ei fri ef, ydyw; ac mae y boddhad hwn o'n dymuniad o hono ei hun yn hapusrwydd. Cawn yr egwyddor hon yn dangos ei hun yn holl berthynasau bywyd. Pa bryd y mae y gwr neu y wraig serchiadol yn hapusach, nâ phan yn gwneuthur y'r hyn a wna eu gilydd yn gysurus? Pa bryd y mae y wraig yn siriolach, na phan yn brysur yn nghylch yr hyn a foddia ei gwr? Mor ddiwyd a difino yw cariadon a chyfeillion anwyl ereill, yn eu hymdrechion i foddio gwrthrych eu serch! Mor awyddus i ragflaenu dymuniadau eu gilydd; mor ewyllysgar yr ymosodant at y pethau y gwyddant y rhoddant bleser i un a garant yn fawr. Gwrthun ac anghywir, yw dywedyd y cerwch wrthrych, ac heb ymbleseru yn ei foddio: annichonadwy yw i chwi garu person heb ymhyfrydu mewn dwyn yn mlaen ei hapusrwydd. Mae dywedyd y cerwch berson, yr un peth â dywedyd y dymunwch ei hapusrwydd; ac mae dywedyd y gellwch ddymuno ei hapusrwydd heb ymbleseru wrth ei chwanegu, yr un peth â dywedyd nad yw boddio dymuniad rhinweddol, yn hapusrwydd. Mewn geiriau ereill, nad yw y boddhad o ddymuniadau rhinweddol, yn foddhad.

Deil y gyfraith hon a berthyna i'r meddwl, yn rymus, yn ei holl helaethrwydd, yn nghylch Crefydd. Appeliat at bob cristion yn y tŷ hwn, onid yw gwneuthur ewyllys Duw yn fwy nâ'i ymborth beunyddiol; onid ei fwyd a'i ddiwed yw gwneuthur ewyllys ei Dad nefol? Pa bryd yr ydych mor ddedwydd, â phan wrth y pethau y gwyddoch y dygant yn mlaen ogoniant Duw? Ni olygaf ac ni thybiaf mai eich *dyben* chwi yw boddio eich hunain pan yn ufuddhau ac yn gwasanaethu Duw; ond gofynaf, oni theimlwch mai gwir ydyw nad ydych byth mor hapus â phan wrth y pethau a'i boddhant ef? Chwi a chwiliwch ei air i wybod beth a'i boddia ef; a phan wybyddoch ei ewyllys, ac yr ymosodwch yn wresog i gyflawni hyny, dichon na byddwch yn meddwl am yr hapusrwydd a deimlwch yn y cyflawniad o'r dyledswyddau hyn, wrth gynllunio hyny; ac etto gwyddoch trwy brofiad, fod y cyflawniad o'r dyled-

swydd yn chwanegu eich hapusrwydd. Mae boddio Duw, yn foddio eich hunain. Ac yn awr caffwyf appello at brofiad pob pechadur anedifeiriol yn y tŷ hwn: oni wyddoch, oddiwrth gyfansoddiad eich meddwl, y ceisiwch foddio eich *cyfeillion*? Ac oni wyddoch nad yw boddio Duw yn rhan o'ch hapusrwydd? Yr ydych yn ymbleseru mewn boddio eich plant, a'r rhai a gerwch fwyaf; ond gofynaf i'ch cydwybod, a ymbleserwch chwi mewn boddio Duw? A ymfynwch chwi beth a'i boddia ef? A phan ddysgoch ei ewyllys, a deimlwch chwi eich hunain yn barod i'w chyflawni?

Pa gymmaint o boen a gymmerwch, ac i ba gymmaint o draul yr ewch; pa mor wylidwrus, diwyd, a pharhaus a fyddwch, nid yn unig mewn cydffurfio yn rhediad eich ymarweddiad â dymuniad un a gerwch yn fawr, ond hefyd mewn pethau bychain; a'r ymroddiad hwn i chwanegu hapusrwydd gwrthrych eich serch yw holl fywyd a sylwedd eich hapusrwydd.

Yn awr, bechadur, ai hyn yw dy brofiad di gyda golwg ar grefydd? A ydwyt yn caru boddio Duw? Ai hyn yw dy waith, a'th hapusrwydd? Mewn pethau ereill, gyda golwg ar y byd hwn, golygir pob peth a ddywedir neu a wneir fel y perthyna i'r gwrthrych a geri fwyaf. Os arian a geri fwyaf, bernir, caseir neu cerir, dymunir neu gwrthodir pob peth, yn ol ei berthynas â'th les arianol. Os gelli ennill arian drwyddo, ymbleseri ynddo: os rhwystra gynnydd cyfoeth, ffeiddi ef. Felly, os bydd genyt gyfaill daearol a geri yn fawr, naturiol i ti, yn mhob peth a ddywedi ac a wnei, yw holi pa fodd y derbynir ef neu yr edrychir arno gan y gwrthrych hwn; pa fodd yr effeithia arno ef neu hi: a llunir a rheolir dy holl ymarweddiad gan dy serch hwn at dy eilun. Yn awr, bechadur, gofynaf i ti etto, ai gwir yw, yn dy brofiad dy hun, fod pob peth yn dy foddio neu yn dy flino; y ceri neu y casei ef, y dymuni neu y gwrthodi ef, yn ol ei berthynas ag ewyllys Duw; os gweli y gwna efe ei foddio ef, y gwna dy foddio dithau; os yw yn gyson â'i ewyllys ef, ei fod yn gyson â'th ewyllys dithau? Os yw yn dwyn yn mlaen ei ogoniant ef, a wyt ti yn ei ddymuno? Os yw yn ei ddi-anrhydeddu ef, a wrthodi ac a ffeiddi di ef? Os na, paham y cymmeri arnat garu Duw? Ni ellit gredu fod dy wraig a'th blant yn dy garu, oddieithr i ti weled yr ymhyfrydent yn dy foddio. A paham y twyllit dy hun trwy dybied y ceri di Dduw, pan y gwyddost nad dy hapusrwydd yw ei foddio?

Drachefn, *oddiar gyfansoddiad ein meddyliau, ymhyfrydwn yn nghyfeillach y rhai a garwn yn fawr.* Hyfryd yw siarad â hwynt.

Bod gyda hwynt; mwynhau eu hyder; amlygu i'n gilydd ein serch at ein gilydd, yw un o'r pleserau mwyaf. Y gyfraith hon a bertbyna i'r meddwl, a ddengys ei hun yn ei holl nerth, gyda chrefydd.

Mae saint, yn oll oesau y byd, wedi ymbleseru mewn cymdeithasu â Duw, wedi ceisio ei gyfeillach, wedi caru bod o'r neilldu, lle y gallant fod yn unig gyda Duw; ac nid ynt unpryd yn hapusach, na phan wrthynt eu hunain, mewn cymdeithas ddirgel a santaidd â Duw. Yn awr, bechadur, ai hyn yw dy brofiad di? A geri di fod o'r neilldu gyda Duw? A ymhyfrydi mewn gweddio? Ai dy waith hyfrytaf, yw myned o'r neilldu, plygu ar dy liniau, a thywallt dy galon mewn cymmundeb â Duw? Ni ofynaf a wyt yn gweddio, canys gelli wneuthur hyn i amrywiol o ddybenion, ond a weddi am y ceri weddio? Am y ceri fod o'r neilldu gyda Duw? Os pechadur anedifeiriol wyt, gwyddost na cheri gymdeithas Duw.

Drachefn, *yr ydym yn naturiol yn prisio cymmeradwyaeth un a garwn.* Ni a'i cyfrifwn o'r pwys mwyaf, ac y mae yn anhebygorol i'n hapusrwydd, fod i ni gael cymmeradwyaeth y gwrthrych a garwn fwyaf. Cyfansoddwyd ni yn y fath fodd, fel y mae yn boenns i ni fod ein hymddygiad yn annerbyniol gan ein cyfeillion anwylaf. Felly y mae gyda golwg ar Dduw. Nid oes dim a leinw galon Cristion ag ing mor annyoddefol, â'r argyhoeddiad fod ei ymddygiad yn haeddu anghymmeradwyaeth Duw; ac ni chyfyd hyn yn benaf, ac lawer gwaith ddim oll, oddiar ofn cosp. Gall fod, ac yn fynych y mae mewn Cristion y blinder mwyaf, yn yr ystyriaeth ei fod wedi haeddu anghymmeradwyaeth Duw; tra, ar yr un pryd, na flinir ef ag ofn cosp. Ond mae wedi digio Duw; mae arno gywilydd, ac nid all edrych i fynu; efe a deimla fel y teimlai plentyn neu wraig dyner, pan yn ystyriol o wneuthur yr hyn a anghymmeradwya tad neu briod.

Gofyniad yn naturiol a gyfyd, ac i raddau a reola ein bucheddau, a wna *hyn* neu *hyna* foddio neu ddigio yr un a garwn? Ennill cymmeradwyaeth gwrthrych ein serch yw yr hyn a geisiwn, ac y llawenychwn fwyaf ynddo. Yn awr, bechadur, appeliaf atat ti, oni thystia dy brofiad di fod hyn yn wir, gyda golwg ar wrthrych penaf dy serch? Ac ai gwir dy fod di yn prisio cymmeradwyaeth Duw uwchlaw pob peth? A ymdrechi wneuthur hyny? Ai dy hyfrydwch yw ennill ei gymmeradwyaeth? A yw yr ystyriaeth i ti wneuthur yr hyn a anghymmeradwya efe, yn peri gofid i ti, yn annibynol ar y canlyniadau o hyny i ti dy hun, ac ar wahan oddiwrt h ofn cosp? A deimli di yr un tristwch a chywilydd pan

wedi haeddu anghymeradwyaeth Duw, ag a deimli pan wedi tynu anghymeradwyaeth dy gyfeillion daearol anwylaf? Yr wyf yn apelio at dy gydwybod, yn ngolwg Duw. Oni wyddost ti na ddymuni gymmeradwyaeth Duw yn benaf?

Drachefn, gofalwn yn naturiol am *deimladau* gwrthrych penaf ein serch, yn ein holl ymarweddiad. Gofala y gwr neu y wraig dyner, neu y plentyn, am beidio dolurio teimladau y rhaï a garant; ac os cânt eu bod wedi dryllio eu teimladau, ni chânt lonyddwch nes addef, iachau yr archoll, a chael maddeuant. Mae hyn yn wir mewn crefydd. Os wyt yn caru Duw, ni elli feddwl i ti ei flino ef, heb boen. Ni achwynit na ellit edifarhau. Y gwir yw, pe byddit yn yr arferiad o garu Duw, ni ellit beidio edifarhau; ddim mwy nac y gallai gwraig serchiadol beidio gofidio, ar ol blino ei gwr.

Drachefn, *yr ydym yn naturiol yn caru meddwl am wrthrych ein serch*. Gŵyr pawb mor hyfryd yw bod wrthym ein hunain, i alw o flaen y meddwl, a myfyrio am, ryw wrthrych absennol a garwn. Fel hyn cariadau a hoffant neillduedd; ac mae pwysigrwydd yn yr oriau hyny, pan yn nhawelwch y wely-ystafell, wrth rodio yn y maes, y buom yn myfyrio yn ddystaw ond hyfryd, ar gymmeriad a pherson rhyw un a garem yn fawr. Melus yn fynych y myfyria y galon ganol nos ar ryw gyfaill eu, yr hwn, er yn absennol, a dŷn yr holl serchiadau. Y myfyrdodau hyn, a ennynant ein serchiadau. Meddyliwch am wr oddicartref; mae yn wr a thad: pan fo trafferth masnach y dydd drosodd, ei feddwl yn fywiog a eheda at ei wraig a'i anwyliaid bychain, nes y cynhesa ei galon, ac nes yw dagrau serch yn llanw ei lygaid. Dyma natur; a chyfreithiau meddwl a weithredant, gyda yr un rheoleiddiwch, pan fo Duw yn wrthrych penaf y serch. Melus gan y Cristion fod wrtho ei hun wrth rodio yn y maes, neu yn y wely-ystafell. Hoffa anfon ei feddyliau at Dduw; aros ar ei degwch; edrych i ddirgeledigaethau ei gariad; myfyrio, a throï y pwnc o'i gymmeriad gogoneddus drosodd a throsodd o flaen ei feddwl, nes y todda ei galon o gariad. Fel hyn, medd y Salmydd, "tra yr oeddwn yn myfyrio, ennynodd tân." Yn awr, bechadur, a hoffi di feddwl am Dduw? A hoffi di gadw Duw yn dy holl feddyliau? A geisi di neillduedd fel y gallot yn ddirwystr, feddwl am dano gyda hyfrydwch? A phan fyddost yn myfyrio ac yn gweddio, a deimli di hyn yn hapusrwydd llwyr foddhaol? A deimli di gariad at Dduw mor gryf, i e, llawer cryfach nâ'r un a deimli pan yn meddwl am dy gyfaill daearol anwylaf? Appeliaf at dy brofiad a'th gydwybod dy hun, yn ngolwg Duw.

Drachefn, yr ydym yn naturiol yn ymhyfrydu mewn *siarad am wrthrych ein serch*. Hoff genym lefaru am un a garwn, a goddef i'n gwefusau lefaru o helaethrwydd y galon. Mynwesir teimlad o serch weithiau, lle bo rhyw reswm neillduol dros ei guddio; ond hyd yn oed bryd hyny, yn anaml y mynwesir serch cryf heb ei amlygu i ryw un. Ond lle na bo un rheswm dros ei guddio, gwelwn mor naturiol ydyw gwneuthur gwrthrych ein serch yn destun ymddiddan. Y gyfraith hon berthynol i'r meddwl a amlyga ei hun yr un mor rheolaidd yn nghylch crefydd, ag yn nghylch rhywbeth arall. Mae yn wirionedd mewn athroniaeth, yn gystal ag mewn moesau, mai o helaethrwydd y galon y llefara y genau. Chwi a welwch ddyn a'i galon yn gynnes gan gariad Duw; os yw Duw yn ei holl feddyliau ef, Efe, a'i deyrnas, a fyddant yn ei holl eiriau. Os rhoddodd efe ei galon ar Dduw, ei wefusau a siaradant am Dduw; oddieithr ei fod mewn amgylchiadau yn gofyn dystawrwydd, ac yna efe yn naturiol a fydd yn ddystaw yn hytrach na siarad am beth nad yw ei galon arno. Os bydd mewn amgylchiadau ag na all yn gyson siarad am Dduw, gwell ganddo beidio dywedyd dim. Yn awr, bechadur, edrych ar dy brofiad; a geri di gymdeithasu â Duw? Ai hyfryd genyt siarad am ei gymmeriad, am ei berson a'i ogoniant? Gadawaf hyn i'th gydwybod i'w benderfynu.

Drachefn, *teimlwn boen pan wahenir ni oddiwrth y rhai a garwn*. Gŵyr pawb fod hyn yn wir, yn ei berthynas â chyfeillion naturiol; ac mae yn wir, mewn ystyr uwch yn ei berthynas â Duw. Gŵyr pob Cristion, yr hyn a wyddai y saint gynt, nad allant fyw, a chael y cysur lleiaf, os ynt yn mhell oddiwrth Dduw. Os cuddia efe ei wyneb, os ettyl yr amlygiadau o'i bresennoldeb, Och! mor brudd ac unig yw y Cristion, yn nghanol holl lawenydd a mwyniant y byd o'i amgylch. Bechadur, a deimli di gymmaint o flinder o herwydd yr attaliad o bresennoldeb Duw oddiwrthyt, ag a deimli pan ysgarir di oddiwrth dy gyfaill daearol anwylaf? A deimli di dy hun yn unig yn nghanol cydymmeithion; yn drist yn nghanol llawenydd; oddicartref yn nghanol dy holl gyfeillion naturiol, os attelir presennoldeb Duw oddiwrthyt?

Hefyd, *Yr ydym yn caru cyfeillion gwrthrych ein serch*. Teimlwn serch atynt hwy er ei fwyn ef. Carwn siarad â hwynt, a cheisiwn eu cymdeithas, am fod eu golygiadau a'u teimladau *hwy*, yn nghylch y gwrthrych a dŷn ein bryd ni, yn cyd-daro â'r eiddom ein hunain. Ar yr egwyddor hon, mae gwladwyr, ag ynt dros yr

un ymgeisydd, yn hoffi cymdeithas eu gilydd. Ac mae personau, a wahaniaethant yn fawr mewn pethau ereill, yn mwynhau cyfeillach eu gilydd, os bydd ganddynt fater ag a dŷn sylw pawb yn destun siarad. Felly, hoffa Cristionogion gyfeillachu â'u gilydd; carant Gristionogion ereill am eu bod *hwy* yn caru Duw; ac ymhyfydant yn eu cymdeithas am fod eu tybiau a'u hymddiddan yn cyd-daro â'r eiddynt eu hunain. Ond a ydyw pechaduriaid yn caru cymdeithas pobl Dduw? A gerwch chwi Gristionogion *am eu bod yn Gristionogion?* A ymhyfydwch chwi yn eu cymdeithas a'u cymmeriad, am y carant Dduw? Gellwch garu rhai o honynt ar gyfrifon ereill, ac er gwaethaf eu crefydd; ond nid er mwyn eu crefydd y cerwch hwynt.

Hefyd, *yr ydym yn naturiol yn gochelyd gelynyon ein cyfeillion.* Meddylier am wraig; a welwch chwi hi yn cyfeillachu bob dydd â gelynyon ei phriod, ac yn treulio ei hamser gyda hwynt? A ethola hi y rhai a ddifriant ei phriod a'i phlant yn gyfeillion iddi? Na wna; hi a'u gochela yn naturiol. Edrychwch ar y plentyn bach yna; efe a â ac a chwareua gyda phlant cymmydog; ond tra yno efe a'u clyw yn dywedyd yn erbyn ei dad; efe a wrendy, ac a deimla dristwch a thramgwydd. Un bychan y d, w, ni sylwant arno, ond parhant i ddifrio ei dad. Efe a ymedy yn brudd, a â ymaith dan wylo; ac wedi hyny gwelir y gochela efe y personau hyny fel y gochelai efe sarph. Felly gyda Christionogion; hwy yn naturiol a ochelant y rhai a ddifriant Dduw, oddieithr iddynt ymgymmysgu â hwynt i'w rhybuddio a'u hachub. Tybia pechaduriaid yn fynych y gochela Cristionogion hwynt oddiar falchder; ond nid gwir hyn. Gwir yw nad yw rhai *proffeswyr* crefydd yn ymhyfydu yn nghymdeithas y saint, ond yn dewis yn amlwg gymdeithas y llawen a'r annuwiol. Ond mae hyn yn brawf mai rhagrithwyr ynt hwy, ac nid yw yn eithriad i weithrediad rheolaidd y gyfraith hon a berthyna i'r meddwl. "Oni wyddoch chwi fod cymdeithas y byd yn elyniaeth yn erbyn Duw? yr hwn, gan hyny, a fyn fod yn gyfaill i'r byd, mae yn elyn i Dduw."

Drachefn, *blinir ni pan sarhcir ein cyfaill cu yn ein gilydd.* Mae yn sŷn fod pechaduriaid mor ddall a hurt yn nghylch hyn. Pan ddangoso Cristionogion ofid o herwydd ymddygiad drygionus pechaduriaid, priodolant ef oll i ofergoeledd. Os amlyga tad neu fam dduwiol ofid wrth weled mab neu ferch anedifeiriol yn ymroddi i bechod a gwrthfel yn erbyn Duw, t' biant mai ofergoeledd yw hyny oll, a dywedant, Maent wedi anghofio eu bod *hwy* yn ieuaine

unwaith. Edrycher ar y gwr yna, pan doru efe y Sabboth, y tyngo, ac y sarhao Dduw, ei wraig a wyla, a edy yr ystafell. Efe a ddywed fod ei wraig yn ofergoelus a rhagfarnlyd iawn, a than reolaeth twyll offeiriaid. Efe a sÿna ei bod yn blino ei hun yn ei gylch ef; y gwna efe o'r goreu; y gall ofalu am dano ei hun. Nid ymddengys oll yn deall yr egwyddor ar yr hon y mae ei ddrygioni ef yn ei blino hi. Edrych, ddyn; tybia dy fod di yn eistedd yn dy dÿ gyda'th wraig, ac i elyn ddyfod i mewn, a dechreu dy sarhau di yn ei gŵydd; ac wedi iddo bentyru llawer o enwau cas arnat, iddo edrych, a gweled dy wraig yn wylo; a dywedyd, pa beth sy arnat, wraig? rhaid dy fod yn ofergoelus iawn. Beth sy yn dy flino? Beth a dybit ti, am y fath ofynion? A dybit ti nad rhesymol fyddai i'w waith ef yn dy sarhau, ofidio dy wraig? Oni ryfeddit ti, os na ddeallai efe paham yr wylai hi? Yn awr, mae dy wraig yn Gristion, yr wyt ti yn anufuddhau i Dduw ac yn ei sarhau yn ei gŵydd, a hi a ymresyma, ac a wyla, a thi a sÿni o herwydd hyny, ac a elwi hyny yn ofergoeledd. Cymmer yr ochor arall; tybia, pan fo i'r dyn, am yr hwn y soniais, dy sarhau o flaen dy wyneb, i'th wraig beidio dangos un gofid na llid; ond yn y gwrthwyneb, i ti weled ei bod yn goddef hyny, ac yn ymddangos yn ei hoffi. Beth! gwraig yn hoffi fod ei gwr yn cael ei sarhau! ti a'i hystyrit o hyny allan yn rhagrithio. Ni wnelit, ac ni ellit gredu ei bod yn dy garu. Yn awr, yr un modd y mae hi lle mae Duw yn wrthrych y serch. Pan sarheir Duw yn ngŵydd ei gyfeillion, teimplant ofid a llid, o angenrheidrwydd; a hyn yw y rheswm fod cymdeithas pechaduriaid anedifeiriol mor anhyfryd i Gristion ysbrydol. Nid am yr ymgyfyd uwchlaw i ti, bechadur, ond am fod dy ymddygiad yn ofid iddo. Pan ymgymmysgo Cristionogion â phechaduriaid, mae hony ar neges, neu er gwneuthur daioni iddynt; nid am yr ymbleserant yn eu hymddygiad a'u hymddiddan annuwiol, tra maent yn elynion i Dduw.

Gofynaf i ti, bechadur, a ydyw y rhai a anufuddhant i Dduw yn dy ofidio di? A wyt ti yn anfoddloni, fel pe sarheit dy wraig neu dy gyfeillion mwyaf eu yn dy ŵydd? A deimli di hyd yn oed ing, wrth glywed dynion yn tyngu yn yr heolydd; wrth eu gweled yn tori y Sabboth, yn satbru ar orchymynion santaidd Duw? Pe elech trwy yr heol, a chlywed lliaws yn amharchu dy gyfaill daearol anwylaf, llanwai hyny di â gofid a llid annhraethadwy. Ac a elli di rodio yr heolydd, a chlywed cablu enw santaidd Duw;

gweled halogi ei Sabboth ; gweled llu o bechaduriaid anedifeiriol, â'u traed halogedig, yn sathru ar ei awdurdod santaidd ac uchel, heb ofidio ? Yna yr wyt yn rhagrithiwr caled a digywilydd, os cymmeri arnat garu dy Grewr.

Drachefn, *hawdd genym gredu pan glywom rhyw ddaioni am un a garwn, a gwna hyny ein boddio*. Gŵyr pawb, mai hawdd yw credu yr hyn yr hoffwn ei gredu. A gallwn, ar dystiolaeth wan, gredu yr hyn a ddymunwn. Creda dyn yr hyn yr ewyllysia ei gredu, braidd yn erbyn tystiolaeth. Os bydd y peth yn ol ein dewisiad, nid ydym barod i ammeu grym y dystiolaeth, trwy yr hon y cadarnheir ef. Gwelwn brofion bob dydd o'r gyfraith hon berthynol i'r meddwl. Felly yn nghylch crefydd ; pan glywo Cristionogion am droedigaeth rhywun, neu am adfywiad neillduol mewn crefydd, neu rywbeth arall a ogonedda Dduw, dangosant barodrwydd i'w gredu, oblegid y cyd-darawa gymmaint â'u dymuniad. Ond a ddengys pechaduriaid anedifeiriol y carant hwy Dduw, fod eu calonau ar ei ogoniant a llwydd ei deyrnas, trwy ddangos parodrwydd i gredu yr hyn a glywant o blaid crefydd ? Llefared eich cydwybodau.

Hefyd, *carwn weled arferyd moddion er dwyn yn mlaen fudd y rhai a garwn*. Os carwn rywun yn fawr, hoffwn y rhai a'i parchant, ac a ymdrechant ei lesâu. Nid ydym yn dueddol i fod yn fanol iawn ynghylch y moddion a arferir er dyrchafu y gwrthrych hwn, ond iddynt lwyddo. Yr ydym yn naturiol a gŵresog yn cymmeryd y moddion tebycaf i lwyddo. Sylwer ar ymddygiad gwladwyr ; gwelwch mor ddoeth, diwyd, ac egniol ydynt, mewn dyfeisio ac arfer moddion er ethol yr ymgeisydd a garant. Ni chlywch hwynt yn ceeru, ac yn beio unrhyw fesur, yn unig am ei fod yn newydd. Os nad yw yn ddrygionus, ac os yw yn debyg i lwyddo, nid yw ei fod yn newydd neu yn hen yn ddigon o reswm i beri iddynt ei wrthod. Felly gyda Christionogion y rhai y mae eu bryd ar ddwyn yn mlaen ogoniant Duw. Maent yn ymofyngar, ac yn dyfeisio moddion newyddion er cyrhaedd yr amcan a geisiant. Maent yn ddiwyd ac egniol er llunio ffyrdd newyddion er achub y byd. Ond a ymrodda pechaduriaid at y gwaith hwn, gan ddangos y dymunant ogoniant Duw ? A luniant hwy bethau er llwydd Sion ? A ydynt yn chwilio am ffyrdd newydd a mwy llwyddiannus er dwyn yn mlaen ogoniant Duw a iachawdwriaeth pechaduriaid ? A wyt ti, bechadur, yn llawenhau pan gymmerir rhyw *jesur newydd*, a dueddo er llwyddo y gwaith mawr hwn ? A wyt ti yn ei roesawi

fel un o'r moddion trwy y rhai y cyrhaeddir yr amcan mawr, ar yr hwn y rhoddaist dy galon fwyaf?

Drachefn, *anhawdd genym gredu gair drwg am un a garwn.* Ewch a dywedwch wrth y wraig serchiadol yna am ryw weithred warthus o eiddo ei gwr; dywedwch wrth y fam yna am ymddygiad afreolus ei hunig fab; a gewch chwi hwynt yn barod i gredu y chwedlau hyn? Na chewch; ond ymbolant yn nghylch y dystiolaeth, ac efallai nad all y dystiolaeth grefaf a ellwch ddwyn, eu hargyhoeddi o wirionedd y ffeithiau. Pa gyfreithiwr sydd yna, yr hwn ni welodd mor anhawdd yw argyhoeddi rheithiwr yn erbyn ei ewyllys? Os rheithiwr a ddymuna yn wresog fod tystiolaeth tyst yn anwiredd, y fath ymddangosiad bychan o anghysondeb a wna iddo fwrw heibio yr oll a ddywed! Y gyfraith hon berthynol i'r meddwl, a amlyga ei hun, yr un mor rheolaidd yn nghylch crefydd. Ewch, a chyhoeddwch yn mysg Cristionogion gwresog, ryw chwedl, gwir neu anwir, yr hwn, os yn wir, sy yn ddianrhydedd i Dduw, a niweidiol i'w deyrnas! Gwelwch fel y gofynant yn ddioed i chwi am eich awdurdod, chwiliant i'r dystiolaeth; ac ni raid i chwi ddisgwyl iddynt gredu os na fydd y peth yn eithaf amlwg. Ond a dden-gys pechaduriaid yr anmharodrwydd hwn i gredu chwedl drwg am grefydd? Pe clywech newydd drwg am deulu rhyw gyfaill cu; pe clywech fod un o'r meibion wedi dianrhydeddu ei dad yn fawr, yr hwn oedd yn gyfaill neillduol a chu i chwi, a wnelai hanes tywyll eich boddio? A fyddai gair rhywun dibwys, yn ddigon o brawf yn eich golwg i beri i chwi gredu y peth? Na fyddai; mynech amlygrwydd am y peth, ac hyd yn oed bryd hyny dywedech, prin y gallaf ei gredu. Yn awr, bechadur, pan glywi di ryw newydd drwg am swyddwr neu weinidog, neu ryw aelod arall o eglwys Dduw, a deimli di yn ddioed wrthwynebiad i'r newydd? A deimli di awydd am brawf chwanegol; i fanylu ar y dystiolaeth, a'i anghredu os gweli anghysondeb neu wrthuni ynndi? A deimli di ynot anfoddlonrwydd a gwrthdarawiad cryf, pan ledaenir chwedl a ddianrhydedda Dduw? A deimli di pan ledaenir y cyfryw chwedlau am Gristionogion, fel y teimlit at chwedlau gwaradwyddus am dy wraig neu dy gyfaill daearol anwylaf?

Drachefn, *pan fo raid i ni gredu chwedl drwg am wrthrych ein serch, gofaluwn am beidio ei gyhoeddi yn afreidiol.* A wna y fam gyhoeddi o amgylch warth ei phlant? A gyhoedda y wraig garladus warth ei gwr? Na wna. Hi a'i ceidw yn ei mynwes ffyddlon a thyner; y fam a'r wraig a fyddant yn ddistaw, ac ni chy-

hoeddant feiau y rhai a garant. Felly gyda Christionogion; pan welont tu hwnt i ddadl fod rhywbeth wedi cymmeryd lle a ddianrhydedda Dduw a chrefydd, a gyhoeddant hyny ar led? Na wnant; os na rwymir hwynt gan gydwybod i son am dano, cadwant ef iddynt eu hunain. Ac yma gâd i mi ofyn i ti, bechadur, a wyt ti yn ofalus am beidio lledu yr hyn a wyddost ei fod yn wir, er anair i grefydd a phobl Dduw? Tybia i ti weled gweinidog, neu ryw un arall a broffesa fod yn blentyn i Dduw, yn esgeulus, ac yn cyflawni rhyw bechod gwaradwyddus, a wnelit ti, oddiar gariad at achos Duw, ei gadw yn hollol i ti dy hun, rhag iddo fyned yn gyhoeddus, a dianrhydeddu Duw? Os clywi rywun yn adrodd rhywbeth sydd yn anfri i grefydd, a yw hyn yn flinder i ti? A geryddi di ef am hyny? A wyt yn ymdrechu dirgelu y peth, ac yn erfyn arno beidio ei adrodd drachefn? Gadawaf y gofyniad hwn gyda'th gydwybod.

Hefyd, *yr ydym yn naturiol yn ymdrechu rhoddi yr olwg oreu ar unrhyw beth a allo fod yn niweidiol i les neu fri cyfaill a garwn.* Os digwydda peth ag y gellir ei ddeall mewn dau ystyr, deallwn ef, os bydd modd, yn yr ystyr a fyddo fwyaf er bri i'n cyfaill. Pe digwyddai amgylchiad yn nhŷ cyfaill eu i ni, ag y gellid ei ddeall mewn dau ystyr croes i'w gilydd; un o ba rai a fyddai yn anfri i'n cyfaill, a'r llall ddim yn anfri; gwnelai cyfansoddiad ein meddwl ein tueddu yn naturiol at yr ystyr ffafriol. Mae yn gyfraith meddwl fod cariad yn gobeithio pob dim, yn credu pob dim, yn ymaros â phob dim, ac mae bob amser yn barod i roi y golen goreu a oddefo y mater ar bob peth. Mae yr egwyddor hon, a'r gyfraith hon perthynol i'r meddwl, yn eglur yn eu gweithrediadan yn nigwyddiadau pob diwrnod. Gwelwch Gristionogion yn tueddu i roi i bob digwyddiad yr ystyr a fyddo fwyaf cyson ag anrhydedd Duw a chrefydd. Ond a welwch chwi yr un tuedd mewn pechaduriaid? A ydych chi, bechaduriaid ag sy yma, yn teimlo ynoch barodrwydd i gymmeryd pob amgylchiad tywyll yn y dull a fo fwyaf ffafriol i grefydd? Os dywedir rhywbeth gan broffeswyr crefydd ag a dry allan ddim yn wirionedd, a wnewch yn naturiol ei briodoli i gamsyniad, neu gamgymmeriad, ac a ydych yn anmharod i gredu y bwriadau efe ddywedyd celwydd.

Drachefn, *pan unelo un o gyfeillion un a garwn yn fawr ymddwyn er anfri mawr i wrthrych ein serch, gwna hyny ein gofidio, ac ymdrechwn attal hyny eilwaith.* Pe byddai mab i'n cyfaill anwylaf yn euog o drosedd gwarthus, a bod yn ein gŵydd yn euog o bethau a dueddent i ddianrhydeddu ei dad yn fawr, neu pe byddai

wedi rhedeg ymaith oddiwrth ei dad, ac yn crwydro o amgylch; dymunem yn naturiol ei adferyd. Tosturïem wrtho er mwyn ei dad; gofidiem oblegid yr anfri a dynai y mab hwn ar ei dad; tu-eddem i'w rybuddio ac ymresymu ag ef; i weddio drosto; ac yn lle cyhoeddi ei feiau, byddem yn ofalus am ei fri, er mwyn ei dad, a gwnelem oll a allem i guddio ei feiau. Yn awr, bechadur, pa fodd yr ymddygi di, pan weli Gristionogion yn gŵyro o'r ffordd? A deimli di ofid am eu bod yn dwyn y fath anfri ar Dduw? A wyt yn tosturio wrthynt er mwyn eu Tad nefol? A wyt yn gweddio dros-tynt, yn eu rhybuddio, ac yn ymdrechu eu hadferyd? Caffed cyd-wybod lefaru; ni ddygaf fi farn gablaidd i'th erbyn; ond cerydded eydwybod di yn enw yr Arglwydd. Terfynaf y bregeth hon gydag amrywiol nodiadau.

Yn gyntaf. Gan fod y pethau hyn yn eglur i bechaduriaid, yn eu profiad eu hunain, pa fodd y mae eu bod yn gallu tybied eu bod yn caru Duw? Nid oes dim yn fwy cyffredin nâ bod pechaduriaid anedifeiriol yn haeru eu bod yn caru Duw; ac etto nid oes dim sicrach nac nad ynt yn ei garu. O ba le y mae y camgymeriad hwn? Atebaf,

1. Nid ynt yn gwahaniaethu rhwng parch i'w briodoliaethau naturiol, yr hwn weithiau a deimlant, a chariad at ei gymmeriad moesol. Hollbresennoldeb, hollalluogrwydd, hollwybodaeth, tragywyddoldeb, a doethineb Duw, ynt briodoliaethau, y rhai, wrth eu hystyried, a dueddant i beri braw a pharch yn mynwes bodau de-allawl, pa un ai pechadurus ai santaidd fyddont. Ni fedda y priodoliaethau hyn gymmeriad moesol. Gall y diafol ei hun gael ei lenwi â braw a pharch, pan yn sylwi ar yr amlygiadau o briodoliaethau *naturiol* Duw, y rhai sydd eglur trwy yr holl greadigaeth.

Drachefn, camgymera pechaduriaid ddiolchgarwch hunanol yn lle cariad at Dduw. Gall bôd hynod o hunanol fod yn ddiolchgar am ffafrau a roddir iddo ef ei hun, heb ddim gwir barch i gymmeriad yr hwn a roddodd y ffafr. Weithiau pan fo pechaduriaid yn dianc rhag angau, ac y gweithredo rhagluniaeth yn dyner o'u tu, teimlant fath o ddiolchgarwch; a gallent deimlo yr un fath ddiolchgarwch i Satan ag a deimlant i Dduw, pe byddai wedi rhoi yr un ffafr iddynt.

Drachefn, gwna pechaduriaid eu duw eu hunain, a charant dduw o'u lluniad eu hun. Tybiant fod Duw y fath fôd ag yr ewyllysiant hwy iddo fod. Dyosgant ef o'i briodoliaethau hanfodol, a phriodolant iddo gymmeriad a atebo iddynt hwy, a charant eu duw dy-

chymmygol, rhodiant wrth oleu eu tân eu hunain, ac amgylchant eu hunain â'r gwreichion a gynneusant. Y Cyffredinolwr a grea Dduw iddo ei hun; tybia am dano fel bôd cymmwys i'w archwaeth ef; ac os cedwch allan y priodoliaethau hanfodol o gyfiawnder a gwirionedd, efe a siarada ac a deimla yn dduwiol iawn; ond dygwch o flaen ei feddwl *wir* gymmeriad Duw, a daw ei galon yn ddioed fel y môr terfysglyd, yr hwn nid all fod yn llonydd, dyfroedd yr hwn a fwriant ddom a llaid.

2. Gwelir paham y tybia dynion anedifeiriol fod crefydd yn beth trist. Mae hony am na charant Dduw. Beth dybiech chwi am wraig a ystyriai mai peth trist fyddai bod gyda'i gwr; os achwynai hi mai anhyfryd ganddi wneuthur y pethau a'i boddiai—os byddai yn feichus iddi ymosod at ddyledswyddau gwraig? Dywedech fod lyny yn brawf cadarn na byddai yn caru ei gwr. Felly y mae gyda phechaduriaid. Pan olygant grefydd fel peth pruddaidd, ac yn tu-eddu i'w hyspeilio o'u holl lawenydd, eglur yw nad ynt yn caru Duw; nad hyfryd ganddynt ei foddio ef.

3. Gwelir oddiwrth y mater hwn, paham y blina pechaduriaid ar gyfarfodydd, ac yr achwynant eu bod yn rhy hir ac aml. Beth dybiech chwi, pe clywech rywun a broffesai eich caru, yn achwyn ar feithder eich cymdeithas ag ef? Tybiwch iddo ddywedyd, Och, ymddengys cyhyd, da fyddai genyf pe byddai eich cyfeillach drosodd. Chwi a'i deallech ef: ni chredech, ac nid allech gredu, fod ei serch yn gryf atoch. Felly pan glywoch bechaduriaid yn achwyn fod cynnifer o gyfarfodydd, ac yn dymuno na byddont dros awr o hyd, dengys hyn eu teimladau: nid ynt yn caru Duw; nid ymhoffant yn ei wasanaeth ef; mae yn faich a blinder iddynt, gael eu galw i dreulio ychydig o amser yn ei ŵydd.

4. Hefyd, gwelwch pa fodd yr ymhoffa rhai proffeswyr crefydd mewn cydymmeithion difyr o flaen cyfarfodydd gweddio. Pobl y cyfarfodydd gweddio ynt y cydymmeithion anwylaf gan y rhai a garant Dduw. Ond i'r rhai nid ynt yn ei garu, nid ynt yn hyfrydwch; a phan elo y cyfryw bersonau iddynt, nid oddiar gariad at Dduw yrânt. Pa bryd bynag y gweloch broffeswyr crefydd yn dangos mwy o awydd at gymdeithasau bydol nac at gyfarfodydd gweddio, gellwch fod yn sier mai rhagrithwyr ydynt.

5. Oddiwrth y pwnc hwn gwelwch y twyllant hwy eu huain y rhai a ddywedant eu bod erioed yn caru Duw. Dichon fod rhai wedi cael eu troi mor ieuainc, fel na chofiant amser pan nad oeddynt yn caru Duw. Oddieithr y fath bersonau, y rhai tybiaf eu bod yn

anaml iawn hyd yn hyn, sicr yw fod y rhai a dybiant eu bod erioed yn caru Duw yn twyllo eu hunain. O herwydd, yn ol eu tystiolaeth eu hunain, ni newidiwyd eu calonau erioed. Teimlant at Dduw fel y gwnaent bob amser. Pe *buasant* yn gwir garu Duw, pan weithredasant y cariad hwn gyntaf, gwybuasant ei fod yn rhywbeth newydd iddynt, ac ni allasant dybied eu bod erioed yn ei garu.

6. Oddiwrth y pwnc hwn gwelir fod pechaduriaid anedifeiriol yn fynych yn rhagrithwyr mawrion. Proffesant eu bod yn groes iawn i ragrith, a dywedant y carant wir grefydd; eu bod am weled pobl yn ddidwyll yn yr hyn a broffesant; y tybiant fod gwir grefydd yn beth da iawn, a'u bod yn fawr drosti. Ffugiant eu bod yn fawr dros Dduw, a dywedant y carant ef. Yn hyn oll maent yn rhagrithwyr erchyll. Gallai Crist ddywedyd wrthynt, "Mi a wn nad oes genych gariad Duw ynoch." "A gasgl rhai rawnwin oddiar dd'ain, neu ffigys oddiar ysgall?" "Chwi a ymgyfiawnhewch ger bron dynion, ond edwyn Duw eich calonau." "Chwi seirff, chwi genedlaeth gwiberod, pa fodd y diengwch rhag barn uffern?"

7. Gwelir oddiwrth hyn ragrith erchyll y crefyddwyr hyny ag a gyhoeddant yn afreidiol feiau Cristionogion. Clywir weithiau broffeswyr crefydd, mor hŷ yn siarad yn mhob cyfeillach, ac ar bob achlysur, am feiau plant profsedig Duw, ag yw anffyddiaid. Achwynant yn erchyll ar anghallineb a gwallau rhai ag ynt flaenoriaid g'dag achos crefydd; a gwnant hyn yn fynych pan na elwir am y fath beth, a lle nad oes un esgus fod Duw, na chrefydd, yn gofyn y fath wasanaeth oddiar eu llaw. Maent weithiau, er gwneuthur y pethau hyn yn fwy noeth, yn eu cyhoeddi ar y papurau newyddion; a hyn oll gan ffugio eu bod yn gwneuthur gwasanaeth i Dduw ac achos Crist. Dyma lwybr, a dyben ffugiedig y Cyffredinolwyr yn eu cyhoeddiadau enllibaidd yn erbyn Duw a'i weision; ac nid oes mwy o le i gredu y teimla y cyfryw broffeswyr dros wir les teyrnas Crist, nac sy i gredu y rheolir Cyffredinolwyr gan ofal am ogoniant Duw. Mae rhai proffeswyr crefydd weithiau wedi difyru teithwyr mewn agerdd-longau a lleoedd cyhoeddus ereill, trwy adrodd hanesion enllibaidd am adfywiadau crefyddol a'u pleidwyr. Crewyd rhagfarn erchyll a gwnawd drygau mawrion, trwy yr ymddygiad anffyddiaidd hwn o eiddo rhai a broffesant garu y bendigedig Dduw. Och! i ba le yr aeth cywilydd?

Annichonadwy ydyw, yn ol cyfreithiau eu meddwl, iddynt gyflawni y gwaith angeuol ac uffernol hwn, pe gwir garent achos Crist; ac mae codi yr achos fel hyn yn nôd i warth, trwy gy-

hoeddi gwir neu dybiedig feiau rhai y mae eu henwau, eu cymmeriad, a'u dylanwad, o bwys i les Sïon, yn gystal prawf o'u bod hwy yn rhagrithwyr, â phe cymmerent hwy eu hunain eu llŵ ar y mater.

8. Tra y tybia pechaduriaid eu bod eisioes yn caru Duw, nid tebygol y gwnant byth ei garu. Bechadur, os wyt yn tybied dy fod yn awr yn caru Duw, ni feddyli fod arnat angen newidiad calon. Os wyt yn ei wir garu, sicr yw nad oes arnat angen newidiad calon, oddieithr dy fod am galon nad yw yn ei garu. Wrth ffugio dy fod yn ei garu, yr wyt yn gwadu sail yr athrawiaeth o enedigaeth newydd. Ond gâd i mi ddywedyd wrthyt, bechadur, datguddir dy dwyll yn fuan. Ni elli o hyd dwyllo dy hun â'r dyb dy fod yn caru Duw. Yr wyt yn myned yn gyflym i dragywyddoldeb. Nid oes yn awr, efallai, ond cam rhyngot ag angau. Y funud yr ymddangosi o flaen dy Grewr, ac y gweli y gwrth-darawiad anfeidrol sy rhwng dy gymmeriad di a'r eiddo ef, diflana dy dwyll dros byth. Cymmeri arnat fod yn caru Duw, tra y gwyddost nad ymhyfrydi yn ei air, ei addoliad, a'i wasanaeth. Och! beth a all nefoedd fod i ti? ni elli fwynhau cyfarfod gweddi dros awr, a pha gysur a gefit yn y nefoedd, mewn bod wrth waith Duw byth bythoedd? A fyddai nefoedd yn nefoedd i ti? a deimlit ti gartref ac yn hapus yno? beth! heb gariad at Dduw? Ymaith â'r fath dwyll: "oblegid yn wir meddaf i ti, oddieithr geni dyn drachefn, ni all efe fyned i mewn i deyrnas Dduw."

PREGETH V.

LLYGREDIGAETH LLWYR.

RHUF. 8. 7.—*"Syniad y cnawd sydd elyniaeth yn erbyn Duw; canys nid yw ddarostyngedig i ddeddf Duw; oblegid nis gall chwaith."*

Y GYFRAITH y llefarir am dani yma, yw y gyfraith foesol; neu y gyfraith hŏno a ofyna i ddyinion garu Duw â'u holl galon, a'u cymmydog fel hwy eu hunain. Yr hyn a gadarnheir gan yr apostol yw, fod syniad y cnawd yn elyniaeth yn erbyn Duw, ac o herwydd hyny nad yw yn ddarostyngedig i ddeddf Duw; hyny yw, nad yw yn ufuddhau i gyfraith Duw, ac nas gall o ganlyniad ufuddhau i'r gyfraith hon, tra yr erys yn elyniaeth yn erbyn Duw. Ni haera yr apostol nas gall pechadur garu Duw, ond nas gall syniad y cnawd

garu Duw ; canys mae haeru y gall syniad y cnawd garu Duw, yr un peth a haeru y gall gelyniaeth ei hun garu. Wrth ymdrin â'r geiriau hyn, bwriadaf ddangos,

I. Beth na feddylir yn y testun wrth syniad y cnawd. Ni olygir fod un ran o sylwedd enaid na chorff yn elyniaeth yn erbyn Duw.

1. Ni olygir fod dim yn nghyfansoddiad neu sylwedd corff na meddwl ag sy yn groes i Dduw. Nid yw y meddwl wedi ei wlychu neu ei lenwi â gelyniaeth yn erbyn Duw.

2. Ac ni olygir fod y meddwl na'r corff wedi eu gwneuthur yn y fath fodd, fel yr ydym, oddiar *gyfansoddiad ein nhatur*, yn groes i Dduw.

3. Ni feddylir fod unrhyw chwantau neu dueddiadau cyfansoddiadol, ag ynt elyniaeth yn erbyn Duw.

4. Ac ni feddylir fod pob dyn annychweledig yn *teimlo* gelyniaeth neu gasineb at Dduw. Gall gelyniaeth fodoli yn y meddwl, naill ai fel ewyllysiad, neu gynhyrriad. Pan yr hanfoda fel *ewyllysiad*, *gwrthwynebiad* sefydlog ydyw i'w gymmeriad a'i reolaeth, o'r fath natur, fel tra y gall feddu dylanwad parhaus ar yr ymddygiad, y dichon na *theimlir* ef yn y meddwl.

Pan yn hanfodi fel *cynhyrriad*, mae bryd hyny yr hyn a elwir yn *deimlad*; a gwyddys am ei hanfodaeth. Dywedais y gall y gelyniaeth hanfodi fel ewyllysiad, neu wrthwynebiad sefydlog i Dduw, ac yn meddu dylanwad parhaus ar yr ymddygiad, gan ein tywys i drin Duw fel gelyn, heb godi yn gynhyrriad a ellir ei deimlo, ac y gwyddys am dano. Hanfoda teimladau yn y meddwl, yn unig pan fo y gwrthrychau hyny o'i flaen, ag ynt gymmwys i'w peri; a'r prif reswm pahan na weithreda pechaduriaid yn amlach y cyfryw deimladau o elyniaeth a chasineb at Dduw, ag y gallont fod yn deimladwy o'u gelyniaeth ato, yw, mai yn anfynych y meddyliant am Dduw. Nid yw Duw yn eu holl feddyliau. A phan feddyliant am Dduw, ni farnant yn iawn am dano; twyllant eu hunain â dychymmygion ofer, a chuddiant o'u golwg eu hunain ei wir gymmeriad; ac fel hyn cuddiant eu gelyniaeth.

II. Dangosaf beth sy i'w ddeall wrth *syniad y cnawd*. Cyfieithad cywir y testun hwn yw, *y syniad am y cnawd sy elyniaeth yn erbyn Duw*. Cyflwr gwirfoddol meddwl ydyw. Cyflwr o hunanoldeb eithaf ydyw, yn yr hwn y mae pawb dynolryw cyn eu troad at Dduw.

Mae yn gyflwr meddwl, yn yr hwn, tebigol, ni anwyd hwyl, ond i'r hwn yr ymddengys iddynt syrthio yn fuan iawn wedi eu genedigiaeth. Gwnant y boddhad o'u chwañtau yn brif wrthrych eu dymuniad a'u hymdrech, a daw yn ddeddf eu bywydau; neu y ddeddf

hòno yn eu haelodau, ag sy yn rhyfela yn erbyn deddf eu meddyliau, am yr hon y llefara yr apostol.

Lluniant eu bucheddau a'u holl weithredoedd wrth y rheol hon, yr hon a sefydlant hwy iddynt eu hunain, yr hon nid yw fwy na llai na hunanoldeb gwirfoddol, neu ddewisiad llywodraethol a pharhaus o hunan-foddâd uwchlaw gorchymynion, awdurdod, a gogoniant Duw.

Dylid deall yn dda, a chofio yn wastad, mai nid y *meddwl ei hun*, yw y syniad am y cnawd, y sonia yr apostol am dano, ond mai gweithrediad gwirfoddol y meddwl ydyw. Mewn geiriau ereill, nid un ran o'r meddwl na'r corph ydyw, ond *dewisiad* y meddwl ydyw. Y *syniad am y cnawd* ydyw. Dewisiad ydyw o hunan-foddâd o flaen ufuddhau i Ddūw.

Mae chwantau cyfansoddiadol corph a meddwl, ynddynt eu hunain yn ddiniwed; ond mae gwneuthur y boddâd o honynt yn brif wrthrych ein hymgais, yn elyniaeth yn erbyn Duw. Mae hyn yn hollol groes i gymmeriad a gofyniadau Duw. Gofyna Duw i ni blygu holl chwantau corph a meddwl er ei ogoniant ef, ac amcanu yn benaf at ei anrhydeddu ef. Ei garu â'n holl galon, dwyn holl alluoedd corph a meddwl i ufudd-dod i gyfraith cariad; beth bynag a wnelom a'i bwyta a'i yfed, dylem wneuthur pob peth er gogoniant i Dduw. Yn awr mae y syniad am y cnawd, yn hollol groes i hyn. Mae yn ddilyniad fel ein daioni penaf o'r hyn sy yn hollol groes i ofynion a chymmeriad Duw. Mae yn ddewisiad a thuedd arosol yn y meddwl, ag a saif mewn penderfyniad i foddio hunan, ac i wneuthur hynyn brif beth i amcanu ato.

III. Dangosaf fod pawb, cyn eu troedigaeth, yn y cyflwr hwn o elyniaeth at Dduw. Llefara y Bibl am ddynion fel yn meddu wrth natur yr un fath galon neu duedd. Ni ddywed y testun hwn fod syniadau cnawdol rhai dynion yn elyniaeth yn erbyn Duw; ond fod y *syniad* am y cnawd yn elyniaeth yn erbyn Duw. Mewn lle arall dywed Duw, "fod holl feddylfryd eu *calon* (nid calonau) yn unig yn ddrygionus bob amser." Adnod arall a ddywed, "*calon* plant dynion sydd yn llawn ynddynt i wneuthur drwg, ac ynfydrwydd sydd yn eu *calon* tra fyddant fyw." Yn wir, llefarir am ddynion anychweledig trwy yr holl Fibl fel yn meddu yr un fath galon; a gwelir mai gwir yw yr hyn a ddywed y Bibl. Ewch at holl resi teulu dyn, o'r fenyw dyner a lewyga wrth yr olwg ar waed, hyd y môr-leidr erchyll, llygaid yr hwn a fwriant fellt, a gwefusau yr hwn a losgant gan gabledd; a rhoddwch ger eu bron oll, hawl

Duw ac efengyl ei Fab, gofynwch iddynt edifarhau a rhoi eu calonau i Dduw, a chyda'u gilydd dadleuant eu *hanallu*. Ewch at y dysgedig a'r annysgedig; y cyfoethog a'r tlawd; yr hen a'r ieuanc; y gwrryw a'r fenyw; caeth a rhydd, pob gwlad a hinsawdd, ac ni ellir perswadio un o honynt i dderbyn yr efengyl, heb ddylanwad yr Ysbryd Glân. Yn awr, pa fodd y gellir rhoi rheswm am y gwirionedd amlwg hwn, ond ar yr egwyddor, pa fodd bynag y gallo yr ymddygiad allanol gael ei reoleiddio gan amgylchiadau, pa gymmaint bynag y gallo y dymmer naturiol amrywio mewn dynion, trwy ddygiad i fynu, eu hysbryd anifeilaidd, a chyflwr eu gwynion, ac amrywiol o ystyriaethau ereill; etto gyda golwg ar Dduw, mae ynddynt yr un tuedd, ac oll yn unfryd, dechreuant wneuthur esgusodion dros beidio ei garu ac ufuddhau iddo.

IV. Dangosaf fod y syniad hwn am y cnawd yn elyniaeth yn erbyn Duw. Yn fy mhregeth flaenorol ar lygredigaeth, ymdrechais brofi, trwy appelio at ffeithiau, nad yw dynion annychweledig *yn caru Duw*.

Y peth cyntaf i'w gadarnhau dan y pen hwn, yw, fod pechaduriaid anedifeiriol *yn casâu* Duw. Dilynaf yr un drefn, appeliaf at yr un pethau am brofion, âf i'r un maes, a chasglaf ffeithiau i gadarnhau y gosodiad hwn, nad yw dynion yn caru Duw. Yr wyf yn appelio at gyfreithiau adnabyddus meddwl, fel y gwelir hwynt yn dangos eu hunain yn ymdriniaethau pob diwrnod.

1. *Yr ydym yn naturiol yn hoffi y pethau ag a anfoddlonant ein gelynyion*. Mae casineb yn ddrwg-ewyllysio; gan hyny, beth bynag a anfoddlona neu a ddryga ein gelyn, mae yn boddio ein drwg-ewyllys ni. Gwrthddywediad yw dywedyd y casâwn berson â chasineb cryf, ac etto na hoffwn yr hyn a'i hanfoddlona ef. Yr un peth ydyw â dywedyd nad yw y boddâd o'n dymuniad yn hyfryd i ni. Gwelwn yr amlygiadau o'r gyfraith hon a berthyna i'r meddwl, nid yn unig yn ein hachos ein hunain, ond yn y teimladau a ddengys y rhai sy o'n hamgylch. Edrychwch ar y dyn yna, os digwyddodd rhywbeth a ddryga ei elyn yn fawr, ni all guddio y pleser a gymmer yn y peth hwn. Os bu i'r un peth i raddau ei niweidio ef ei hun, ac os ydyw efe wedi cael ychydig o'r drygfyd, etto, os ydyw wedi drygu mwy ar ei elyn, neu wedi ei lwyr-ddinystrio ef, efe a deimla ar y cwbl bleser yn yr amgylchiad, ac a ystyria ddinystri ei elyn yn gyflawn dâl am y rhan a syrthiodd iddo ef, gan iddo ddymchwelyd y dyn a gasâ efe gymmaint. Yn awr, beth bynag a allo efe ddywedyd, dan ba esgus rhagrithiol bynag y gallo

eife guddio y pleser a gymmer eife yn yr amgylchiad hwn, etto sicr yw y boddheir ei gasineb, ei fod ef yn wir mewn calon yn ymbleseru mewn amgylchiad a foddhaodd ei gasineb at ei elyn.

Gwelwn yr un gyfraith hon berthynol i'r meddwl yn dangos ei hun at Dduw. Dengys pechaduriaid y pleser mwyaf mewn pechod: eife yw yr elfen yn yr hon y maent yn byw ac yn symud. Treiglant ef dan eu tafodau fel tamaid melus: yfant anwiredd fel dwfr; ymffinant hyd yn oed mewn gwneuthur anwiredd. Nid yn unig gwnant y pethau hyn eu hunain, ond ymbleserant yn y rhai a'u gwnant. Y pethau ag ynt fwyaf anfoddhaol i Dduw ynt fwyaf boddhaol iddynt hwy; a'r pethau ag ynt fwyaf boddhaol i Dduw, ynt fwyaf anfoddhaol iddynt hwy. Hwy a garant yr hyn a gasâ Duw, ac a gasânt yr hyn a gara Duw. Dengys hyn eu bod mewn cyflwr o ran eu meddwl, ag sy yn hollol groes i gymmeriad ac ewyllys Duw. Mae holl ogwydd, rhediad, a thuedd eu meddyliau yn hollol groes i ofyniadau Duw, ac yn elyniaeth yn ei erbyn. Mae hyn yn wirionedd.

Drachefn, boddheir ni yn naturiol wrth weled cyfeillion ein gelyn yn ei adael ac yn ei ddifrio. Os gwna dyn gasâu dyn arall, ac i blant neu gyfeillion y dyn hwn wneuthur rhywbeth i'w flino, ei ddianrhydeddu, neu ei ddrygu ryw ffordd, dichon y siarada eife am hyny fel pe gofidiai o'i herwydd; ond os gwna felly, mae yn rhagrithio. Mae yr un mor sicr ei fod ar y cwbl yn llawenbau yn y peth, ag ydyw ei fod yn casâu y dyn: eife a lawenycha yn hyny am y boddheir ei gasineb. Gwelir y gyfraith hon berthynol i'r meddwl, yn dangos ei hun yr un mor rheolaidd a grymus at y Duw bendigedig. Pan fo cyfeillion profsedig Duw yn gadael ei achos, ac yn gwneuthur rhywbeth a'i dianrhydedda ef, gellwch weled y boddheir pechaduriaid anedifeiriol. Siaradant am hyny gyda llawenydd; a thra yr ymddyddana Cristionogion am hyny gyda galax, yr wylant o'i herwydd, ac y gweddiant am i Dduw symud ymaith y gwarth, daw yn gân y meddwyn a'r drygionus yn eu cymdeithasau, ac yn yr heolydd, a chwarddant yn ei gylch, a gorfoleddant.

Hefyd, yr ydym yn barod i weled a mwyhau beiau cyfeillion ein gelynion. Gyda pha fanylwch y chwilia gwladwyr am feiau cyfeillion ymgeisydd gwrthwynebol. Mor graffus yw golwg y dyn yna wrth chwilio am feiau y rhai a bleidiant ei elyn. Nid yn unig gwel dynion eu gwir feiau, ond mwyhant hwy yn erchyll, a safant arnynt nes na welant ddim arall! Sylwant mor hollol ar eu beiau, fel yr anghofiant y perthyna un rhinwedd iddynt. Ym-

ddengys eu beiau mor erchyll, fel lle y bo ganddynt ymddangosiad o rinwedd, y priodolir hyny i ragrith.

Yn awr, gwelir yr ysbryd hwn yn fynych yn dangos ei hun at Dduw. Mor fanol a llidus yr edrycha dynion annychweledig ar gyfeillion proffesedig Duw; mor fuan y nodant allan eu beiau! Mor erchyll y mwyhant hwynt, ac mor barod ynt i briodoli pob ymddangosiad o rinwedd ynddynt i ragrith!

Drachefn, yr ydym yn barod i gamddeongli dybenion, a rhoi y goleu gwaethaf ar ymddygiad gelynyon ein cyfeillion. Os byddant yn pleidio achos, ac yn ymdrechgu dwyn yn mlaen hapusrwydd un a gasawn ni yn fawr, edrychwn ar eu holl ymddygiad trwy ddrych anghywir. Mynych y priodolwn y pethau goreu ynddynt i'r dybenion gwaethaf; a mynych y beiwn yn llym y pethau hynynddynt ag a haeddant lawer o glod. Eich adnabyddiaeth o'ch calonau eich hunain, a'r amlygiadau o galonau ereill o'ch amgylch, a rydd ddigon o broffion yn ddioed o'r mater hwn. Y tuedd hwn mewn dynion a ddengys ei hun yn fynych at Dduw mewn modd gwarthus. Mor aml y clywn bechaduriaid anedifeiriol yn priodoli y pethau mwyaf canmoladwy yn nghyfeillion proffesedig Duw, i'r dybenion mwyaf annheilwng! Mor fynych y mae eu gweithredoedd o hunanymwadiad mwyaf, y pethau hyny yn y rhai y tebygant fwyaf i Dduw, ac y gwasanaethant ef yn fwyaf gostyngedig, yn cael eu camddarlunio, a'u priodoli i'r dybenion gwaethaf, ac yn cael eu gwneuthur yn rhesymau ar y rhai y seiliant eu gwrthwynebiad cyndyn iddynt! Annichonadwy yw cael rheswm dros hyn ond eu gelyniaeth at Dduw; canys mae y *personau* yn erbyn y rhai y gweithredir y gelyniaeth yn fynych yn ddieithriaid hollol iddynt; yn rhai yn erbyn y rhai ni all fod ynddynt ddim gelyniaeth personol. Eglur yw mai nid gelyniaeth atynt *hwy*, ddim pellach nag y tebygant hwy i Dduw, a gynhyrfa eu casineb fel hyn, ond at yr achos y maent gydag ef, ar Meistr a wasanaethant.

Drachefn, yr ydym yn naturiol yn gochelyd *cyfeillion ein gelynyon*. Gochelwn yn naturiol gyfeillach un y gwyddom ei fod yn ffafriol i'n gelyn; mae ei gyfeillach yn anhyfryd i ni. Gwelwn y dangosir yr ysbryd hwn gan bechaduriaid anedifeiriol at gyfeillion Duw—teimlant yn anesmwyth yn eu cymdeithas. Ymddengys fod eu presennoldeb yn gosod rhwystrau ar ffordd pechaduriaid; ni allant sarhau Duw gyda llawn gymmaint o hydra pan fo Cristionogion yn bresennol; gan hyny hoff ganddynt fod heb eu cyfeillach. Mynych y gellir gweled pechaduriaid anedifeiriol, wrth ddethol

cydymmeithion i deithio ar gerbyd neu ryw ddull arall, yn trefnu pethau mewn modd ag y gallont gadw allan weinidog neu unrhyw Gristion gwresog o'u plith! Teimlant yn anesmwyth o herwydd ei bresenoldeb, a dangosant yr un dymmer ag a ddangosent pe byddai yn eu hymyl ryw gyfaill neillduol i'w gelyn mwyaf. Pa reswm a ellir roi dros hyn ond gelyniaeth yn erbyn Duw? Dichon nad ynt yu bersonol mor adnabyddus â'r gweinidogion neu y profeswyr hyn; ac na bu unrhyw anghydfod personol erioed rhyngddynt. Rhaid mai o herwydd y gwaith y maent yn ei gylch, a'r Meistr a wasanaethant, y dymunant eu gochelyd.

Hefyd, *yr ydym yn naturiol yn rhyfeddu—yn mawrhau rhinweddau—ac yn edrych dros feiau, gelynion y rhai a gasâwn.* Mor wresog yw gwladwyr yn parchu talentau, doethineb, a rhinweddau y rhai a'u pleidiant, ac a wrthwynebant etholiad eu gelyn gwladol. Os bydd gan ddyn elyn, efe a ystyria mai doethineb mewn ereill yw gwrthwynebu y dyn hwn. Tuedda yn fawr i fwyhau rhifedi, talentau, a dylanwad, y rhai a wrthwynebant ei elyn. Os clyw efe am ychydig ag ynt groes iddo, ac yn eu plith am rai a feddant ddoniau anarferol, mae yn barod i feddwl fod pawb braidd yn groes iddo, ac yn enwedig fod pawb doniol a rhinweddol yn y wlad, ac i feddwl na phledia neb ef ond y gwan, y gwasaid, a'r dibynol.

Felly y mae hi yn gywir yn nghylch crefydd: mynych y clywir pechaduriaid anedifeiriol yn ymffrostio yn nhalentau, rhifedi, a rhinweddau anffyddiaid, a'r rhai nad ymyrant â chrefydd; yn ymffrostio yn rhagoroldeb cymmeriad, bri, a dylanwad y blaenoriaid yn mysg yr anghrefyddol; tra y lleihant rifedi a thalentau cyfeillion Duw! Mynych yr ystyriant hwynt yn bobl afiach, ragfarnllyd, ac yn cael eu harwain gan yr offeiriaid; a hyny, hefyd, heb wir wybodaeth o'u rhifedi, eu cymmeriad, na'u dylanwad. Beth yw hyn ond gweithrediadau gelyniaeth yn erbyn Duw, a'r achos a garant hwy?

Drachefn, *casâwn yn naturiol feddwl am ein gelynion.* Cyfansoddwyd meddwl dyn yn y fath fodd, fel mae cynhyrfiadau drygnawsus yn flinder ac anhapusrwydd iddo. Pa bryd bynag y meddylion yn wresog am un a gasâwn, teimlwn yn naturiol y cynhyrfiadau drygnawsus hyny ag a gondemnrir gan gydwybod, a'r rhai ynddynt eu hunain ynt druenus. O herwydd hyn, oddieithr fod hyny i'r perwyl o ddyfeisio dial, neu mewn rhyw ffordd i foddio ein casineb, trown ein meddyliau yn naturiol oddiwrth wrthrych a gasâwn; a thra, fel y dangosais mewn pregeth flaenorol, yr aroswn yn naturiol ar wrthrych a garwn, yr ydym yr un mor naturiol yn tynu ein medd-

yliau oddiwrth un a gasâwn. Gwelwch y gyfraith hon berthynol i'r meddwl yn ei gweithrediad at Dduw! Pechaduriaid a fwriant Dduw o'u meddyliau. "Nid yw gymmeradwy ganddynt gadw Duw yn eu gwybodaeth;" ac os ar ryw bryd y dygir hwy i feddwl am Dduw, dangosant anesmwythder, a throant ymaith eu sylw yn ddi-oed. Os ynt yn wir yn argyhoeddedig eu bod yn bechaduriaid, ac mewn perygl oddiwrth ei lid, dichon i'w gofal hunanol am eu hapusrwydd eu tywys i feddwl am Dduw, er dyfeisio rhyw ffordd i ddianc rhag ei lid cyfiawn.

Drachefn, *anhfryd genym siarad am rai a gasâwn*; ac, oddieithr er mwyn eu difrio, ac amlygu ein croesineb iddynt, gwell genym fod yn ddistaw yn eu cylch. Mynych y clywir dyn yn dywedyd am ei elyn, Nid wyf yn hoffi siarad am dano. Megis y dangosais mewn pregeth flaenorol, da genym siarad am ein cyfeillion, am fod hyny yn ennyn ac yn dangos ein cariad atynt hwy, ac yn ein boddio ninnau. Ond câs genym siarad am ein gelynion; canys er fod math o foddâd mewn amlygu ein gelyniaeth, mae hyny ar yr un pryd yn peri blinder. Pwy na welodd amlygiadau o'r gyfraith hon berthynol i'r meddwl, yn nghylch crefydd? Pwy na wŷr fod pechaduriaid yn groes i siarad am Dduw? Mai anfynych y siaradant am dano, a hyny mewn modd ag a ddengys nad ynt yn ei hoffi; ond, yn y gwrthwyneb, fod y cyfryw ymddiddan yn boenus iddynt?

Drachefn, *blinir ni yn naturiol wrth glywed canmol ein gelyn*. Bernwch fod amrywiol o bobl wedi ymgasglu, a'u bod oll ond un yn hoff neillduol o ryw ddyn nodedig a fo yn absennol. Mae yr un hwn yn elyn chwerw iddo ef. Ni wŷr y cydymmeithion, pa fodd bynag, am ei elyniaeth, ac, yn naturiol, mae eu hanwyl-ddyn yn destun eu hymddiddan. Maent gyda phleser a gwresogrwydd, yn canmol eu cyfaill absennol, a hyfryd yw ganddynt eu bod oll yn un ar y mater hwn. Ond sylwch ar ddyrswch a blinder y gelyn hwn. Tra y maent hwy, heb sylwi ar ei ing ef, yn ymbleseru mewn canmoliaeth gwresog, llenwir y gelyn hwn â'r trallod a'r lliid mwyaf. Efe a edrych ar ei oriawr, a rodia at y ffenestr, a ymdrecha ddarllen papur newydd, ac a wna a allo i dynu sylw y cydymmeithion at rywbeth arall i fod yn destun siarad. Yn awr, tybiwch i un o honynt droi ato, a gofyn ei farn ef, gan sylwi, yr ymddengys fod ei feddwl ef ar ryw destun arall, ac nad yw yn mwynhau y gyfeillach. Os bydd o ddygiad da i fynu, gall ymdrechu bod yn fwyn, a pheidio rhoi ateb. Ond tybier i'r dyn wasgu arno, a sŷnu o herwydd na etyb, nes i'w ymddygiad dynu sylw y lleill, ac iddynt oll uno, a

sefyll am gael ei farn. Yn awr, mae yn debygol iawn, er ei ddygiad da i fynu, y dengys efe i'r cydymmeithion elyniaeth ei galon.

Dan amgylchiadau cyffelyb gellir yn fynych weled amlygiadau o elyniaeth at Dduw. Bydded i gymdeithas o Gristionogion wrth deithio, ymosod i siarad am eu testun hyfryd—Iesu Grist; ac ar ol siarad yn wresog, bydded iddynt apelio at bechaduriaid anedifeiriol a fo yn eu plith am eu tyb hwy. Neu, pan mewn lle priodol, bydded iddynt gynnyg terfynu trwy weddi, mynych y tramgwyddir hwynt! Ewch ac ymwelwch â theulu, rhai o aelodau yr hwn ynt Gristionogion, a'r lleill nid ynt; eisteddwch ac ymddiddanwch yn wresog â'r wraig dduwiol yn nghylch crefydd, yn nghlyw ei gwr a'r lleill ag ynt annychweledig; mor anesmwyth yr ymddangosant oll! Dichon yr â un allan trwy un drws, ac un arall trwy y llall, ac os erys rhai o'r rhai anedifeiriol, trowch a siaradwch ag un o honynt; os y gwr fydd efe, efallai yr anghofia efe ei fod yn wr bonheddig, ac y difria efe chwi yn eich gŵydd. Dichon y dywed mai peth rhyngddo ef â Duw yw ei grefydd; na ddiolcha efe i chwi am eich ymyriaeth afreidiol; nad dyna eich gwaith chwi, ac nad yw yn diolch i chwi am ddyfod yno i'w derfysgu ef a'i deulu yn nghylch crefydd. Yn awr, paham yr ystyria efe hyn yn derfysgu? Paham yr edrycha efe ar eich gwaith fel yn amherthynasol? Paham yr anfoddlona efe? Diau nad oes ganddo le i feddwl y bydd i chwi ei niweidio ef na'i deulu. Pe byddai yn caru y testun, ac yn caru Duw, diau y diolchai efe i chwi am eich ymweliad, ac yr hoffai eich cyfeillach. Ac onid yw yn brawf y casâ efe Dduw a chrefydd, pan yr ystyria efe eich caredigrwydd yn son am grefydd, yn derfysg a blinder?

Drachefn, *poenus yw genym glywed son am lwydd ein gelyn, ac yr ydym yn anmharod i gredu y llwydda efe.* Os clywn ni fod ein gelyn yn ennill cyfeillion, enwogrwydd, cyfoeth, neu ddylanwad, mae hyny yn flinder i ni; yr ydym yn barod i anghredu hyny, os bydd rhyw le. Edrychwch ar y dyn rhagrithiol yna; efe a glywodd am lwydd ei elyn, ac a broffesa lawenychu yn hyny. Ond os yw yn credu hyny, ni sonia efe am hyny ond pan nad allo beidio; a'r pryd hwnw, gwna ei ysbrïd yn siarad, i feddwl craffus, amlygu rhagrith dwfn ei galon. Ond os bydd lle i ammeu gwirionedd y peth, cewch yr anghreda efe ef yn llwyr. Cewch y saif efe ar, ac y mwyha efe, unrhyw beth bychan a wanhao y dystiolaeth; tra y diystyra ac y bwrw efe heibio yr ystyriaethau pwysig a brofant y peth. A phwy na welodd amlygiad o'r egwyddor hon at grefydd? Sonier trwy y wlad am adfywiadau crefyddol mawrion, sylwer fel

y dengys Cyffredinolwyr, a pechaduriaid anedifeiriol ereill, anesmwythdra, ac yr ymdrechant wrthbrofi y cwbl; fel yr amheuant y dystiolaeth, ac y gwaradwyddant hi a'r rhai a'i credant. Ni chredant i gynnifer gael eu troi; cewch weled, meddant, yr â y dychweledigion proffesedig hyn yn ol eto oll, ac y byddant yn waeth nac erioed. Dywedir, meddant, fwy nac sy wirionedd; ac os oes rhai Cristionogion yn yr adfywiadau hyn, tebygol fod deg rhagrithiwr am bob un o honynt. Llefara y cyfryw ffeithiau â'r rhai hyn drosynt eu hunain: dangosant feddwl mewn cyflwr nad ellir ei gamgymeryd. Berwad drosodd gelyniaeth yn erbyn Duw ydyw hyn.

Drachefn, *casâwn yn naturiol bob ymdrech i ddwyn yn mlaen les ein gelynion*. Yr ydym yn barod iawn i gecru yn nghylch y moddion a arferant; amheuw'n eu dybenion, a beiw'n eu hysbryd a'u dull o weithredu, pan fyddom yn groes i'r *dyben* sy ganddynt mewn golwg. Os gweithredant i lesâu ein gelyn, chwiliw'n am wrthddadleuon, ac yr ydym yn gecrus a drygnawsus yn nghylch eu gweithrediadau. Yr ydym yn barod i ddiystyru a gwrthwynebu y cyfryw ymdrechion; ac ni a edrychwn ar rywbeth fel zel yn y cyfryw achos, yn benboethni ac ynfydrwydd. Sylwer ar ymddygiad pechaduriaid yn nghylch crefydd. Os gwneir rhyw ymdrechion i ddwyn teyrnas Dduw yn mlaen, a'i anrhydeddu ef, digiant, a gwrthwynebant; mynych y gwaradwyddant gyfarfodydd, a rhoddant ddrygair i'r rhai a'u cynhaliant, cyhoeddant eu zel yn benboethni ac ynfydrwydd, ac yn rhywbeth am yr hwn y dylent gael eu ffeiddio gan eu holl gymmydogion. Gall pobl ymgasglu a dawnsio noson gyfan, ac ni thybia pechaduriaid anediferiol hyny yn feius. Gall y chwareufa fod yn agored bob nos ar draul fawr, a gall y chwareuwyr, a llawer ereill, dreulio y diwrnod oll i barotoi erbyn difyrwch yr hwyr; ac fel hyn gall y *diabol* gynnal cyfarfod gohiriedig, a'i gadw dros flynyddoedd, ac ni welant niwed yn hyny; ddim penboethni yn hyn oll. Gall *boneddigesau* fyned ac aros hyd hanner nos bob hwyr; gall tlodion fyned a threulio eu hamser a'u harian, a niweidio eu iechyd, a dinystrio eu heneidiau, ac nid oes drwg yn hyn oll. Ond os gwna Cristionogion rywbeth fel hyn, os dangosant hwy y ddegfed ran o'r gwres hwn mewn dwyn yn mlaen ogoniant Duw, a iachawdwriaeth eneidiau, siaradir am hyny o Dan i Beerseba. Gall pechaduriaid fyned i ddawns-gyfarfod, ac aros agos yr holl nos; ond barnant hwy mai anweddus iawn i fenywod fyned allan *yn yr hwyr* i gyfarfod crefyddol; i Gristionogion gynnal cyfarfodydd gohiriedig, a gweddio hyd ddeg o'r gloch o'r nos. Ffiaidd!

Dywedir yn erbyn y cyfryw bethau yn y papurau newyddion; siaradir am danynt, a beir hwynt ar hyd y ffyrdd ac mewn tafarnau, a pha le bynag y cyfarfyddo pechaduriaid anedifeiriol. Gall gwladwyr ddangos y gwres mwyaf ynghylch pethau gwladol, gallant gynnal cyfarfodydd, argraphu papurau, saethu gynau, a dwyn eu llymmanau a'u peroriaeth trwy yr heolydd gyda rhwysg mawr er denu pobl o'u plaid; gellir treulio miloedd o bunnau er dwyn yn mlaen etholiad; a thybiant hyn oll yn ddigon da. Ond, Och! pe byddai i Gristionogion ddechreu gwasanaethu Duw gyda y fath wres, a gwneuthur y fath ymdrechion er adeiladu ei deyrnas, ac achub eneidiau dynion, tebygol iawn y gwnelai yr annuwiolion eu gwrthwynebu yn gyhoeddus, a gwaeddi allan y gwnelai y fath ymdrechion ddinystrio y genedl. Gwaradwyddent y fath weithred-iadau fel y penboethni a'r ynfyrwydd erchyllaf. Ond a ydyw hyn am fod pethau gwladol o gymmaint mwy pwys nac iachawdwriaeth eneidiau? A ydyw hyn am nad oes angen ymdrech er deffroi byd eysglyd, a dwyn pechaduriaid i weithredu, meddwl, a theimlo fel y dylent gyda golwg ar eu iachawdwriaeth? Na, nid felly; mae digon o reswm dros yr ymdrech mwyaf o eiddo Cristionogion, a gwyr pechaduriaid hyny yn ddigon da; ond mor fawr yw eu gelyniaeth yn erbyn Duw, fel na ellir gwneuthur y cyfryw ymdrechion heb gyffroi yr holl uffern sy o'u mhewn.

Drachefn, hawdd genym gredu chwedl drwg am un a gastwn. Os elyw dyn ryw ddrwg am elyn, efe a'i creda ar y dystiolaeth wanaf. Ni chwilia efe a ellir dibynu ar y chwedl ai peidio, ond gwrendy yn awyddus ar bob sen; efe â greda yn gadarn braidd bob anwiredd a wasanaetho i dduo cymmeriad ei elyn. Y rheswm am hyn yw, fod y cyfryw chwedlau yn boddio ei ddrwg-ewyllys; efe a obeithia eu bod yn wir, am hyny hawdd ganddo eu credu. Mor fynych y gwelwn y tuedd hwn yn y galon ddynol yn dangos ei hun ynghylch crefydd! Gyda y fath awydd y gwrendy pechaduriaid ar bob chwedl celwyddog ac enllibaidd a ellir ledu yn nghylch cyfeillion Duw! Rhyfeddol y fath bethau gwrthun a gwarthus a gredant: dangosant y dymuniad cryfaf am gredu drwg am y rhai a broffesant fod yn gyfeillion i Dduw. Ymddengys gelyniaeth eu calonau i'r fath raddau, fel yn fynych nad oes dim yn rhy wrthun, gwarthus, a gwrthwynebol, iddynt i'w gredu, os tuedda i ddwyn dirmyg ac anfri ar achos Duw.

Hefyd, *yr ydym yn naturiol yn hoffi cyhoeddi pob drwg a glywom am ein gelynion.* Dymunwn gael ereill i deimlo atynt fel y gwnawn.

ni. Mae clywed a lledu y drygau a glywsom am ein gelyn, yn foddâd i'n teimpladau maleisus. Gwrandewch ar y dyn yna; cyferfydd â chymmydog, a dywed, a glywsoch chwi y cyfryw a'r cyfryw beth am y cyfryw berson?—Na ddo.—Tybiais y gwyddech chwi am dano, pe amgen ni soniaswn am dano. Yn awr gwrandewch arno yn dywedyd y cwbl am y peth, yn crybwyll ac yn mwyhau pob amgylchiad a glywodd, a manyla arnynt wrth fyned yn mlaen; o'r diwedd, terfyna trwy ddywedyd, Yr wyf yn gobeithio na sonwch am hyn; ond mae yn wir. Ac yn awr efe a â rhagddo, ac a gyferfydd â chymmydog arall, ac a adrodda yr un peth wrth hwnw fel dirgelwch mawr; gobeithia na sonia efe am dano, ond meddylia nad ellir ammeu y peth.

Cymmera yr un llwybr pa le bynag yr elo; efe a obeithia nad â y peth ar led, er niwed i'r dyn druan: peth galarus ydyw; mae yn ofidus iawn i'r fath beth ddigwydd: yn hyn oll mae yn rhagrithio, a gŵyr hyny. Mae yn dda ganddo i'r peth ddigwydd, ac ymblesera yn ei gyhoeddi ef; ymddengys yn awyddus am gael bod y cyntaf i ddwyn y newydd i bob drws. Mor fynych y gwelwn amlygiadau o'r egwyddor hon at Dduw! Os digwydda rhywbeth gwaradwyddus yn mysg crefyddwyr, a niweidiol i lwydd crefydd, mor barod yw pechaduriaid i'w gyhoeddi trwy yr holl wlad!

Soniant am dano, a chyhoeddant ef ar bob achlysur, yn y papyrau newyddion a phob ffordd arall a allont. Os anmhwylla rhywun mewn adfywiad crefyddol, y fath ddadwrdd fydd am hyny! Gall deng mil ar hugain o drigolion yr Unol Daleithiau gael eu llofruddio bob blwyddyn gan ddiodydd cryfion; a gall gwerthu *rum* achlysuru i lawer gyflawni y pechodau ffeiddiaf, ac i rai wallgofi a lladd eu hunain; ac etto ni chyffry hyn ddigllonedd pechaduriaid. Ond os bydd i rywun, gweinion ei ewynion, orphwyllo mewn rhyw gyfarfod crefyddol yn yr olwg ar ei droseddau ffaidd yn erbyn ei Grewr, dengys pechaduriaid ofid a gwasgfa neillduel.

Ond, yn ail. Dan y pedwerydd pen cyffredinol hwn, sylwaf *fod pechaduriaid anedifeiriol yn castu Duw i CHASINEB ANGEUOL*. Hyny yw, pe gallent difethent ef o fodolaeth. Tebygol mai ychydig iawn o bechaduriaid a ystyriant fod ynddynt y radd hon o elyniaeth, ac yr arswydant wrth glywed hyny: er hyny, gwir ydyw. Mae amrywiol o resymau paham na wyddant hwy mai hyn yw cyflwr eu calonau. Tebygol nad yw y rhan amlaf o honynt erioed wedi rhyfygu mynwesu y fath deimpladau. Rheswm arall paham da ddymunasant erioed ddifetha Duw ydyw, na feddyliasant

erioed fod yn ddichonadwy ei ddifetha ef. Mae llawer o bethau na fwriadodd ac na ddymunodd pechaduriaid erioed eu gwneuthur, am na feddyliasant erioed y gellid eu gwneuthur. A fwriadodd un o honoch chwi erioed fod yn frenin? A fu i chwi erioed fynwesu y meddwl am fod yn frenin? A deimlasoch chwi erioed chwant bod yn frenin? Tebygol na ddo erioed; yn unig am na feddyliech fod hyny yn ddichonadwy. Tybiwch i orsedd, coron, a theyrnwialen, gael eu gosod o fewn eich cyrhaedd, ac i wisg freninol gael ei chynnyg i chwi; oni feddyliwch fod ynoch ddigon o falchder ac uchelgais, yn y cyfryw amgylchiad, i ddymuno bod yn frenin? A thybiwch, wedi i chwi dderbyn coron, ac ysgwyd teyrnwialen dros un genedl, i chwi gael cyfle i helaethu eich ymerodraeth, a gwneuthur eich rheolaeth yn gyffredinol ar bob cenedl; a gredwch chwi ddim y dymunech hyny yn ddioed? Ac yn awr, tybiwch, wedi i chwi gael teyrnasoddedd y byd hwn dan eich rheolaeth, fod i chwi cael cynnyg ar helaethu eich arglwyddiaeth dros yr holl fydsawd, a phe tybiech fod yn ddichonadwy i chwi blygu Duw ei hun dan eich rheolaeth, a ydych chwi yn rhy dda, yn y cyfryw amgylchiad, i amcanu at arglwyddiaethu ar yr holl fydsawd, ac ar Dduw ei hun? Bechaduriaid, pwy a ymddiriedai i'r goreu o honoch? Ni adwaenwch eich calonau, os tybiwch y byddai terfyn i'ch uchelgais, dan y cyfryw amgylchiad.

Hefyd, *nid ystyria pechaduriaid fawredd eu gelyniaeth yn erbyn Duw, o herwydd fod Duw hyd yn hyn, yn eu gadael heb eu cospi, ac ni chredant yr enfyn efe hwynt i uffern am eu pechodau.* Cyhyd ag y gadawu Duw iddynt gael eu llwybr eu hunain, ac na wna eu cospi am eu pechodau, na'u haflynyddu yn eu ffordd annuwiol, erys eu gelyniaeth yn gryn dawel. Ond pwy yn eu plith na chodai i'w ladd ef, pe gallent, pe cynnygiai efe eu cospi am eu pechodau? Gwell fyddai ganddynt ei fod ef yn uffern, na chydsynio iddo ym-drin â hwynt mewn cyfiawnder.

Drachefn, eglur yw fod gelyniaeth pechaduriaid at Dduw yn ANGEUOL, oddiwrth y ffaith o'u bod mewn gwrthryfel i'w erbyn, ac mewn cyngair d chythreuliaid i wrthwynebu ei lywodraeth, a dymchwelyd ei orsedd. Nid yw pechaduriaid yn ufuddhau iddo. Mae holl bwys a dylanwad eu esampl hwy yn groes i'w lywodraeth ef. Gwnant oll a allant i ddiddymu awdurdod ac arglwyddiaeth Duw. Amcana gwrthryfel bob amser at fywyd y penadur, ac annichonadwy yw i bechaduriaid fod yn fwy trwyadl yn eu gwrthryfel yn erbyn Duw nac ydynt.

Drachefn, *mae y mater wedi ei brofi*. Rhoddodd Duw ei hun unwaith gymmaint yn llaw dyn ag oedd ddichonadwy. Yr ail Berson yn y Duwdod a gymmerodd ato natur ddynol, a rhoddodd ei natur ddynol dan awdurdod dynion. A beth fu y canlyniad? Ni orphwysasant nes iddynt ei lofruddio. A ddywedwch chwi mai Iuddewon oedd y rhai hyny, a'ch bod chwi o ysbryd gwahanol? Bu hyn bob amser yn ddadl gu gan bechaduriaid.

Yr Iuddewon gynt a erlidiasant ac a lofruddiasant y prophwydi. Proffesai yr Iuddewon yn amser Crist anrhydeddu y prophwydi; adeiladent eu beddau, a haerent pe buasant hwy byw yn amser y prophwydi, na buasant yn eu herlid. Ond bu iddynt erlid a lofruddio Crist; a dywed Crist ei hun wrthynt, iddynt, trwy ei erlid ef, ddangos y cymmeradwyent weithredoedd eu tadau. Yn awr, bechaduriaid, tybiwch eich bod yn byw dan lywodraeth unbenol; tybiwch fod eich tadau wedi gwrthryfela yn erbyn y brenin cyfreithlon, ac wedi gosod trawsfeddiannwr ar yr orsedd; a'ch bod chwi, eu plant, er na buoch yn gyfranog yn y gwrthryfel dechreuol, er hyny yn cadw y tir a gymmerasant hwy, yn cynnal y trawsfeddiannwr, ac yn gwrthod rhoi ufudd-dod i'ch penadur cyfreithlon. Yn awr, onid yw hyn, yn ol cyfraith ac uniondeb, yn gwbl gyfiawnhau ymddygiad eich tadau; yn ddyfod yn gyfranog o'u troseddau, ac yn haeddu yr un condemniad? Tybiwch na bu i chwi yn ddechreuol lofruddio Crist, er hyny, onid gwir yw y gwrthodwch chwi yn awr ufuddhau iddo fel eich penadur cyfreithlon? eich bod yn cynnal awdurdod Satan, yr hwn a draws-gymmerodd reolaeth y byd lwn, trwy wrthod edifarhau; trwy gadw eich gwasanaeth a'ch calon oddiwrth Grist; ac oni ddeuwch chwi trwy hyn, yn gwbl gyfranog o drosedd y rhai a'i lladdasant ef? Efe a ofynodd am eu hufudd-dod hwy, a hwy a godasant, ac a lychwinasant eu dwylaw yn ei waed. Efe a ofyna am eich ufudd-dod chwi; gwrthodwch ei roi; ac fel hyn dangoswch y cymmeradwywch weithredoedd yr Iuddewon, a phe byddai efe yn eich llaw chwi, yn hytrach na phlygu i'w awdurdod y lladdech chwithau ef. Yr ymddygiad hwn, yngolwg cyfraith, a'ch gwna yn gyfranog o'u trosedd hwy. Yn ngolwg cydwytbod, rheswm, a synwyr cyffredin; yn ngolwg Duw, a barn nef, daear, ac uffern, yr ydych yn euog o waed Crist, ac yn profi, pe byddai efe yn eich llaw chwi, y diorseddech ac y lladdech chwithau yr Hollalluog.

Yn drydydd, mae pechaduriaid yn casâu Duw *yn fwy* na neb, ac na dim arall yn y bydysawd. Na frawychwch wrth glywed hyn'

fel pe byddai yr haeriad byrbwyll rhy helaeth; gwirionedd sobr ond arswydus ydyw. Sylwch ar hyn: gellir trechu pob gelyniaeth arall â charedigrwydd. Gall y gelyn mwyaf a feddoch ar y ddaear, ddarostwng eich gelyniaeth trwy garedigrwydd, a'ch ennill i fod yn gyfaill iddo. Ond pa fodd y mae nad yw holl garedigrwydd Duw, caredigrwydd anfeidrol fwy nac a allai un dyn ei ddangos i chwi, wedi trechu eich gelyniaeth? Yr ydych o hyd yn parhau yn eich gwrthryfel yn ei erbyn ef.

Drachefn, *gwnelai newidiad amgylchiadau newid y galon gyda golwg ar unrhyw elyniaeth arall.* Dyma ddau wrthwynebwr gwladol, rhwng y rhai y bu gelyniaeth etifeddol; yr oedd eu tadau yn elynion; *hwy* a fuont bob amser yn elynion; maent ill dau wedi credu a dywedyd pob drwg am eu gilydd. Yn awr, ddim ond i newidiad mewn pethau gwladol eu dwyn i fod o'r un ochor ar fater gwladol, a deuant yn gyfeillion yn ddioed. Dim ond iddynt gael cyfle i wasanaethu eu gilydd; ddim ond i'w calonau gael eu gosod ar etholiad yr un ymgeisydd, cewch weled y cydweithredant, ac yr ysgydwant ddwyllaw yn wresog. Rhodiant, eisteddant, a chiniawant ynghyd; deuant i gyfarfodydd gwladol, diffynant fri eu gilydd, mawrhant rinweddau eu gilydd, a thafiant gochl caredig cariad dros feiau eu gilydd: a gwnant hyn oll yn galonog: mae eu teimladau at eu gilydd wedi eu newid. Mae eu calonau wedi eu newid at eu gilydd; a gallant yn ddiwyll ddywedyd, Yr oeddem ni gynt yn casâu ein gilydd, ond yn awr carwn ein gilydd. Effeithiwyd hyn oll gan newidiad amgylchiadau, heb un ymyraeth o eiddo yr Ysbryd Glân. Ddim ond i Lywydd yr Unol Daleithiau bennodi ei elyn gwladol mwyaf i'r swydd oreu a fedda, efe a'i gwna yn gyfaill. Tybiwch fod i'r gwrthwynebwr mwyaf sy yn y ddinas i'r llywydd, yr hwn sy wedi gwneuthur a dywedyd mwyaf yn yr Unol Daleithiau yn erbyn ei etholiad, gael ei ddwyn i dlodi, a bod heb un cynnaliaeth iddo ef a'i deulu. Yn awr, tybiwch fod i'r Llywydd, pan glywo am ei gyfyngder, ei bennodi i swydd o fri ac elw mawr, oni newidiâi hyn ei galon? A achwynai efe *nad allai* ddyfod yn gyfaill i'r Llywydd nes i'r Ysbryd Glân newid ei galon? Na wnelai. Byddai y fath garedigrwydd fel pentyru mawor tanllyd ar ei ben; gwnelai ei doddi yn ddioed; newidiai holl rediad ei enaid. Pa fodd, gan hyn, y digwydda nad yw yr holl gynnygion o nefoedd, a'r holl fygythion o uffern, yr holl gariad a'r tosturi diderfyn a amlygir yn y rhoddiad o unig-anedig ac anwyl Fab Duw i farw drosoch; nad yw gwaith Trugaredd yn plygu o'r nef, ac yn cynnyg eich achub,

ac uffern yn rhuo odditanodd, ac yn bygwth eich difetha ; a gwaith Duw yn nesu atoch, gyda'i holl annogaethau cryfion, wedi eu casglu o'r ddaear, o'r nef, ac o uffern, ac yn cael eu gwasgu yn eu holl bwys atoch,—pa fodd nad yw yr holl ystyriaethau hyn byth yn newid eich calonau, heb iddynt gael eu gwneuthur yn effeithiol gan yr Ysbryd Glân?

Drachefn, *onibai y casâ dynion Dduw yn fwy ná dim arall, gwneulent* EDIFARHAU YN DDIOED. Tybiwch wedi i chwi fyned adref heno, i chwi ar ganol nos, pan yn cysgu mewn ystafell uchel yn eich tŷ, gael eich deffroi gan waedd fod tân yn eich tŷ, i chwi edrych, a chael fod eich tŷ ar dân o'ch amgylch. I chwi neidio o'ch gwely, a chael fod llawr yr ystafell bron tori, a'r nen ar syrthio arnoch. Fod eich rhai bychain yn deffroi, ac yn gwaeddi, gan ymafiyd ynoch am nodded ; a chwithau heb weled un ffordd i ddianc. Ond ar y funud hon o ing ac anobaith annhraethadwy, fod i rywun ruthro trwy y ffamiau, a'i wallt a'i ddillad ar dân, ymafiyd ynoch chwi ag un llaw, a gosod ei fraich arall am eich rhai bychain, a rhuthro â chwi allan, ar berygl ei fywyd ei hun. Bod i chwi lewygu gan fraw. Bod i chwi mewn ychydig o funudau, agoryd eich llygaid yn yr heol, a chael eich hun yn cael eich cynnal i fynu yn mreichiau eich gwaredwr, a'i fod ef yn arferyd moddion er adferyd eich ysbryd. Bod i chwi edrych ar ei wyneb llosgedig, a deall mai y dyn a gasasoch yn fwy na neb ydyw : ei fod yn gwenu arnoch, ac yn dywedyd, Nac ofnwch ; mae eich plant oll yn fyw, ac yn eich ymyl. Yn awr, a allech chwi edrych yn oerllyd arno, a dywedyd, Da fyddai genyf pe gallwn edifarhau i mi eich casau gymmaint ? Da fyddai genyf pe gallwn ofidio am fy nhrosedd i'ch erhyn ? A allech chwi ddywedyd hyn ? Na allech. Syrthiech i lawr yn ddioed, golchech ei draed ef â'ch dagrau, a sychech hwynt â gwallt eich pen. Gwnelai y caredigrwydd hwn newid eich calon mewn munud, a hyfryd fyddai genych, fyth wedi hyny, glywed am enw y dyn hwn. Pe clywech ei enllibio, neu pe gwelech ei sarhau, ennynai ynoch ofid a llid. Ac yn awr, bechadur, pa fodd yr achwyni di na elli edifarhau am dy bechodau yn erbyn Duw ? Edrych ar ei garedigrwydd a'i drugaredd. Pa fodd y gelli edrych o'th amgylch, a pheidio edifarhau ? Pa fodd y gelli ddal heb doddi gan edifeirwch calon-ddrylliog wrth ei draed ? Edrych ar ei ddwylaw gwaedlyd ! Edrych ar ei ystlys drywanedig ! Gwranddo ar ei ochenaid ddwys wrth farw, pan yn gwaeddi "Gorphenwyd," ac yn rhoi i fynu yr ysbryd dros dy bechodau ! Bechadur, ai mynor neu adamant ydwyf ?

A galedwyd dy galon gan dânau uffern fel nad edifarheit? Sicr nad all dim ond gelyniaeth cymmaint ag eiddo uffern, ddal yn wyneb y cyfryw annogaethau anfeidrol i edifarhau.

Ond, efallai, y dywedwch na hoffwch glywed am uffern a damn-edigaeth, yr hoffwch glywed am drugaredd, a phe dangosai gweinigion gariad a thrugaredd Duw, a phe dangosent Dduw fel Duw o drugaredd, y carai pechaduriaid ef: camgymeriad yw hyn oll. Mae pechaduriaid mor groes i drugaredd Duw ag ynt i unrhyw briodoledd o'i eiddo. Mae hyn yn wir, a phrofir hyny bob dydd. Gwrandewch! beth yw y floedd yna. O ba le y daw y waedd yna, *Croeshoelïer ef, Croeshoelïer ef!* a swnia yn ein clustiau o'r pelder o fwy na deunaw cau mlynedd? Datguddiodd Duw ei drugaredd, ac mae y byd mewn arfau i'w herbyn. Daeth Iesu Grist ar y neges garedig o iachawdwriaeth, a llanwyd y byd â therfysg er ei ladd ef. Trugaredd yw y briodoledd hño o eiddo Duw yn erbyn yr hon y mae dynion yn rhyfela. Mae cleddyf cyfiawnder dialeddol wedi cysgu yn ei wain dros filoedd o flynyddau, ac mae Duw wedi bod yn amlygu ac yn dal allan y briodoledd o drugaredd. Mae yr holl wrthwynebiad sy yn y byd i Dduw a chrefydd, yn cael ei fwrïadu yn neillduol at ei drugaredd. Beth yw Cristionogaeth? Beth yw y Bibl? Beth yw adfywiadau crefyddol? Beth yw yr holl bethau a wrthwyneba daear ac uffern gymmaint, ond cynnifer o amlygiadau o drugaredd y Duw bendigedig? Pan esgyno cyfiawnder i'r orsedd, cauir geneuau enllibus pechaduriaid. Distawa cyfiawnder yn fuan ddadwrdd a gwrthwynebiad uchel pechaduriaid yn erbyn eu Crewr. Yna y cauir pob genau, a cheir yr holl fyd yn euog ger bron Duw. Ond yn awr mae goruchwyliaeth ei drugaredd, ac mae yr holl fyd dan arfau i'w herbyn; a phaham y rhagrithiwch chwi gymmaint â dywedyd y cerwch drugaredd Duw? Os cerwch hi, paham na dderbyniwch hi? Os cerwch chwi Dduw o drugaredd, paham nad yw yr amlygiadau cynnyrfiol a gawsoch o honi, wedi toddi a phlygu eich calon? O bechadur, bechadur, na siarada mor falch mwy. Nac ymfrostia y ceri unrhyw briodoledd o eiddo Duw; canys os, tra yr arosi yn anedifeiriol, y dywedi y ceri ef, celwyddog wyt, a'r gwirionedd nid yw ynot.

Terfynaf y bregeth hon gydag amrywiol o nodiadau.

1. Gwelir oddiwrth hyn paham y terfysgir Cyffredinolwyr a pechaduriaid ereill gan adfywiadau crefyddol: mae hyny am y daw Duw allan mor eglur yn y gweithrediad o'i drugaredd. Ni allant oddef y fath ddangosiad o Dduw. Mae yn aflonyddu holl elyn-

iaeth ddwfn a dirgel eu calonau. Mae y cyfeillion profsedig hyn i Dduw a dyn mor fuan ag y dengys Duw ei hun, ac y daw dynion yn dderbynwyr o'i drugaredd, yn cael eu tramgwyddo wrth hyny.

2. Gwelwch y pwys o bregethu yn aml ac eglur elyniaeth calonau pechaduriaid at Dduw. Mae, a bu dros oesau, ddiffyg mawr fynychaf, wrth ddangos y mater pwysig hwn: ymddengys fod gweinidogion wedi ofni cyhuddo dynion o fod yn elynion i Dduw. Ni chlywais i drin yr athrawiaeth hon erioed cyn fy nhroedigaeth, mewn dull y gallwn ei deall. Ymddengys fod llawer o weinidogion wedi ystyried mai absenoldeb cariad at Dduw yn unig yw llygredigaeth llwyr.

Nid ymddengys fod yr eglwys wedi ystyried a ehredu fod y syniad cnawdol yn elyniaeth hollol at Dduw. Er nad oes un gwirionedd yn cael ei ddysgu yn amlach yngair Duw, nac yn eglurach oddiwrth ffeithiau; etto gyn lleied o bechaduriaid a ddygwyd i'w weled a'i deimlo! Yr wyf wedi siarad â channoedd o bersonau a eisteddasant dan bregethiad o'r efengyl eu holl ddyddiau, ag na ddygwyd erioed i weled y gwirionedd sylfaenol hwn a berthyna i'r efengyl.

Mae yn wirionedd ar yr hwn y seilir yr angenrheidrwydd am ynenidigaeth newydd, a dylanwadan yr Ysbryd; ac heb ei ddeall a'i gredu, pa fodd y gallwn ddisgwyl troedigaeth y byd at Dduw?

3. Oddiwrth y mater hwn mae yn eglur, pe cymmerai pechaduriaid eu llw y casânt Dduw, na wnelai hyny y peth yn eglurach. Pe cymmerai pawb yn y bydysawd eu llw y tywynai yr haul ganol dydd, ni chwanagerai hyny un prawf y tywynai yr haul, ac ni wnelai hyny y peth ddim sicrach ynddo ei hun, nac amlycach i ereill. Mae hyny yn ffaith, o'r hon ni allwn gael un dystiolaeth grefach na'n synwyrâu ein hunain. Fe'ly mae yn ffaith fod pechaduriaid yn elynion Duw. Rhoddant brawf o hyny ger bron pawb. Mae y peth mor amlwg â'u bod hwy mewn bodolaeth; a pha fodd y daeth y peth erioed i gael ei ammeu, neu ei anghofio, neu ei esgeuluso, sydd ryfedd iawn.

4. Megis y sylwais yn y bore, mae llawer o broffeswyr crefydd, ag na allent ei wneuthur yn eglurach eu bod yn elynion i Dduw pe cymmerent eu llw ar y peth. Dywedant yn erbyn adfywiadau crefyddol, a'r rhai a'u dygant yn mlaen; cyhoeddant wir neu dybiedig feiau y rhai ynt gyfeillion Duw; enllibiant, a dangosant eu gelyniaeth at Dduw, mewn cynnifer o ffyrdd, fel y mae eu rhagrith, a'u gelyniaeth at Dduw, yn hollol eglur.

5. Y rhai ag na wyddant, trwy brofiad, iddynt fod yn elynion i Dduw, ni chawsant eu troi, na chymmaint â'u gwir argyhoeddi. Am ba beth yr edifarhasant? A edifarhasant hwy am eu pechodau allanol? Mae hyn yn annichonadwy, oddieithr iddynt ddeall a chondemnio y ffynnon o ddrygioni o'r hon y cyfyd yr holl ffeiddra hyn. Oddiar eu bod yn elynion i Dduw y cyfyd eu troseddau; ie, mae eu gwaith yn synied am y cnawd ynddo ei hun yn elyniaeth yn erbyn Duw. Ac yn awr, a ddywedant hwy eu bod wedi edifarhau, pan nad ynt gymmaint ag wedi deall yn mha beth y saif eu heuogrwydd? Annichonadwy!

6. Nid yw pechaduriaid a wadant eu bod yn elynion i Dduw, yn debyg o gael eu dychwelyd byth nes yr addefont eu gelyniaeth at Dduw. "Y neb a guddio ei bechodau ni lwydda, ond yr hwn a'n haddefo ac a'u gadawo, a gaiff drugaredd." Addefa llawer eu bod yn bechaduriaid, ond gwadant eu bod yn elynion i Dduw. Fel hyn cuddiant swm eu pechodau; addefant eu drygioni allanol, ond gwadant y gelyniaeth oddiar yr hwn y cyfyd: tra y gwnant hyn, ni faddeua Duw iddynt.

7. Rhydd y pregethau hyn olwg wahanol iawn ar lygredigaeth llwyr, oddiwrth yr olwg a'i hystyria fel peth naturiol, neu gyfansoddiadol, neu fel yn perthynu i sylwedd corph neu feddwl. Dangosant bob llygredigaeth fel peth *gwirfoddol*, fel yn sefyll mewn troseddiad gwirfoddol—fel gweithred y pechadur ei hun—rhywbeth o'i gread ei hun—peth ag y mae ganddo reolaeth gyflawn arno, ac am yr hyn y mae yn hollol gyfrifol. Och! dywyllwch, annhrefn, a ffolineb hollol, yr olwg hõno ar lygredigaeth, yr hon a'i dengys fel rhywbeth tu ol, ac achos troseddiad gweithredol; rhywbeth crëedig yn y pechadur, ac wedi ei eni gydag ef; rhyw aflendid naturiol, trosglwyddedig oddiwrth Adda, trwy weithrediad Duw neu y diafol, yr hwn sy ynddo ei hun yn bechadurus, ac yn haeddu dig Duw, cyn un gweithrediad gwirfoddol o eiddo y pechadur! Mae hyn yn wrthun ac annichonadwy.

Nid yn unig mae yr olwg hon yn wrthun ac annichonadwy, ond mae, mewn effaith, yn rhoi yr holl bechod sydd yn y byd wrth ddrws Duw, ac annichonadwy yw i'r dyn a'i creda hi yn gadarn, edifarhau. Tra y tybia y pechadur y condemnir ef, nid yn unig am ei ymarweddiad, ond am ei natur; a thra y creda efe mai canlyniad naturiol ac angenrheidiol ei gyfansoddiad llygredig yw ei ymddygiad; ac y rhaid newid ei natur cyn y gallo efe ufuddhau i'w Grewr, eglur yw nad all efe feio ei hun am ei bechodau. Rhaid iddo nid yn unig

beidio bod yn greadur rhesymol, ond bod heb synwyr cyffredin, cyn y gallo gyfiawnhau Duw, a chondemnio ei hun ar yr egwyddorion hyn. Nid rhyfedd fod dynion ag a ddaliant y fath olwg a hon ar lygredigaeth, yn dal hefyd *nad all* pechaduriaid edifarhau. Gwir yw, yn ol y golygiadau hyn ar lygredigaeth, nad all pechaduriaid edifarhau o honynt eu hunain, ac nad all Duw wneud iddynt edifarhau. Yr unig ffordd yn yr hon y gall Duw ddwyn pechadur i edifeirwch, yw, trwy gywiro ei olygiadau: trwy ddangos iddo beth yw pechod; a pheri iddo weled mai am ei ymddygiad, ac nid am ei natur, y mae i edifarhau; ac mai angen newid ei ymddygiad sy ac nid ei natur. Mae dysgu llygredigaeth naturiol, neu gyfansoddiadol, nid yn unig yn ddysgu heresi a ffolineb, ond yn anocheladwy yn arwain y pechadur i gyfiawnhau ei hun, a chondemnio Duw; ac mae yn gwneuthur fod yn annichonadwy i bechadur edifarhau tra y creda hyn.

8. Gwelir oddiwrth hyn paham y teimla pechaduriaid fod bod yn grefyddol yn beth mor anhawdd. Saif yr holl anhawsdra yn eu hanmharodrwydd i roi i fynu eu hunanoldeb.

9. Ni ellir haeru, gyda rhith o reswm, fod y pregethau hyn yn gwadu llygredigaeth *moesol*. Gwedais yn fwriadol lygredigaeth naturiol; ond sicr yw y deil y pregethau hyn lygredigaeth *moesol*; y llygredigaeth am yr hwn y mae pechadur i'w feio, am yr hwn y rhaid iddo edifarhau yn drwyadl. Ymddengys yr ystyria rhai, fod gwadu fod y natur ei hun yn llygredig, mewn effaith, yn wadu pob llygredigaeth,—mewn geiriau ereill, ymddengys yr ystyriant hyn yn wadiad o *ffynnon euog* pob troseddiad gweithredol. Ymdrechais ddangos, nad yw yr achos o doriad pechod allan i'w gael mewn cyfansoddiad pechadurus neu natur bechadurus, ond mewn dewisiad anghywir dechreuol, yn yr hwn y rhydd y pechadur y blaenoriaeth i hunan-foddâd yn hytrach nac i ewyllys ei Grewr; a'r dewisiad hwn a ddaeth yn ddewisiad sefydlog ei enaid, ac efe yw y ffynnon ddofn o'r hon y llifa dyfroedd llygredig marwolaeth ysbrydol a thragywyddol. Ni allaf weled pa fodd y gellir galw yn llygredigaeth *moesol*, yr hyn naill ai a saif mewn cyfansoddiad llygredig, neu sydd yn ganlyniad *naturiol* iddo. Paham y gelwir ef yn llygredigaeth *moesol*? Sicr yw nad yw yn ei berthynas â chyfraith foesol, yn haeddu cosp. Mae yn syn yn wir, y tybir yn y 19eg canrif, fod galw pechod yn anghyfraith, a dywedyd y rhaid ei fod yn *weithred* gweithredydd gwirfoddol, yn heresi. A ddaeth hi i hyn, fod y rhai a wadant, mewn effaith, bob llygredig-

aeth *moesol*, ac mewn effaith a roddant holl bechodau y byd wrth ddrws Duw, yn ddifrifol yn achwyn ar heresi yn y rhai a ddaliant lygredigaeth *moesol* yn ei holl helaethrwydd, ond a wadant lygredigaeth naturiol neu gyfansoddiadol? Pa beth a ddaw nesaf? Os yw dywedyd mai anghyfraith yw pechod, yn heresi, sicr yw⁴ nad oedd yr apostol yn uniongred.

10. Eglur yw oddiwrth y mater hwn, y rhaid i bechaduriaid gael naill ai eu difodi, neu eu troi, neu fod byth yn golledig. Gyda meddwl ag sy yn elyniaeth at Dduw, nid allant fod yn hapus. Ni fedda anffyddiaid le i watwar yr athrawiaeth o enedigaeth newydd. Pe na byddai Bibl yn y byd, byddai yr athrawiaeth o lygredigaeth llwyr, fel y dangosir hi yn y pregethau hyn, yn ddigon eglur fel ffaith. Ac ni ellir gwadu, oddieithr i ddynion fyned trwy y cyfnewidiad meddwl hwnw a eilw y Bibl yn enedigaeth newydd, neu newidiad calon, fod yn eglur y rhaid iddynt gael eu difodi neu eu damnio byth.

11. Nid yw pechaduriaid o fewn ychydig i fod yn Gristionogion. Clywn rai weithiau yn dywedyd am ryw bechadur anedifeiriol, ei fod braidd yn Gristion. Y gwir yw, fod y pechadur anedifeiriol gweddeiddiaf yn y byd, yn llawer tebycach i gythraul nac i Gristion. Edrychwch ar y fenyw dyner yna: os yw hi yn anedifeiriol, ni raid iddi ond marw, er bod yn gymmaint cythraul ag sy yn uffern. Y ddamwain leiaf ag a'i lladdai hi, a'i gwnelai yn gythraul. Ië, nid oes angen gweithredu dylanwad pendant arni, er ei gwneud yn gythraul; yn unig symudweh ymaith bob attaliad, a gelyniaeth uffern a ferwa drosodd yn ei chalon yn ddioed. Ddim ond i Dduw dynu ei law gynnaliol odditani—ddim ond iddo beidio gweithredu ei hysgyfaint, hi a agorai ei llygaid yn nhragywyddoldeb, a phe beiddiai, hi a'i melldithiai o flaen ei wyneb.

12. Mor annichonadwy fyddai i bechaduriaid fwynhau nefoedd, pe goddefid iddynt fyned yno yn eu cyflwr presennol o ran eu meddwl! Ddim ond i'r meddwl fyned o'r corph, i bresennoldeb Duw; edrych o amgylch, a gweled ei ogoniant, gweled santeiddrwydd i'r Arglwydd yn ysgrifenedig ar y cwbl o'u hamgylch; clywed y gân o fawl; sefyll ar gaerau uchaf y nef; clywed y gân o Sanct, Sanct, Sanct yw yr Arglwydd Dduw Hollalluog, a byddai eu gelyniaeth gymmaint, os yn annychweledig, fel, pe goddefid iddynt, y soddent i gelloedd dyfnaf uffern, er dianc o ŵydd y Duw anfeidrol santaidd.

13. Tra yr erys pechaduriaid yn anedifeiriol, ni roddant un math o ufudd-dod i Dduw, mwy nac a rydd y diafol. Nid yw eu syniad

enawdol yn ddarostyngedig i ddeddf Duw, ac nis gall chwaith. Tra y bo y meddwl yn y cyflwr hwn, hyd oni newidier prif ddewisiad eu meddwl, hyd oni roddont heibio synied am y cawd, ac yr ufuddhaont i Dduw, ofer yw siarad am ufudd-dod. Y weithred gyntaf o ufudd-dod a ellwch byth gyflawni, yw peidio synied am y enawd, a rhoi eich calon i Dduw.

14. Gwelwch ffolineb y rhieni a dybiant fod eu plant annychwefedig yn ffafriol i grefydd. Ni ellwch ddysgu gwaeth heresi iddynt, nâ'u bod yn ffafriol i Dduw a chrefydd. Clywais rieni proffesedig yn aml yn dywedyd, nad oedd eu plant yn elynion i grefydd. Nid rhyfedd na ddychwelid y cyfryw blant, dan y fath addysg. Dyma yr athrawiaeth a fyn y diafol i chwi ddysgu iddynt. Ddim ond i chwi dueddu eich plant i gredu eu bod eisioes yn ffafriol i grefydd, ni welant byth fod arnynt angen calon newydd. Tra bo eu meddwl yn y cyflwr hwn, ac yn byw dan y fath dwyll, nid ellir gymmaint â'u hargyhoeddi, llawer llai eu dychwelyd.

15. Gwelir oddiwrth hyn, mor fføl a thwyllodrus yw dywedyd am bechadur anedifeiriol, ei fod yn ddyn o galon dda; pan mai y gwir yw, fod ei galon yn elyniaeth at Dduw.

16. Gwelir fod angen mawr am uffern. Beth a wneir o'r gelynyion hyn i Dduw, os byddant feirw yn eu pechodau? Nid yw y nef yn lle i chwi: diau y byddai yn waeth i chwi nac uffern, pe caniateid i chwi fyned yno. Mae pechaduriaid yn haeddu uffern, ac eglur yw fod ei hangen hi i'r rhai a fyddant feirw mewn gelyniaeth at Dduw. Yn awr, bechadur, gweli dy gyflwr, rhaid dy fod yn argyhoeddedig o wirionedd yr hyn a ddywedais: cofia fod dy elyniaeth yn wirfoddol; yn beth o'th gread dy hun; yn beth yr wyt wedi ei feithrin a'i weithredu dros amser hir. A roi di ef heibio? Beth a wnaeth Duw ag a bair i ti barhau i'w gasâu? Beth sy mewn pechod, ag y dylit ei ddewis o flaen Duw? Paham, Oh, paham y mynwesi dros funud yn hŵy, yr ysbryd erchyll hwn o wrthryfel yn erbyn y Duw bendigedig? Os glyni ychydig yn hŵy wrth dy elyniaeth; a marwolaeth dragywyddol a afaela yn dy enaid damnedig, a'th ocheneidiau a swniant trwy holl ororau y wlad anobeithiol.

PREGETH VI.

PAHAM Y MAE PECHADURIAID YN CASAU DUW.

IOAN 15. 25.—“*Hwy a'm casasant i yn ddiachos.*”

Y RHAI hyn ynt eiriau ein Harglwydd Iesu Grist. Yn fy nwy bregeth flaenorol ar lygredigaeth llwyr, ymdrechais brofi fod pob pechadur anedifeiriol yn casâu Duw yn fwy na dim. Ac wedi i mi, dybiaf, osod yr athrawiaeth hon tu hwnt i ddadl, trwy appello at ffeithiau, daw yn awr ofyniad sobr a phwysig iawn, *paham y casd pechaduriaid Dduw?*

Os oes gan ddynion reswm da dros gasâu Duw, yna nid ynt i'w beio am hyny; ond os na feddant reswm da; neu os casânt ef pan y dylent ei garu, yna tynasant arnynt eu hunain euogrwydd mawr trwy eu gelyniaeth at Dduw. Wrth ymdrin â'r mater hwn, bwr-iadaf ddangos,

I. Beth nad yw yn reswm dros eu casineb.

1. Nid fod Duw wedi eu cyfansoddi felly, fel y mae ynddynt gasineb naturiol neu gyfansoddiadol ato. Dywed y testun i bechaduriaid gasâu Duw heb achos. Nid nad oes rhyw reswm paham y casânt ef, ond nad oes un rheswm da. Nid nad oes, a bod yn fanol, achos o'u casineb, canys rhaid fod achos i bob effaith; ond nid oes un achos *cyfiawn*. Pe buasai Duw wedi creu dyn mewn modd ag y buasai efe dan angenrheidrwydd naturiol i gasâu ei Grewr, buasai hyny nid yn unig yn achos, ond yn achos *cyfiawn* dros ei gasâu. Pe buasai Duw wedi rhoi yn sylwedd ei fôd groesineb cyfansoddiadol ato ei hun, buasai hyn yn achos digonol, nid yn unig dros gasineb y pechadur ato, ond yn rheswm da dros i bob bôd arall ei gasâu.

2. Nid yw casineb pechadur at Dduw, yn cael ei achosi gan unrhyw *duedd* i'w gasâu ag sy yn drosglwyddedig i ni oddiwrth ein rhieni. Mae *tuedd* i gasâu Duw yn gasineb *ei hun*. Gweithrediad y meddwl yw *tuedd*, ac nid rhan o'r meddwl ei hun. Gwrthun, gan hyny, yw siarad am *duedd* trosglwyddedig i garu na chasâu Duw, na dim arall. Annichonadwy yw i gyflwr gwirfoddol meddwl fod yn etifeddol, neu drosglwyddedig o un genhedlaeth i'r llall.

Os deallwch wrth *duedd*, ogwyddiad, neu dymmer—ac nid gweithrediad, ag nad yw yn gyflwr gwirfoddol meddwl—ond naws neu briodoledd, hyny yw, rhan o'r meddwl ei hun, dywedaf,

3. Na achosir casineb y pechadur gan unrhyw briodoledd, ag a wna ran o'r meddwl, yn yr hon ynddi ei hun y mae casineb naturiol ac angenrheidiol at Dduw.

4. *Nad oes un achos cyfiawn yn nghyfansoddiad ein natur, yn wrthwynebiad i Dduw.* Mae natur dyn fel y dylai fod; mae ei chynheddfau fel y gwnaeth Duw hwynt; efe a'u gwnaeth yn y modd goreu ag y gallai gallu, daioni, a doethineb anfeidrol eu gwneuthur. Cyfaddaswyd hwynt yn berffaith at wasanaeth ei Grewr; ac os sylwn yn fanol ar holl ranau cywrain y corph, a galluoedd y meddwl, ni chawn un achos cyfiawn i achwyn; ond ar y llaw arall, rheswm anfeidrol dros garu a pharchu y Gwneuthurwr mawr, a gwaeddi gyda y Salmydd, "Rhyfedd ac ofnadwy y'm gwnaed."

5. Nid oes un achos cyfiawn i gasineb y pechadur yn y trefniad doeth a da, trwy yr hwn y disgyna pob dyn oddiwrth un tad cyffredinol; a than yr hwn drefniad doeth, yr effeithir arnom yn naturiol (nid yn *angenrheidiol*); a llunir ein cymmeriadau gan yr amgylchiadau dan y rhai y cawn ein bodolaeth. Mae ein bod wedi ein cyfansoddi fel yr effeithiwn yn naturiol ar ein gilydd, ac y byddwn offerynol i lunio cymmeriad ein gilydd, yn drefniad doeth a da, ac o'r pwys mwyaf i'r bydysawd; ond, fel pob peth da arall, mae yn agored i gamddefnydd mawr: a pha gymmaint fwy grymus fo ein dylanwad o blaid rhinwedd pan wnelom yn *iawn*; bydd ein dylanwad o gymmaint â hyny yn gryfach o blaid drwg pan wnelom *ar gam*.

6. Drachefn, nid oes un achos i gasineb y pechadur yn llywodraeth foesol Duw. Nid yw ei orchymynion ef yn drymion, yn annichonadwy, nac yn tueddu i beri trueni pan ufuddheir iddynt; ond yn y gwrthwyneb, "mae ei iau yn esmwyth, a'i faich yn ysgafn." Peth hawdd yw ufuddhau i'w orchymynion; ac arweinia ufudd-dod yn naturiol i hapusrwydd. Pe sefydlasai Duw lywodraeth, a'i gofyniadau mor uchel, fel y byddai yn anhawdd iawn ufuddhau i'w chyfreithiau; pe buasai y cyfreithiau mor dywyll a dyrys, fel y byddai meddwl gonest mewn perygl o gamgymmeryd gwir ystyr yr hyn a ofynai; neu pe byddai ei gyfreithiau yn ormesol, afreidiol, ac afresymol; neu pe diffynid hwy trwy anghyfiawnder a chreulondeb;—pe byddai rhai o'r pethau hyn yn wir, caffai pechaduriaid achos cyfiawn i gasâu Duw: ond nid gwir un o honynt.

Drachefn, *nid oes yn ngofynion yr efengyl un achos cyfiawn i gasineb pechaduriaid.* Pe byddai yr ammodau iechydwrïaeth a ddelir allan yn yr efengyl, yn ormesol, afresymol, neu anghyfiawn;

pe annichonadwy fyddai cydsynio â hwynt; pe byddai telerau iachawdwriaeth wedi eu gosod mor uchel, ag na feddai dynion alluoedd naturiol i gyflawni y telerau ar y rhai y dibyna eu iachawdwriaeth; pe gofynai Duw iddynt edifarhau, pan na feddant allu i edifarhau; pe gofynai iddynt gredu, pan na feddant allu i gredu; a phe bygythiai eu hanfon i uffern am beidio edifarhau a chredu; - yna byddai gan bechaduriaid achos cyfreithlon i gasâu Duw. Ond nid oes un o'r pethau hyn yn wir. Mae ammodau yr efengyl mor bell oddiwrth fod yn ormesol, fel y maent yn eu natur yn anhebgorol i iechedwriaeth; maent mor bell oddiwrth fod mor uchel ag y mae yn annichonadwy, nac hyd yn oed yn anhawdd cydsynio â hwynt, fel y dygwyd hwynt mor isel ag y gellid, heb wneuthur iechedwriaeth y pechadur yn annichonadwy. Mae edifeirwch a ffydd yn anhebgorol er addasu yr enaid i fwynhau nefoedd; byddai gadael i'r pechadur aros yn ei bechodau, yn gwneuthur ei ddamnedigaeth yn sicr.

Drachefn; *nid yn unig mae ammodau iechedwriaeth yn angenrheidiol yn eu nhatur, ond mae cydsynio â hwynt yn llawer hawddach na'u gwrthod.* Mae galluoedd ein meddwl mor addas i dderbyn ag i wrthod yr efengyl. Mae yr annogaethau i dderbyn yn anfeidrol gryfach nac i wrthod y cynnyg o drugaredd. Yn wir mae yr annogaethau i gydsynio ag ammodau yr efengyl mor bwysig, fel y caiff pechaduriaid yn fynych mai anhawdd yw eu gwrthsefyll, ac y rhaid iddynt ymdrechu braidd yn ddidor er cadw eu hunain mewn enedifeirwch ac anghrediniaeth.

Drachefn, *nid oes gwir achos castu Duw yn ei reolaeth ragluniaethol ar y byd.* Nid oes lle i ammeu fod Duw yn gweinyddu ei reolaeth ragluniaethol yn y dull a duedda fwyaf, ar y cwbl, i beri y dylanwad *ymarferol* mwyaf iachusol o blaid santeiddrwydd. Eglur yw iddo roi y diffyniad cryfaf i'w gyfraith foisol; i'r cwbl gael ei wneuthur ag a allasai perffeithrwydd llywodraeth foisol wneuthur er diogelu santeiddrwydd cyffredinol yn y byd: mae yn wir hefyd, tu hwnt i bob amheuaeth rhesymol, y gweinyddir ei reolaeth naturiol neu ragluniaethol, yn y modd goreu.

Gweinyddir hi, yn ddiau, yn unig er lles a chynnaliaeth llywodraeth foisol. Trefnwyd hi er dwyn allan a gweithredu y dylanwad moesol cryfaf a all y cyfryw reolaeth weithredu. Siarada llawer o bechaduriaid, fel pe tybient y gallai Duw weinyddu ei reolaeth foisol a rhagluniaethol mewn modd llawer doethach a gwell er diogelu perffeithrwydd yn ymddygiad moesol ei ddeiliaid. Ymddengys y tybiant, am fod Duw yn hollalluog, y gall gan hyny weithredu un-

rhyw wrthuni neu groesineb. Y gall ddiogelu perffeithrwydd mewn gweithredwyr moesol trwy arferyd hollalluogrwydd naturiol (*physical*), a bod bodolaeth pechod yn y byd yn brawf penderfynol, er ei fod ef ar ryw gyfrifon yn groes i bechod, etto, ar y cwbl, y dewisa efe ei fodolaeth yn hytrach na santeiddrwydd yn ei le. Ymddengys y cymmerant yn ganiataol, y gallasai y ddwy lywodraeth sydd gan Dduw ar y bydysawd, moesol a rhagluniaethol, gael eu gweinyddu mewn modd a fuasai yn diogelu santeiddrwydd cyffredinol trwy y bydysawd; ond mae hyn yn dyb wrthun a drygionus iawn. Nid yw yn gasgliad teg oddiwrth hollalluogrwydd a hollwybodaeth Duw; a seiliwyd y dyb ar olwg anghywir ar natur gweithrediad moesol, ac ar lywodraeth foisol.

Drachefn; *nid oes un gwir achos o gasineb mewn dim a berthyna i gymmeriad Duw.* Nid oes dim anhyfryd i feddwl cywir yn ei gymmeriad, ar un olwg a ellir gymmeryd arno. Ond ar y llaw arall, cynnwysa ei gymmeriad ef bob rhagoroldeb a all fod neu a allwn feddwl am dano.

Drachefn; *nid oes un gwir achos casineb yn ymddygiad Duw.* Nid oes un anghysondeb rhwng ei ymddygiad â'i broffes: ymddengys fod rhai wedi barnu fod Duw yn fôd dichellgar a rhagrithiol, yn dywedydd un peth ac yn meddwl peth arall; yn proffesu casineb mawr at bechod, ac etto yn ymddwyn, ac yn trefnu materion ei deyrnas, mewn dull ag sy o angenrheidrwydd ac yn fwriadol yn ei beri; yn erchi i ddynion gadw ei gyfraith dan boen marwolaeth dragywyddol, ac wedi y cwbl, yn dewis iddynt ei thori; yn erchi i bawb edifarhau a chredu yr efengyl, ac etto heb wneuthur iawn ond dros yr etholedigion; a thra yr archa iddynt edifarhau, ei fod wedi eu cyfansoddi mewn modd ag y gŵyr eu bod yn analluog i edifarhau; yn proffesu dymuniad cryf am iachawdwriaeth pawb, ac etto wedi rhoi eu iachawdwriaeth ar delerau annichonadwy. Yn wir, ymddengys fod llawer yn gosod allan ymddygiad a dywediadau Duw fel yn groes hollol i'w gilydd, ac fel cymmysgedd o wrthddywediad, gwrthuni, a rhagrith. Ond anghyfiawn yw y cyfryw ddarluniad o'i ymddygiad anfeidrol bur ac uniawn.

Drachefn; *nid oes dim sy yn arw ac yn rhy lym yn ymddygiad Duw at breswylwyr y byd hwn.* Achwynodd pechaduriaid lawer gwaith ar ei ymddygiad; achwynasant ar anghyfiawnder ei ym-driniaethau, a gofynasant weithiau, beth a wnaethant i beri iddo eu ceryddu mor llym. Ond ni wna y cyfryw achwyniadau ond profi eu cyndynrwydd hwy, ac nid all beri un drwg-dyb am ymddygiad Duw.

II. *Mae pechaduriaid yn casáu Duw am eu bod yn eithaf hunanol*; ac y mae efe, fel y dylai fod, yn groes i'r gwrthrych a geisiant hwy fwyaf. Y peth cyntaf a welwn yn ymddygiad babanod, yw dymuniad am hunan-foddâd. Pa bryd yn eu bywyd y daw y dymuniad hwn yn hunanoldeb, ni allwn ddywedyd. Nad yw dymuniad priodol am foddâu chwant bwyd a diod, a'n holl chwantau cyfansoddiadol, yn bechadurus, sy eglur. Nid oes i'r chwantau hyn gymmeriad moesol, ac nid yw eu porthi yn briodol, yn bechod. Ond pa bryd bynag y porthir hwy yn anghymmedrol, neu pa bryd bynag y gwneir hyn yn groes i arch Duw; pa bryd a pha le bynag y porthwn ein tueddiadau cyfansoddiadol, pan fyddom dan rwymau i ymgadw oddiwrth hunan-foddâd, ar y cyfryw droion yr ydym yn pechu, am ein bod yn hunanol; gwnawn hunan-foddâd yn reol ein dyledswydd, yn lle gofynion Duw. Boddhawn ein hunain ar draul y cyhoedd, ac mewn dull sy anghyson â gogoniant Duw a daioni penaf y bydsawd. Dyma hanfod a hanes pob pechod. Yn awr, pa bryd bynag yn ein bywyd y dewiswn hunan-foddâd o flaen ein dyledswydd at Dduw; pan wnelom hunan-foddâd yn brif wrthrych ein dewisiad;—ar ba funud neillduol y daw hunan-foddâd yn egwyddor reolawl ein hymddygiad, a'r hyn yr amcanwn yn benaf ato, dichon nad allwn benderfynu.

Ond pa bryd bynag y cymmera hyn le, dyma ddechreuad ein llygr-edigaeth; dyma ein gweithred foesol gyntaf ni; yn hyn y saif ein cymmeriad moesol cyntaf; nid oes cymmeriad moesol i ddim ag oedd cyn hyn. Sicrha y Bibl i ni y cymmer hyn le mor fore yn ein hanes, fel y gellir dywedyd, "O'r groth yr ymddyethriodd y rhai annuwiol: cyfeiliornasant o'u genedigaeth, gan ddywedyd celwydd." Diau nad yw y geiriau hyn i'w deall yn llythyrenol, canys nid ydym yn *dywedyd* *din* mor fuan ag y ganer ni; ond yr annuwiol a ddywedant gelwydd mor fuan ag y dywedant unrhyw beth. "Wele," medd y Salmydd "mewn anwiredd y'm lluniwyd, ac mewn pechod y beichiogodd fy mam arnaf." Cymmariathol, yn ddiau, yw y geiriau hyn hefyd; canys ni all fod y sylwedd a ffurfir yn y groth, yn bechod! Byddai hyn yn groes i ddesgrifiad Duw ei hun o bechod. Efe a ddywed, "anghyfraith yw pechod;" ond rheol gweithrediad a noda y gyfraith, ac nid dull bodolaeth. Os yw y milrith yn bechod; os yw y plentyn ei hun, cyn ei enedigaeth, yn bechod, yna cyflawnodd Duw bechod. Y cwbl a ellir ddeall wrth yr ymadrodd hwn a rhai cyffelyb, heb wneuthur disynwyrdeb hollol o air Duw—heb osod gwahanol ymadroddion mewn gwrthwnebiad tragwyddol i'w gilydd, yw, ein bod bob amser yn bechaduriaid

o ddechreuad ein bodolaeth *foesol*,—o'r funud gyntaf y gweithredasom yn foesol. Gŵybro y Bibl yn y modd mwyaf peryglus, yw sefyll am ddeall y cyfryw ymadroddion â'r rhai hyn yn llythyrenol. Os wrth esponio y Bibl, y safwn ar yr egwyddor a ofyna i'r ymadroddion hyn gael eu deall yn llythyrenol, ac os dilynwn hi wrth esponio yr holl Fibl, profwn nid yn unig fod pechod a santeiddrwydd yn sylweddau, ond fod Duw ei hun yn fôd defnyddiol (*material*). Yn hyn, yn wir, y bu y camgymeriad mawr yn nghylch llygredigaeth. Mae y rheol bwysig hon wrth esponio, fod iaith i gael ei deall yn ol natur y pwnc at yr hwn y cymmwsir hi, wedi ei hesgeuluso, a rhoddwyd yr un ystyr yn fynych i air, pa un bynag ai am ddefnydd neu am feddwl yr arferir ef. Er engraifft, mae rhoi heibio ddesgrifiad Duw ei hun o bechod, fel yn sefyll mewn trosedd o'r gyfraith, a dwyn i mewn ymadroddion cymmariaethol, y rhai yr ymddengys nad yw desgrifiad Duw ei hun yn eu hegluro, dangos pechod fel yn sefyll mewn rhywbeth heblaw trosedd gwirfoddol, yn gosod yr ysgrythyr mewn gwrthwynebiad didôr iddi ei hun, trwy esgeuluso un o'r rheolau pwysicaf wrth egluro y Bibl.

Mae hyn yn gellwair â gair Duw; mae yn demtio yr Ysbryd Glân; mae yn ŵyrad ffol, os nid gwirfoddol, o wirionedd Duw. Yn awr, y rheswm mawr paham y gwrthwyneba dynion Dduw, yw, nid fod un diffyg yn eu *nhatur*, ag a'u dwg dan angenrheidrwydd naturiol i'w^uwrthwynebu, ond am ei fod ef yn anghymmodadwy â'u hunanoldeb. Mae efe yn anfeidrol groes i'r peth a geisiant hwy yn benaf, sef, eu hymgais am ddedwyddwch mewn ffordd anghyson â'i ogoniant EF, a hapusrwydd bodau ereill.

Y peth penaf a geisiant *hwy* yw cynnyddu eu dedwyddwch eu hunain, mewn ffordd anghyson â'r lles cyhoedd: mae efe yn anfeidrol groes i hyn. Gan fod ganddynt *ddyben* drwg mewn golwg, mae y moddion a arferant i gyrhaedd y dyben hwn, o ganlyniad, cynddrwg â'r dyben. Mae Duw, gan hyny, mor groes i'r moddion a arferant ag ydyw i'r dyben sy ganddynt mewn golwg: yn yr arferiad o foddion fel hyn y treulia dynion eu hoes. Defnyddir hwynt oll er cyrhaedd y prif beth yr ymestyna pechaduriaid ato—eu dedwyddwch eu hun. Mae Duw, gan hyny, fel y dylai fod, yn ddidwyll, cydwybodol, ac anfeidrol groes i'r cwbl a wnant ac a ddywedant tra yn anedifeiriol. Mynant hwy blygu pob peth er eu lles eu hun. Saif Duw am iddynt geisio eu hapusrwydd mewn ffordd gyson â hapusrwydd ereill. Hon, wedi y cwbl, yw yr unig ffordd yn yr hon, yn ol natur pethau, y gallant fod yn hapus. Efe, gan hyny, a rydd ei fryd ar eu gwrthwynebu,

a'u siomi yn mhob cynnyg a wnant am hapusrwydd yn eu ffordd eu hun: mae efe yn wrthwynebwr anghymmodadwy i'w dyfeisiau hunanol. Efe a chwerwa eu holl lawenydd hunanol, "a ymchwel eu cyngor" hunanol, a'u traha, ar eu copa eu hunain.

Felly gwelwch y casâ pechaduriaid Dduw am ei fod mor santaidd. Tra y parhant hwy yn hunanol, ac yntau yn anfeidriol haelionus, bydd eu cymmeriadau, eu dybenion, eu dymuniadau, a'u holl ffyrdd, yn hollol groes i'w gilydd. Ac hyd nes y newidio pechaduriaid, gwir fydd yr hyn a ddywedodd efe, "*Fy enaid i a alarodd arnynt hwy, a'u henaid hwythau a'm ffeiddiodd innau.*"

Parch i uniondeb yw *santeiddrwydd*. Gofyna Duw, dan boen cospau anfeidrol, i bob bôd moesol yn y bydysawd fod yn berffaith union mewn gwneuthur, teimlo, a dywedyd; ni all efe ofyn llai na hyn heb fod yn anghyfiawn: ond ni fŷn pechaduriaid wneuthur yn union. Mynant fod yn rhydd i ystyried eu budd eu hunain bob amser, ac, yn naturiol, ystyriant Dduw fel gelyn, am y saif efe am iddynt blygu yn hollol i gyfraith uniondeb, pa mor groes bynag y bo i'w dyfeisiau hunanol.

Drachefn, *casâ dynion Dduw am ei fod mor dda*. Dayw efe, a da a wna; ac aml y gweithreda er lles y cyhoedd mewn dull a ddymchwela eu holl ddyfeisiau hunanol hwy. Mae ei fryd ef gymmaint ar wneuthur daioni, fel yn fynych, wrth ddilyn ei amcan mawr, y dymchwela efe deuluoedd a chenedloedd a safant yn ei ffordd; unwaith dygodd ddylif ar fyd o bechaduriaid, er attal eu drygioni, a dwyn y byd yn ol i gyflwr yn yr hwn, trwy weinidogaeth y ddeddf a'r efengyl, y gallai adferyd dynolryw, a chadw lliaws rhag uffern.

Drachefn; *casâ pechaduriaid Dduw am ei fod yn anmhleidiol*. Hwy a edrychant ar eu budd eu hunain fel o bwys dirfawr, ac ymdrechant gael pob peth yn y bydysawd i blygu iddo. Mynant i'r hin, y gwynt, a'r holl greadigaeth ddefnyddiol a moesol, wasanaethu eu hamcan mawr, sef eu dedwyddwch eu hunain. Ond gan fod gan Dduw ddyben mewn golwg gwahanol hollol i'r eiddynt hwy; gan mai ei ddyben ef yw dwyn yn mlaen hapusrwydd *cyffredinol*, a hapusrwydd personau, yn unig mor bell ag y bo yn gyson â hapusrwydd a iawnderau bodau ereill, efe yn fynych a'u croesa hwynt yn eu dyfeisiau ffaffriol. Mae elfenau y greadigaeth yn cael eu trefnu a'u rheoli, mewn modd a ddinystria yn llwyr eu gobeithion a'u disgwyladau anwylaf.

Ond nid hyn yw y cwbl; *casâ pechaduriaid Dduw am y bygythia efe eu cospi am eu pechodau*. Ni phlyga efe atynt; saif am eu hu-

fudd-dod neu eu damnedigaeth. Gofyna eu hedifeirwch a'u diwygiad, neu ddinystyr tragwyddol eu heneidiau. Yn awr, y mae y naill beth a'r llall yn ffiائد iawn gan bechadur anedifeiriol. Mae edifarhau, cyffesu yn ddiwyll bod Duw yn ei le ac yntau o'i le, a phleidiu Duw i'w erbyn ei hun; peidio dilyn ei hapusrwydd ei hun fel ei brif wrthrych; cyflwyno ei hun a'r oll ag yw ag a fedda at wasanaeth Duw a dwyn yn mlaen y lles cyhoedd; yn beth y mae yn hollol anmharod i'w wneuthur; a chan y saif Duw am hyn, ac na phlyga ddim, ond gofyn ymostyngiad hollol a diammodol i'w ewyllys, neu ddamnedigaeth dragywyddol yr enaid; mae y pechadur yn hollol groes i'r naill beth a'r llall. Efe a ystyria Dduw fel ei wrthwynebwr anfeidrol a hollalluog, ac a ryfela i'w erbyn â'i holl galon.

III. *Dangosaf y casâ pechaduriaid Dduw o herwydd yr hyn y dylent ei garu.* Am yr un peth y mae pob bôd santaidd yn ei garu. Ei gasineb at bob pechod, a phob ymddygiad niweidiol; ei ofal mawr am hapusrwydd neillduol a chyffredinol; ac, yn fyr, yr holl resymau o herwydd y rhai y mae bodau hunanol mor groes iddo, ynt y seiliau rhwymedigaeth i'w garu, ac ynt y rhesymau paham y mae bodau *rhesymol*, yn y rhai y mae rhyw barch i addasrwydd moesol pethau, yn teimlo mai uniawn ynddynt yw caru eu Crewr, a'u bod dan rwymau anfeidrol i wneuthur hyny: am y rhesymau hyn yr haedda efe gael ei garu; ac am y rhesymau hyn yn unig y casâ pechaduriaid ef. Ni chasânt ef am yr haedda efe eu casineb, ond am yr haedda efe eu c'riad; nid am ei fod yn ddrwg, ond am ei fod yn dda; nid am fod ganddynt hwy un rheswm da dros ei gasâu, ond am fod ganddynt bob rheswm dros ei garu. Yr wyf yn meddwl yr hyn a ddywedaf. Mae pechaduriaid nid yn unig yn casâu Duw, yn *wyneb* y rhesymau anfeidrol gryfion sy dros ei garu, ond o *herwydd* y rhesymau hyn. Nid yn unig mae yn wir nad yw y rhesymau hyn dros ei garu yn eu rhwystro i'w gasâu, ond hwy ynt y rhesymau o *herwydd y rhai* y casânt hwy ef.

Terfynaf y bregeth hon ag amrywiol o nodiadau.

1. Oddiwrth y mater hwn gellir gweled rhagrith gwarthus anffyddiaid. Mynych iawn y proffesant hwy fod yn anmhleidiol, yn eu hymofyniadau am wirionedd. Haerant fod Cristionogion eisioes yn bleidiol, ac am hyny eu bod yn anghymmwys i chwilio Cristionogaeth yn onest a diduedd. Ni all Cristionogion, meddant, roi barn deilwng o hyder, am eu bod eisioes yn bleidiol i Gristionogaeth. Ond ymddengys y tybia anffyddiaid eu bod *hwy* mewn sefyllfa i ffurfio barn diduedd a goleu; i chwilio a phenderfynu heb dueddgarwch:

ond mae hyn yn hollol wrthun. Nid ynt hwy ar dir canol fel y tybiant eu bod. Maent yn bleidiol yn erbyn y Bibl. Eu bod yn elynion i Dduw a brofir trwy eu hymddygiad, yn annibynol hollol ar y Bibl. Fod eu bucheddau yn gyfryw ag na all un bôd da eu cymmeradwyo, yn gyfryw ag y rhaid fod Duw os yw yn santaidd, yn eu ffeiddio, sy amlwg. Ni raid cael Bibl i brofi hyn. Yn awr, dyma lyfr a hōna fod yn ddatguddiad oddiwrth Dduw, yn gofyn oddiwrthynt santeiddrwydd calon a buchedd, ac yn eu bygwth am eu pechodau â marwolaeth dragywyddol. Yn awr, onid yw yn wrthun, gwarththus, a rhagrithiol, fod y gelynion hyn i Dduw, gan eu bod yn bleidiol yn erbyn Duw a'i ddatguddiad, yn gosod eu hunain i fynu fel yr unig farnwyr anmbleidiol?

Gallant *hwy* eistedd i lawr i chwilio y pwnc heb bleidiaeth, a bod ar dir canol. Ni theimlant *hwy* ragfarnau ag a gamarweiniant eu eu barn. Ond y gwir yw, ac addef fod Cristionogion mor bleidiol i Gristionogaeth, ag y dywed anffyddiaid eu bod; etto, addefa anffyddiaid fod Cristionogion yn ddyinion da, ac yn ymroddi at waith Duw. Felly ymddengys wedi y cwbl, nad yw Cristionogion mor agored i fod yn rhagfarnllyd dros Gristionogaeth, ag yw anffyddiaid yn ei herbyn. Mae anffyddiaid yn hollol groes i Dduw; ac mae pechaduriaid, fel y dangosais yn y pregethau blaenorol, yn hollol lygredig; ac hyd oni bo Cristionogion yn hollol berffaith, ni byddant mor hollol dueddol o blaid Duw ag yw pechaduriaid o blaid y diafol. Ni byddant hyd hynny mor agored i gamfarnu o blaid y Bibl, ag yw pechaduriaid i fod yn ei erbyn.

Gan fod Cristionogion ar y cwbl o blaid Duw, ac am hynny yn teimlo serch cryf at y Bibl, ac etto, â llawer o weddillion pechod ynddynt; ac am hynny yn agored i deimlo llawer o groesineb at fanylwch ei ofynion, maent yn yr amgylchiadau goreu, ac yn y cyflwr mwyaf ffafriol o ran eu meddwl, o bawb bodau yn y byd hwn, i farnu yn anmbleidiol. Nid ynt cynddrwg ag y gwrthodant yr hyn y gwelant ei fod yn wirionedd, nac mor dyner ag y plygant i bob peth a ofyno am eu hufudd-dod, heb ei ystyried a'i chwilio. Wrth hyn ni olygaf fod Cristionogion yn addasach i farnu am wirionedd y Grefydd Gristionogol, na phe byddent yn berffaith; ond amcanaf droi yn ol haeriad gwrthun anffyddiaid, nad yw ffydd Cristionogion ddim mwy na hygoledd dall. Ni bu yn yr eglwys erioed ddigon o dduwioldeb i oddef gwaharddiadau Cristionogaeth bur, oni buasai fod y dystiolaeth o'i phlaid yn dyfod arnynt gyda nerth prawf diymwad.

2. *Oddiwrth y pwnc hwn gwelwch nad yw* YMDDYGIAD *drug*

pechaduriaid yn un prawf fod eu NHATUR YN BECHADURUS. Tybiwyd fod pechadurusrwydd cyffredinol dynion yn arwain yn anocheladwy i'r casgliad, y rhaid fod natur dyn yn llygredig ynddi ei hun. Dywedwyd nad ellir rhoi rheswm dros gyffredinolrwydd ymarweddiad pechadurus dynion, mewn un ffordd arall. Daliwyd y rhaid fod effaith o'r un natur a'i hachos; ac megis y mae heffeithiau neu weithrediadau ein nhatur yn gyffredinol yn bechadurus, y rhaid am hyny fod y natur neu yr achos yn bechadurus..

Ond os rhaid fod yr effaith o'r un natur a'i hachos; os rhaid fod yr achos o'r un natur a'r effaith, yna rhaid fod Duw yn fôd defnyddiol (*material*), canys efe yw yr achos o fodolaeth pob defnydd, am hyny rhaid ei fod ef ei hun yn ddefnyddiol: rhaid hefyd fod enaid dyn yn ddefnyddiol. Efe a weithreda ar ei gorph defnyddiol ef, ac a bair i'w gorph weithredu ar bethau defnyddiol ereill o'i amgylch, ac megis y mae yn barhaus yn effeithio newidiadau ar ddefnyddiau ar bob llaw, rhaid fod yr enaid yn ddefnyddiol. Byddai y dull hwn, yn wir, yn ffordd fer i drin bodolaeth pob ysbryd. Ond pwy, wedi y cwbl, a addefa y dull hwn o ymresymu, ac a fabwysiaada, fel gwirionedd sobr a phwysig, y dyb wrthun fod cymmeriad effaith yn penderfynu, bob amser, gymmeriad neu natur ei hachos.

Gellir rhoi rheswm yn hawdd a naturiol dros ymddygiad pechadurus dynion yn gyffredinol, ar egwyddorion y bregeth hon. Maent oll, ar eu cychwyniad, yn mabwysiadu yr egwyddor o hunanoldeb fel prif reol eu gweithrediad, ac y mae hon, yn ol cyfansoddiad eu meddwl, yn llygru eu holl ymarweddiad moesol, ac yn rhoi cymmeriad pechadurus i bob gweithred.

Os gofynir pa fodd y digwydda hi fod plant yn gyffredinol yn mabwysiadu yr egwyddor o hunanoldeb, oni bai fod eu nhatur yn bechadurus; atebaf, y mabwysiadant yr egwyddor o hunan-foddâd neu hunanoldeb, am mai natur *ddynol* sy ganddynt, ac y deuant i fodolaeth dan yr amgylchiadau neillduol yn y rhai y genir holl blant Adda wedi y cwmp; ond nid am fod y natur ddynol *ei hun* yn bechadurus. Mae yr achos y deuant yn bechaduriaid i'w gael yn fod eu natur yr hyn ydyw, ac yn cael ei chylchynu gan yr amgylchiadau profedig-aethus neillduol i'r rhai y maent yn ddarostyngedig mewn byd o bechaduriaid.

Mae holl chwantau a thueddiadau cyfansoddiadol corph a meddwl ynddynt eu hunain yn ddiniwed; ond pan gynhyrfir hwy yn fawr, yr ydym mewn perygl i fyned i dir gwaharddedig. Gwneir cynnifer o appeliadau at y chwantau neu y tueddiadau cyfansoddiadol hyn gan

brofedigaethau, fel yr arweiniant ddynion yn gyffredinol i bechod. Crewyd Adda yn ei lawn *faintioli*, yn sicr heb *natur* bechadurus, ac etto appeliad at ei chwantau cyfansoddiadol diniwed ef a'i harweiniodd i bechod. Os cafodd Adda yn ei *faintioli*, heb fod ganddo natur bechadurus, ac ar ol ennyd o ufudd-dod a santeiddrwydd perffaith, ei dywys i newid ei feddwl trwy appeliad at ei chwantau cyfansoddiadol diniwed, pa fodd y gall y ffaith o fod *babanod*, yn meddu yr un natur ag Adda, ac yn cael eu cylchynu gan amgylchiadau mwy profedigaethus, yn syrthio yn gyffredinol i bechod, yn profi fod eu *nhatur hwy ynddi ei hun* yn bechadurus? A elwir am y fath gasgliad? A ydyw yn gyfreithlon? Beth! mae Adda santaidd yn ei faintioli yn cael ei dywys, trwy appeliad at ei gyfansoddiad diniwed, i fabwysiadu yr egwyddor o hunanoldeb, ac nid oes, ac nid all fod, un drwgdyb yn cael ei fynwesu fod ei natur ef yn bechadurus; ond os yw *plant bychain*, dan amgylchiadau profedigaethus, y rhai a gryfheir trwy y cwmp, yn cael eu harwain i bechod, mynir i ni gredu fod *eu nhatur hwy* yn bechadurus! Athroniaeth ryfedd yw hon; a'r hyn a fwyha y gwrthuni ydyw, mewn trefn i addef pechadurusrwydd *natur*, y rhaid i ni gredu y saif pechod yn sylwedd y cyfansoddiad, yn lle mewn gweithrediad gwirfoddol, yr hyn sy beth annichonadwy.

A'r hyn a argrapha euogrwydd mawr ar y dyb o natur bechadurus, ydyw, ein bod wrth ei llunio yn gwrthod dywediad Duw ei hun, mai "anghyfraith yw pechod," ac yn derbyn desgrifiad hollol wrthun.

3. Oddiwrth yr olwg ar lygredigaeth a ddelir allan yn y pregethau hyn, hawdd yw gweled yn mha ystyr y mae pechod yn naturiol i bechaduriaid, a beth a arweiniodd ddynion i briodoli toriadau pechod allan i'w *nhatur*, fel pe buasai eu natur ei hun yn bechadurus.

Dengys profiad pawb ein bod, oddiar gyfreithiau ein cyfansoddiad, yn cael ein rheoli yn ein hymddygiad, yn uniongyrchol neu yn anuniongyrchol, gan brif ddewisiad ein meddyliau; mewn geiriau ereill, *naturiol* yw i ni ymgais am y *peth penaf* a ddymunwn. Gallwn ddymuno peth nad ydym yn ei geisio; ond gwrthddywediad yw son nad ydym yn ceisio y peth *penaf* a ddymunwn. Nid yw dymuniad goruchel yn ddim amgen na dewisiad goruchel neu reolawl, ac mor sicr â bod yr ewyllys yn rheoli y gweithredoedd, mae mor sicr ac mor naturiol â hyny, y bydd i ni ymgais am y gwrthrych a ddymunwn yn benaf. Mae y ffaith, gan hyny, o fod pechaduriaid yn mabwysiadu yr egwyddor o hunanoldeb goruchel, yn ei wneuthur yn sicr a naturiol, tra y parhao *eu hunanoldeb i reoli*, y gwnant bechu, a dim ond pechu, ac mae hyn yn hollol gyson â chyfreithiau

cyfansoddiad eu meddwl, neu yn hytrach yn ganlyniad iddynt. Tra y cynhaliant hwy eu hunanoldeb goruchel, ni allant ufuddhau. Dyma y rheswm paham nad yw y "syniad am y cnawd, yn ddarostyngedig i ddeddf Duw, ac na's gall chwaith." Nid rhyfedd, gan hyny, fod pechaduriaid, dewisiad penaf y rhai sy hunanol, yn teimlo fod yn naturiol iawn iddynt bechu, ac mai anhawdd iawn yw gwneuthur dim arall. Gan y sylwa pawb ar y ffaith hon, arweinwyd dynion i briodoli pechodau dynion i'w *natur*; a beiwyd llawer iawn ar natur ei hun; pan mai y gwir yw, nad yw pechod ond camarferiad o alluoedd natur. Esgeulusodd llawer iawn sylwi ar y ffaith, mai dewisiad dwfn, ond gwirfoddol o bechod, yw sail, ffynnon, ac achos pob pechod arall. Yr unig ystyr yn yr hwn y mae pechod yn naturiol i ddynion, yw, fod yn naturiol i feddwl gael ei dywys yn ei weithrediadau gan ddewisiad goruchel o ryw wrthrych. Gan hyny, bydd yn naturiol i bechadur bechu, nes y newidio efe brif ddewisiad ei feddwl, ac y dewiso efe ogoniant Duw a llwydd ei deyrnas, o flaen ei fuddion croes ei hun.

4. *Yma gellir gweled beth yw newidiad calon.* Ei natur, yr angenrheidrwydd o hono, a rhwymau y pechadur i'w nhewid yn ddioed. Gwelir hefyd mai y weithred gyntaf a all pechadur gyflawni, ag a all fod yn dderbyniol gan Dduw, raid fod newid ei galon, neu ddewisiad goruchel neu reolawl ei feddwl.

5. Dichon y gwna rhyw un wrthddadleu a dywedyd, os nad yw babanod yn cael eu geni ag iddynt natur bechadurus, pa fodd gan hyny yr achubir hwy trwy ras? Ond gofynaf finnau, Os oes iddynt natur bechadurus pan aner hwynt, pa fodd yr achubir hwy trwy ras? A grea Duw faban yn bechadur, ac yna dywedyd mai gras yw ei achub oddiwrth bechadurusrwydd natur o'i gread ei hun? Gwrthun a chabledus! Beth! darlunio y Duw bendigedig fel naill ai yn uniongyrchol yn creu natur bechadurus, neu fel yn sefydlu y cyfryw drefn ar bethau fel y byddai i natur, ynnddi ei hun yn bechadurus, trwy angenrheidrwydd naturiol (*physical*) ddisgyn oddiwrth Adda, ac yna galw hyny yn ras trwy yr hyn yr achubir baban! (nid oddiwrth ei ymddygiad, ond oddiwrth ei natur!)

Ond edrychwn ar hyn. Dyma ddwy gyfundraeth; *un* yn dal nad oes gan fabanod unrhyw gymmeriad moesol, hyd nes y troseddont yn weithredol. Fod eu gweithredoedd moesol cyntaf bob amser yn bechadurus, ond cyn gweithrediad moesol, nad ynt bechadurus na santaid. Megis na feddant gymmeriad moesol, ni haeddant glod nac anghlod; na bywyd nac angau oddiar law Duw. Gallai Duw eu

difodi heb anghyfiawnder, neu gall roi bywyd tragywyddol iddynt fel rhodd rad ac heb ei hennill.

Deil y gyfundraeth *arall* fod gan fabanod natur bechadurus, wedi ei chael oddiwrth Adda. Deil yr ysgrythyr y rhaid mai trwy ras yr achubwyd pawb a achubwyd erioed o deulu dyn; a'r rhai a ddaliant y gyfundraeth fod natur babanod yn bechadurus, a dybiant mai yn ol eu tyb hwy *yn unig* y mae yn ddichonadwy i briodoli cadwedigaeth babanod ag ynt yn meirw cyn troseddu yn weithredol, i ras. Ond gadewch i ni chwilio ychydig ar y cyfundraethau hyn. Eglur yw y defnyddir y gair gras yn y Bibl mewn gwahanol ystyriaethau. Mae weithiau yn gyfystyr â santeiddrwydd. Cynnyddu mewn gras, yw cynnyddu mewn santeiddrwydd. Ymddengys mai ei ystyr mwyaf cyffredin, yw ffafr heb ei haeddu. Arferir ef weithiau mewn ystyr äangach, a chynnwysa y meddylddrych o drugaredd a madd-euant. Yn awr, pan mae babanod yn meirw cyn troseddu yn weithredol, annichonadwy yw priodoli eu cadwedigaeth i ras, mewn un ystyr ond fel ffafr heb ei haeddu na'i hennill. Os na pheasant erioed, ni allant gael eu hachub trwy ras, os cynnwysir dan y gair gras y meddylddrych o drugaredd a maddeuant. Ffolineb yw dywedyd y gall plentyn gael *maddeuant* am feddu natur bechadurus; ac yn unig fel ffafr heb ei haeddu, gan gau allan y meddylddrych o drugaredd neu faddeuant, y gellir dywedyd fod baban, a fo farw cyn troseddu yn weithredol, yn cael ei achub trwy ras. Yn yr ystyr hwn, mae ei gadwedigaeth o ras. Ni ennillodd efe erioed fywyd tragywyddol; ni wnaeth efe ddim ag a ddygodd Dduw dan rwyrau i'w achub, a gallasai Duw heb anghyfiawnder, ei ddifodi. Ond os rhynga bodd iddo, er mwyn Crist, fel yr wyf yn credu y gwna, i roi bywyd tragywyddol i un y gallasai ei ddifodi heb anghyfiawnder, mae hyn yn roi ffafr anfeidrol iddo. Ond edrychwn dros funud ar y gyfundraeth arall. Gwada hon fod gan fabanod natur bechadurus, ac a wrthyd y dyb wrthun o fod Duw wedi creu y natur yn bechadurus, ac yna cymmeryd arno achub y baban oddiwrth natur o'i gread ei hun, trwy *ras* fel pe haeddasai y baban ddamnedigaeth am fod yr hyn y gwnaethai Duw ef. Y rhai a ddaliant y dyb hon, a haerant fod cymmaint gras yn iachawdwriaeth babanod, yn ol eu golwg hwy ar y pwnc, ag sy yn ol y dyb wrthun o natur bechadurus. Y gwir yw, mai o ras y mae fod yr hîl ddynol mewn bodolaeth; ar sail iawn Crist. Oni buasai yr iawn oedd mewn golwg, cawsai Adda ac Efa eu hanfon i uffern ar unwaith, ac ni chawsent biliogaeth; ni allasai yr *hîl* hanfodi. Ni allasai fod babanod, na

phobl mewn oed, ond Adda ac Efa, oni buasai i ras Crist gyfryngu ar ran dyn trwy ei iawn. Diau mai gyda golwg ar hyn, ac o'i herwydd, yr arbedwyd Adda ac Efa, ac na roddwyd arnynt ddedfryd y gyfraith yn ddioed. Yn awr, mae pob baban yn ddyledus am ei fodolaeth i ras Duw yn Iesu Grist; ac os bydd farw cyn troseddiad gweithredol, mae mor hollol ddyledus i Grist am fywyd tragywyddol, â phe buasai y pechadur mwyaf ar y ddaear. Nid yw y gras a achuba fabanod yn ol un o'r tybiau hyn yn cynnwys y meddylddrych o faddeuant—ond yn ol y ddwy achubir hwynt trwy ras, yn gymmaint ag y maent yn ddyledus am eu bodolaeth i iawn Crist; a gwaredir hwynt oddiwrth amgylchiadau dan ba rai y mae yn sicr, ag iddynt fyw i ffurfio cymmeriad moesol, y pechent, ac yr haeddent angau tragywyddol. Gan hyny, mae meddwl am wrthod yr olwg ar lygr-edigaeth a roddais yn y pregethau hyn, ei bod yn gwadu gras Duw yn achubiaeth babanod, naill ai yn gamddeall neu yn gamddarlunio yn wirfoddol y tybiau wyf wedi bleidio. Dymunaf ofyn, ac ewyllysiwn gael ateb, a all hyn fod; yn mha beth y dangosir mwy o ras yn iachawdwriaeth babanod, yn ol y naill gyfundraeth nac yn ol y llall? A ddywedir, os yw natur babanod yn bechadurus, y rhaid i ras newid eu nhatur, a bod y gwahaniaeth hwn, er nad oes ar y baban angen maddeuant yn y naill nâ'r llall, etto yn ol y naill y rhaid newid ei natur, ac ddim yn ol y llall? Ond os rhaid newid ei natur, gwadaf fod hyn yn weithred o ras; os gwnaeth Duw ei natur ar gam, ac yn anghymmwys i gyflawni unrhyw weithredoedd ond rhai pechadurus, mae efe dan rwymau i'w nhewid. Cellwair hollol yw galw hyn yn ras—peri i fôd ddyfod i fodolaeth ag iddo natur bechadurus neu ddiffygiol, ac yna galw newid y natur hon, a'i gwneuthur fel y dylasai fod ar y cyntaf, yn ras; cellwair â phethau pwysig, a siarad yn dwyllodrus am Dduw, yw hyn.

6. *Drachefn; mae casineb pechaduriaid yn greulon:* mae, fel y dywed Duw, yn "gasâu am ei gariad ef." Cariad yw efe; a dyma y rheswm, a'r unig reswm paham y casânt hwy ef. Sylwer, nid am yr esgeulusant y ffaith o'i fod ef yn anfeidrol garedig y mae hyn: nid yn unig y maent yn ei gasâu yn wyneb hyn, o herwydd rhesymau *ereill*, ond o *herwydd* hyn y casânt hwy ef. Casâu am garu yn hollol ydyw. Mae efe yn groes i'w gwaith hwy yn niweidio eu gilydd. Efe a ddymuna eu hapusrwydd, ac mae yn anfeidrol groes i'w gwaith yn gwneuthur eu hunain yn druenus. Mae efe yn anfeidrol fwy croes i'w gwaith yn gwneuthur dim a fo yn niweidiol iddynt eu hunain, nac y bu un rhiant daearol erioed i ymddygiad

plentyn anwyl, yr hwn y gwelai y byddai iddo ei ddinystrio: mae ynddo ef dynerwch anfeidrol fwy nac eiddo rhiant. Efe a ymresyma â phechaduriaid, a dywed, "Na wnewch y ffeidd-beth hyn, yr hwn sydd gas genyf fi." "Pa fodd y'th roddaf i fynu, Ephraim? y'th roddaf i fynu, Israel? Pa fodd y'th wnaef fel Adma? ac y'th osodaf megis Seboim? Trodd fy nghalon ynof, a'm hedifeirwch a gyd-gynneuwyd."

Efe a deimla holl weithrediadau tynerwch tad, a'r holl wrthwyn-ebiad sy mewn tad i unrhyw beth a niweidio ei blant; ac megis y mae plant weithiau yn casâu ac yn diystyru eu rhieni am wrthwynebu eu ffyrdd dinystriol, felly y mae pechaduriaid yn casâu Duw yn fwy nac y casânt neb arall, am ei fod ef yn anfeidrol fwy croes iddynt ddinystrio eu heneidiau eu hunain.

7. *Casâ pechaduriaid Dduw yn ol graddau ei ddaioni.* Yn ol perffeithrwydd ei ddaioni ef, mae efe yn groes i'w hunanoldeb hwy. A pha fwyaf y gwrthwyneba efe eu hunanoldeb hwy, mwyaf y cynhyrfant i'w erbyn.

Yn fy ail bregeth ar lygredigaeth, dangosais y casâ pechaduriaid Dduw yn fwy na neb arall; a'r unig reswm am hyny yw, am y rhagora efe ar bawb ereill. Daioni digymmysg yw ei ddaioni ef, am hyny mae eu casineb hwy yn ddigymmysg. Pe byddai rhyw ddiffyg yn ei gymmeriad, ni wnelai dynion ei gasâu gymmaint. Oni bai fod Duw yn berffaith, ie, yn anfeidrol dda, dichon na byddai dynion yn hollol groes i'w gymmeriad; ond am nad oes brycheuyn yn ei gymmeriad, am hyny maent yn ei gasâu yn ddidwyll, gwresog, a hollol.

8. *Drachefn; pa fwyaf yr ymdrecha efe unethur daioni iddynt, tra yr arosant hwy yn anedifeiriol, mwyaf y casânt ef.* Tra y pery eu hunanoldeb, pa fwyaf yr ymdrecha efe i'w attal, i'w cau i mewn, a lluddias y cyflawniad o'u dymuniadau hunanol; pa fwyaf a wnelo efe er dryllio ymaith eu heulunod; i'w diddyfnu oddiwrth y byd; pa fwyaf y chwerwa efe bob llaweydd â'r hwn y cynnygiant foddio eu hunain; pa fwyaf o foddion a ddefnyddia efe er eu troi, eu sant-eiddio, a'u hachub; tra yr aroso eu hunanoldeb heb ei ddryllio, mwyaf oll y casânt ef.

9. *Mae yr ymddygiad hwn o eiddo pechaduriaid yn anfeidrol feius, ac yn haeddu marwolaeth dragywyddol.* Annichonadwy yw fod euogrydd mwy dwfn a damniol nac eiddo pechaduriaid dan yr efengyl. Maent yn pechu dan amgylchiadau mor neillduol, fel mae eu heuogrydd hwy yn drymach nac eiddo cythreuliaid. Mae cythreuliaid

wedi troseddu y gyfraith, a gwnaeth pechaduriaid felly. Ond ni wrthododd cythreuliaid yr efengyl erioed. Buant hwy yn euog o wrthryfel, ac felly bu pechaduriaid: ond ni bu iddynt hwy erioed wrthod y cynnygiad o faddeuant, a diystyru y cynnygiad o fywyd tragwyddol trwy waed iawnol Mab Duw. Os nad ydych chiwi, bechaduriaid, yn haeddu marwolaeth dragwyddol, ni allaf fi weled fod un cythraul yn uffern a'i haedda. Ac etto, er syndod, mynych y siarada pechaduriaid fel pe byddai yn beth amheus a haeddant hwy eu damnio ai peidio.

10. Hawdd yw gweled oddiwrth hyn, y gwel saint ac angylion fod Duw yn gyfiawn yn namnedigaeth pechaduriaid. Nid ymhyrydant byth yn nhrueni y damniaid, ond yn y dangosiad o'i gyfiawnder, yn y diffyniad o'i fawrhydi a'i fri sarhæedig, yn y parch a bair cosp i gyfraith a chymmeriad Duw, cânt bleser; gwelant mai gogoneddus yw y dangosiad o'i gyfiawnder, a gwaeddant, Haleluia, tra yr "esgyn mwg eu poenedigaeth i fynu yn oes oesoedd."

PREGETH VII.

NI ALL DUW FODDHAU PECHADURIAID.

LUC 7. 31—35. *"A dywedodd yr Arglwydd, I bwy gan hyny y cyffelybaf ddynion y genhedlaeth hon? ac i ba beth y maent yn debyg? Tebyg ydynt i blant yn eistedd yn y farchnad, ac yn llefain wrth eu gilydd, ac yn dywedyd, Canasom bibau i chwi, ac ni ddawnsiasoch; cwynfanasom i chwi, ac nid wylasoch. Canys daeth Ioan Fedyddiwr heb na bwyta bara, nac yfed gwin; a chwi a ddywedwch, Y mae cythraul ganddo! Daeth Mab y dyn yn bwyta ac yn yfed; ac yr ydych yn dywedyd, Wele ddyn glwth, ac yfwr gwin, cyfaill publicanod a phechaduriaid! A doethineb a gyfiawnhawyd gan bawb o'i phlant.*

YMDDENGYS y bwriada Duw, yn ei ymdriniaethau â dynion, eu gadael yn ddiessgus. Efe a ddefnyddia y cyfryw amrywiaeth o offerynau i'w dychwelyd a'u hachub, fel yr ymddengys fel pe bwriadau gynnig pob moddion dichonadwy i'w hennill oddiwrth angau, fel y gallai roi bywyd tragwyddol iddynt.

Dyn garw oedd Ioan Fedyddiwr; ymddengys mai ychydig iawn gyfeillachai â'r bobl, oddieithr wrth eu dysgu fel prophwyd. Ymddengys mai cerydd ac argyhoeddiad i'r radd eithaf oedd ei genad-

wri. Locustiaid a mêl gwyllt oedd ei fwyd; ac ymddengys ei fod yn arfer y radd fwyaf o hunan-ymwadiad yn ei holl ddull o fyw. Nid elai efe i Jerusalem fel athraw cyhoeddus, ond arosai yn rhanau mwyaf anial Judea; ond cyrchai y bobl yn lluoedd ato yno i wrando ar ei addysgiadau. Ei ddull o fyw ac o bregethu, ei ymgadwad i raddau helaeth oddiwrth gyfeillach â'r bobl, a arweiniodd ei elynion i ddywedyd fod ysbryd drwg ganddo; a'i fod mor bell oddiwrth fod yn ddyn da, â'i fod yn ddyn dieffig.

Wedi i'r Ysgrifenyddion a'r Phariseaid wrthod derbyn ei athrawiaeth, dan yr esgus o fod cythraul ganddo, dechreuodd Iesu Grist ei weinidogaeth gyhoeddus *yntau*, ac yn ei ddull o fyw, a'i gyfeillach â'r bobl, gwahaniaethai yn fawr oddiwrth Ioan Fedyddiwr. Yn lle cyfyngu ei hun i anialwch Judea, ymwelai â'r rhan amlaf o'r prif leoedd, ac yn enwedig treuliai lawer o amser yn Jerusalem fel athraw cyhoeddus. Yr oedd efe yn siriol yn ei gyfeillach; elai yn ddirwysg iawn a chyda llawer o addfwynder santaidd, i blith pob dosparth o bobl, i'r dyben o'u haddysgu yn athrawiaeth fawr iachawdwriaeth. Ni phetrusai gydsynio â gwahoddiadau y Phariseaid a gwŷr mawrion y genedl i giniawa gyda hwynt; ac yr oedd bob amser yn barod i roi y cerydd a'r addysg a fyddai yn gweddu i amgylchiadau a chymmeriadau y rhai y cyfeillachai â hwynt. Ond pan wrandawai y Phariseaid ar ei athrawiaeth, llenwid hwynt â llid, a chymmerent afael ar y dull siriol a boneddigaidd yn yr hwn y cyfeillachai efe â phob dosparth o bobl fel y gallai roi addysg iddynt, a gwrthwynebant ef fel dyn glwth, ac yfwr gwin, cyfaill publicanod a phechaduriaid. Dywedent am Ioan, mai dyn sarug ac o ysbryd condemniol ydoedd, ac am hyny fod cythraul ganddo; a dywedent am Grist, ei fod ef yr ochor arall; ei fod ef yn rhy gyfeillgar â phob math o bobl; ei fod ef nid yn unig yn ddyn glwth ac yfwr gwin, ond ei fod yn gyfaill publicanod a phechaduriaid. Yr anghysondeb hwn ynddynt a barodd i Grist lefaru geiriau y testun. Eglur yw y cyfeirir yn y testun at arferion Dwyreiniol; at eu gwleddoedd a'u dawnsiau, ar un llaw, ac at eu galarnadau uchel mewn angladdau, ar y llall. Peth cyffredin yw, fel y gwŷr pawb, fod plant bychain wrth chwareu, yn efelychu yr hyn a welant mewn personau mewn oed. Pan welont wleddoedd, a chanu pibau a dawnsio, hwythau a fynant rywbeth a ateb fel offer cerdd, ac ânt allan gan ganu pibau a dawnsio, mewn efelychiad o'r hyn a welsant. Felly ar y llaw arall, pan fyddent wedi gweled angladd, yn yr hon y byddai galarwyr a galar-wragedd, yr hyn sy yn gyffredin yn y Dwyrain, yn cynhyrfu

galarnadau uchel yn mysg yr edrychwyr; hwythau a efelychent hyn hefyd. Mae ymddygiad yr Ysgrifenyddion a'r Phariseaid yn cael ei gymharu i eiddo plant yn eistedd yn y farchnad, ac yn achwyn wrth eu cyfeillion bychain eu bod yn sarug, ac ddim yn foddlon chwareu gyda hwynt, beth bynag a chwareuent. Pan efelychent wleddoedd a dawnsiau, byddai eu cyd-chwareuwyr yn ddifrifol a dystaw, ac ni thueddent at lawenydd. A phan gynnygient chwareu rhywbeth mwy cydweddol â'u hysbryd, ac y galarent ac y cwynfanent wrthynt, fel mewn angladd, yna tueddent at lawenydd. Yr ydym wedi canu pib i chwi, meddent, ac ni ddawnsiasoch; cwynfanasom i chwi, ac ni wylasoch. Ac wedi i Grist ddarlunio ymddygiad ceintachlyd y plant hyn, efe a wasga y cymmwyriad at ei wrandawyr, "canys daeth Ioan Fedyddiwr heb na bwyta nac yfed, a chwi a ddywedwch, Y mae cythraul ganddo. Daeth Mab y dyn yn bwyta ac yn yfed, ac yr ydych yn dywedyd, Wele ddyn glwth ac yfwr gwin, cyfaill publicanod a pechaduriaid! Ond doethineb a gyfiawnhawyd gan bawb o'i phlant."

Wrth ymdrin â'r geiriau hyn, bwriadaf egluro y mater canlynol—**NAD ALL DUW FODDIO PECHADURIAID.** Tuedda rhai i feddwl mai camddarluniad o gymmeriad Duw a bair gymmaint o wrthwynebiad iddo yn y byd hwn. Gwir yw y camddarlunir ei gymmeriad yn fawr weithiau; a phan gamddarlunir ei gymmeriad ef fel hyn, gwna *cydwybodau* dynion ei wrthwynebu; ond ni foddheir hwy yn well pan wir ddarlunir ei gymmeriad, canys gwna eu *calonau* bryd hyny ei wrthwynebu.

Mae yn ffaith, na raid ond ei choffâu er ei haddef, fod *calonau* a *cydwybodau* pechaduriaid anedifeiriol yn groes i'w gilydd ynghylch crefydd. Eu cydwybodau a gondemniant yr hyn a gâr eu *calonau*; a'r hyn a gymmeradwya eu cydwybodau, eu *calonau* a'i casâ. Eu cydwybodau a gymmeradwyant gymmeriad Duw, fel y mae; ond mae eu *calonau* yn hollol groes i'r cymmeriad hwn, fel y dangosais wrth ymdrin â'r pwnc o lygredigaeth llwyr, yn preg. 5. Pe newidiai cymmeriad Duw nes y boddiai eu *calonau* drygionus, gwnelai eu *cydwybodau* ei gondemnio.

Er egluro y pwnc "*nad all Duw foddio pechaduriaid*," sylwaf,

1. Nad yw pechaduriaid yn hoffi *santeiddrwydd Duw*, ac ni hoffent ef pe byddai yn ansantaidd.

Mae eu *calonau* yn groes iawn i *santeiddrwydd Duw*: mae gwadu hyn yn wrthun a thwyllodrus. Mae dal nad yw *calon* anedifeiriol yn groes i *santeiddrwydd*, yr un peth a dal nad yw *calon* anedifeiriol

yn anedifeiriol. Mae anedifeirwch yn gariad at bechod; ond mae pechod a santeiddrwydd yn hollol groes i'w gilydd. Gan hyny, mae dywedyd nad yw calon anedifeiriol yn groes i santeiddrwydd, yn ddywedyd nad yw pethau gwrthwynebol yn wrthwynebol. Mae Duw yn anfeidrol santaidd, ac am hyny mae calon anedifeiriol yn *hollol* groes iddo ef. Ond tybiwch iddo fod yn anfeidrol bechadurus; a hoffai pechaduriaid ef yn fwy nac y gwnant yn bresennol? Na wnelent; rhyfalent ag ef am ei fod mor ddrwg. Gwnelai eu *cydwybod* ei gondemnio, ac er yr heddychid eu calonau, byddai eu cydwybod a'u barn yn hollol groes iddo. Mae dynion o'r cyfryw gyfansoddiad, ag nad allant *gymmeradwyo* bôd drygionus. Ni bu i ddyn erioed *gymmeradwyo* cymmeriad y diafol; ac mae dynion drwg yn groes i Dduw a'r diafol, o herwydd rhesymau gwrthwynebol. Casânt Dduw â'u *calonau*, am ei fod yn *santaidd*; a'u *cydwybodau* a gondemniant y diafol, am ei fod mor *ddrygionus*. Yn awr, tybiwch i chwi osod cymmeriad Duw mewn unrhyw fan rhwng y ddwy eithafed o santeiddrwydd anfeidrol a phechadurusrwydd anfeidrol, ni byddai pechaduriaid, ar y cwbl, yn fwy hoff o hono nac ynt yn awr. Mor bell ag y byddai yn santaidd, eu calonau a'i casäent: mor bell ag y byddai yn ddrygionus, eu cydwybodau a'i condemnient. Felly nid yw efe wrth eu bodd fel y mae, ac ni byddai pe newidiai.

Drachefn; ni hoffa pechaduriaid *gyfiawnder Duw*, ac ni hoffent ef pe byddai yn anghyfiawn. Nid oes braidd ddim yn nghymmeriad Duw yn fwy croes i galon anedifeiriol, nâ'r cyfiawnder arswydus hwnw a fygythia bechaduriaid â marwolaeth dragywyddol. Ond pe byddai yn anghyfiawn, yna eu cydwybodau a'u condemnient. Gosodwch ei gymmeriad yn rhywle rhwng yr eithafoedd o gyfiawnder anfeidrol, ac anghyfiawnder anfeidrol; ac mor bell ag y byddai yn gyfiawn, eu calonau a'i casäent; ac mor bell ag y byddai yn anghyfiawnder, eu cydwybodau a'i condemnient.

Drachefn; ni hoffa pechaduriaid *drugaredd Duw*, yn yr olwg ar yr ammodau dan y rhai y gweithredir hi, ac ni hoffent ef pe byddai yn *annhrugarog*. Pe hoffent ei drugaredd a'i hammodau, derbynient faddeuant, ac ni byddent mwy yn bechaduriaid anedifeiriol: mae hyn yn ffaith. Ond pe byddai yn annhrugarog, yna diau y byddent yn groes iddo.

Drachefn; ni hoffant reol ei *gyfraith*, fel y mae, ac ni chymmeradwyent hi pe newidid hi. Pan welant ei pherffeithrwydd hi, cyfyd eu calonau i'w herbyn. Ond pe byddai yn amherffaith, ac yn caniatâu rhyw radd o bechod, eu cydwybodau a'i condemnient. Mae a

bydd pechaduriaid yn groes i'r gyfraith fel y mae hi; a phe newidid hi, byddent yn groes iddi. Y gyfraith yn awr a ofyna santeiddrwydd perffaith; ac o herwydd hyn mae calon y pechadur yn hollol groes iddi. Ond tybiwch ei bod yn gofyn pechadurusrwydd hollol; yna ei gydwybod a'i condemniai. Bernwch ei bod o gymmeriad cymmysgedig, ac yn gofyn peth santeiddrwydd, a pheth pechod; ac mor bell ag y gofynai santeiddrwydd, eu calonau a'i casäent; ac mor bell ag y gofynai bechod, eu cydwybodau a'i condemnient. Felly, ar y cwbl, byddent mor bell oddiwrth gael eu boddloni ag ynt yn awr.

Drachefn; ni hoffa pechaduriaid *gosp y gyfraith* fel y mae; ac ni chymmeradwyent hi pe newidid hi. Cyfyd calon pechaduriaid i'r gwrthryfel erchyllaf pan ddelir o'u blaen y gosp o *farwolaeth dragywyddol*. Ond pe byddai y gosp yn llai, eu *cydwybodau* a'i condemnient. Dywedent, nid yw y gosp yn gyfartal â phwys y gorchymyn; gan fod pwys y gorchymyn yn anfeidrol, eglur yw y dylai y gosp hefyd fod yn anfeidrol; fod Duw dan rwymau cyfiawnder, i gyfartalu y gosp â phwys y gorchymyn. Yn mhellach, dywedent na wnaethai Duw yr oll a allasid yn ol natur yr achos, i ragflaenu y cyflawniad o bechod; na roddasai yr annogaethau cryfaf i ufudd-dod a allasid roi, na'r cyfryw ag yr oedd natur yr achos yn ofyn; gan hyny ei fod yn ddiffygiol mewn caredigrwydd, ac yn ddiffygiol hyd yn oed mewn gonestrwydd a chyfiawnder cyffredin. Yn awr cyflëwch gosp y gyfraith hon mewn unrhyw fan rhwng marwolaeth dragywyddol a bod heb gosp oll, ac ni foddheir y pechadur. Os gwnewch hi yn llai na marwolaeth dragywyddol, chwi a dramgwyddwch ei gydwybod; os gadewch chwi hi fel y mae, chwi a dramgwyddwch ei galon.

Drachefn; nid yw pechaduriaid yn hoffi yr efengyl fel y mae hi, ac ni foddlonid hwy pe newidid hi.

1. Ni hoffant y *rheol ymddygiad* a noda hi, ac ni foddheid hwy pe nodai hi ryw reol arall. Hi a ofyna fod dynion yn santaidd, fel y mae Duw yn santaidd, ac a ofyna yr un manylwch a pherffeithrwydd ag a ofyna y gyfraith foesol. Ond mae hyn yn dramgwydd mawr i'w *calonau*. Tybiwch ei bod yn nodi rheol wahanol at ymddygiad, ac yn iselu ei gofynion nes boddio tueddiadau pechadurus dynion, yna eu *cydwybodau* a'i gwrthwynebent. Hwy a ddywedent, Beth, a ydyw yr efengyl i ddiddymu y ddeddf foesol? A wna hi Grist yn weinidog pechod? A ydyw hi yn erbyn llywodraeth Duw, ac a oddefa hi wrthryfel yn erbyn ei orsedd? Pa fath efengyl yw hon? Ein cydwybodau a wrthwynebent hyn yn hollol.

Drachefn; ni hoffa pechaduriaid *ammodau yr efengyl*, ac ni fodd-

heid hwy pe newidid hwynt. Yr ammodau ynt edifeirwch a ffydd : ond mae *calon* y pechadur yn groes iddynt. Mae casâu ei bechodau, ymddiried yn Nghrist am iachawdwriaeth, yn ofyn mwy nac y cydsynia ei *galon* ag ef. Ond tybier i'r efengyl gynnyg maddeu ac achub, heb edifeirwch a ffydd ; cydwybod a synwyr cyffredin y pechadur a wrthwynebant hyny. Beth ! dywedai y pechadur, a gynnygia yr efengyl faddeuant tra y parhant hwy yn eu gwrthryfel ? A gedwir dynion yn eu pechodau ? Gwrthun ac annichonadwy ! Ac a gedwir dynion heb ffydd yn Nghrist ? A gânt hwy dderbiniad a maddeuant tra y rhoddant y celwydd i Dduw ? A gânt hwy fyned i'r nefoedd heb gredu fod nefoedd ? A gânt hwy ddianc rhag uffern, tra na chredant fod uffern ? A gânt hwy fyned i'r bywyd tragwyddol, tra na feddant hyder yn nhystiolaeth Duw, ac na rodiant yn yr unig ffordd a arweinia yno ? Annichonadwy ! Efengyl o uffern raid fod yr un a ffugiai achub ar y fath delerau.

Yn awr, tybiwch i chwi adael i delerau yr efengyl fod *fely maent*, neu i chlwl eu newid mewn unrhyw ffordd ddichonadwy, ni foddheid y pechadur. Mae ei *gydwybod* yn eu cymmeradwyo fel y maent ; ond maent yn groes iawn i'w *galon*. Pe newidiech hwynt nes heddychu ei *galon*, tramgwyddech ei *gydwybod* ; a thra y parhao y pechadur yn anedifeiriol, nid oes un newidiad a'i boddiai.

Y gwir yw, fod pechaduriaid mewn rhyfel parhaus & hwy eu hunain. Mae eu *calonau* a'u *cydwybodau* o hyd yn groes i'w gilydd. Un olwg ar bwnc a foddia eu *calonau*, ond a dramgwydda eu *cydwybodau* ; a golwg arall arno a foddia eu *cydwybodau*, ond a ddefroa elyniaeth eu *calonau* ; a thra y byddont yn y cyflwr hwn, eglur yw nad ellir eu boddio.

Drachefn ; ni hoffa pechaduriaid foddion gras fel y maent, ac ni foddheid hwynt, pe arferid rhyw foddion ereill i'w hachub. Ni hoffant yr athrawiaeth a bregetha gweinidogion, pan bregethont y gwirionedd, ac ni foddheid hwynt pe pregethent gyfeiliornad.

Os pregethant athrawiaethau pur yr efengyl, gan wasgu hawl Duw at *galonau* a *chydwybodau* dynion, coda eu *calonau* mewn gwrthryfel yn ddioed. Dywedent mai athrawiaeth ffaidd fyddai hon. Ond os rhydd y gweinidog heibio hawl uchel yr efengyl, anfoddlonir eu *cydwybodau* ; a'r pechadur, os bydd wedi cael addysg da, a ddywed fod y gweinidog yn ofni dywedyd y gwirionedd ; ei fod yn briddo â chlwl heb ei dymmeru ; ei fod yn twyllo y bobl, ac yn eu tywys i uffern.

Yn awr, pa un a bregetha y gweinidog yr holl wir, a dim ond y

gwir; neu gyfeiliornad a dim ond cyfeiliornad, neu gymmysgedd o wir a chelwydd; mor bell ag y pregetho efe y gwir, calon y pechadur a'i gwrthwyneba; a pha bryd bynag y pregetha efe yr hyn y gwyr y pechadur ei fod yn gyfeiliornad, ei gydwybod a'i condemnia. Felly beth bynag a bregetho y gweinidog, tra y bo y pechadur yn anedifeiriol, ni chaiff efe, ar y cwbl, ei foddio.

Drachefn; ni hoffa pechaduriaid *ddull gweinidogion yn pregethu* fel y mae, ac ni hoffent ef pe byddai yn wahanol. Os bydd dull gweinidog yn ddeffrous, a dwys, cyfyd *calon* y pechadur i'w erbyn. Os bydd yn ddiog, oer, a sych, ei *gydwybod* a'i condemnia. Yn wyneb y blaenaf, dywed y pechadur fod y pregethwr yn benboeth ac ynfyd; ei fod yn appello at y nwydau, ac yn cynhyrfu y teimladau anifeilaidd; ei fod yn brawychu y gwagedd a'r plant, ac yn gyru pobl yn ynfyd. Yn wyneb y dull olaf, dywed ei fod yn pregethu y bobl i gysgu; ei fod yn farwaidd, ac nad yw ei hun yn credu yr efengyl. Yn awr, bydded dull y pregethwr yn hollol dda neu yn hollol ddrwg, neu yn gymmysglyd, ni foddheir y pechadur. Mor bell ag y bo y dull yn dda, ei galon a derfysga ac a wrthwyneba; ac mor bell ag y bo yn ddrwg, ei gydwybod a'i gwrthwyneba; a thra y bo y pechadur mor anghyson ag ef ei hun, ofer yw gobeithio ei foddio.

Drachefn; ni hoffa pechaduriaid *fucheddau gweinidogion* fel y maent, ac ni foddlonid hwype bucheddent yn wahanol. Os penderfyna gweinidog beidio gwybod dim yn mysg ei bobl, ond Iesu Grist a hwnw wedi ei groeshoelio; os gwna efe grefydd ei unig orchwyl, ac os siarada efe am ei gennadwri ar bob achlysur, llenwir calon y pechadur â llid:—dywed ei fod yn ofergoelus neu ragrithiol iawn; nad yw yn siriol a chyfeillgar fel y dylai gweinidog fod; na ofala efe am faterion cyffredin dynion; ei fod yn gwasgu ei grefydd ar bawb; ac *efe* a dybia y gwnelai gweinidog lawer mwy o ddaioni trwy fod ychydig yn debycach i bobl ereill. Ond os, ar y llaw arall, y cyfeillacha y gweinidog â phobl fel dynion ereill; os sylwa ar ddigwyddiadau yr amser, ac achosion y wladwriaeth; os darllena yn nghylch pethau bydol, yr adrodda hanesion byrion, ac y bydd yn siriol a chyfeillgar, ac os erys gartref yn mysg ei bobl ar bob achlysur; yna *cydwybod* y pechadur a'i condemnia. Och, medd efe, ni welaf fi ei fod ef ddim gwell na rhywun arall; nid yw efe yr hyn y dylai gweinidog fod, ond mae mor hoff o bethau gwladol, ac yn gofalu cymmaint am bethau y byd hwn, â rhyw rai ereill. Da genyf fi weled gweinidog yn cyfyngu ei hun at waith ei swydd. Yn awr,

pa fodd bynag y bo y gweinidog yn bucheddu, da neu ddrwg, anfoddlonir y pechadur. Ond tybier fod cymmysgedd o gysondeb ac anghysondeb, o dda a drwg, yn muchedd gweinidog; yna dywedid nad yw oll yr hyn y dylai fod; ei fod weithiau yn boeth iawn, ac weithiau yn oer iawn; ei fod weithiau yn llawn crefydd, ac weithiau yn ddigrefydd; fod ei gyfeillach oll weithiau yn nghylch pethau crefyddol, ac weithiau oll am y byd; tybia dynion y tuedda yr anghysondeb hwn i wneuthur llawer iawn o ddrwg; o'u rhan hwy, yr hoffant hwy weled gweinidog yn gyson, a'r un bob amser. Yn awr, eglur yw, tra y bo y pechadur mor anghyson ag ef ei hun, yr anfoddona efe wrth fuchedd gweinidogion, pa fodd bynag y byddont byw. Mor bell ag y bucheddo y gweinidog fel y dylai, y *galon* anedifeiriol a'i ffeiddia; ac mor bell ag y bucheddo yn wahanol, y *gydwylbod* a'i condemnia.

Hefyd; ni hoffa pechaduriaid ymarweddiad Cristionogion fel y mae, ac ni foddheid hwy pe bai yn wahanol. Pan bo Cristionogion yn brysur iawn yn nghylch crefydd, y bo ganddynt lawer o gyfarfodydd, ac yr ymdrechant yn fawr i achub eneidiau dynion, terfysgir calonau pechaduriaid yn fawr; galwant hwynt yn benboethiaid a rhagrithwyr, a thybiant mai llawer gwell iddynt fyddai gofalu am eu materion bydol, rhag i'w teuluoedd ddyfod ar y plwyf. Ni ddiolchant iddynt am eu hymyraeth yn ymweled o dŷ i dŷ, a'u gwaith yn gwasgu eu crefydd ar eu holl gymmydogion; ac os bydd Cristionogion yn groes i ddawns-gyfarfodydd, a phob difyrwch pechadurus, yna dywedir eu bod yn anfwyn ac annynol; eu bod yn groes i holl fwyneidd-dra bywyd; a'u bod am wneuthur pawb ereill mor anfwyn ac anhapus â hwy eu hunain; mai gwell fyddai iddynt wneud rhywbeth arall, na sibrwd eu gweddiau, rhedeg i gyfarfod, a chynghori eu cymmydogion i edifarhau, fel pe na byddai gan neb grefydd ond hwy. Ond os, ar y llaw arall, na siarada Cristionogion ond ychydig am grefydd, ac nad ânt ond anaml i gyfarfodydd, oddieithr ar y Sabbath; os ymroddant mor llwyr at fasnach ag y gwna dynion bydol, ac yr ymddangosant yn mwynhau cymdeithasau llawen a difyrwch er treulio amser; dywedant, rhagrithwyr yw y crefyddwyr hyn oll. Beth a wnant hwy mwy nac ereill? Ni ofalant ddim am eneidiau eu cymmydogion: ni wnant eu rhybuddio na'u cynghori, ac nid ynt yn byw fel pe credent fod nef nac uffern. Os yw y rhai hyn yn Gristionogion, ni fynaf fi y cyfryw grefydd â hon. Felly, pa un ai da ai drwg fo bucheddau Cristionogion, ni foddheir pechaduriaid. Neu, os bydd eymmysgedd o dda a drwg yn eu bucheddau,

ni foddheir hwy yn well. Os bydd Cristionogion weithiau yn effro, ac weithian yn gysglyd; os weithiau y gwnant eu dyledswydd, ac weithiau yr esgeulusant hi, dywed pechaduriaid fod eu hangysondeb yn dramgwydd mawr; na hoffant hwy y grefydd anwastad hon, ag sy un diwrnod yn boeth iawn, a thranoeth yn oer a marwaidd. Y gwir yw, os byddant ddiwyd, terfysgir calon y pechadur; ac os byddant oeraidd, ei gydwybod a'u condemnia. Os na byddant nac oer na brwd, mor bell ag y byddont yn frwd, ei galon a'u gwrthwyneba; ac mor bell ag y byddont yn oer, ei gydwybod a'u condemnia: pwy a all eu boddio?

Drachefn; anfoddlonir pechaduriaid os arfera yr eglwys ddysgyblaeth, ac y try hi allan aelodau annheilwng; a digiant os na wnant hyny. Os dyoddefa eglwys bersonau afreolus a drwg mewn cymundeb, gwrthwyneba eu cydwybodau hyny. Dywedant, rhagrithwyr yw y crefyddwyr hyn oll, pan y goddefant y fath ymddygiad â hwn. Beth! cadw cymundeb â'r fath bersonau! Ni all yr eglwys byth ffynu tra yn goddef y fath ragrithwyr mewn cymundeb. Trwy gymdeithasu â hwynt, dangosant y cymmeradwyant eu gweithredoedd. Ond os, ar y llaw arall, y diarddela yr eglwys yr aelodau tramgwyddus hyn, yna terfysga eu calonau. Daliant yr erlidia yr eglwys rai o'i haelodau goreu. Tybiant fod yr eglwys yn angharedig iawn, wrth ymdrin fel hyn â phersonau ag ynt, yn ol dim a welant hwy, yn gystal â neb yn yr eglwys. Bu amgylchiadau, yn y rhai y cafodd personau wedi eu diarddel, eu cynghori gan annuwiolion i roi cyfraith i eglwys am enllib. Y gwir yw, tra y pery pechaduriaid mor anghyson â hwy eu hunain, nad all dim a berthyna i grefydd eu boddio. Mae yr hyn sy gywir yn tramgwyddo eu calonau, a'r hyn sy anghywir yn tramgwyddo eu cydwybodau.

Terfynaf y bregeth hon ag amrywiol o nodiadau.

1. Oddiwrth yr hyn a ddywedwyd, gellir gweled paham nad all pechaduriaid *orphwys* mewn unrhyw gyfeiliornad, hyd nes y caffo eu cydwybodau eu serio fel â haiarn poeth. Blin yw fod cynnifer yn barhaus yn ymdrechu ymguddio mewn rhyw noddfa celwydd. Mae y cyfeiliornadau hyn yn gyson â'u teimladau, a *cheisiant* eu credu; a than gynhyrriad dadl, neu yn wyneb dangosiad ffafriol o'u cyfeiliornad, pan ddangosir ef fel pe byddai yn wirionedd pwysig, teimlant fel pe credent ef, a thra y pery y cynhyrriad, ymddangosant yn gorphwys arno. Ond wedi i derfysg teimlad beidio, ac i gydwybod oleuedig ennill gwrandawriad, hi a rydd ddedfryd condemniad ar eu heresi anwyl. Daw cydwybod allan, ac a ysgrifena "twyll" ar wyneb y

cyfeiliornad. Arweinia hyn y galon i wrthryfel, a chyfyd rhyfel mewnlol, oddiwrth yr hwn yr ymddengys nad all y pechadur ddianc ond yn unig trwy weithio ei hun i'r fath gynhyrriad, ag y collo efe olwg ar ysgrythyr, rheswm, a synwyr cyffredin; ac fel hyn, yn nghynnwrf gwyllt ei deimladau, ni chlywir llais cydwybod, ac ar y pryd efe a deimla radd o dawelwch yn ei bechodau. Fel hyn gwelir Cyffredinolwyr a chyfeiliornwyr o bob math yn ceisio dadl; ymddangosant yn anhapus oddieithr eu bod mewn rhyw ymddyddan cynhyrriad ag a drecha lais cydwybod; ond hyd oni bo iddynt, trwy orthrech hollol, ddistewi cydwybod, ni allant fod byth yn dawel mewn unrhyw gyfeiliornad, os byddant wedi cael addysg iawn. Ofer yw iddynt ddisgwyl dwyn cydwybod oleuedig i weithredu yn erbyn Duw a gwirionedd. Ni adawodd Duw ei hun yn ddiyst yn mynwes y pechadur; a pha faint bynag a allo ei nwydau afreolus a'i galon dwyllodrus godi yn erbyn y nef, gall fod yn sicr y bydd i gydwybod ysgrifenu, arwyddo, a selio awdurdod i'w ddiennyddio, ac yn fynych, mewn rhag-olwg ar daledigaeth i ddyfod, mae yn ei drosglwyddo i law dienydd-iwr cyfiawnder dialeddol.

Drachefn; gwelwch oddiwrth hyn, paham y mae pechaduriaid ar un pryd yn canmol, a phryd arall yn beio yr un peth. Dyma bechadur yn myned i wrando gweinidog yn pregethu, yr hwn a bridda & chlai heb ei dymmeru, gwefusau llyfnion yr hwn a draethant eiriau melusion twyll; yr hwn a esyd dywyllwch am oleuni, a goleuni am dywyllwch; yr hwn a bair i dwyll ymddangos fel gwirionedd, a gwirionedd fel twyll; hyawdledd yr hwn sy fel hyfrydlais un yn canu yn dda. Efe a guddia berygl y pechadur: ni ddywed ddim am ei euog-rwydd. Efe a gadarnha ddwyllaw y drygionus, fel na thry oddiwrth ei ffordd ddrygionus, trwy addaw bywyd iddo. O! medd y pechadur, y fath bregethwr hyfryd! Cyffiroir ei deimladau; ac mae braidd mewn per-lewyg. Efe a â adref gan ganmol y bregeth yn wresog iawn. Ond gadewch i'w deimladau lonyddu; caffed amser i adfyfrio; ac ar ol iddo feddwl, efe a newid ei dôn; a phan yn dywedyd llais sobr ei gydwybod, efe a gondemnia y pregethwr a'i bregeth, fel yn tueddu i dwyllo yn hytrach na diwygio ac achub.

Drachefn; eled i wrando gweinidog a ddygo wirionedd Duw adref gyda y llymdra mwyaf at galonau a chydwybodau dynion, a chyfyd ei galon mewn gwrthryfel; a thra dan y cynhyrriad, efe a feia y gweinidog a'i bregeth, ac a ddywed nad â efe i'w wrando byth mwy. Mae yn barod i gweryla â phawb a ddiffyno y pregethwr neu y bregeth. Ond gadewch iddo gael amser i oeri; caffed cyffroadau afreolus ei fyn-

wes lonyddu: caffed cydwybod ennill gwrandawriad, ac efe a arfera iaith wahanol. Caffed yr un pregethwr gyfle i bregethu yn ei gymmydogaeth, a cheir ei weled ef yn ei wrando. Dywed, Er y cwbl, gystal fyddai i mi fyned; pregethodd y dyn y gwir, cystal fyddai i mi fyned a'i wrando â pheidio. Er fy mod yn ddig wrth ei athrawiaeth, ni allaf beidio parchu ei onestrwydd; âf unwaith etto i wrando beth sy ganddo i'w ddywedyd. Yn awr, yn un o'r troion hyn, llefara y pechadur iaith ei *galon*, ac yn y llall iaith ei *gydwybod*.

2. Oddiwrth y pwnc hwn, gellir gweled nad all gweinidog a foddio galonau pechaduriaid, ddim ennill tystiolaeth eu cydwybodau ger bron Duw. Ymddengys yr amcana llawer o weinidogion heddychu teimladau y rhan anedifeiriol o'u gwrandawyr. Ymddengys y tybiant fod y derbyniad a gaiff eu gweinidogaeth gyda'r annuwiolion, yn brawf o'u callineb. Yn awr, os dychwelir y pechaduriaid hyn, collant eu hyder yn y cyfryw weinidog. Ni chafodd eu cydwybod, os goleuwyd hi, ei boddloni erioed ynddo. Maent wedi canmol ei weinidogaeth, a hoffasant ei wrando, am ei fod yn boddio eu calonau, ond nid am fod eu cydwybodau yn ei gymmeradwyo. Gan hyny, os *gwir* droir hwy rywbyrd, ac os daw eu calonau i bleidio eu cydwybodau, tebygol iawn yr ymadawant, ac yr unant â rhyw gynnulleidfa arall, os oes un arall o fewn i'w cyrhaedd; a phan na wnant hyn, mae achos i ofni na wir drowyd hwy. Ond lle y pregetho gweinidog i'r gydwybod, ac y digio pechaduriaid ac yr ânt ymaith, os troir hwy rywbyrd, dymunant droi yn ol, ac eistedd dan y weinidogaeth a'u hafonyddai tra yn eu pechodau.

3. Oddiwrth y pwnc hwn gellir gweled, pan ymdrecho Cristionogion ennill dylanwad gyda phechaduriaid, trwy blygu eu crefydd nes heddychu eu teimladau tra yn eu pechodau, ni bydd iddynt byth, trwy y dylanwad hwn, wneuthur un lles i'r pechadur. Canys tra, yn y llwybr hwn, y boddiant galonau pechaduriaid, eu cydwybodau a'u condemniant: a thra y condemnia eu cydwybodau y llwybr a gymmerant, ni all y llwybr hwn wneuthur lles iddynt.

Llawer a gynnygiant ennill bri gyda dynion o radd uchel, trwy eu hefelychu, a chydffurfio yn eu dull o fyw â'u harchwaeth a'u dull hwy o fyw. Yn y dull hwn ymddengys y tybiant yr ennilliant ddyfodfa atynt, a dylanwad arnynt. Ond sicr yw na bydd i'r dylanwad a ennilliant yn y dull hwn, wneuthur lles byth i'r pechadur; o herwydd fod cydwybod y pechadur yn condemnio yr holl ymarweddiad trwy yr hwn yr ennillwyd y dylanwad hwn. Nid dylanwad crefyddol, ond un bydol, a ennillir fel hyn. Nid dylanwad santeiddiedig, ond pechadurus ydyw. Ac yn lle gwneuthur cymmeriad y person a gym-

mero y llwybr hwn, yn *bwysig* fel Cristion, caiff effaith hollol groes, a dinystria hyder y pechadur fod y dyn hwn yn Gristion. Trwy gymmeryd y dull balch a bydol hwn i ennill dylanwad, gall ennill teimladau a chalon y pechadur, ond cydwybod y pechadur a'i dinystria ac a'i condemnia.

4. Mae Duw yn llefaru ac yn ymddwyn mewn dull a ennilla dystiolaeth cydwybod pob dyn drosto. Mae calon y pechadur yn hollol groes i Dduw; ond cymmera Duw lwybr a sicrha na byddo efe heb dyst yn mynwes y pechadur. Cydwybod a dystia dros Dduw. Yn awr sicr yw y rhaid i galon y pechadur heddychu â Duw, neu ynte y bydd efe yn dragywyddol *druenus*; ei farn a'i gydwybod o hyd a dystiant fod Duw yn ei le; ac oddieithr i'r galon gael ei dwyn i bleidio cydwybod, eglur yw y rhaid damnio y pechadur.

5. Dylai Gweinidogion a Christionogion gymmeryd y llwybr a gymmer Duw,—dylent fucheddu a llefaru mewn dull a gymmeradwya cydwybod y pechadur. Os bucheddwn ni mewn dull a ennillo gydwybod y pechadur o'n tu, pa faint bynag y gallo efe ein casâu yn awr, sicr yw y rhaid iddo ein caru, neu gael ei ddamnio. Os gwnaethom ni yr hyn a gymmeradwya ei gydwybod ef, rhaid iddo ef gymmodi â ni, neu ynte ni chymmoda Duw byth ag ef.

6. Gwelir oddiwrth a ddywedwyd paham y mae personau ar eu dychweliad, yn fynych yn dangos y serch mwyaf at y Cristionogion hyny a gasânt fwyaf cyn eu troedigaeth. Y Cristionogion sy yn bucheddu yn fwyaf santaidd, ynt y rhai tebycaf i gael eu casâu gan bechaduriaid anedifeiriol; a digwydda yn fynych pa fwyaf a geryddont ac a rybuddiont arnynt, mai mwyaf y casâ pechaduriaid hwynt. Ond os gwir ddychwelir y pechaduriaid hyny, gwelir bob amser mai yn y personau hyn y mae ganddynt fwyaf o hyder; y rheswm yw, fod eu calonau wedi eu newid. Eu cydwybodau o'r blaen a bleidient y Cristion ffyddlon; ac yn awr wedi eu troi, y galon a'r gydwybod a gymmeradwyant ei gymmeriad.

7. Gwelir oddiwrth hyn paham nad yw personau wedi eu dychweliad yn dangos fawr serch at, nac fawr hyder yn, y crefyddwyr hyny ag yr oeddent fwyaf cyfeillgar â hwynt yn eu pechodau. Ymhyfrydent yn y personau hyny, nid am y meddent gymmaint o dduwioldeb, ond am y meddent gyn lleied,—nid am y gwnelent eu dyledswydd atynt mor ffyddlon, ond am yr esgeulusent hi. Yn awr ar ol eu dychweliad, ni allant hyderu fawr yn nuwioldeb y crefyddwyr hyny â'r rhai yr arferent y cyfeillgarwch bydol hwn. Ni allant er ddim beidio drwgdybio na feddent dduwioldeb. Mae gwr neu wraig

a feddai gydmar anghrefyddol, weithiau wedi bucheddu mewn dull a guddiai grefydd er mwyn boddio yr un a fyddai yn anghrefyddol. Os yn y cyfryw amgylchiad y gwir ddychwelir y gwr, neu y wraig, gellwch ddibynu na fydd fawr hyder gan y proffeswr ieuanc yn yr hen broffeswr. Mewn rhai amgylchiadau, mae gwŷr wedi dywedyd ar ol eu troedigaeth, nad oes ganddynt fawr hyder yn nghrefydd eu gwragedd, am na bu iddynt ddangos digon o grefydd i'w terfysgu hwy yn eu pechodau.

8. Gwelir oddiwrth hyn nad all cydymagweddu â phechaduriaid; gostwng, dirgelu, neu ochelyd hawl yr efengyl, wneuthur dim daioni iddynt. Nid yw cynnyg eu boddio tra yn eu pechodau, ond eu dinystrio os llwyddwn. Rhaid i'w calonau gael eu newid; a'r unig ffordd i effeithio hyn, yw trwy afael mor ddwfn ag y gellir yn y gydwybod. Yn lle disgwyl newid y galon trwy ddirgelu y pethau tramgwyddus sy yn yr efengyl, yn unig trwy ledi o flaen y gydwybod hawl Duw yn ei holl helaethrwydd, y rhaid i ni ddisgwyl ei newid hi. Mae y galon i gael ei hennill trwy offerynliaeth cydwybod. a pha fwyaf cyflawn y darlunir hawl Duw o flaen y gydwybod, mwyaf tebyg fydd y pechadur o gael ei droi. Nid yw cuddio y gwirionedd oddiwrth y gydwybod, a chynnyg ennill y pechadur â chân hyfryd, ond ei suo i gysgu nes y soddo i farwo'aeth dragywyddol.

9. Gwelir oddiwrth y pwnc hwn paham y mae pechaduriaid argyhoeddedig yn aml yn dangos y gwrthwynebiad mwyaf ychydig cyn iddynt blygu i Dduw. Mynych y dygwydda, pa fwyaf y gwesgir y gwir at gydwybod, mwyaf y terfysga ac y gwrthryfela y pechadur; a phan gaffo cydwybod ei goleuo yn iawn, ac yr ennillo afael gadarn, fel y gallo weithredu ei llawn nerth ar y galon, brwydr boeth a chaled a ganlyna; ac ynfydrwydd ei deimladau cynhyrfiedig, a arweinia y pechadur braidd i gablu Duw y nefoedd. A sylwyd yn fynych mai pan fo cydwybod yn derbyn ei gwersi cyflawnaf oddiwrth wirionedd ac Ysbryd Duw, y mae pechaduriaid fwyaf rhyfygus yn ngweithrediaid eu gelynliaeth at Dduw. Ond ar ol i derfysg teimlad mewn mesur dreulio allan, grym gwirionedd, yn cael ei ddangos gan Ysbryd Duw, a weithreda mor nerthol ar y galon trwy offerynliaeth cydwybod, fel y gwna y pechadur grynu, bwrw ei arfau i lawr, a phlygu i Dduw.

10. Gwelir oddiwrth y pwnc hwn hir-ymaros Duw yn arbed pechaduriaid. Mor rhyfedd ydyw ei fod yn eu harbed cyhyd, yn wyneb eu gwrthryfel afresymol. Nid oes dim a wna yn eu boddio, ac nid all dim a wna eu boddio. Beth a dybiech chwi am eich plant pe

ymddygent yn y cyfryw fodd atoch chwi: tybiwch eu bod heb ufuddhau erioed i chwi, ac na bu iddynt gymmaint a meddwl am ufuddhau i chwi. Pan fyddoch chwi wedi ymddwyn mewn modd a gymmeradwya eu cydwybodau, fod eu calonau yn eich gwrthwynebu; a phan gynnygioc at ennill eu calonau, fod eu cydwybodau yn eich gwrthwynebu; fel ar y cwbl nad ydych wedi eu boddio, ac nad ellwch eu boddio; eu bod bob amser yn rwgnachlyd a digofus beth bynag a wneloch. Gyn lleied o amynedd a fyddai yn y rhieni daearol tyneraf at eu plant, mewn cymhariaeth i hirymaros y bendigedig Dduw!

11. Ti a weli, bechadur, mai ofer yw i Dduw gynnyg dy foddio di, tra yr arosi yn dy bechodau. Ni all efe dy foddio pe mynai, ac ni fyn dy foddio pe gallai, tra yr arosi yn dy bechodau. Ymddengys yn fynych y tybia pechaduriaid pe byddai Duw yn gyfryw fôd ag a fynent hwy, y carent ef. Nid ystyriant, pe llunient Dduw i foddio eu calonau, y methent dawelu eu cydwybodau. Bechadur, dy gydwybod a gymmeradwya gymmeriad Duw fel y mae. Pe newidid ei gymmeriad mewn rhyw radd, ni wnelai, ar y cwbl, dy foddio yn well nac y gwna yn awr, tra yr arosi yn dy bechodau; canys pe gellit newid ei gymmeriad fel y boddlonid dy galon, ni wnelit ond treisio dy gydwybod; a'r unig ffordd ddichonadwy i ti fod yn hapus, yw newid *dy hun*, yn lle disgwyl na dymuno i Dduw newid.

12. Eglur yw fod angen am newidiad calon. Mae yn wir a brofa pawb fod cydwybodau a chalonau pechaduriaid yn groes i'w gilydd; ac mae hyn yn wir hyd yn oed lle ni thywynodd goleu yr efengyl erioed. Fod dynion, wrth ddilyn tueddiadau eu calouau, wedi treisio eu cydwybodau, sy beth adnabyddus ac a addefir gan bob cenedl dan y nef. Maent wedi addef hyn yn y modd mwyaf cyhoeddus, trwy yr ebyrth iawinol a offryment er heddychu eu duwiau tramgwyddedig. Pa mor wrthun ac ynyfyd bynag y bu eu meddylddrychau am Dduw, etto eu hebyrth a ddangosant eu bod wedi treisio eu cydwybodau; ac nid oes dyn ar y ddaear, tebygol, a all yn onest ddywedyd, nad yw wrth foddio ei galon wedi treisio ei gydwybod.

Ni newidia cydwybod oleuedig byth; daw ei thystiolaeth uwch uwch byth o blaid gwirionedd; rhaid fod newidiad, neu ynte nid all fod heddwch mewinol; ac eglur yw mai yn y galon y rhaid fod y newidiad hwn, ac nid yn y gydwybod.

13. Ofer yw i bechaduriaid ddisgwyl i Dduw arfer moddion addasach iddynt, cyn y dychwelir hwynt. Erys y rhan amlaf o bechaduriaid am ryw fath arall o bregethu, ac weithiau ânt trwy un adfywiad ar ol y llall, am nad yw y moddion, dybiant hwy, yn addas i'w

cyflwr hwy. Weithiau clywant bregethu a foddia eu calonau, ond yna ni chyffroir digon ar eu cydwybodau i wneuthur un lles iddynt. Wedi hyny clywant bregethu a gynhyrfa eu cydwybodau, ond cyfyd eu calonau mewn gwrthryfel.

Yn awr, pe gallent ond cael rhyw fath o bregethu, neu pe gallai Duw arfer rhyw foddion a foddiai eu cydwybodau a'u calonau, tybiant y troid hwynt. Ond ni ellir arfer y cyfryw foddion tra y bo y galon a'r gydwybod yn groes i'w gilydd. Bechadur, ni wiw aros. Ofer yw disgwyl i Dduw, na neb arall, dy foddloni cyn i ti droi; ac os arosi am y cyfryw beth, gelli aros nes dy fod yn nyfnderoedd uffern.

14. Dylai pechaduriaid beidio dymuno am i foddion gael eu harfer a foddiai eu calonau tra y maent yn eu pechodau. Os gwna unrhyw fath o bregethu neu foddion i chwi deimlo yn hyfryd, os ymhyfryda eich calon ynddo, gellwch fod yn sicr na wna y moddion hyny les i chwi. Ni wnant ond eich twyllo, a pheri i chwi anghofio yr angenrheidrwydd am newidiad calon.

15. Gellir gweled natur *poenau uffern*. Teflir pechaduriaid yn fynych yn y bywyd hwn i ing mawr trwy gynhyrfiadau mewnol, ac ymrysoniadau eu cydwybodau a'u calonau. Os ânt i dragywyddoldeb â'u calonau heb eu newid; ac i oleuni cryf tragywyddoldeb dywynu ar eu cydwybodau; ac ynddynt galon elynol i Dduw, y fath wrthryfel erchyll, y fath gweryl a brwydr anoddefol â hunan, ac â Duw, a deimla y pechadur!

Yn meddu cydwybod yr hon yn bendant a bleidia Dduw, a chalon yn ei gasâu uwchlaw pawb, y fath dân uffernol a ennyn y cyfryw frwydr yn mynwes y pechadur!

Yn olaf, ni ddylai pechaduriaid ddilyn eu teimladau, ond ufuddhau i lais cydwybod. Mewn achosion ereill, pan ddeallo pechaduriaid fod eu teimladau yn croesi eu barn bwyllog, ymosodant i wrthwynebu ffrwd eu teimladau. Dywedant, ni chymmeraf fy nwyn ymaith, ac ni adawaf i'm teimladau reoli; rhaid i mi arferyd fy marn, a gweithredu fel bôd rhesymol. Ond och! yn nghylch crefydd, mor hollol yr ymollynga dynion i'w calonau drygionus! Bechadur, dylit ddyfod yn mlaen y funud hon yn benderfynol, a gweithredu fel dyn, a dywedyd nad âi gam yn mhellach yn y ffordd i angau. Paham y gyri gyda y fath frys i uffern? Paham y gadewi i nwydau reoli? Paham y cymmeri dy ddwyn yma a thraw gan bob cynhyrriad a â trwy dy fynwes? Os na arferi dy reswm; os na wrandewi ar lais cydwybod; os na wnei ddeffroi, ac ymosod fel dyn at waith dy iachawdwriaeth; —os na wnei benderfynu gwrthwynebu holl ffrwd dy deimladau

cnawdol, a dyfod i oleuni disglaer y nef; a phan roddo cydwybod ei dedfryd, os nad ufuddhei di yn ddioed, rhaid i ti farw yn dy bechodau; ac yn awr a wrandewi di tra yn nhŷ Dduw, tra y mae dy gymmeriad a'th berygl o'th flaen; tra y disgwylia trugaredd i achub; yr ysgydwa angau ei arfau i ddinystrio; tra y geilw y nef, ac yr ocheneidia uffern; tra y mae yr Ysbryd yn ymryson, a Christionogion yn gweddio, a fyddi di mor wrol, penderfynol, gonest, a dynol, & phenderfynu plygu i Iesu Grist yn ddioed?

PREGETH VIII.

CYTUNDEB CRISTIONOGOL.

AMOS 3. 3.—“*A rodia dau yn nghyd heb fod yn gytun?*”

YN YR Ysgrythyrau Santaidd mynych y cawn feddylddrych nacaol yn cael ei rhoi mewn dull o ofyniad. Mae y testun yn angraifft o hynny, fel yr ydym i ddeall y prophwyd fel yn cadarnhau nad all dau rodio yn nghyd heb fod yn gytun.

Bod i ddau fod yn gytun, a gynnwysa fwy na chytuno mewn *tyb* neu ddeall; canys mynych y cawn bersonau a gytunant mewn tyb, ond a wahaniaethant yn fawr mewn *teimlad* ac *ymarferiad*. Gall fod eu deall yn cofleidio yr un gwirioneddau, tra y teimla eu calonau yn wahanol iawn atynt. Saint a phechaduriaid yn fynych mewn tyb a gofleidiant yr un greddo grefyddol, tra y mae yn eglur y gwahaniaethant yn fawr mewn teimlad ac ymarferiad.

Mae genym le i gredu fod yr angylion santaidd a'r cythreuliaid o ran eu *deall* yn cofleidio yr un gwirioneddau, ac eto gwahanol iawn y teimlant atynt.

Yr achos fod yr un gwirioneddau yn peri y gwahanol effeithiau hyn mewn gwahanol feddyliau, yw cyflwr *calon*, neu *serchiadau* y gwahanol bersonau. Neu, mewn geiriau ereill, saif y gwahaniaeth yn yr *effaith*, yn y *dull gwahanol yn yr hwn y mae person yn derbyn y gwirioneddau hyn*, neu yn *teimlo* ac yn *gweithredu mewn golwg arnynt*. Dylid sylwi hefyd, y gwna yr un pethau a'r un gwirioneddau effeithio ar yr *un meddwl* yn wahanol iawn ar wahanol amserau. Yr achos o hyn hefyd yw cyflwr gwahanol y serchiadau ar yr amserau hyn. Neu yn hytrach, *saif y gwahaniaeth yn y dull gwahanol y gweithreda y meddwl ar yr amserau hyn*. Yn y *galon* neu y serch-

iadau y mae eisteddle, ac i'r galon y perthyna, pob pleser a phoen—pob hapusrwydd a thrueni—pob pechod a santeiddrwydd. Mae yr holl foddlonrwydd neu yr anfoddlonrwydd, y poen neu y pleser, a deimlwn yn wyneb unrhyw wirionedd neu beth a roddir o flaen ein meddyliau, yn dibynu yn llwyr ar *gyflwr* ein serchiadau ar y pryd, ac *yn sefyll yn y serchiadau hyn*. Os bydd yn cydweddu â *serchiadau* pleserus, yn eu cynhyrfu ac yn eu porthi, *sicr yw* y boddheir ni; canys yn y *serchiadau pleserus* hyn y saif ein hapusrwydd. Pa uchaf, gan hyny, y codir y serchiadau hyn, gan y dangosiad o unrhyw beth neu unrhyw wirionedd i'n meddyliau, mwyaf fydd ein pleser. Ond os na bydd y peth neu y gwirionedd yn cydweddu â'n serchiadau, nid all ein boddio; os bydd yn wahanol i gyflwr presennol ein teimlad, ac os gwrthodwn newid rhediad ein teimladau, naill ai ni a edrychwn arno gyda diofalwch, oddiar fod ein serchiadau ar bethau ereill, neu os gwesgir y peth atom, ni a dröwn oddiwrtho ac a'i gwrthwynebwn. Os bydd nid yn unig yn *wahanol* i'r peth a dÿno ein serchiadau yn awr, ond yn groes iddo, bydd a *rhaid* i ni (os erys ein serchiadau yr un fath) ei wrthsefyll a'i wrthwynebu.

Yr ydym yn teimlo diofalwch, neu anfoddlonrwydd a chasineb, pan gaffo pwnc gwahanol i'r hwn ar y pryd a dÿn ein serchiadau, ei wasgu atom: ac os caiff rhywbeth hyd yn oed ar yr *un pwnc* ag a fo yn mhell uwchlaw neu islaw tymer ein teimlad, ei ddwyn dan ein sylw, ac os erys ein serchiadau yr un fath, ac i ni wrthod cymmeryd ein harwain i'r dymmer hõno, *rhaid* y teimlwn ddiofalwch, ac efallai dramgwydd. Os dangosir y pwnc mewn goleu a fo islaw tymmer bresennol ein teimlad, ni all ein boddio nes y *codo at ein teimladau*; ac os caiff y pwnc yn y dull oerllyd hwn, ac, yn ol ein teimlad ni, y dull gwaradwyddus hwn, ei ddal o flaen ein meddwl, ac i ni ymdrech cyntaf y serchiadau uchel hyn, *anfoddlonir* ni, am na phorthir ond y gwrthwynebir ein serchiadau. Os dangosir y pwnc mewn dull a fo yn mhell uwchlaw tymmer ein teimlad, ac y bo i'n serchiadau ymlusgo a *gwrthod codi*, ni bydd iddo gydweddu â'n serchiadau a'u porthi, am hyny nid all ein boddio; mae yn benboethni i ni, anfoddlonir ni gan y gwres yn yr hwn ni chyfranogwn, a pha bellaf y bo uwchlaw ein tymmer, mwyaf y ffeiddiwn ef.

Y rhai hyn ynt wirioneddau i'r rhai y mae profiad pob dyn yn dwyn tystiolaeth, gan y daliant yn dda ar bob pwnc, a than bob amgylchiad, a'u bod wedi eu seilio ar egwyddorion corphoredig yn natur dyn. Crybwyllwch wrth y gwladwr gwresog am ei bwnc hoff yn ei oleu ef ei hun, ac wedi iddo dÿnu ei serchiadau, areithiwch yn dan-

llyd a hyawdl arno, dangoswch ef yn ei ardderchogrwydd o flaen ei feddwl, a chwi a'i boddwch yn fawr. Ond newidiwch eich dull a'ch tymmer—byddwch yn oerllyd a diofal—rhoddwch y pwnc heibio—neu siaradwch am dano mewn modd sychlyd—ei bleser a dderfydd agos yn hollol ar unwaith, a'r newidiad yn y dull a'i haflonydda. Yn awr newidiwch y pwnc—soniwch am angau a'r farn faol—efe a arswyda ac a syna; gwesgwch y pethau hyn ato, efe a dramgwydda ac a ddigia.

Yn awr, mae y lleihad hwn ar ei hyfrydwch gyda golwg ar ei destun hoff, yn codi yn naturiol oddiar fod yr olwg disglaer hōno arno ag a wresogodd ei serchiadau pan oedd o flaen ei feddwl, wedi ei chymmeryd ymaith; canlyniad naturiol dwyn dan ei sylw rywbeth ag oedd ar y pryd yn hollol groes i gyflwr ei deimladau, yw y casineb hwn a deimla efe at y newidiad o'r pwnc. Oddieithr iddo *ddewis* troi ei feddwl ar eich gwaith chwi yn newid y pwnc, nid all beidio anfoddloni.

Gwrendy peroriaethydd cywrain gyda hyfrydwch dirfawr ar beroriaeth cyson: os gwneir seiniau anghyson, teimla boen mewn munud. Os cynnyddir ac y parheir yr anghydgordiad, efe a ymedy â'r ystafell mewn diflasrwydd. Tybiwch eich bod yn hoff o beroriaeth, ond eich bod yn bresennol mewn iselder ysbryd—eich bod mewn cystudd mawr—yn tueddu i wylo—swn tyner y delyn a syrthia ar eich clust, ac a dodda eich calon—eich dagrau a lifant yn gyflym—ond yn awr swm udgyrn a thabyrddau, a swm treiddiol a chyflym y chwibanogl, a syrth ar eich clust, ac a fodda swm araf y delyn—teimlwch yn drallodedig—chwi a drowch ymaith ac a gauwch eich clustiau. Y delyn gwynfanus â'ch cyffyrddodd mewn man tyner, yr oedd yn gydweddol â'ch *teimladau*, am hyny boddheid chwi. Yr oedd y peroriaeth milwraidd yn *groes* i gyflwr eich teimlad; yr oeddech yn rhy brudd iddo allu codi a bywiocau eich serchiadau; gan hyny *trallodai chwi* o angenrheidrwydd.

Tybiwch fod eich calon yn gynnes gan deimlad crefyddol—byddwch nid yn unig yn groes i siarad am ryw beth arall ar yr amser hwnnw, ond bydd pob peth ar yr un pwnc ag a fo yn mhell islaw tymmer eich serchiadau, yn ddiflas genych. Tybiwch eich bod yn clywed dyn oerllyd yn *pregethu* neu yn *gweddio*; tra y bo efe yn oerllyd, a chwithau yn wresog eich teimlad, ni chewch hyfrydwch, am nad yw eich serchiadau yn cael eu porthi os na chyfyd efe at eich tymmer chwi; os na chyfyd efe, trallodir chwi gan ei oerder ef, ac efallai y casewch ef. *Naturiol* yw iddi fod fel hyn. Tybiwch,

fel Paul, “fod i chwi dristwch mawr, a gofid dibaid i'ch calon” dros bechaduriaid; fod yr Ysbryd yn cynnorthwyo eich gwendid chwi, gan erfyn drosoch, yn ol ewyllys Duw, ag ocheneidiau annhraethadwy:” i chwi yn y teimlad hwn glywed person yn gweddio yr hwn ni sonia am bechaduriaid—i chwi glywed gweinidog yn pregethu heb ddywedyd fawr wrthynt, a hyny mewn dull oerllyd a marwaidd; yn ol eich teimlad chwi *nid ellwch* gael pleser, ond teimlwch ofid a thrallod. Tybiwch eich bod yn glaiar, cnawdol a daearol yn eich serchiadau; ac i chwi glywed un yn cynghori, yn pregethu, neu yn gweddio, ag sy yn ysbrydol, taer, a gwresog iawn; os glynwch chwi wrth eich pechodau, ac na chyfyd eich serchiadau; os, o herwydd rhagfarn, balchder, neu serchiadau daearol ac anianol, y gwrthodwch ennyn a gafaelu yn y mater, er i chwi gydsynio â phob gair a ddywedo, ni *foddheir* chwi. Mae efe uwchlaw eich tymmer. Mae *dull*, gwres, ac ysbryd y dyn yn eich blino. Pa uwchaf y codo efe, os ymlusgo y bydd eich serchiadau chwi, pellaf fyddwch oddiwrth eich gilydd, a mwyaf yr anfoddlonir chwi. Tra y bo eich calon chwi *o'i lle*, pa nesaf y bo efe *i'w le*, mwyaf y blina efe chwi; os na ennyna eich calon, mwyaf y diflasir chwi.

Yn awr, yn yr amgylchiadau hyn, y rhai y mae eu serchiadau agos yr un dymmer ag eiddo yr hwn a lefar, neu a weddio, ni thrallodir hwy, ond *boddheir* hwynt. Y rhai claiar a wrandawant ar y dyn marwaidd, a dywedant, “Llefara yn gryn dda.” Bychan fydd eu hyfrydwch, am fod eu serchiadau yn isel; ond, ar y cwbl, *boddheir* hwynt. Y rhai hollol ddiotal ar y pryd, *ni theimlant ddim*. Pawb gwresog, a wrandawant gyda gofid a phoen; gwrandawai y rhai hyn ar ddyn taer gyda phleser mawr. Os bydd yn wresog iawn, bydd eu pleser yn fawr iawn. Ond y rhai cnawdol ac oerllyd, tra y gwrthodant godi, blinir a thrangwyddir hwy o *angenrheidrwydd* gan ei wres ef.

Oddiwrth y sylwadau hyn gallwn ddysgu, yn gyntaf, pa fodd y mae fod personau a wahaniaethant yn eu tyb am bynciau crefyddol, ac o wahanol enwadau, yn fynych, dros amser, yn rhodio yn nghyd gyda chydgoriad a serch mawr. Mae hyny am y *teimlant yn ddwys*, ac y *teimlant yn gyffelyb*. Y gwahaniaeth i raddau pell a gollir neu a anghofir, tra y cyd-darawant mewn *teimlad*; rhodiant yn nghyd tra y *cytunant* mewn *calon*.

Drachefn; gwelwn pahan yr hoffa dychweledigion ieuainc *gyfeillachu* *ŵu gilydd*, ac â saint oedranus yn y rhai y bo mwyaf o *deimlad* crefyddol; rhodia y rhai hyn yn nghyd am y *teimlant yn gyffelyb*.

Hefyd ; gwelwn pa fodd y mae crefyddwyr claiar a phechaduriaid anedifeiriol yn codi *yr un* gwrthddadleuon yn erbyn y *moddion* mewn diwygiadau crefyddol. Mynych y clywn hwynt yn achwyn ar y *dull* o bregethu a gweddio. *Yr un* yw eu gwrthddadleuon ; beiant *yr un* pethau ; a defnyddiant yr un rhesymau i gynnal eu gwrthddadleuon. Y rheswm yw, fod eu serchiadau, ar yr amser hwnw, agos yr un ; y gwres a'r ysbryd a aflonydda eu calonau rhewllyd hwy. Trwy yr amser hwn rhodiant yn nghyd, am y cytunant mewn *teimlad*.

Drachefn ; gwelwn paham y mae gweinidogion a Christionogion ereill pan yn ymweled ag adfywiadau, yn fynych yn codi gwrthddadleuon, ar y cyntaf, yn erbyn y *moddion* a ddefnyddir, yn cecru, ac weithiau yn pleidio yr annuwiolion. Y gwir yw, yn dyfod, fel yn fynych y maent, o ardaloedd lle nad oes adfywiadau crefyddol ar y pryd, mynych y teimlant fod y gwres a'r ysbryd a ganfyddant yn eu ceryddu ac yn eu hafflonyddu. Mae y gweddio, y pregethu, a'r ymddyddan, uwchlaw eu tymmer hwy. Weithiau, mae rhagfarn o herwydd ei fod yn mysg enwad gwahanol i'r eiddynt hwy, neu ragfarn yn erbyn y pregethwr neu y bobl, neu efallai falchder, cenfigen, neu fydolrwydd, neu rywbeth o'r fath, yn cadwyno eu serchiadau, fel nad ânt i ysbryd y gwaith. Yn awr, tra yr aroso eu *calonau hwy o'u lle*, cecrant yn ddiau ; a pha nesaf i'w lle y bo rhyw beth, pa fwyaf ysbrydol a santaidd, mwyaf y *rhaid* iddo eu hanfodloni hwy, tra *yr ymlusgo eu serchiadau**

Drachefn ; gwelwn paham y mae gweinidogion a Christionogion anghyhoedd yn gwahaniaethu yn nghylch *mesurau gweddauidd*. Y dyn a wel ac a deimla bethau anfeidrol bwysig tragwyddoldeb, o *angenrheidrwydd* a farna yn wahanol iawn am yr hyn sy *weddauidd*

---

*Ni fwriadwn gyfiawnhau *unrhyw beth* ac sy o'i lle ac yn anysgrhythrol yn yr arferiad o foddion er dwyn adfywiadau crefyddol yn mlaen. Ac ni chymmerwn arnom fod *pob peth* yn *iawn*, ag sy weithiau yn tramgwyddo. Gwyddom am lawer o bethau *a allant fod*, a thra y pery y natur ddynol yr hyn ydyw, *a fyddant* mewn adfywiadau crefyddol, ag ynt ofidus, ac y dylid ymdrechu eu diwygio. Ond yr ydym yn sefyll arno fel gwirionedd sicr, tra y bo rhyw galon *o'i lle*, y *rhaid* fod unrhyw beth a gydweddo â hi, ac a'i boddio, *o'i lle* hefyd, mor sicr ag mai trwy bwys a fo *yr un mor anghywir*, y gellir cyfartalu *pwys anghywir* arall ; a thra y bo y galon yn y cyflwr hwn, y *pethau goreu* fyddant y *sicraf* o dramgwyddo. A phe gellid dwyn y galon hon, *ag iddi aros o i lle*, i olwg ar bethau mewn cyflwr mor berffaith â *nefoedd*, hi a gablai, ac a lenwid â phoenau uffern. Yr unig feddyginiaeth yw galw arno i "edifarhau a *gwneuthur iddo galon newydd*," ac wedi iddo wneuthur hyn, y bydd i bethau uniawn ei foddio, ac nid cyn hyny.

neu *anweddaidd*, yn yr arferion o foddion, i'r hwn y mae ei lygaid ysbrydol bron ynghau. Y dyn y mae ei galon ar dori ynghylch pechaduriaid, yn ddiau a farna mai gweddus ac angenrheidiol iawn, yw "arfer hydra mawr," ac ymdrin â hwynt mewn modd taer a serchiadol iawn. Efe a farna ddull gwahanol yn *anweddaidd*, peryglus, a beius iawn. Tra y gwna yr hwn na theimla fawr drostynt, ac na wel fawr o'u perygl, ymdawelu ar arfer moddion gwahanol iawn, neu ar eu harfer mewn dull gwahanol iawn, a bydd ei dyb, yn ddiau, yn wahanol am yr hyn sy weddaidd. Gan hyny gwelwn *yr un person* yn barnu yn wahanol iawn am *weddusdra*, ac felly yn gweithredu yn wahanol ar wahanol amserau. Yn wir, bydd i dybiau dyn am fesurau a moddion gweddus mewn adfywiadau crefyddol, ddi-bynu, a *dylent* i raddau helaeth ddibynu, ar gyflwr ei serchiadau ei hun, ac eiddo ereill o'i amgylch. Canys byddai yr hyn sy yn weddus dan rai amgylchiadau, yn anwedus dan amgylchiadau ereill. Byddai yr hyn sy weddus mewn un dyn, yn anwedus iawn mewn un arall. Byddai yr hyn a fyddai yn weddus i ddyn dan ryw deimladau, a than ryw amgylchiadau, yn anwedus iawn yn *yr un dyn*, dan deimladau ac amgylchiadau gwahanol. Anhawdd iawn fynychaf, a beius yn aml yn gyhoeddus yw rhoi barn gondemniol ar fesur fel yn *anwedus*, (yr hwn ni chondemnia gair Duw,) heb fod mewn cyflwr i fyned i mewn i deimladau ac amgylchiadau y person a'r bobl ar yr amser yr arferir y mesur. Pe cadwai gweinidogion a Christionogion ereill hyn mewn cof, gochelid llawer o eiriau *angharedig ac enllibus*, a rhagflaenid llawer o niwed i achos gwirionedd a chyfiawnder.

Drachefn; gwelir paham nad aflonyddir Cristionogion claiar a phechaduriaid gan bregethu a gweddio marwaidd. Ni afaelir yn eu *teimladau oll*, am hyny ni flinir ac ni thramgwyddir hwynt. Gwelir oddiwrth hyn os, mewn adfywiad crefyddol, pan aflonyddir ar galonau oerlyd a drygionus gan weinidogaeth onest a miniog, y rhoddir pregethwr marwaidd i bregethu i'r bobl, y rhai drygionus ac oer eu calonau a'i canmolant. Dengys hyn paham, ar amserau o adfywiadau, y clywn bechaduriaid a Christionogion claiar yn fynych yn dymuno fod eu gweinidog yn pregethu fel yr arferai bregethu; iddo fod fel ei hun drachefn. Mae y rheswm am hyn yn eglur; nid arferai eu *cyffroi*; ond yn awr ei wres, ei ysbryd, a'i lyndra, a'u hafonydda yn eu cysgadwydd cnawdol.

Drachefn; gallwn ddysgu oddiwrth hyn y modd i brisio tybiau gweinidogion a Christionogion ereill, a'n *tybiau ein hunain*, pan fo

ein serchiadau mewn cyflwr drwg. Pa fodd y mae y cyfryw ddyn yn cymmeradwyo yr hyn a ddywedwyd neu a wnaethpwyd? beth yw ei dyb ef am y moddion a'r mesurau? &c. ynt ofynion a ofynir ac a atebir yn fynych, a dibynir llawer ar yr ateb, heb ystyried cyflwr serchiadau y dyn ar y pryd. Yn awr, yr ydym, fynychaf, yn feius hollol wrth roi hyder mawr yn ein tyb ein hunain, nac yn nhyb ereill, gyda golwg ar weddusdra mesurau, oddieithr ein bod yn gwybod gwir gyflwr ein serchiadau ein hunain neu yr eiddynt hwy; canys mae braidd yn sicr, os newidia ein serchiadau, yr edrychwn ar bethau mewn goleu gwahanol, ac yn ganlynol y newidiwn ein tyb. Da fyddai i Gristionogion gofio a mabwysiadu penderfyniad *President* Edwards, "y gweithredai efe bob amser yn y dull a welai yn fwyaf priodol pan gaffai yr olwg egluraf ar bethau crefydd."

Drachefn; gwelwn pa fodd y terfysgir eglwysi weithiau yn fawr gan adfywiadau crefyddol. Tebygol fod yn y rhan amlaf o eglwysirai rhagrithwyr, y rhai, pan ddyosgir adfywiadau mewn mesur o deimlad anifeilaidd, ac y deuant yn ysbrydol iawn, a aflonyddir gan y gwres a'r ysbryd a fo ynddynt, ac yn fewnol, ac weithiau yn gyhoeddus, gwrthwynebant hwynt. Ond pan na wnelo ond rhan yn unig o wir Gristionogion yr eglwys ddeffroi o'u cysgadurwydd, a dyfod yn ysbrydol a nefol iawn, ac yr *aroso* y lleill yn gnawdol a daearol yn eu serchiadau, mae yr eglwys mewn perygl o gael ei rhwygo. Canys fel y bo y rhai deffrous yn myned yn fwy diwyd, ysbrydol, a bywiog, y lleill, os *na ddeffroant*, a ânt yn eiddigus a thramgwyddedig; ac, yn teimlo eu hunain yn cael cerydd trwy ddiwydrwydd ereill, enllibiant, ac anfoddlonant fwy, pan fo y rhai ynt fwy ysbrydol yn codi yn fwy uwchlaw iddynt. Pa nesaf at deimlad priodol y delo y rhai diwyd, pellaf yr ânt oddiwrth eu gilydd; ac fel y byddont hwy yn codi yn eu teimladau, os *na chyfyd ereill gyda hwynt*, tebygol iawn ydyw y *disgyna* y rhai hyn, nes na bo dim gwir *cyd-darawiad* teimlad rhyngddynt, ac nad allant mwy rodio yn ynghyd, am na chytunant. Geilw y teimlad hwn mewn eglwys am hunanymholiad mawr yn ei holl aelodau, ac er ei fod i'w arswydo ac i alaru am dano yn fawr, pan gymmero le, hawdd yw rhoi rheswm am dano ar yr egwyddorion amlwg hyn a berthynant i'n nhatur, ac efe a ddigwydda weithiau, er gofal mwyaf dynion ac angylion er ei attal.

Drachefn; gwelwn pahan yr aflonyddir gweinidogion weithiau trwy adfywiadau. Digwydda weithiau, heb ddim anghallineb o du y gweinidog, i lawer o'i eglwys a'i gynnulleidfa beidio yfed ysbryd ad-

fywiad. Os ennyna ei serchiadau ef ei hun, ac y teimla yn ddwys dros ei braidd a bri ei Feistr, bydd yn sicr o wasgu y gwirionedd atynt, a'u haflonyddu â'i ysbryd, ei lyndra, a'i wres, nes y tramgwyddo efe hwynt. Os bydd eu teimlad hwy *o'i le*, pa fwyaf grymus y gwasga efe y gwir atynt, mwyaf yn ddiau, oddieithr i'w *teimladau newid*, y tramgwydda efe hwynt, ac yn y diwedd, efallai, y gwel mai gwell iddo eu gadael. Gall hyn oll fod mor uniawn ac angenrheidiol mewn gweinidog ag oedd i Paul adael lleoedd a phobl, pan byddai *llawer yn caledu, yn llenwi o genfigen, yn dywedyd yn ddrwg am y ffordd hon ger bron y lliaws, gan wrthddywedyd a chablu.*

Hefyd; gall ddigwydd i eglwys a phobl ddeffroi tra na wnelo y gweinidog ddeffroi. Gwna hyn yn anocheladwy oeri eu serchiadau ato, a dinystrio eu hyder ynddo. Yn mhob un o'r amgylchiadau hyn, gallant weled nad allant rodio yn ynghyd, am na chytunant. Yn yr achos cyntaf, ufuddhaed y gweinidog i orchymyn Crist, ac "ysgydwed y llwch oddiwrth ei draed, yn dystiolaeth i'w herbyn." Yn yr olaf, ysgydwed yr eglwys eu gweinidog cysglyd ymaith; gwell iddynt fod hebdo na'i gadw. "Gwae y bugeiliaid sydd yn eu porthi eu hunain: Oni phortha'r bugeiliaid y praidd? Ni phorthwch y praidd. Am hyny, O fugeiliaid! gwrandewch air yr Arglwydd. Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw; Wele fi yn erbyn y bugeiliaid: a gofynaf fy mhraidd ar eu dwylaw hwynt, a gwnaf iddynt beidio â phorthi'r praidd; a'r bugeiliaid ni phorthant eu hun mwy: canys gwaredaf fy mhraidd o'u safn hwy, fel na byddont yn ymborth iddynt." Ezec. 34. 2, 3, 9, 10. Dywed *President Edwards*—

"Pa gystal bynag fo yr athrawiaeth a bregetho gweinidogion, pa mor llafurus bynag fyddont yn eu gwaith, eto os dangosant i'w pobl na hoffant y gwaith hwn, ond yr amheuant ag y drwgdybiant ef, byddant yn debyg iawn o wneuthur mwy o niwed nac o les i'w pobl. Canys byddai y son am y fath waith mawr ac anarferol o eiddo Duw, ond i'w pobl gael eu goddef i gredu mai ei waith ef ydyw, ac esamplau lleoedd ereill, yn ynghyd â'r pregethu a allant glywed yn achlysurol, yn debyg o gael dylanwad cryfach ar feddyliau eu pobl er eu deffroi mewn crefydd, nac un llafur arall gyda hwynt. Heblaw hyn, gwna tyb eu gweinidog nid yn unig greu drwgdyb ynddynt am y gwaith y clywant ei fod mewn lleoedd ereill, trwy yr hyn y mae llaw gadarn Duw, yr hon a ymddengys ynddo, yn colli ei dylanwad ar eu meddyliau; ond tuedda hyn hefyd i greu drwgdyb am bob peth o'r un natur a ymddangoso yn eu plith eu hunain, fel rhywbeth o'r un afiechyd ag sy wedi dyfod mor gyffredinol yn y wlad. A beth yw

hyn, mewn effaith, ond creu drwgdyb am y cwbl o grefydd fywiog, a pheri i bobl siarad i'w herbyn a'i digaloni, pa le bynag yr ymddangoso, a'i tharo ar ei phen mor fuan ag y codo. Bydd i ni, ag ydym weinidogion, trwy edrych ar y gwaith hwn o flwyddyn i flwyddyn gydag anfoddlonrwydd, yn effeithiol gadw y bobl oddiwrth eu porfa, yn lle gwneuthur rhan bugeiliaid trwy eu porthi; a gwell i'n pobl o lawer fyddai bod heb weinidog sefydlog, ar amser fel hwn.

“Mae arnom ni ag sy yn y swydd santaidd hon, angen gofalu beth a wnawn, a pha fodd yr ymddygnw ar yr amser hwn; peth llai mewn *gweinidog* a rwystra waith Duw nac mewn *ereill*. Os ydym yn ddistaw, neu ddim yn dywedyd fawr am y gwaith wrth weddio yn gyhoedd a phregethu; neu yn ymddangos yn ofalus i ochelyd siarad am dano yn ein cyfeillach, dealla ein pobl wrth hyn ein bod ni, y rhai ydym eu tywyswyr, at y rhai y maent i edrych am addysg ysbrydol, yn ei ddrwgdybio; a thuedda hyn i beri yr un ddrwgdyb ynddynt hwy; ac felly dilyna y canlyniadau crybwylledig. Ac os byddwn ni yn gwir rwystro ac yn sefyll yn ffordd gwaith Duw, gorchwyl y rhai uwchlaw pawb *ereill* yw ei ddwyn yn mlaen, pa fodd y gallwn ddisgwyl cyfranogi yn y lles bendigedig o hono? A thrwy gadw *ereill* oddiwrth y lles o hono, ni a'u cadwn o'r nefoedd; gan hyny dylem ystyried geiriau arswydus Crist wrth yr athrawon Iuddewig, Mat. 23. 13, “Gwae chwi, canys yr ydych yn cau teyrnas nefoedd o flaen dynion; canys chwi nid ydych yn myned i mewn, a'r rhai sydd yn myned i mewn, nis gadewch i fyned i mewn.” Os cadwn ni y defaid oddiwrth eu porfa, pa fodd y safwn o flaen y Bugail mawr, yr hwn a bwrcasodd y praidd â'i werthfawr waed, ac a roddodd eu gofal i ni? Dymunaf yn ostyngedig ar bob *gweinidog*, ag a fu yn hir yn groes i'r gwaith hwn, ac sy wedi meddwl yn wael am dano, i ystyried a ydyw efe ddim fel Michal, heb un plentyn, neu i raddau helaeth yn ddiffrwyth a dilwydd yn ei waith: erfyniaf ar Dduw na byddo yn ddiffrwyth yn barhaus, fel y bu hi.”

Drachefn; gellir gweled nad yw crefyddwyr cnawdol a phechaduriaid yn ymrwystro o herwydd *teimlad anifeilaidd*. Mynych mewn adfywiadau crefyddol y gwneir llawer o wrthwynebiad i'r hyn a eilw rhai *teimlad anifeilaidd*. Fod llawer o'r cyfryw *deimlad* yn cael ei gynhyrfu weithiau mewn adfywiadau crefyddol, ni wedir, ac nid yw ryfedd; i.e. annichonadwy ydyw i serchiadau gwir grefyddol gael eu cynhyrfu i fawr graddau, heb gynhyrfu y cydymdeimladrwydd *anifeilaidd*; ac mae sŷnu o herwydd hyn, neu wrthwynebu adfywiad o herwydd hyn, yn wrthun iawn. Ond fynychaf, nid y *teimlad anifeil-*

aidd, a all roi tramgwydd, canys mor bell ag y mae a fyno y teimladau *hyn* â'r mater, mae cyd-darawiad hollol mewn saint a phechaduriaid, Cristionogion cnawdol a rhai ysbrydol. Mae gan bechaduriaid gymmaint o *deimlad anifeilaidd* ag sy gan saint; mae cymmaint gan broffeswyr oerllyd, ag sy gan Gristionogion gwresog ac ysbrydol. Mor bell, gan hyny, ag yr â teimlad anifeilaidd, gallant oll gydymdeimlo, ac yn wir mynych y gwelwn y gwnant. Cymmerwch ddull o gynghori neu o bregethu a duedda yn unig i ddeffroi cydymdeimlad anifeilaidd, a chewch weled yn fuan fod cyd-darawiad hollol o ran teimlad rhwng Cristionogion oerllyd a gwresog a phechaduriaid; wylant ac ymddangosant yn toddi oll, ac ni thramgwydda neb, a gallwn chwanegu, ni argyhoeddir ac ni throir neb. Ond newidiwch eich dull, a deuwch yn fwy ysbrydol a santaidd yn eich *pwne*, a dangoswch wres a grym yn eich *dull* wrth apelio yn uniongyrchol at y gydwybod a'r galon—eu dagrau a sychant yn fuan, y rhai cnawdol ac oeraidd eu calonau a anesmwythant, a thramgwyddant yn fuan. Mor bell ag yr â teimlad anifeilaidd, rhodiant yn nghyd, canys cytunant yn *hyn*; ond mor fuan ag y delo y teimlad yn ysbrydol a santaidd, nid allant gyd-rodio mwy; canys yn hyn nid ynt, (a thra yr aroso pechaduriaid yn anedifeiriol, ac yr aroso calonau oerion yn oer,) *nid allant* fod yn cytuno.

Drachefn; gallwn weled paham *nad all* pechaduriaid anedifeiriol hoffi *adfywiadau crefyddol pur*: mae hyny am fod *Duw* ynddynt. Maent yn *casâu Duw*, a hyn yw y rheswm paham y gorchymyna *Duw* iddynt wneuthur iddynt galon newydd. Hyn yw y rheswm, a'r unig reswm, fod ar bechaduriaid *angen* calon newydd. Yn awr, tra y maent dan ddylanwad "y syniad am y cnawd, yr hwn sydd elyniaeth yn erbyn *Duw*," y maent yn *casâu ac eglur yw y rhaid iddynt, gasâu* pob peth tebyg i *Dduw*, yn gywir mewn cyfartalwch i'r radd o'i ddelw a welant arno. Gan hyny gwelwn, pa fwyaf y bo adfywiad wedi ei ddyosg o *deimlad anianol a phob peth a fo o'i le*, mwyaf o *angenrheidrwydd* y gwna dramgwyddo eu calonau. Pa fwyaf o *Dduw*, a pha leiaf o anmherffeithrwydd dynol a fo i'w weled ynddynt, mwyaf y rhaid iddynt gynhyrfu gelyniaeth calonau cnawdol.

Drachefn; dysgwn y modd i farnu *adfywiadau ymddangosiadol* lle na bo gwrthwynebiad oddiwrth annuwiolion. Os na bydd personau dan ddylanwad syniad cnawdol yn gwrthwynebu, *rhaid* fod hyny o herwydd un o'r tri achos hyn: 1. Naill ai argyhoeddir hwy gymmaint fel na feiddiant wrthwynebu yn *gyhoeddus*; (hyd yn oed y pryd hwnw maent yn groes mewn calon;) neu 2. Nad oes dim o'r Ysbryd

Glân ynddynt ; neu 3. Yr hyn a ddigwydda yn fynych, oddiar yr arferiad anghall o foddion er boddio mympwy y lliaws, fod gweithrediadau yr Ysbryd Glân yn cael eu cadw o olwg y pechadur a'u cuddio yn sorod *teimlad anifeilaidd*. Unrhyw beth a gadwo waith yr Ysbryd Glân o olwg y pechadur, a duedda i atal gwrthwynebiad. A phob peth a ddynoetho i'r pechadur law Duw, yn sicr a gynhyrfa wrthwrthwynebiad ei galon ddaiilanedig. *Y cynhyrfaud hwnw*, gan hyny, yr hwn ni eilw allan wrthwynebiad yr annuwiol a'r gwyrngam eu calon, naill ai nid yw oll yn adfywiad *crefyddol*, neu ynte trefnir ef mewn modd na wel pechaduriaid law Duw ynddo.

Oddiwrth hyn gwelwn pa fwyaf pur a santaidd *fo y moddion* a arferir i ddwyn yn mlaen adfywiadau crefyddol, pa fwyaf y dyosgir hwynt o wendid a theimlad anianol, a pha fwyaf tebyg i Dduw fyddont, mwyaf, o *angenhaidrwydd*, y cynhyrfant wrthwynebiad *calonau anghywir*. Canys tra fo calon dyn *o'i lle* at unrhyw bwnc, eglur yw nad all efe yn *wresog gymmeradwyo* yr hyn sy yn ei le ar y pwnc hwnw, canys byddai hyny yn wrthdarawiad. Yr un peth a dywedyd y gallai deimlo *yn ei le* ac *o'i le* yn nghylch *yr un peth* ar *yr un amser*.

Gan hyny, ymddengys, ar y cwbl, mai y moddion hyny, a'r pregethau hyny, o ran *mater* a *dull*, ag a gynhyrfo fwyaf o elyniaeth naturiol y galon, ac sy yn fwyaf *uniongyrchol yn groes i galonau anghywir*, sy nesaf i'w lle.*

Oddiwrth hyn gallwn weled y ffolineb o ymdrechu *boddio* personau serchiadau y rhai ynt mewn cyflwr drwg gyda golwg ar grefydd. *Ni ellir* eu boddio â dim a fo *yn ei le* ac *yn santaidd* tra y bo eu calonau mewn *cyflwr drwg*, canys gwelsom yn awr y byddai hyn yn

*Na feddylier ein bod yn pleidio nac yn cymmeradwyo pregethu, nac arfer moddion, *i'r dyben i roi tramgwydd*. Ac nid ydym yn tybied nad ellir pregethu yr efengyl ac arfer moddion mewn ysbryd anghywir, ac mewn modd beius iawn, ac a all yn briodol roi tramgwydd : mae hyn oll i'w gondemnio. Ond etto daliwn fod pethau *santaidd* yn *dramgwyddus* i galonau *ansantaidd*, a thra yr *aroso calonau yn ansantaidd*, nid allant hoffi ond yr hyn sy *ansantaidd* fel hwy eu hunain. Gall y deall a'r gydwybod gymmeradwyo ond ni wna y *galon*, a thra y bo yn *ansantaidd*. *Nid all* gymmeradwyo yr hyn sy *santaidd*. Os gan hyny y caiff pechadur a fo dan reolaeth "syniad y cnawd," yr hwn "sy elyniaeth yn erbyn Duw," ei foddio mewn pregethu, rhaid fod hyny naill ai am na ddangosir cymmeriad Duw yn ffyddlon, neu y cedwir y pechadur rhag ei ganfod trwy ddiolfalwch, neu trwy sylwi cymmaint ar y *iaith* a'r *dull*, fel na sylwa ar y tramgwydd sy yn y *pwnc*. Os gan hyny y bydd y *pwnc* y pregethir arno yn *dda*, ac y *boddheir* y pechadur, mae rhywbeth yn ddiffygiol yn y *dull* ; naill ai mae diffyg taerineb, encinniad, *santaidd*, neu rywbeth arall, yn cadw y pechadur rhag gweled yr hyn y dylai pregethu ei ddangos, ei fod *ef yn casau Duw a'i wirionedd*.

wrthwynebiad. Gwelir yma pa fodd y cynhyrfir cymmaint o deimlad anghywir yn fynych mewn adfywiadau crefyddol.

Effaith naturiol adfywiadau pur yw cynhyrfu *teimladau drwg mewn calonaa drwg*. Adfywiadau crefyddol ar y ddaear, a gynhyrfant deimladau drwg yn uffern; aflonyddant yr un ysbryd, a chynhyrfant yr un teimladau, pa le bynag y cyffyrddant â chalonau gwrthryfelgar, pa un ai yn yr eglwys ai allan o honi. Pa le bynag y delo yr Ysbryd Glân, neu y gwelir y gweithreda, yr ysbryd croes a gynhyrfa o ganlyniad. Gradd fawr o deimlad da a santaidd yn mysg saint, yn naturiol a gynhyrfa radd fawr o deimlad drwg ac ansantaidd yn mhob calon ag sy yn hollol ddrwg. Pa fwyaf a fyddo o deimlad da a santaidd, mwyaf, o ganlyniad, a fydd o deimlad drwg ac ansantaidd, oddieithr i grefyddwyr cnawdol a phechaduriaid blygu. *Nid allant* rodio yn nghyd, am na chytunant; a pha fwyaf santaidd a nefol y delo y saint yn eu serchiadau a'u hymarweddiad, pellaf a fyddant oddiwrth eu gilydd nes y bo i oleuni y nef eu gosod mewn teimlad a serch mor bell oddiwrth eu gilydd â nef ac uffern.

Dengys hyn fod y gwahaniaeth rhwng nef ac uffern, o ran cymmeriad moesol, a hapusrwydd a thrueni, yn sefyll yn nghyflwr gwahanol calonau neu serchiadau eu gwahanol drigolion.

Profa hyn, tu hwnt i bob dadl, nad all pechaduriaid fod yn gadwedig oddieithr eu haileni. Mewn geiriau ereill, mae yn hollol annichonadwy yn ol natur pethau, i bechaduriaid rodio a bod yn hapus gyda saint ac angylion santaidd, heb newidiad hollol yn eu serchiadau. Nid all pechaduriaid rodio gyda saint *yma*. Mor fuan ag y peidio saint a rhodio "yn ol helynt y byd hwn," sÿna pechaduriaid am na redant gyda *hwynt* i'r unrhyw ormod rhysedd "gan eu cablu." Mor fuan ag y bo i Gristionogion ddeffroi, a dyfod yn ysbrydol, gweithgar, santaidd, a nefol, ac yr ymadawant â'u cydym-eithion ofer ac annuwiol, blinir a thrangwyddir pechaduriaid yn gyffredinol, ymdrechant feddwl mai rhywbeth o'i le yn y saint a'r adfywiadau, a'u tramgwydda. Ond y gwir yw, yr ychydig ag sy *yn ei le yn y saint*, a'r hyn y mae mwyaf o Dduw ynddo mewn *adfywiadau*, a'u tramgwydda *fwyaf*. A phe byddai y saint mor santaidd ag yw angylion, neu mor santaidd ag y byddant *hwy* yn y nefoedd, *rhaid*, o ganlyniad, fyddai bod pechaduriaid yn llawer pellach oddiwrth fod yn debyg iddynt yn eu teimladau; ac fel y codo saint mewn santeiddrwydd, ac y soddo pechaduriaid mewn pechod, ânt bellach oddiwrth eu gilydd byth bythoedd.

Sylwaf, yn olaf, y dengys hyn pahamy bu i bregethu y prophwydi,

Crist, a'i apostolion, a'r adfywiadau yn oesoedd boreuol yr eglwys, gyfarfod â *gwrthwynebiad* gymmaint fwy *ffyrnig* oddiwrth grefyddwyr cnawdol, ac oddiwrth bechaduriaid annuwiol, nag a roddir bregethwyr ac adfywiadau yn y dyddiau hyn.

Nid yw i'w wadu i saint yn y dyddiau hyny "gael profedigaethau trwy watwar, a fflangellau, i.e, trwy rwymau hefyd, a charchar; hwynt-hwy a labyddiwyd, a dorwyd â llif, a demtiwyd, a laddwyd â'r cleddyf; a grwydrasant mewn crwyn defaid a chrwyn geifr; yn ddiddym, yn gystuddiol, yn ddrwg eu cyflwr; y rhai nid oedd y byd yn deilwng o honynt; yn crwydro mewn anialwch a mynyddoedd, a thyllau, ac ogofeydd y ddaear."

Ni wedir ac nid ellir gwadu i bregethu y prophwydi, Crist, a'i apostolion, a'r prif weinidogion, gael ei *wrthwynebu yn chwerw iawn* gan lawer o saint profsedig, a lliaws o bechaduriaid annuwiol, yn fwy nac eiddo un pregethwr yn y dydd hwn. Ac nid yw i'w wadu fod profeswyr crefydd yn flaenoriaid yn y *gwrthwynebiad* hwn— iddynt gynhyrfu y Rhufeiniaid i groes-hoelio Crist, ac wedi hyny i erlid a dinystrio ei saint, a chroeshoelio ei apostolion. I hyd yn oed athrawon crefyddol, ac i wŷr dysgedig y gyfraith, ymdrechu llenwi y lliaws â rhagfarn yn erbyn Crist, a'u rhwystro i wrando ei bregethau; "mae cythraul ganddo, ac mae yn ynfyd," meddent, "paham y gwrandewch ef?" Hwyl oedd yn blaenori mewn *gwrthwynebu* yr apostolion yn yr *adfywiadau* a ddygent hwy yn mlaen. Rhaid i ni addef hefyd, i'r adfywiadau hyny wneuthur swm mawr yn y byd, gymmaint ag y cyhuddid fod yr apostolion "yn aflonyddu y byd," a bod pechaduriaid yn fynych yn cael eu *caledu* yn fawr trwy bregethu Crst a'i apostolion; "y llenwid hwynt â digofaint," ac y *gwrthwynebu* mor chwerw, fel y dywedodd Crist wrth ei apostolion am "adael iddynt." Mewn rhai lleoedd lle y pregethai yr apostolion, "caledodd rhai" gymmaint, fel y "*gwrth-ddywedent ac y cablent*," fel y bu raid i'r apostolion ymadael a myned i leoedd ereill, a gadael weithiau dan amgylchiadau darostyngiadol iawn, dim ond cael eu bywydau. Yn awr mae y rhai hyn yn ffeithiau na raid i ni gywilyddo eu cyfarfod, gan y gellir rhoi cyfrif am danynt yn hawdd ar yr egwyddorion cynnwysedig yn y testun, a'n bod wedi eu hegluro yn y bregeth hon. Nid yw yr holl bethau hyn yn rhoi un prawf fod y prophwydi, a Christ a'i apostolion, yn ddynion *anghall* ac ansantaidd; fod eu pregethu yn rhy arw a llym, neu fod rhywbeth *o'i le*, yn y trefniad o adfywiadau yn y dyddiau *hyny*. Y gwir yw, fod y prophwydi gymmaint yn fwy santaidd yn eu bucheddau, gymmaint yn fwy hŷ a ffyddlon wrth

draddodi eu cenadwri, fod Crist yn fwy manol, eglur, llym, a phersonol wrth bregethu, ac mor hollol “ddidoleddig oddiwrth bechaduriaid” yn ei fywyd; fod yr apostolion mor llym ac eglur wrth ymwneud â phechaduriaid, a saint proffesedig, ac mor hunan-ymwadol yn eu bucheddau, fel nad allai proffeswyr cnawdol, a phechaduriaid annuwiol *rodio gyda hwynt*. Yr oedd y moddion a arferid bryd hyny i ddwyn adfywiadau yn mlaen yn fwy santaidd a rhydd oddiwrth amherffeithrwydd nac ynt yn awr. Yr oedd llai o deimlad anifeilaidd, ac o’r mwneidd-dra rhagrithiol hwnw mewn dull, ac o’r addurniadau hyny mewn iaith, ag a dueddant ac a *furiedir* i ennill canmoliaeth yr annuwiolion. “Gan ymwrthod â chuddiedig bethau cywilydd, heb rodio mewn cyfrwysdra, na thrin gair Duw yn dwyllodrus,” hwy a bregethent “nid â geiriau denu, o ddoethineb ddynol,” ond “gyda hyfder mawr,” fel y llenwid yr annuwiolion, yn yr eglwys ac allan o honi, â digofaint.

Bu Stephen mor santaidd a llym yn ei araith, fel y bu i *henuriaid Israel* “ysgyrnygu dannedd arno.” Ond nid oedd hyn yn brawf ei fod yn *anghall*. Nid yw fod adfywiadau yn y dyddiau presennol yn llawer mwy *dystaw* a graddol yn eu cynnydd nac oeddynt ar ddydd y Pentecost, ac ar lawer o amserau ereill, ac yn peri llawer llai o swm a gwrthwynebiad yn mysg proffeswyr oerllyd, a phechaduriaid annuwiol, yn profi y deallir y dull o drin adfywiadau yn well yn awr na’r pryd hwnw, na bod y gweinidogion a’r Cristionogfon a lafuriant yn yr adfywiadau hyn, yn *gallach* na’r apostolion a’r prif Gristionogion; byddai tybied hyn yn falchder ysbrydol mawr ynom. Ac nid ydym i ddywedyd fod y galon ddynol wedi newid, na bod cymmeriad Duw wedi dyfod yn llai tramgwyddus i’r “syniad am y cnawd.” Nid felly! y gwir yw, yr oedd y prophwydi, a Christ a’i apostolion, a’r prif saint, yn fwy santaidd, yn fwy hŷ a gweithgar, yn fwy gonest a llym wrth bregethu, yn cyd-ffurfio llai â’r byd ynyd hwn; mewn un gair, yr oeddynt yn *galluch*, ac yn debycach i’r nef nac ydym ni; y rhai hyn ynt y rhesymau eu bod yn cael eu casâu yn fwy na ni, paham yr oedd eu pregethau a’u gweddiau yn tramgwyddo mwy na’r eiddom ni. Yr oedd adfywiadau, yn eu dyddiau hwy, yn fwy rhydd oddiwrth gyfrwysdra bydol, a’r trefniad hwnw a duedda i gadw llaw noeth Duw o olwg y pechadur: y rhai hyn oedd y rhesymau paham y gwnaethant fwy o *swm* na’r adfywiadau a welwn ni yn y dyddiau hyn, ac y bu iddynt gynhyrfu cymmaint ar uffern a daear i’w gwrthwynebu, a therfysgu ac aflonyddu cymmaint ar y byd. Yr oedd yn *adnabyddus bryd hyny*, nad allai dynion wasanaethu

Duw a mammon. *Gwelid mai gwir ydyw*, "os mÿn neb fyw yn dduw-
iol yn Nghrist Iesu, yr erlidir ef." *Deallid bryd hyny*, "os rhyngai
gweinidogion fodd *dynion*, nad oeddynt weision i Grist." Nid allai
yr *eglwys* a'r *byd rodio yn ynghyd*, canys ni chytunent *bryd hyny*.
Nac ymfalchiwn, ac na thybiwn ein bod ni yn *gall a doeth*, a'n bod
wedi dysgu trin crefyddwyr cnawdol a phechaduriaid, syniad cnawdol
y rhai sy elyniaeth yn erbyn Duw, fel na bo i ni, fel y gwnaeth Crist
a'i apostolion, beri iddynt wrthwynebu gwirionedd a santeiddrwydd.
Ond gwybyddwn, os ynt yn llai croes i *ni*, ac i'n *bucheddau* a'n *preg-
ethau* nac i'r eiddynt hwy, fod hyny am ein bod yn llai santaidd, nef-
ol, a thebyg i Dduw, nac oeddynt hwy. Os rhodiwn ni gyda y claiar
a'r annuwiol, neu os rhodiant hwy gyda *ni*, mae hyny am y cytunwn;
canys ni all dau rodio yn nghyd, heb fod yn *gytun*.

PREGETH IX.

GORUCHWYLIAETH.

LUC XVI. 2.—*Dyro gyfrif o'th oruchwyliaeth.*

GORUCHWYLIWR yw un a roddir ar waith i drefnu goruchwylion
un arall, fel ei gynnrychiolwr yn y gwaith y mae yn ei gylch.

Ei ddyledswydd ef yw dwyn yn mlaen, yn y modd goreu a all fod,
les ei feistr. Mae yn agored unrhyw amser i gael ei alw i gyfrif am
y dull yn yr hwn y trefnodd ei waith, ac i gael ei fwrw o'i swydd pan
fyno ei feistr.

Un o ddybenion pwysig y ddammeg o'r hon y mae y testun yn ran,
yw dysgu fod pob dyn yn oruchwylwr i Dduw. Mynega y Bibl mai
efe yn yr ystyr fwyaf priodol yw perchenog yr arian, a'r aur, a'r byd-
ysawd. Goruchwylwyr yn unig yw dynion ar waith dano ef i drefnu
ei oruchwylion, a gofynir iddynt wneuthur oll a wnelont er ei ogon-
iant ef. Maent hyd yn oed i fwyta ac yfed er ei ogoniant ef, hyny
yw, fel y nerther hwynt i wneuthur ei waith ef yn y modd goreu.

Mai goruchwylwyr Duw *yw* dynion, sy eglur oddiwrth fod Duw
yn eu trin fel y cyfryw, ac yn eu symud pan fyno, ac yn trefnu y
meddiant a fo yn eu dwylaw, yr hyn ni allai wneud, pe nad ystyriai
hwynt yn unig fel ei oruchwylwyr, ac nid *meddiannwyr* y cyfoeth.

1. Os goruchwylwyr Duw yw dynion, maent dan rwymau i roi
cyfrif iddo am eu *hamser*. Duw sydd wedi eu creu, ac yn eu cadw

yn fyw, a'i eiddo ef yw eu hamser. Ddarllenydd, pe cedwit ti oruchwyliwr, gan dalu iddo am ei amser, oni ddisgwylit ti iddo ddefnyddio yr amser hwnw yn dy wasanaeth? Oni ystyrit ti mai twyll ac anonestrwydd ynddo, tra yn cael tâl genyt ti, fyddai treulio ei amser yn segur, neu er ei les ei hun? Tybia ei fod yn fynych yn segur, byddai hyny yn ddigon drwg, ond tybia ei fod yn esgeuluso dy waith di yn *hollol*, a phan yn cael ei alw i gyfrif a'i feio am beidio gwneuthur ei ddyledswydd, iddo ddywedyd, "Beth a wneuthum?" oni thybit ti fod ei *segurdod*, ac iddo adael dy achos i ddyoddef, yn ddrygioni mawr, am yr hwn yr haeddai ei gospi?

Yn awr, ddarllenydd, goruchwyliwr Duw ydwyt ti, ac os wyt yn yn bechadur anedifeiriol, esgeulusaist waith Duw yn llwyr, a buost yn segur yn ei winllan, neu ni wnaethost ond gofalu am dy les dy hun; ac yn awr a wyt ti yn barod i ofyn beth a wneuthum? Onid wyt yn ddyhiryn pan yn esgeuluso gwaith dy Feistr mawr fel hyn, ac yn myned yn nghylch dy waith dy hun, gan esgeuluso y cyfiawnder a'r ddyledswydd a ofyna Duw oddiwrthyt?

Ond tybiwch i'ch goruchwyliwr *chwi* dreulio eich amser i *wrthwynebu* eich lles, defnyddio eich meddiant a'ch amser i ddwyn yn mlaen amcanion hollol groes i'r gwaith y rhoddwyd ef wrtho. Oni ystyriech chwi hyn yn anonestrwydd mawr? Oni farnech chwi mai gwaith gwaradwyddus iawn fyddai iddo ef gyfrif ei hun yn wr gonest? Oni thybiech eich bod dan *rwymau* i'w alw i gyfrif? Ac oni chyfrifech chwi y neb a gymmeradwyai y fath ymddygiad, yn ddyhiryn? Oni thybiech fod *rhwymau* arnoch i'w gyhoeddi i'r byd, fel y caffai pawb wybod ei gymmeriad, ac fel y galloch ymryddhau oddiwrth y cyhuddiad o bleidio y fath ddyn?

Pa fodd gan hyny y gwna Duw â chwi os defnyddiwch chwi eich amser i *wrthwynebu* ei achos, ac os defnyddiwch y meddiant sy yn eich llaw, i ddwyn yn mlaen amcanion hollol groes i'r gwaith y rhoddodd efe chwi wrtho? Oni chywilyddiech, gan hyny, alw eich hunain yn ddynion gonest? ac oni theimla Duw ei hun dan *rwymau* i'ch galw i gyfrif? Pe esgeulusai efe wneuthur hyn, oni fyddai yr esgeulusiad yn dystiolaeth, o'i du ef, o gymmeradwyaeth o'ch drygioni ffaidd? Oni raid iddo deimlo y rhaid iddo wneuthur esampl gyhoedd o honoch, fel y gwybyddo y bydysawd gymmaint y ffaiddia efe eich troseddau!

2. Mae goruchwylwyr dan *rwymau* i roi cyfrif am eu *talentau*. Wrth *dalentau*, y golygaf yma alluoedd eu meddyliau. Tybiwch i chwi addysgu dyn i fod yn oruchwyliwr i chwi, i chwi ei gynnal yr amser y bu yn myfyrio, a thalu holl draul ei ysgol; ac iddo wedi hyny

naill ai esgeuluso gweithredu ei feddwl yn eich gwasanaeth, neu ddefnyddio galluoedd ei feddwl, wedi ei addysgu fel hyn, i ddwyn yn mlaen ei achosion ei hun,—oni ystyriech hyn yn dwyll a dyhirwch? Yn awr, Duw greodd eich meddyliau, ac a fu yn y draul i'ch dwyn i fynu, a'ch hyfforddi at ei wasanaeth; ac a ydych chwi naill ai yn gadael i'ch meddwl fod yn segur, neu yn gŵyro galluoedd eich deall goleuedig i ddwyn yn mlaen eich lles eich hun, ac yna gofyn beth a wnaethoch i haeddu dig Duw?

Ond tybiwch i'ch goruchwyliwr ddefnyddio ei ddysgeidiaeth i *wrthwynebu* eich lles, a defnyddio holl alluoedd ei feddwl i ddinystrio yr achos y dygwyd ef i fynu i'w ddwyn yn mlaen; oni ystyriech chwi hyn yn erchyll o ddrygionus? Ac a wyt *ti*, bechadur, yn defnyddio galluoedd dy feddwl, a'r holl addysg a roddodd Duw i ti, i *wrthwynebu* ei achos ef; i ŵyro ei wirionedd; i “dafu pentewynion tân, saethau, ac arfau marwolaeth” o'th amgylch, ac a feddyli di ddianc rhag cosp? Oni ddial yr Hollalluog ar y fath ddyhiryn?

3. Mae goruchwyliwr dan rwymau i roi cyfrif am y *dylanwad* a *weithreda* ar ddynolryw o'i amgylch. Tybiwch i chwi gadw goruchwyliwr, ei ddwyn i fynu nes iddo feddu talentau mawrion, gosod meddiant lawer dan ei law, ei ddyrchafu mewn cymdeithas, a'i osod mewn amgylchiadau i weithredu dylanwad dirfawr ar fasnach y wlad, ac yna iddo esgeuluso gweithredu y dylanwad hwn i ddwyn yn mlaen eich lles chwi; oni ystyriech chwi hyn yn fai, a thwyll parhaus yn cael ei weithredu atoch?

Ond tybiwch iddo weithredu yr holl ddylanwad hwn i'ch erbyn, a gweithredu holl bwys ei gymmeriad, ei dalentau, a'i ddylanwad, ac hyd yn oed y meddiant a ymddiriedwyd iddo, i *wrthwynebu* eich lles; pa iaith, yn eich tyb chwi, a allai osod allan ei ddrygioni?

Ddarllenydd, pa ddylanwad bynag a roddodd Duw i ti, os wyt yn bechadur anedifeiriol, nid yn unig esgeulusi ei weithredu dros Dduw, i adeiladu ei deyrnas, ond yr wyt yn ei ddefnyddio i *wrthwynebu* ei achos a'i ogoniant; ac oni haeddi di ddamnedigaeth uffern am hyn? Dichon dy fod yn gyfoethog, yn ddysgedig, neu yn meddu, mewn rhyw ffyrdd ereill, ddylanwad mawr mewn cymdeithas, a'th fod yn gwrthod ei ddefnyddio i achub eneidiau dynion, ond yn dwyn holl bwys dy gymmeriad a'th dalentau, dy ddylanwad a'th esampl, i lusgo pawb sy o fewn cylch dy ddylanwad i byrth uffern.

4. Rhaid i chwi roi cyfrif am y dull y defnyddiwch y *meddiant sy yn eich llaw*. Tybiwch i'ch goruchwyliwr wrthod defnyddio y meddiant a ymddiriedasoch iddo, er dwyn yn mlaen eich lles chwi; neu

tybiwch iddo ei gyfrif yn eiddo iddo ei hun, a'i ddefnyddio er ei les personol, neu i foddio ei chwantau, neu er bri ei deulu; mewn rhoddi etifeddiaethau helaeth i'w ferched, neu i borthi chwantau a balchder ei feibion; tra yr oedd eich masnach chwi, ar yr un pryd, yn dyoddef o eisiau y cyfoeth hwn; neu tybiwch fod y goruchwyliwr hwn yn cael y rheolaeth ar eich arian chwi, a bod genych lawer o weision ereill, y rhai y mae efe i ddiwallu eu hangenrheidiau o'r golud sy yn ei law, a bod eu llwyddiant, ac hyd yn oed eu bywydau, yn dibynu ar y cynnaliaeth hwn, ac er hyny bod y goruchwyliwr hwn yn porthi ei chwantau ei hun ac eiddo ei deulu, ac yn gadael y gweision hyny i drengu;—beth a dybiech chwi am y fath ddrygioni? Chwi a ymddiriedasoch eich arian iddo, ac a archasoch iddo ofalu am eich gweision ereill, ond, trwy ei esgeulusdra ef, buant feirw oll.

Yn awr, mae genych chwi arian Duw yn eich llaw, a chylchynir chwi gan blant Duw, y rhai yr archa efe i chwi eu caru fel chwi eich hunain. Gallasai Duw, yn hollol gyfiawn, roi ei feddiannau iddynt hwy yn lle i chwi. Mae y byd yn llawn o dlodi, angen, a marwolaeth; mae cannoedd a miloedd yn trengu o ran corph ac enaid; geilw Duw arnoch i ymdrechgu fel ei oruchwyliwr, dros eu iachawdwriaeth, i ddefnyddio eich holl feddiant, er gwneuthur yr holl ddaioni a alloch er hapusrwydd eich cydgreaduraid. Daw y cri o Macedonia o bedwar gwynt y nefoedd, "Deuwch drosodd a chynnorthwywch ni;" DEUWCH DROSODD A CHYNNORTHWYWCH NI; ac eto chwi a wrthodwch gynnorthwyo; chwi a bentyrwch gyfoeth, yr ydych yn byw mewn moethau, ac a adewch i'ch cyd-ddynion fyned i uffern. Pa iaith a all ddesgrifio eich euogrwydd?

Ond tybiwch i'ch gwas, pan alwoch ef i gyfrif, ddywedyd, "Oni ennillais i y cyfoeth hwn trwy fy niwydrwydd?" oni atebch chwi, "Chwi a ddefnyddiasoch fy arian i i wneuthur hyny, a fy amser i, am yr hwn y telais i chwi; ac eiddof fi yw yr arian a ennillasoch." Felly, pan eilw Duw arnoch i ddefnyddio y golud sy yn eich meddiant drosto ef, a ddywedwch chwi mai eiddoch chwi ydyw; i chwi ei ennill trwy eich diwydrwydd eich hunain? Attolwg, amser, a thalentau, a moddion pwy a ddefnyddiasoch? Onid Duw a'ch creodd ac a'ch cynnaliodd? Onid efe a'ch llwyddodd fel hyn? Ië, eiddo ef yw eich amser; eiddo ef yw eich cwbl; ni feddwch hawl i ddywedyd mai eich eiddo chwi yw y cyfoeth sy genych; eiddo ef ydyw, a chwi a ddylech ei ddefnyddio er ei ogoniant: yr ydych yn bradychu eich ymddiried, os na wnewch felly.

Os gwna eich goruchwyliwr ond cymmeryd ychydig o'ch arian,

collodd ei gymmeriad, ystyrir ef fel dyhiryn; ond cymmer pechaduriaid nid yn unig ychydig, ond yr oll a allant, ac a'i defnyddiant iddynt eu hunain. Oni welwch y gwnelai Duw yn anghyfiawn pe na alwai chwi i gyfrif, a phe na chospai chwi am lenwi eich llogellau â'i arian Ef, a'i alw yn eiddo i chwi eich hunain? Grefyddwr, os gwnei di felly, na alw dy hun yn Gristion.

5. Rhaid i chwi roi cyfrif am eich *enaid*. Nid oes genych hawl i fyned i uffern; mae gan Dduw hawl i'ch enaid; byddai eich mynediad chwi i uffern yn niwed i'r holl fydysawd; gwna hyny niweidio *uffern*, canys cynnydda hyny ei phoenau; niweidia hyny y *nef*, canys yspeilia hyny hi o'ch gwasanaeth chwi. Pwy a gymmer i fypu y delyn yn eich lle chwi, i ganu mawl i Dduw? Pwy a wna eich rhan chwi er hapusrwydd y nef?

Tybiwch fod genych oruwchwyliwr i'r hwn y rhoddasoch fywyd, a'r hwn a ddygasoch i fynu trwy draul fawr, ac yna iddo fwrw ymaith y bywyd hwnw yn wirfoddol; a fedda efe hawl i fwrw ymaith fywyd o gymmaint gwerth i chwi? Onid yw hyn yr un peth â'ch yspeilio o'r un faint o feddiant mewn rhywbeth arall? Duw sydd wedi eich gwneuthur chwi, ac efe sydd wedi eich cynnal a'ch dwyn i fynu, nes yr ydych yn alluog i wneuthur gwasanaeth pwysig iddo ef, a'i ogoneddu byth; ac a feddwch chwi hawl i fyned i uffern, a bwrw ymaith eich enaid, ac felly yspeilio Duw o'ch gwasanaeth? A feddwch chwi hawl i wneuthur uffern yn fwy truenus, a'r nefoedd yn llai hapus, ac felly niweidio Duw a'r holl fydysawd?

A ddywedwch chwi etto, Beth os wyf yn dinystrio fy enaid; ni pherthyna hyny i neb ond i mi fy hun? Nid gwir hyn; perthyna hyny i bawb. Cystal y gallai dyn ddwyn clefyd heintus i ddinas, a gwasgaru braw a marwolaeth o'i amgylch, a dywedyd na pherthyna hyny i neb ond iddo ef ei hun.

6. Rhaid i chwi roi cyfrif am *eneidiau ereill*. Archa Duw i chwi fod yn gydweithwyr ag ef er troi y byd. Mae arno angen eich gwasanaeth, canys mae gweithrediad dynion yn ofynol er achub eneidiau. Os collir eneidiau, neu os na anfonir efengyl dros y byd, rhydd pechaduriaid yr holl fai ar Gristionogion, megis pe hwy yn unig sydd dan rwympau i weithio dros achos Crist, i weithredu haelioni, i weddio dros fyd colledig, a chipio pechaduriaid o'r tân. Pwy a'ch rhyddhaodd *chwi* oddiwrth y dyledswyddau hyn? Yn lle gwneuthur eich dyledswydd, chwi a sefwich fel maen tramgwydd yn ffordd pechaduriaid ereill. Fel hyn, yn lle cynnorthwyo i achub y byd, eich holl weithrediadau a gynnorthwyant i anfon eneidiau i uffern.

7. Yr ydych yn rhwymedig i roi cyfrif am y *tybiau a fynweswch ac a ledwch*. Mae teyrnas Dduw i gael ei hadeiladu trwy wirionedd, ac nid trwy gyfeiliornad. Bydd gan eich tybiau chwi effaith fawr yn y dylanwad a weithredwch ar y rhai a fo o'ch amgylch.

Tybiwch fod y gwaith y mae eich goruchwyliwr wrtho yn gofyn ei fod yn mynwesu tybiau cywir am y dull o'i wneuthur, a'r egwyddorion a berthyna iddo, am eich ewyllys chwi, a'i ddyledsdydd yntau. A thybiwch eich bod wedi rhoi iddo yn ysgrifenedig, res o reolau er rheoli ei ymddygiad, gyda golwg ar yr holl achosion a ymddiriedwyd iddo; yna os esgeulusa efe chwilio y rheolau hyny, neu os bydd iddo ŵyro eu hystyr eglur, ac felly ŵyro yn ei ymddygiad ei hun, a bod yn offerynol i ŵyro ereill, a'u tywys i ffordd anufudd-dod,—oni edrychech ar hyny fel yn feius, ac yn haeddu y cerydd llymaf?

Mae Duw wedi rhoi rheolau i chwi er llywodraethu eich ymddygiad. Yn y Bibl cewch ddatguddiad eglur o'i ewyllys gyda golwg ar eich holl weithrediadau; ac yn awr, a ydych chwi yn ei esgeuluso neu yn ei ŵyro, ac felly yn cyfeiliorni eich hun, ac yn arwain ereill ar gyfeiliorn gyda chwi yn ffordd anufudd-dod a marwolaeth, ac yna yn galw eich hun yn wr gonest? CYWILYDDIWCH AM HYN!

8. Rhaid i chwi roi cyfrif am eich *cyfleusderau i wneuthur daioni*. Os cedwch chwi oruchwyliwr i drefnu eich masnach, disgwyliwch iddo ofalu am gyflwr y farchnad a phethau ereill yn gyffredinol, er dal pob cyfle i ddwyn yn mlaen eich lles chwi. Tybiwch ei fod ef, ar dymmor prysur y flwyddyn, yn treulio ei amser mewn segurddod, neu gyda'i achosion personol ei hun, ac ddim yn gofalu dim am y cyfleusderau mwyaf ffafriol er dwyn yn mlaen eich lles chwi, oni ddywedech yn fuan wrtho,—“Dyro gyfrif o'th oruchwyliaeth, canys ni elli fod mwy yn oruchwyliwr?” Yn awr, bechadur, yr wyt ti bob amser yn esgeuluso cyfleusderau i wasanaethu Duw, i rybuddio dy gyd bechaduriaid, i ddwyn yn mlaen adfywiadau crefyddol ac achos gwirionedd. Buost yn ddiwyd yn unig i ddwyn yn mlaen dy achos dy hun, ac esgeulusaist yn llwyr achos dy Feistr mawr; ac onid wyt yn ddyhiryn, ac yn haeddu dy fwrw o'r oruchwyliaeth, fel dyn anonest, a chael dy fwrw i garchar llywodraeth y bydysawd? Pa fodd y diengi rhag barn uffern?

Nodiadau, 1.—Oddiwrth y mater hwn gellir gweled paham y mae masnach y byd hwn yn fagl a ddyrysa eneidiau dynion mewn dinystr a cholledigaeth.

Trefna pechaduriaid fasnach i ddwyn yn mlaen eu lles personol eu hunain, ac nid fel goruchwylwyr Duw; ac fel hyn gweithredant yn

anonest, twyllant Dduw, tristânt ei Ysbryd, a dygant yn mlaen eu cnawdolrwydd, eu balchder, a'u marwolaeth eu hunain. Pe ystyriai dynion eu hunain fel goruchwylwyr Duw, ni ddywedent gelwydd, nid elent yn rhy bell, gan weithio ar y Sabboth, i gasglu arian iddo *Ef*; byddent yn sicr na wnelai y fath ymddygiad ei foddio ef. Ni chreodd Duw y byd erioed i fod yn fagl i ddynion—camddefnyddir ef; efe a'i bwriadodd i fod yn annedd hyfryd iddynt—ond Och! fel y camddefnyddir ef!

Pe gwnelid holl fasnach dynion fel dros Dduw, ni chaent hwy y cyfryw brofedigaeth i dwyllo a bod yn anonest, nes y maglent ac y dinstrient eu heneidiau; ni byddai ynddo duedd i ddiddyfnu eu henaid oddiwrtho *Ef*, neu i'w fwrw ef o'u meddyliau. Pan oedd Adda santaidd yn llafurio ac yn cadw gardd Duw, a oedd tuedd yn hyny i fwrw Duw o'i feddwl? Pe byddai eich garddwr chwi yn ddiwyd trwy y dydd yn eich gŵydd, yn trin eich planhigion, yn gofyn a gwneuthur eich ewyllys yn barhaus, gan ofyn pa fodd y gwneir hyn, a pha fodd y gwneir hyna, a dueddai hyny i'ch bwrw o'i feddyliau? Felly, pe byddech chwi yn brysur trwy y dydd, yn ceisio gogoniant Duw, ac yn gwneuthur eich holl waith drosto ef, gan weithredu fel ei oruchwylwr, yn ystyriol fod ei lygaid arnoch; a phe byddai hyn eich ymofyniad parhaus, Pa fodd y gwna hyn ei foddio ef? a pha fodd y gwna hyna ei foddio ef? eich diwydrwydd yn y cyfryw waith ni thueddai i derfysgu eich meddwl, na throi eich meddyliau oddiwrth Dduw.

Neu, meddyliwch fod mam, mab yr hon a fyddai mewn gwlad bell, yn brysur trwy y dydd yn crynhoi dillad, a llyfrau, ac angenrheidiau ereill iddo, gan ofyn yn barhaus, Pa fodd y gwna y peth hwn ei foddio? a pha fodd y gwna hwna ei foddio? a dueddai y gwaith hwnw i dynu ei meddwl oddiwrth ei mab absennol? Yn awr, os ydych chwi yn ystyried eich hun fel goruchwylwr Duw, yn gwneuthur ei waith ef—os ydych yn y cwbl yn ystyried ei ogoniant ef, ac yn ystyried eich holl feddiannau fel ei eiddo ef, eich amser a'ch talentau—pa fwyaf diwyd fyddoch yn ei wasanaeth, mwyaf presennol fydd Duw i'ch holl feddyliau.

Drachefn; gwelir y modd y mae segurddod yn fagl i'r enaid. Mae dyn a fo yn segur yn anonest, yn anghofio ei gyfrifoldeb, yn gwrthod gwasanaethu Duw, ac yn rhoi ei hun i fynu i brofedigaethau y diafol:—ïe, mae y dyn segur yn temtio y diafol i'w demtio ef.

Drachefn; gwelir cyfeiliornad y gosodiad, nad all dynion ofalu am fasnach a chrefydd ar yr un pryd. Dylai masnach dyn fod yn

rhan o'i grefydd. Nid all fod yn grefyddol mewn segurddod. Rhaid fod ganddo ryw waith, cyn y gallo oll fod yn grefyddol; ac os cyflawnir ef i iawn ddyben, mae ei waith cyfreithlon ac angenrheidiol yn rhan mor angenrheidiol o grefydd, ag yw gweddio, myned i addoldy, neu ddarllen y Bibl. Y neb a ddadleuo dros y gosodiad hwn, mae yn ddyb anonest yn ol ei gyfaddefiad ei hun; canys ni all neb gredu fod gwaith gonest, a ddilynir er gogoniant Duw, yn anghyson â chrefydd. Mae yr wrthddadl yn cynnwys ar ei gwyneb, yr ystyria efe naill ai fod ei waith yn anghyfreithlon ynddo ei hun, neu y dilyna efe ef mewn modd anonest. Os gwir hyn, nid all efe fod yn grefyddol, tra yn dilyn ei waith fel hyn; os yw ei waith yn ddrwg, rhaid iddo ei roi heibio; neu os yw yn onest, ond yn cael ei ddilyn mewn modd anghyfreithlon, rhaid iddo ei ddilyn mewn modd cyfreithlon, neu ynte efe a gyll ei enaid; ond os yw ei waith yn gyfreithlon, dilyned ef mewn modd gonest, ac i ddybenion cywir, ac ni theimla efe anhawsdra i ofalu am ei waith, a bod yn grefyddol ar yr un pryd. Gwell i Gristionogion fod mewn masnach, gan y gwna hyny weithredu eu grasau, a'u cryfhau.

4. Nad yw y rhan amlaf o ddybion yn cyfrif eu hunain yn oruchwylwyr Duw, sy amlwg oddiwrth eu gwaith yn ystyried y colledion a gânt mewn masnach fel eu colledion eu hunain. Tybiwch fod rhai o'ch dyledwyr chwi yn methu, ac i'ch goruchwylwyr siarad am hyny fel eu colled hwy, a dywedyd eu bod wedi cyfarfod â cholledion mawrion, oni edrychech chwi ar hyny fel yn warthus iawn? Ac onid yw yr un mor waradwyddus ynoch chwi, os metha rhai o ddyledwyr eich Arglwydd, i wneuthur eich hunain yn anesmwyth ac anhapus iawn o herwydd hyny? Ai eich colled chwi ai ei golled ef ydyw? Os gwnaethoch chwi eich dyledswydd, ac os cymmerasoch chwi ofal priodol am ei feddiant ef, ac i golled ddigwydd, nid eich colled chwi ond yr eiddo ef ydyw. Dylech edrych ar eich pechod a'ch dyledswydd, a pheidio brawychu rhag i Dduw ddyfod yn feth-dalwr. Pe gweithredech chwi fel goruchwylwr Duw, ni feddyliech am siarad am y golled fel eich colled eich hun; ond os bu i chwi ystyried y meddiant sy yn eich llaw fel eiddo i chwi, nid rhyfedd i Dduw ei gymmeryd o'ch llaw.

Drachefn; gwelir mai gwarthus, yn ol ystyr cyffredin y gair, yw galw sefydliadau er helaethu teyrnas y Gwardwr yn y byd, yn *sefydliadau elusengar*. Mewn un ystyr, yn wir, y maent felly. Pe rhoddech chwi i'ch goruchwylwr arch i roi rhyw gymmaint o arian er cynnal y tlodlon yn yr ardal—byddai hyny yn elusen oddiwrthyach

chwi, ond ddim oddiwrtho *ef*; gwaradwyddus ynddo ef fyddai cymeryd arno mai ei eiddo *ef* fyddai yr elusen. Felly, elusenau Duw yw sefydliadau er dwyn crefydd yn mlaen, ac nid eiddo dynion. Eiddo Duw yw y cyfoeth, ac efe a ofyna iddo gael ei ddefnyddio yn ol ei gyfarwyddiadau, i leihau trueni neu i gynnyddu hapusrwydd ein cyd-ddynion. Duw, gan hyny, sy yn rhoi, ac nid *dynion*; ac mae ystyried yr elusenau fel rhoddion *dynion* yn ddal fod y trysor yn perthynu i *ddynion* ac nid i Dduw. Mae eu galw yn sefydliadau elusengar, yn yr ystyr yn yr hwn y llefarir yn gyffredin am danynt, yn ddywedyd, fod dynion yn gwneuthur ffafr â Duw, eu bod yn rhoi iddo ef eu harian *hwy*, ac yn ei ystyried *Ef* fel gwrthrych elusen.

Tybiwch fod cymdeithas o fasnachwyr yn y ddinas yn gosod rhifedi o oruchwylwyr i drefnu eu masnach yn yr India, gan roi cyfoeth dirfawr dan eu llaw; a thybiwch i'r goruchwylwyr hyn honi hawl i'r cyfoeth hwn fel eu meddiant *hwy*, a pha bryd bynag yr anfonid atynt am arian, iddynt ystyried hyny yn *gardota*, ac yn ofyn *elusen* oddiar eu llaw, ac iddynt alw y gwas gyda yr hwn yr anfonid y genadwri, yn *gardotyn*; ac yn mhellach, tybiwch iddynt ymgynnull, a ffurfio *cymdeithas elusengar* i dalu y gofyniadau hyny am arian, a dyfod yn "aelodau o honi dros fywyd," trwy dalu swm fechan o arian eu meistri i drysor cyffredin, ac yna ystyried eu bod yn rhydd oddiwrth bob gofyniad arall; fel, pan anfonid gwas am arian, bod iddynt awdurdodi trysorwr eu cymdeithas i'w adael i gael ychydig, fel elusen;—oni fyddai hyn yn waradwyddus iawn? Beth, gan hyny, a feddyliwch *chwi* am danoch eich hunain, pan siaradwch am gynnal y *sefydliadau elusengar* hyn, fel pe byddai Duw, Perchenog y bydysawd, yn cael ei ystyried fel yn gofyn elusen, a'i weision fel cennadau *cardotyn* anfeidrol? Mae yn rhyfedd na wnelai Duw gymmeryd y fath ddynion rhyfygus, a'u cau yn uffern mewn munud, ac yna, dwyn yn mlaen, â'r arian sy yn eu dwylaw, ei gynlluniau er troi y byd!

Ac nid yw yn llai gwaradwyddus iddynt dybied, eu bod *hwy*, trwy dalu y trysor sy yn eu llaw at y dyben hwn, yn gwneuthur elusen i *ddynion*; canys dylid cofio o hyd nad eiddynt *hwy* yw yr arian. Goruchwylwyr Duw ydynt, ac nid ynt ond yn eu talu wrth ei arch ef—wrth wneuthur hyn, gan hyny, ni wnant ffafr â'r gweision gyda y rhai yr anfonir y gorchymyn, nac â'r rhai y mae yr arian i gael eu treulio er eu lles.

Drachefn; pan ddelo gweision yr Arglwydd atoch i orchymyn i i *chwi* dalu peth o'r arian sy yn eich meddiant i'w drysor ef, i dalu

traul ei lywodraeth a'i deyrnas, paham y gelwch ef yn eiddo chwi, ac y dywedwch nad ellwch ei hebgor? Beth a feddylwch wrth alw ei oruchwylwyr ef yn gardotwyr, a bod yn flin genych weled cynnifer o gardotwyr—bod yn flin genych weled goruchwylwyr sefydliadau *elusengar*? Tybiwch i'ch goruchwylwr chwi, dan y cyfryw amgylchiadau, alw eich cennadau yn gardotwyr, a dywedyd fod yn flin ganddo weled cynnifer o gardotwyr, oni alwech chwi ef i gyfrif, ac oni ddangosech iddo mai eiddoch chwi ac nid eiddo ef, yw y meddiant sy yn ei law?

Hefyd, gwelir y drygioni mawr o fod dynion yn pentyru cyfoeth cyhyd ag y byddont byw, ac wrth farw yn gadael rhan o hono i'r eglwys. *Y fath ewyllys!* Gadael i Dduw hanner ei gyfoeth ei hun. Tybiwch fod goruchwylwr yn gwneuthur felly; yn gwneuthur ewyllys, gan adael i'w feistr ran o'i feddiant ei hun! Etto gelwir hyn yn *dduwioledeb*. A dybiwch chwi y bydd Crist o hyd yn gardotyn? Ac etto *ymchwydda* llawer yn fawr ar eu helusenau a'u cymmyn-roddion mawrion i Iesu Grist.

Drachefn; gwelwch y drygioni o drysori arian i'ch plant, a pham y mae arian a drysorir felly yn *felldith* iddynt. Tybiwch i'ch goruchwylwr drysori eich arian chwi i'w blant ef, oni ystyriech ef yn ddyn anonest? Pa fodd, gan hyny, yr anturiwch chwi gymmeryd arian Duw, a'u pentyru i'ch plant, tra y sodda y byd i uffern? Ond chwi a ddywedwch, "Oni ddylwn i ddarparu i'm teulu?" Dylech ddarparu yn *gyfaddas* iddynt; ond beth yw darpariaeth gyfaddas? Rhoddwch iddynt yr addysg goreu a alloch roi at wasanaeth Duw. Gwnewch bob darpariaeth gofynol er diwallu eu *gwir* angenion, "hyd oni ddelont i oed addas i ddarparu iddynt eu hunain"—ac yna *os gwelwch y tueddant i wneuthur daioni mewn gwasanaethu Duw a'u cenhedlaeth*, rhoddwch bob mantais a alloch i *wneuthur hyn*. Ond eu gwneuthur yn gyfoethog—boddio eu balchder—eu galluogi i fyw mewn moethau neu esmwythdra—neu ddarparu fel y *delont* yn gyfoethog—dwyn eich merched i fynu, fel y dywedir, yn *foneddigaid*, eu gadael i dreulio eu hamser mewn gwisgo, segurddod, rhodiana, a gwagedd—ni feddwch hawl i wneuthur hyn: mae yn dwyllo Duw, yn ddinystrio eich enaid eich hun, ac yn beryglu eneidiau ereill yn fawr.

Drachefn; caiff pechaduriaid anedifeiriol yn y diwedd eu gwaradwyddo yn dragywyddol. Oni ystyrir fod i ddyn gael ei ddal mewn twyll a phob math o anonestrwydd, wrth ddwyn yn mlaen fasnach ei feistr? Oni haedda y cyfryw ddyn gael ei fwrw o'i swydd? Onid

yw efe yn warth iddo ei hun a'i deulu? A all rhywun ymddiried ynddo? Pa fodd, gan hyny, y gellwch chwi ymddangos o flaen Duw a bydysawd niweidiedig—Duw, cyfreithiau a iawnderau yr hwn a ddiystyrasoch—bydysawd ag yr ydych wedi rhyfela yn erbyn ei les? Y modd y cewch, mewn barn fanol, eich gwaradwyddo, eich enw ei felldithio, ac y deuwch chwi yn ddirmyg gan uffern, am yr holl dwyll a'r erchylldra a wnaethoch â Duw ac a'i greaduriaid! Ond efallai y proffeswch grefydd. A wna eich proffes guddio eich hunanoldeb a'ch rhagrith gwarthus, tra yr ydych wedi twyllo Duw, gwastraffu ei arian ar eich chwantau, gan gyfrif yn gardotwyr y rhai a ddeuent attoch oddiwrth Dduw am arian i'w drysorfa? Pa fodd y codwch eich pen o flaen y nef? Pa fodd y beiddiwch yn awr weddio; pa fodd y beiddiwch eistedd wrth fwrdd y cymmundeb; pa fodd y beiddiwch broffesu crefydd Iesu Grist, os codasoch achos o'r eiddoch eich hun, ac nad ystyriwch yr oll sy genych fel ei eiddo ef, gan ei ddefnyddio er ei ogoniant?

Drachefn; cawn yma wir brawf i gymmeriad Cristion. Gwir Gristionogion a *ystyriant eu hunain* fel goruchwylwyr Duw: maent yn bucheddu ac yn gweithio drosto ef, yn bwyta ac yn yfed er ei ogoniant, yn byw ac yn marw i'w foddio. Ond mae pechaduriaid a rhagrithwyr yn byw iddynt eu hunain; yn cyfrif eu hamser, eu talentau, eu dylanwad fel eu heiddo eu hunain; a defnyddiant hwynt oll er eu lles personol, ac felly soddant mewn dinystr a cholledigaeth.

Yn y farn, cawn y dywed Crist wrth y rhai a dderbynir, "Da weision, da a ffyddlon." Ddarllenydd, a all efe ddywedyd hyn am danat ti, "Da was, da a ffyddlon; buost ffyddlon ar ychydig," hyny yw, ar y pethau a roddwyd dan dy ofal? Ni chyhoedda efe farn anghywir, ac ni rydd olwg anghywir ar bethau; ac os na all efe ddywedyd hyn ar sail dda, "Da was, da a ffyddlon," ni dderbynir chwi, ond tefir chwi i uffern. Yn awr, ddarllenydd, beth yw dy gymmeriad di, a beth fu dy ymddygiad? Geilw Duw di yn fuan i roi cyfrif o'th oruchwyliaeth. A fuost ti yn ffyddlon i Dduw, yn ffyddlon i'th enaid dy hun, ac i eneidiau ereill? A wyt ti yn barod i adael i'th gyfrif a'th ymddygiad gael eu chwilio, ac i'th fuchedd gael ei phwyso yn nghlorian y cyssegr? A oes genyt ran yn ngwaed Crist? Os nad oes, edifarha, *edifarha yn awr*, am dy holl ddrygioni, a gafaela yn y gobaith a osodwyd o'th flaen; canys swnia gwaedd yn dy glustiau, "Dyro gyfrif o'th oruchwyliaeth, canys ni elli fod yn oruchwylwr mwy."

PREGETH X.

YR ATHRAWIAETH O ETHOLEDIGAETH.

EPHES. 1. 4, 5.—*Megis yr etholodd efe ni ynddo ef cyn seiliad y byd, fel y byddem yn santaudd. ac yn ddifeius ger ei fron ef mewn cariad, wedi iddo ein rhagluniaethu ni i fabwysiad trwy Iesu Grist iddo ei hun, yn ol boddlonrwydd ei ewyllys ef.*

TESTUN y bregeth hon yw yr athrawiaeth o etholedigaeth, ac wrth ymdrin â hi cymmeraf y drefn ganlynol:

I. Dangosaf beth a ddeallir wrth yr athrawiaeth hon.

1. Nid bod rhan o ddynolryw i gael eu hachub heb ofal am eu cymmeriad moesol. Nid ydym i feddwi yr achubir yr etholedig, beth bynag a wnelont, heb ofal am eu hymddygiad.

2. Ac nid ydym i ddeall y gwthir yr etholedig i'r nef yn erbyn eu hewyllys.

3. Na bod un darpariaeth wedi ei wneuthur yn yr iawn er eu iachawdwriaeth hwy, mwy nac er iachawdwriaeth yr anetholedig.

4. Na bod yr etholedig annychweledig yn ddim gwell nâ'r anetholedig.

5. Na bod yr etholedig annychweledig yn ddim anwylach gan Dduw nâ'r anetholedig.

6. Na bod yr anetholedig wedi eu creu i'w damnio, ac nad ellir eu hachub, beth bynag a wnelont.

II. Ond, wrth yr athrawiaeth o etholedigaeth y bwriedir, fod rhan o deulu dyn wedi eu dewis i iachawdwriaeth dragywyddol; nid yn unig eu bod wedi eu dewis gyda'u gilydd, ond yn bersonol; ac y bydd pob un o honynt yn gadwedig yn y diwedd.

III. Dysgir yr athrawiaeth hon yn y Bibl: dysgir hi yn eglur yn y testun. Enfyn Pedr ei epistol cyntaf "at y dyeithriaid sydd ar wasgar ar hyd Pontus, Galatia, Cappadocia, Asia, a Bithynia; etholedigion yn ol rhagwybodaeth Duw Dad, trwy santeiddiad yr Ysbryd, i ufuddod a thaenelliad gwaed Iesu Grist: gras i chwi a heddweh a amlhaer. Bendigedig fyddo Duw a Thad ein Harglwydd Iesu Grist, yr hwn yn ol ei fawr drugaredd a'n hadgenhedlodd ni i obaith bywiol, trwy adgyfodiad Iesu Grist oddiwrth y meirw, i etifeddiaeth anllygredig, a dihalogedig, a diddiflannedig, ac ynghadw yn y nefoedd i chwi, y rhai trwy allu Duw ydych gadwedig trwy ffydd i iachawdwriaeth parod i'w datguddio yn yr amser diweddaf." Yn 2 Tim. 1. 9. Dywed yr apostol, "Yr hwn a'n hachubodd ni, ac a'n galwodd

ni â galwedigaeth santiaidd, nid yn ol ein gweithredoedd ni, ond yn ol ei arfaeth ei hun a'i ras, yr hwn a roddwyd i ni yn Nghrist Iesu cyn dechreu y byd."

Ni threuliaf eich amser trwy liosogi adnodau o'r Ysgrythyr; prin y mae un athrawiaeth yn y Bibl yn cael ei dysgu yn gyflawnach nac yn eglurach nâ hon. Arferwyd llawer o gywreinrwydd i esponio yr adnodau hyn, er dangos na ddysgant etholedigaeth megis y disgrifiais hi. Ond mae y dull yn yr hwn mae y cynnygiadau i egluro ymaith yr athrawiaeth hon wedi terfynu, wedi dangos yn eglur nad ellir ei hesponio ymaith; mai yr athrawiaeth, fel y gorwedda hi ar wyneb yr ysgrythrau, yw yr hon a gynnwysir yn y gosodiad a roddais ar lawr, sef, fod rhan o ddynolryw wedi eu dewis i fywyd tragywyddol.

IV. Mae hi yn athrawiaeth rheswm. Canlyna hyn, yn gyntaf, oddiwrth ragwybodaeth Duw. Rhaid fod Duw wedi rhagwybod pwy a fyddai a phwy na fyddai yn gadwedig. Cynnygia Dr. Clark ochelyd y casgliad o etholedigaeth oddiwrth hollwybodaeth Duw. Dywed, nad yw bod Duw yn hollwybodol yn ddim mwy o brawf ei fod yn weithredol yn gwybod pob peth ag sy yn wybodadwy, nac yw ei fod yn hollalluog yn profi y gwna efe bob peth sy yn wneuthuradwy. Mae ei hollalluogrwydd, efe a sylwa, dan reolaeth ei ddoethineb, fel nad yw yn weithredol yn gwneuthur dim ond yr hyn a noda ei ddoethineb; ac na weithredir ei hollalluogrwydd un amser ond pan y geilw ei ddoethineb hi i weithredu; felly efe a hōna fod hollwybodaeth Duw mewn modd cyffelyb dan reolaeth doethineb anfeidrol, ac er y gallai efe wybod pob peth sydd ddichonadwy, etto na wŷr yn weithredol ond y petlau ag y mae yn ddoeth iddo eu gwybod. Prin mae y rheswm hwn, os gellir ei alw yn rheswm, yn haeddu atebiad. Ond gan y dibynir yn fynych arno, ac y dygir ef yn mlaen fel rheswm cadarn a phenderfynol, ni wnaf mewn atebiad iddo ond gofyn, Pa fodd y gallai Duw wybod a fyddai yn well iddo wybod rhyw beth neillduol ai peidio, heb wybodaeth flaenorol o'r peth hwnw? Eglur yw y rhaid iddo feddu gwybodaeth berffaith o hono cyn y gallai wybod pa un ai doeth neu annoeth fyddai iddo ei wybod.

Haera Pedr ragwybodaeth Duw, trwy annerch Cristionogion fel etholedigion yn ol rhagwybodaeth Duw. Paul, yn Rhuf. 8. a ddywed, "Canys y rhai a ragwybu efe, y rhai hyny a ragluniodd efe hefyd i fod yr un ffurf â delw ei Fab, fel y byddai efe yn gyntaf-anedig yn mhlith brodyr lawer; a'r rhai a ragluniodd efe, y rhai hyny hefyd a alwodd efe; a'r rhai a alwodd efe, y rhai hyny hefyd a gyfiawnhaodd efe; a'r rhai a gyfiawnhaodd efe, y rhai hyny hefyd a ogoneddodd efe."

Drachefn; os rhagwybu Duw pwy a achubai, rhaid fod ganddo ryw fwriad gyda golwg ar hyny. Rhaid ei fod wedi bwriadu iddynt gael eu hachub, neu na achubid hwynt, neu na fwriadai efe ddim yn nghylch y mater. Mae y ddau beth olaf yn afresymol; rhaid gan hyny iddo fwriadu y caent eu hachub.

Drachefn; os oes neb i gael eu hachub, Duw raid eu hachub. Yn awr, os achuba efe hwynt, efe naill ai a ddewisa eu hachub, neu a ddewisa beidio eu hachub, neu dewisia beidio dewis dim yn nghylch y mater. Ond annichonadwy yw iddo fod heb un dewisiad yn nghylch y peth. Gwrthddywediad yw dywedyd y gwyddai efe beth gymmerai le, ac na feddai ddewisiad gyda golwg ar y peth.

Drachefn; gellir casglu yr athrawiaeth o etholedigaeth oddiwrth anghyfnewidoldeb Duw. Tybiwch eich bod oll yn gynnulledig o flaen y frawdle; bod ei holl saint yn cael eu gosod ar ei ddeheulaw, bod y ddedfryd olaf i gael ei rhoi, a bod Duw yn bwriadu cymmeryd ei holl saint i'r nefoedd. Ond pa bryd y lluniodd Duw y bwriad hwn gyntaf? A gafodd efe rhyw oleuni newydd ar y pwnc? A newidiodd efe ei feddwl? "Mae efe yn un, a phwy a'i try ef?"

Hefyd; gellir casglu yr athrawiaeth o etholedigaeth oddiwrth y ffaith nad oes a fu neu a ddaw gyda Duw, ond bod holl dragywyddoldeb yn amser presennol iddo ef. Mae dechreu a diwedd amser, holl ddygwyddiadau amser a thragywyddoldeb, a aeth heibio i ni, dydd y farn a thragywyddoldeb i ddyfod, a'u holl amgylchiadau, yn bresennol i'w feddwl ef. Mae enw, cymmeriad, a chyfiwr tragywyddol pob creadur yn bresennol iddo ef; ac mae hōno yn olwg anheilwng iawn ar Dduw, yr hon a'i dengys fel heb un cynllun penodol gyda golwg ar faterion ei ymerodraeth ddirfawr; mae yn wir yn wadu Duw mewn effaith, ac yn ei yspeilio o briodoliaethau hanfodol ei natur.

Drachefn; Os na edwyn Duw y *personau* a gedwir, annichonadwy yw iddo wybod y cedwir neb. Os bwriadodd efe gadw ei saint fel cymdeithas, rhaid ei fod wedi bwriadu eu hachub fel personau, canys gwneir i fynu y gymdeithas o bersonau.

V. Dangosaf paham yr etholwyd hwynt.

1. Sylwaf mai nid am fod yr etholedig yn well nac ereill wrth natur. Dywed Paul, "Galwyd ni â galwedigaeth santaid, *nid yn ol ein gweithredoedd ni*, ond yn ol ei arfaeth ei hun a'i ras, yr hwn a roddwyd i ni yn Nghrist Iesu cyn dechreu y byd."

2. Nac am fod Duw yn dymuno iachawdwriaeth yr etholedig yn fwy na'r anetholedig.

3. Nac am i Grist gytuno i brynu rhan o ddynolryw gan y Tad, ac thalu i lawr gymmaint o ddyoddefiadau dros gymmaint o bechod, a chymmeryd ei ddewis, fel y gwnelem ni o blith deadell o ddefaid.

4. Nac y teimlai efe unrhyw bleidioldeb dros yr etholedig yn fwy na'r anetholedig. Yn fyr, nid dim yn natur a chymmeriad dynion a'i harweiniodd i wneuthur y gwahaniaeth hwn, a dewis rhai o flaen ereill.

Ac nid ydym i dybied y gweithreda Duw yn y dewisiad o'r etholedigion heb annogaethau. Rhaid fod ganddo ryw resymau da a chryfion dros ddewis un dyn yn hytrach na'r llall. Llefara rai am etholedigaeth mewn dull a'n harweinia i feddwl i Dduw weithredu oddiar fympwy, ac y troai y cwbl ar benarglwyddiaeth anolrheiniadwy, y rhesymau am yr hwn nid allwn ni mewn un modd eu deall. Ond yn sicr nid felly y dysgais i yr athrawiaeth o etholedigaeth: canys er na ddywedodd efe wrthym pahan y dewisodd efe un yn hytrach na'r llall, etto dywedodd wrthym ryw bethau oddiwrth y rhai y gallwn gasglu yn gywir pa resymau a'i harweiniodd i'r dewisiad hwn. Hysbysa yr Ysgrythyrau i ni fod Duw yn dda, yn anfeidrol dda, ac yn gwneuthur daioni; ac oddiwrth y ffaith o'i fod yn anfeidrol dda, rhaid i ni gasglu y gwna efe yr holl ddaioni a allo.

Yn mhellach, efe a ofyna, Beth oedd i'w wneuthur yn chwaneg i'm gwinllan nac a wneuthum ynddi? Os nad achuba Duw bawb, rhaid fod hynny am nad ellir, gyda chysondeb, achub pawb—y gwnelai achub pawb ofyn y fath newidiad yn ngweinyddiad ei lywodraeth, ag a wnelai, ar y cwbl, fwy o niwed nac o les yn y bydysawd. Canys pe byddai cadwedigaeth pawb, ar y cwbl, yn ddoeth, yn fwyaf er gogoniant Duw a lles ei deyrnas, gallwn fod yn hyderus y cedwid pawb. Ond mae yn ffaith y byddai troedigaeth pawb yn gofyn newidiad mawr yn ngweinyddiad llywodraeth Duw oddiwrth yr hyn yw yn awr, mewn trefn i ddwyn digon o ddylanwad moesol i weithredu ar y byd hwn er troi pawb at Dduw. Hawdd yw gweled, hefyd, y gallai y newidiad hwn yn ngweinyddiad llywodraeth Duw, mewn llawer o ffyrdd, ddyrysu achosion y bydysawd o fydoedd a dreigiant o gylch ei orsedd, fel, ar y cwbl, y gwnelid mwy o niwed nac o les. Canlyna hefyd, os cedwir *rhyw ran* o ddynolryw, y bydd hynny am y gall Duw eu hachub mewn modd doeth. Y gall efe, yn y gweinyddiad goreu a all fod o'i lywodraeth ddwyn digon o ddylanwad moesol i weithredu arnynt *hwy* i'w troi. Gwrthun yw dywedyd y gellir dwyn yr un faint o ddylanwad moesol i weithredu ar bob dyn. Byddai hynny yr un peth â dywedyd y gallai pob dyn fod mewn amgylchiadau cyffelyb yn mhob ystyr: ond mae hyn yn beth annichonadwy. Yr

etholedigion, gan hyny, raid fod y rhai hyny y rhai y rhagwelodd Duw y gellid eu troi dan y gweinyddiad doethaf o'i lywodraeth. Rhagwelodd Duw, wrth ei gweinyddu yn y ffordd a fyddai fwyaf buddiol i'r holl fydoedd, ac wrth weithredu y cyfryw radd o ddylanwad moesol ar bob un ag a derfynai, ar y cwbl, yn y daioni mwyaf i'w deyrnas ddwyfol, y gallai rhyw bersonau â'r radd hon o ddylanwad moesol, gael eu dychwelyd a'u santeiddio, ac am y rheswm hwn iddynt gael eu hethol i fywyd tragywyddol. Wrth hyn nid ydym i ddeall iddo ragweled y byd'ai rhai dynion wrth natur yn well nac ereill, ac y gellid, o herwydd hyny, yn haws eu troi at Dduw; ond y byddent, ar y cwbl, wedi eu cyfleu yn y fath amgylchiadau, ac y byddai yn ddoeth yn Nuw, yn y gweinyddiad o'i lywodraeth, i ddwyn digon o ddylanwad moesol i weithredu arnynt er darostwng eu gwrthwymbiad ac achub eu heneidiau.*

VI. Dangosaf pa bryd y gwnawd yr etholiad.

Dywed yr apostol mai cyn dechreuad y byd, neu o dragywyddoldeb. Rhaid i hyny gymmeryd lle pan sefydlwyd cynllun y llywodraeth ddwyfol yn ei feddwl, ac y penderfynwyd ar y dull presennol o weinyddiad. Tybia rhai na etholir dynion hyd nes y troir hwynt, a chymmysgant eu hetholedigaeth â'u troedigaeth. Ond nid yw hyn yn rhesymol nac ysgrythyrol; dywed Crist wrth ei saint yn nydd y farn, "Deuwch chwi fendigedigion fy Nhad, etifeddwch y deyrnas a barotowyd i chwi er seiliad y byd;" ac yn sicr nid rhesymol yw tybied fod Duw anghyfnewidiol wedi newid ei feddwl gyda golwg ar berson, a gwneuthur dewisiad newydd, a'i ethol i fywyd tragywyddol pan yn gweled ei fod wedi dychwelyd.

VII. Dangosaf nad yw yr etholedigaeth hon yn bleidiol.

Wrth bleidioldeb y deallwn ogwydd anmhrifodol o blaid rhyw berson neu bersonau wedi ei seilio ar ryw fudd neu ragfarn. Rhyw hoffder neillduol a fo genym mewn rhyw berson mwy nac ereill. Dangosais eisioes na thry etholedigaeth ar ddim yn nghymmeriad yr

*Ymddengys i mi fod yr hyn a ddywed yr awdwr parchus gyda golwg ar resymau Duw dros ethol y rhai a etholodd, rywbeth yn ddyeithr: ystyried y darlennydd y mater yn bwyllog—Mae y sylwadau trwy yr oll o'r bregeth yn teilyngu sylw neillduol; a doeth fyddai peidio eu condemio hwynt yn fyrbwyll. Diau na wnaeth bôd mor ddoeth a pherffaith â Duw, ddim heb resymau priodol drosto. Ond sicr yw, fod y mantelion a feddwn, a'r moddion a'r cynnorthwyon sy o fewn ein cyrhaedd, er dyfod i wybodaeth o'r gwirionedd, a chael iechydwriaeth, yn ddigonol i ateb y dyben ond eu iawn defnyddio, ac y byddwn yn ddiesgus hollol os yn ol. Na ddigaloned neb; ond ymorweddwn oll ar drefn Duw yn Nghrist, gyda hyder gostyngedig am ddiogelwch. C. Y. H.

etholedig, nac ar unrhyw ragfarn neu bleidioldeb yn Nuw o'u tu. Ni throdd eu hetholiad ar ddim ynddynt hwy, ond ar y lles mwyaf i lywodraeth Duw. Wrth eu hethol, nid edrychodd Duw ar y teulu dynol i weled pwy a hoffai fwyaf, ond ar bwy y gallai efe yn y gweinyddiad doethaf o'i lywodraeth beri i ddigon o ddylanwad moesol weithredu er eu hachub. Nid pleidioldeb atynt hwy, ond gofal manol a sant-aidd am les mawr ei deyrnas ddirfawr, a barodd eu hetholedigaeth.

VIII. Dangosaf nad oes dim anghyfiawnder yn hyn.

Nid oedd Duw dan rwymau i neb—gallasai yn gyfiawn anfon pawb i uffern. Ni ddamnia etholedigaeth neb; wrth drin yr anetholedig yn ol eu haeddiant, ni wna efe un cam â hwynt; a diau nad yw ei waith yn gweithredu gras yn iechydwrriaeth yr etholedig yn anghyfiawnder atynt hwy: ac yn enwedig ymddengys fod hyn yn gywir os ystyriwn mai yr unig reswm paham na achubir yr anetholedig, yw eu gwrthodiad cyndyn o iachawdwriaeth. Cynnygia Duw drugaredd i bawb. Mae yr iawn yn ddigonol i bawb. Gall pawb ddyfod, ac maent dan rwymau i ddyfod i gael eu hachub. Dymuna Duw eu iechydwrriaeth yn ddidwyll, ac efe a wna oll a allo mewn modd doeth er eu hachub. Paham gan hyn y tybir yr athrawiaeth o etholedigaeth yn anghyfiawn?

IX. Ni rydd etholedigaeth un rhwystr ar ffordd iachawdwriaeth yr anetholedig. Nid yw y dewisiad o rai i fywyd tragywyddol, o herwydd y gellir eu troi dan y gweinyddiad doethaf o lywodraeth, mewn un modd yn daflu un rhwystr yn ffordd troedigaeth yr anetholedig; canys arfera Duw atynt hwy yr holl foddion sy yn gyson â doethineb er eu dychwelyd a'u hachub. Mae troedigaeth yr etholedig, yn lle bod yn rhwystr, yn annogaeth gref i'r anetholedig i droi a byw. Mae troedigaeth yr etholedig, gan eu bod yn y fath berthynasau â'r lliaws anetholedig, yn mysg yr annogaethau crefaf a ellid roi er troedigaeth yr anetholedig.

X. Hyn oedd y peth goreu, ar y cwbl, a allasid wueuthur i breswylwyr y byd hwn. Rhesymol yw casglu oddiwrth haelioni anfeidrol Duw, fod cynllun ei lywodraeth yn cynnwys iachawdwriaeth rhifedi mwy nac a allasid achub dan un dull arall o weinyddiad. Mae hyn mor sicr ag y rhaid i haelioni anfeidrol ddewis y daioni mwyaf o flaen y lleiaf. Byddai tybied y gwnelai Duw ddewis dull o weinyddiad a ddygai oddiamgylch iechydwrriaeth llai o rifedi nac a ellid achub dan ryw ddull arall o weinyddu, yn gyhuddo Duw o ddiffyg haelioni. Diau mai gwir yw y gallasai efe amrywio rhediad pethau fel ag i achub *personau ereill* nad yw yn achub; i droi mwy mewn rhyw

gymmydogaeth, neu deulu, neu genedl neillduol, ar ryw bryd neillduol nac a wna.

Tybier fod dyn yn y ddinas hon yr hwn sy wedi amgaeru ei hun mor gadarn mewn cyfeiliornad, fel nad oes ond un dyn yn yr holl wlad ag sy mor adnabyddus o'i lochesau celwydd fel y gall ateb ei wrthddadleuon a'i ddwyn allan o'i nodfeydd. Yn awr pe gellid dwyn y dyn hwn i'w ymyl, dichon y caffai ei droi; etto os llafuria efe mewn rhyw ran bellenig o'r winllan, dichon, ar y cwbl, na byddai ei symudiad o'r fan hōno i'r ddinas hon, y peth goreu i deyrnas Duw; a dichon y collid cadw mwy yno trwy ei symudiad yma, nac a ddychwelid yma trwy ei symudiad i'r lle hwn. Mae lles ei holl deyrnas yngolwg Duw; efe a weithreda ar gynllun mawr a helaeth. Nid oes ynddo un pleidioldeb at bersonau, ond â rhagddo yn y gweinyddiad o'i lywodraeth â'i olwg ar y lles cyffredinol, gan amcantu troi y rhifedi mwyaf, a pheri y radd fwyaf o hapusrwydd o fewn ei deyrnas.

XI. Nid yw etholedigaeth yn diddymu yr angenrheidrwydd o foddion er troedigaeth yr etholedig. Maent wedi eu dewis i iechydwr-iaeth trwy santeiddiad yr Ysbryd a ffydd i'r gwirionedd. Rhaid iddynt yna wrando, credu, ac ufuddhau i'r gwirionedd. Os cyflawnir y dyben, rhaid defnyddio y moddion angenrheidiol: a wnelai tyddynwr, am y gwyddai fod Duw wedi penderfynu yn ei feddwl ei hun pa un a gaffai efe gnwd ai peidio, ddywedyd os byddai efe i gael cnwd, y caffai efe ef, pa un a wnelai hau ei dir a'i peidio? A esgeulusai dyn claf arferyd moddion er adferiad ei iechyd, am y gwyddai fod Duw wedi rhifo ei ddyddiau, a bod y meddwl dwyfol wedi penderfynu pa un a fyddai efe farw a'i peidio? Diau na wnelent. Os yw y tyddynwr i gael cnwd, rhaid iddo hau ei faes ac arfer y moddion angenrheidiol. Felly os yw y dyn claf i fyw, rhaid arferyd y moddion gofynol er ei adferiad. Felly er iachau pechaduriaid, os na arferir moddion, ni ellir achub hyd yn oed yr etholedigion, a'r rhai a esgeulusant y moddion ni wnant eu galwedigaeth a'u hetholedigaeth byth yn sier.

XII. Yr athrawiaeth o etholedigaeth yn unig a rydd annogaeth i arfer moddion er iachawdwriaeth pechaduriaid. Yn gwybod, fel yr wyf, fod y syniad am y cnawd yn elyniaeth yn erbyn Duw, fod dynion yn hollol groes i ffordd iechydwr-iaeth; y casânt yr efengyl, a'r holl ymdrechion a wneir i'w hachub; pa galonddid a gawn i bregethu yr efengyl, oni bai fy mod yn gwybod fod Duw wedi dewis rhai i fywyd tragwyddol, ag y gall llawer neu bawb o'm gwrandawyr fod

o'u rhifedi, a bod ei ragluniaeth wedi eich cynnull yma, gyda golwg i'ch cyrhaedd â saethau ei wirionedd? Yr ystyriaeth hwn yn unig all roi rhyw galonddid i gyhoeddi yn eich clyw air y bywyd.

XIII. Dangosaf pa fodd y gellir gwybod pwy a etholwyd. Y rhai hyny o'r etholedigion ag a ddychwelwyd eisioes, adnabyddir hwynt wrth eu cymmeriad a'u hymarweddiad. Hwyl a ddangosant wirionedd eu hetholedigaeth trwy eu hufudd-dod i'r gwirionedd. Y rhai ynt annychweledig a allant benderfynu y mater bob un drosto ei hun, a etholwyd ef ai peidio, er cael y prawf mwyaf boddhaol a ydyw efe o'r rhai dedwydd hyny. Os rhoddwch eich hunain yn awr i Dduw, gellwch wybod eich bod wedi eich ethol. Ond mae pob awr yr oedwch blygu, yn cynnyddu y tebygolrwydd nad ydych wedi eich ethol.

NODIADAU:—Nid yw rhagwybodaeth ac etholedigaeth yn anghyson â rhydd-weithrediad, ond wedi eu seillio arno. Dewiswyd yr etholedigion i fywyd tragywyddol, am i Dduw ragweled, yn y gweithrediad perffaith o'u rhyddid, y gellid eu denu i edifarhau a chofleidio yr efengyl.

2. Gwelir paham y mae llawer yn groes i'r athrawiaeth o etholedigaeth, ac yn ymdrechu ei bwrw heibio; 1. Maent yn ei chamddeall, ac 2. tynant gasgliadau disail oddiwrthi. Tybiant y golyga hi y cedwir yr etholedigion er pob peth, pa fath bynag fo eu hymarweddiad; ac hefyd casglant oddiwrth yr athrawiaeth nad all yr anetholedig gael eu cadw. Byddai eu golwg *hwy* ar yr athrawiaeth yn gefnogaeth i'r etholedig i barhau mewn pechod, yn gwybod fod eu iachawdwriaeth yn ddiogel; a'u casgliad hwy a yrai yr anetholedig i anobaith, o herwydd nad gwiw iddynt hwy wneuthur unrhyw ymdrechion i fod yn gadwedig. Ond mae eu golwg hwy ar yr athrawiaeth, a'u casgliad oddiwrthi, yn anghywir. Canys nid yw etholedigaeth yn diogelu iechydwriaeth yr etholedig heb olwg ar eu cymmeriad a'u hymarweddiad; ac nid yw, fel y gwelsom, yn gosod un rhwystr yn ffordd iechydwriaeth yr anetholedig.

3. Nid yw yr olwg hon ar y pwnc yn rhoddi un sail i ryfyg ar un llaw, nac i anobaith ar y llall. Nid all neb ddywedyd yn briodol, Os wyf fi i gael fy nghadw, cedwir fi, beth bynnag a wnelwyf. Ac nid all neb ddywedyd, Os wyf fi i gael fy namnio, demnir fi, beth bynag a wnelwyf. Ond gadawyd y mater, mor bell ag y mae â fynont hwy ag ef, yn beth hollol amheus. Bechaduriaid, dibyna eich iechydwriaeth neu eich damnedigaeth yn hollol ar eich dewisiad eich hunain, fel pe byddai Duw heb wybod na bwriadu dim yn nghylch y mater.

4. Ni rydd yr athrawiaeth hon un sail i gweryla â Duw; ond ar y llaw arall geilw yn uchel am ddiolchgarwch, o du yr etholedig a'r anetholedig. Mae gan yr etholedig yn ddiau reswm mawr i fod yn ddiolchgar eu bod wedi eu gwahaniaethu fel hyn. O'r fath godiad, cael eich enw wedi ei ysgrifenu yn llyfr y bywyd, cael eich dewis gan Dduw yn etifedd iechydwrriaeth, dragywyddol, cael eich mabwysiadu i'w deulu, cael eich bwriadu i fwynhau ei bresennoldeb, a nofio yn môr ei dragywyddol gariad byth bythoedd! Ac nid yw yr anetholedig heb rwyman diolch. Dylech fod yn ddiolchgar os caiff rhai o'ch brodyr o'r teulu dynol eu cadw. Pe collid pawb, byddai Duw yn gyfiawn. Ac os caiff rhai o'ch cymmydogion neu o'ch cyfeillion, neu ryw rai o'r byd hwn, dderbyn y dawn o fywyd tragywyddol, dylech fod yn ddiolchgar byth i Dduw.

5. Mae yr anetholedig yn fynych yn mwynhau breintiau gymmaint neu fwy nâ'r etholedig. Mae llawer o ddynion wedi byw a marw dan swm yr efengyl; wedi mwynhau holl foddion iachawdwriaeth dros einioes faith, ac wedi marw yn eu pechodau yn y diwedd, pan y mae ereill wedi dychwelyd y tro cyntaf y clywsant efengyl Duw. Ac nid o herwydd fod yr Ysbryd yn wastad yn ymryson mwy â'r etholedig nac â'r anetholedig y mae y gwahaniaeth hwn. Ymddengys fod llawer ag sy yn marw yn eu pechodau wedi bod dan argyhoeddiadau ran fawr o'u bywyd; wedi bod yn fynych dan deimladau dwysion o herwydd eu pechodau a gwerth eu heneidiau, ond wedi llechu mewn noddfeydd celwydd, wedi caru y byd a chasâu Duw, ac wedi ymladd eu ffordd trwy yr holl rwystrau a osodwyd o'u blaen i gau eu llwybr i angau, a thrwy orthrech wedi tori eu ffordd i byrth uffern.

6. Paham y gwnelid yr athrawiaeth o etholedigaeth yn faen tramgwydd yn ffordd pechaduriaid? Ni wnant yr un defnydd mewn dim arall o fwriadau Duw, ag a wnant yn nghylch crefydd; ac etto, mae bwriadau Duw yn mhob peth arall yr un mor benderfynol, ac yn meddu dylanwad yr un mor nerthol. Sier yw fod Duw wedi penderfynu dydd ac amgylchiadau eich marwolaeth, yn gystal â pha un a gedwir eich enaid ai peidio. Nid yn unig mynegir hyny yn bendant yn y Bibl, ond eglur yw ei fod yn ol rheswm. Beth a ddywedech chwi pe gelwid chwi ar eich mynediad adref o'r cyfarfod, i ymweled â chymmydog claf; ac wrth holi, i chwi glywed na wnelai fwyta nac yfed, a'i fod bron newynu i farwolaeth; ac wrth ymresymu ag ef yn nghylch ei ymddygiad, iddo ddywedyd yn sobr, y creda yn mhenarglwyddiaeth Duw, mewn rhagwybodaeth, etholedigaeth, a

bwriadau ; fod ei ddyddiau wedi eu rhifo, a bod amser ac amgylchiadau ei farwolaeth wedi eu penderfynu, nad allai farw cyn ei amser, ac na wnelai yr holl ymdrechion a allai wneuthur, ei alluogi i fyw munud dros ei amser. Os cynnygiwch ymresymu yn erbyn ei gasgliad, a'r fath gamddefnydd a gŵyrad o'r athrawiaeth o fwriadau, iddo eich cyhuddo o fod yn heretic, ac nad ydych yn credu penarglwyddiaeth dwyfol. Yn awr, pe gwelech ddydd yn ymresymu ac yn gweithredu fel hyn yn nghylch pethau bydol, barnech ei fod yn orphwyllog. Pe ymresymai tyddynwyr, crefftwyr, a marsiandwyr fel hyn yn nghylch eu gorchwylion bydol, ystyrid hwy yn galw am Wallgofdy.

7. Mor nerthol y mae y gŵyrad a'r camddefnydd o'r athrawiaeth hon yn dangos ynfyrwydd calon dyn, a'i chroesineb hollol i delerau iechydwrriaeth. Ni wneir bod Duw yn rhagwybod, a bod ganddo fwriadau gyda golwg ar bob peth arall, yn esgus dros fod yn segur, neu yn waeth nac yn segur, yn nghylch y pethau hyn. Ond gyda golwg ar eu dyledswydd at Dduw, ac yn hyn yn unig, gafaellant yn yr Ysgrythyrau, a gŵyrant hwynt i'w dinystr eu hunain. Mor eglur y dengys hyn, y dymuna pechaduriaid esgus dros anufuddhau i Dduw, a byw mewn pechod; ac y ceisiant achlysur i wrthryfela â'u Crewr.

8. Dywedais fod y mater mor agored i chwi i'w benderfynu, fel y gadawyd chwi mor hollol i'r gweithrediad o'ch rhyddid, a phe na byddai Duw yn gwybod nac wedi bwriadu dim yn nghylch eich iechydwrriaeth. Tybiwch fod newyn mawr yn y ddinas hon, ac mai prif arianydd y ddinas yn unig a feddai gyflawnder o ddarpariaeth; ei fod yn ddydd caredig a haelionus, ac yn barod i ddiwallu yr holl ddinas ag ymborth, yn rhad; a thybiwch fod rhagfarn gyffredinol ac afresymol yn ei erbyn, fel pan y cyhoedda efe yn y papurau dyddiol fod ei drysordai yn agored, y gallai y neb a fynai ddyfod, a chael darpariadau heb arian ac heb werth, bod iddynt oll, yn unfryd, ddechreu ymesgusodi, a gwrthod derbyn y cynnyg yn y modd mwyaf cyndyn. Yn awr, tybiwch iddo roi yr holl droliau yn y ddinas ar waith i ddwyn ymborth o gylch y ddinas, ac aros wrth bob drws. Ond er y cwbl eu bod hwy yn cryfhau dwylaw eu gilydd, ac yn dewis marw yn hytrach na bod dan rwymau iddo am ymborth. I lawer ddywedyd cymmaint yn ei erbyn fel y cywilyddient deimlo a chydabod eu dibyniad arno; a bod ereill gymmaint dan eu dylanwad fel na fynent eu tramgwyddo; a bod tyb y cyffredin mor gryf, fel na bu neb mor galonog a gwahaniaethu oddiwrth y lliaws a derbyn bywyd. Yn awr, tybiwch fod y boneddwr yn gwybod yn mlaen llaw gyflwr meddwl y cyffredin, a bod yr holl ddinaswyr yn ei gasâu, ac mai

gwell fuasai ganddynt farw na bod yn ddyledus iddo am fywyd. Tybiwch hefyd ei fod yn gwybod o'r dechreuad fod rhyw resymau ag a allai efe beri iddynt weithredu ar ryw bersonau, a newidiai eu meddyliau, a bod iddo wasgu atynt y rhesymau hyn nes iddynt roi heibio eu gwrthwynebiad, a derbyn ei ymborth gyda diolchgarwch, a chael eu cadw oddiwrth farwolaeth. Tybiwch iddo arferyd yr holl resymau a'r moddion ag a allasai mewn modd doeth i berswadio y lleill, ond er ei holl ymdrechion caredigol, iddynt barhau yn eu penderfyniad, a dewis marw yn hytrach na phlygu i'w gynnyg. Yn awr, tybiwch fod ganddo wybodaeth berffaith o'r dechreuad am y modd y tröai y peth allan; oni fyddai y pwnc o fywyd neu angau yr un mor agored i bob person i'w benderfynu â phe na buasai yn gwybod dim am y mater?

9. Gall rhai ofyn, pahan yr arfera Duw foddion gyda'r anetholedig, os yw yn sicr na wnant dderbyn y cynnyg? Am y bwriada eu gwneuthur yn ddiesgus: efe a brofa i'r bydysawd ei barodrwydd ef, a'u cyndynrwydd hwythau. Efe a geidw ei ddillad yn lân oddiwrth eu gwaed; ac er y gŵyr efe na wna eu gwrthodiad o'r cynnyg ond trymhau eu heuogrwydd a'u damnedigaeth, etto efe a wna y cynnyg, gan nad oes un ffordd arall i amlygu ei barodrwydd anfeidrol ef i'w hachub, a'u gwrthodiad cyndyn hwy o'i ras.

10. Gofyna Duw i chwi fod yn ddiwyd i wneuthur eich galwedigaeth a'ch etholedigaeth yn sicr. Wrth ddewis ei etholedigion, rhaid i chwi ddeall iddo fwrw arnynt hwy y gorchwyl mawr o fod yn gadwedig: y dibyna y cwbl ar eu cydsyniad hwy â'r telerau; yr ydych oll yn hollol alluog i roi eich cydsyniad, ac i ymaflyd y funud hon mewn bywyd tragwyddol. Heb eich dewisiad eich hunain, nid oes un etholedigaeth a all eich achub, na gwrthodedigaeth a all eich damnio. Mae yr Ysbryd a'r briodas-ferch yn dywedyd, Tyred; a'r hwn sydd yn clywed, dywedded, Tyred; a'r hwn sydd â syched arno deued: a'r neb a ewyllysio, cymmered o ddwfr y bywyd yn rhad. Mae y peth yn gorphwys arnoch chwi. Gwna Dduw yr oll a allo mewn modd doeth, ac a'ch heria chwi i ddangos beth a allai wneuthur yn chwaneg nac a wnaeth. Os ewch chwi i uffern, rhaid i chwi fyned yno, wedi eich llychwino â'ch gwaed eich hun. Mae Duw ac angylion yn rhydd. I'ch Arglwydd eich hun yr ydych yn sefyll neu yn syrthio; mae trugaredd yn disgwyl, yr Ysbryd yn ymryson, ac y mae Iesu yn sefyll wrth y drws ac yn curo. Gan hyny na ŵyrwch yr athrawiaeth hon, ac na wnewch hi yn achlysur tramgwydd nes y byddoch yn nyfnder uffern.

PREGETH XI.

GWRTHODEDIGAETH.

JER. VI. 30.—“*Yn arian gwrthodedig y gelwir hwynt, am wrthod o'r Arglwydd hwynt.*”

LLEFARWYD y geiriau hyn am genhedlaeth o Israeliaid, y rhai yr arferasai Duw bob moddion addas i'w dychwelyd a'u hachub; a'r rhai oeddynt wedi eu gwrthsefyll oll, ac wedi parhau yn gyndyn ac anedifeiriol hyd y diwedd. Dywed Duw wrthynt, “Merch fy mhobl, ymwregysa â sach-liain, ac ymdröa yn y lludw; gwna i ti gwynfan a galar tost, megis am unig fab; canys y distrywiwr a ddaw yn ddi-symmwth arnom ni.”

“Mi a'th osodais,” medd efe wrth y prophwyd, “yn dŵr ac yn gadernid yn mysg fy mhobl, i wybod ac i brofi eu ffyrdd hwynt. Cyndyn o'r fath gyndynaf ydynt oll; yn rhodio ag enllib; efydd a haiarn ynt; llygru y maent hwy oll. Llosgodd y fegin, gan dân y darfu y plwm; yn ofer y toddodd y toddydd; canys ni thynwyd y rhai drygionus ymaith. Yn arian gwrthodedig y gelwir hwynt, am wrthod o'r Arglwydd hwynt.” Mae yma angrafft nodedig o'r arferiad o iaith gymhariaethol yn y Bibl, fel y moddion goreu i drosglwyddo gwirionedd. Dichon iaith lythyrenol amrywio yn ei hystyr; gellir ei deall yn wahanol gan bersonau gwahanol, a gall newid yn ystod blynyddau; ond erys iaith gymmariaethol yr un, hi a rydd yr un drych-feddyliau yn mhob oes, ac yn mysg pob cenedl. Yma cyffelybir pobl Israel i fettel, yr hwn yr ymdrechai y purwr ei buro yn y tân. Mae y moddion a arferai Duw i'w santeiddio yn cael eu cyffelybu i dân, a gosodir y purwr allan fel wedi cynnyddu ei wres i'r fath radd fel y llosgodd y fegin, ac y toddodd y plwm gan nerth y gwres; ac er hynny nid allai lwyddo i ysgaru y sorod oddiwrth yr arian. Efe yna a'u cyhoedda yn arian gwrthodedig neu anmhur, yn addas i ddim ond i'w fwrw ymaith. Hynny yw, fod tŷ Israel yn anwelladwy; a pha fwyaf y gwasgai Duw foddion eu iechydwrriaeth atynt, mwyaf y deuai eu drygioni a'u cyndynrwydd i'r golwg. Tystiodd Duw gan hynny y gelwid hwynt yn wrthodedig, ac y deallid ac y dywedid fod yr Arglwydd wedi eu gwrthod.

Gwelwch mai fy amcan yn bresennol yw trin yr athrawiaeth o **WRTHODEDIGAETH**. Rhaid i mi fyrhau llawer ar yr hyn a fwrjedais ddywedyd dan y gwahanol benau, a boddloni ar nodi yn unig y prif bethau ynghylch yr athrawiaeth bwysig hon. Mae y pwnc mor gyflawn, fel wrth ei ystyried, na w'n beth i'w adael allan: mae

fel mŵnglawdd o aur,—pa ddyfnaf yr eloch goreu oll yw yr wythen. Yn y dull canlynol yr ymdriniaf â'r pwnc.

I. Beth yw yr athrawiaeth o wrthodedigaeth.

Arwydda y gair ryw *sorod*, *nad yw dda i ddim*, *gwrthodedig*, *fel yn ddiles*. Gwrthod peth yw cyhoeddi nad yw dda i ddim, a'i fwrw ymaith. Y rhai gwrthodedig yn mysg dynolryw yw y rhai a gollir: y rhai a fwrir byth o ŵydd Duw a gogoniant ei allu. Nid fy amcan yn bresennol yw profi y collir rhyw ran o ddynolryw yn y diwedd. Yr wyf yn pregethu i bobl a addefant hyn. Gan hyny afreidiol ac anmherthynasol, yn awr, fyddai cynnyg profi hyny. Ni raid yn áwr ond dywedyd mai y rhai a deflir heibio yn y diwedd, yw y gwrthodedigion.

II. Nodaf rai rhesymau na seilir yr athrawiaeth hon arnynt. Mewn geiriau ereill rhai pethau ag nad ynt resymau o herwydd y rhai y collir y gwrthodedigion.

1. Nid fod gan Dduw unrhyw deimladau maleisus i'w boddio, na drwg-ewyllys atynt. Mae ei deimladau ef yn hollol garedigol yn wastad at ei holl greaduriaid. Ni theimla efe un amser yn ddrwg-nawsus at y bodau gwaethaf yn y bydysawd. Efe a'u beia, ac a deimla yn ofidus a digllon o herwydd eu hymddygiad, ond nid yw un amser yn faleisus. Gosodir Duw allan yn fynych yn y Bibl fel yn ddigllon wrth yr annuwiol; ac mae y darluniadau hyn yn gywir, golyga y Bibl yr hyn a ddyweda; mae efe yn ddigllon, ond nid malais yw ei ddigofaint. Efe a deimla fel llywodraethwr da, yr hwn a wel wrthryfelwyr dan arfau yn erbyn y llywodraeth, gan beri anhrefn a dinystr i hapusrwydd cyhoeddus a phersonol. Teimla Duw wrthwynebiad caredigol at y fath ymddygiad, o ran gradd gymmaint â'i gariad at rinwedd a hapusrwydd. Ei gariad at les cyhoedd a'i gwna yn benderfynol a diysgog yn y cyflawniad o'r gyfraith i'w herbyn.

2. Nid ynt yn cael eu gwrthod am fod gogoniant Duw na lles y bydysawd yn gofyn eu damnedigaeth, os edifarhant. Mae rhai wedi darlunio gwrthodedigaeth a damnedigaeth rhan o ddynolryw fel yn anheggorol i ogoniant Duw a lles y bydysawd. Maent wedi tybied nad allai holl gymmeriad moesol Duw gael ei amddiffyn mewn un ffordd arall. Tybiant fod pechod yn foddion angenrheidiol er cyrhaedd y daioni mwyaf, ac i Dduw ordeinio pechodau, gwrthodedigaeth, a damnedigaeth y rhai a barhant yn anedifeiriol fel yr unig foddion i amlygu ger bron y bydysawd holl briodoliaethau Duw, a pheri, ar y cwbl, y radd fwyaf o ddaioni. Yn ganlynol, ei fod ef yn wirioneddol yn dewis bodolaeth pechod o flaen ei ddi-hanfodaeth, yn

dewis gwrthryfel o flaen ufudd-dod, a damnedigaeth rhan o ddynolryw o flaen iechydwrriaeth pawb. Yn awr, ystyriaf fod hyn yn gyfeiliornad peryglus; dianrhydeddus iawn i Dduw, niweidiol i'w lywodraeth, ac yn tueddu yn fawr i beri gwrthryfel yn erbyn ei orsedd. Nid wyf yn meddwl fod pechod yn foddion angenrheidiol er cyrhaedd y daioni mwyaf, ac ystyriaf fod cosp yn angenrheidiol yn unig am na bu, ac na bydd gweithredwyr moesol yn ufudd, heb weled y grymusiad o'r gyfraith. Pe buasai i holl ddeiliaid llywodraeth Duw barhau yn ufudd, ni buasai angen amlygiad ymarferol o'r cyfiawnder dwyfol. Pe heb y rhoddiad o gosp, y buasai i holl ddeiliaid Duw barhau i ufuddhau, ni buasai er gogoniant Duw, ond yn anfeidrol er ei ddianrhydedd; i anfon neb i uffern. Mae y cyfryw fesurau cryfion â'r cyflawniad o gosp anfeidrol cyfraith Duw, mor bell oddiwrth fod yn ofynol a hanfodol er ei ogoniant, fel mai pan fo pob moddion tynerach wedi methu ennill a pharhau ufudd-dod, y maent yn oddefadwy ac yn ymddangos yn ogoneddus. Gofynaf, i ba ddyben neillduol yr amlygir y briodoledd o gyfiawnder, ond er peri parch i awdurdod Duw, ac felly ddiogelu ufudd-dod? Ond pe byddai dynion yn ufudd heb yr amlygiad ymarferol hwn o gyfiawnder, sicr na byddai galwad am gosp.

Gofynai gogoniant Duw i ddynion gael eu gwrthod a'u damnio, yn unig yn yr olwg ar y ffaith, y gwnelai dynion bechu a pharhau mewn gwrthryfel; nid fod ei ogoniant ef yn gofyn eu gwrthryfel a'u damnedigaeth yn hytrach na'u hufudd-dod a'u iachawdwriaeth.

3. Ni wrthodir dynion o herwydd un diffyg yn yr Iawn. Darluniad niweidiol o'r Iawn yw hwnw, yr hwn a'i dengys yn unig fel ymdriniaeth masnachol, fel pe buasai i'r personau yn y Duwdod wneuthur cytundeb, yn yr hwn yr ammododd y Mab dalu i'r Tad gymmaint o ddyoddefaint am y cyflawniad o gymmaint o bechod, fel talu ysgrif addawol, yn gywir yr un faint o ddyoddefiadau oddiwrth y Meichai ag oedd yn ddyledus oddiwrth yr euog. Mae y darluniad hwn yn niweidiol ar lawer o ystyriaethau.

Yn gyntaf, mae yn cau allan y meddylddrych o drugaredd oddiwrth lywodraeth Duw; canys pa ras neu drugaredd sy mewn rhyddhau dyledwr pan fo y ddyled wedi ei thalu? Yn mhellach, ni ennillir dim fel hyn, os oedd yn rhaid i Grist ddyoddef cymmaint yn gywir ag a ddyoddefasai pechaduriaid pe anfonasid hwynt i uffern; mae cymmaint yn gywir o ddyoddefaint yn y bydysawd a phe buasai cosp y gyfraith yn cael ei rhoi ar ben pob pechadur. Mae y rhai ag ynt yn dal yr olwg hon ar yr Iawn, er gochelyd y casgliad anocheladwy,

os talwyd y ddyled yn llythyrenol dros bawb, yna y cedwid pawb, wedi dal na wnawd Iawn ond dros yr etholedigion, ac yn gosod allan yr anetholedig fel mor hollol heb un ddarpariaeth iddyntyn yr Iawn ag yw y cythreuliaid. Yr olwg hon a esyd allan Dduw fel wedi gwerthu yr etholedigion i'w Fab am ryw gymmaint, ac fel yn gadael y lleill i fyned i uffern heb un gobaith am iachawdwriaeth. Ni wna fy Mibl, fy neall, fy nghydwybod, na'm calon i, addef dros funud fod y fath olwg ar yr Iawn yn gywir. Mae yr Iawn yn ymdriniaeth o'r fath natur ag a rydd iechydwrriaeth pob pechadur yn ddichonadwy, ond ddim wedi ei fwriadu i dalu dyled un pechadur mewn ystyr ag a wnelo ei achub yn weithred o gyfiawnder. Mae yn darparu er iechydwrriaeth pob dyn, ond o hono ei hun nid yw yn sicrhau iechydwrriaeth neb. Pe na achubid neb, efe a ddygai ogoniant anfeidrol i gymmeriad Duw; mae wedi gosod allan yn y modd mwyaf eglur a grymus, ei holl galon gyda golwg ar ei gyfraith, ei gorchymynion, ei chosp, a haeddiant pechod; a phe gwrthodai pawb yr Iawn, byddai yn ogoneddus er y cwbl, a rhoddai lewyrch o gylch teyrnwialen ei gyfiawnder ag a oleuai eu ffordd i byrth uffern. Ond,

III. Paham y collir y gwrthodedigion?

1. Am eu bod yn groes i gael eu cadw; hyny yw, maent yn groes i gael eu cadw ar y telerau ar y rhai yn unig y gall Duw yn gyson eu cadw. Gofyner i bechaduriaid a ydynt yn foddlon i gael eu cadw, a dywedant oll eu bod; a gallant ddywedyd hyn yn ddidwyll, os gallant gael eu cadw ar eu telerau eu hunain; ond pan osodoch o'u blaen y telerau ar y rhai y cynnygia yr efengyl eu cadw; pan ofynir iddynt edifarhau a chredu yr efengyl, i adael eu pechodau, ac ymroddi i wasanaeth Duw, dechreuant o unfryd ymesgusodi. Yn awr, derbyn y telerau hyn, yw cydsynio yn *wresog* ac *ymarferol* â hwynt. Maent wrth ddywedyd eu bod yn foddlon i dderbyn iechydwrriaeth tra nad ynt yn weithredol yn ei derbyn, yn dywedyd celwydd gwarthus. Bod yn barod i hyny yw ei derbyn; ac mae y ffaith nad ynt yn wresog yn cydsynio â thelerau iechydwrriaeth, ac yn eu cofleidio, yn brawf eglur eu bod yn anewyllysgar i hyny. Ië, bechaduriaid, yr ydych yn gwrthod yr unig delerau ar y rhai y gellir eich achub. Gan hyny, onid yw yn sarhad ar Dduw i chwi ffugio eich bod yn ewyllysgar? Yr unig wir reswm nad ydych oll yn Gristio-ogion, yw eich bod yn groes i fod; ni wnawd chwi yn groes i hyny trwy un weithred o eiddo Duw, am eich bod yn wrthodedig; ond os ydych yn wrthodedig, mae hyny *am eich bod yn groes i fod yn gadwedig*.

Ond a wrthddadleua rhai o honoch gan ddywedyd, paham na wnelai

Duw ni yn ewyllysgar? Ai nid am ei fod wedi ein gwrthod y mae nad yw efe yn newid ein calon ac yn ein gwneuthur yn ewyllysgar? Nage, bechaduriaid, nid am ei fod wedi eich gwrthod, ond am eich bod chwi mor gyndyn fel nad all yn gyson â'r lles cyhoedd, gymmeryd y fath fesurau ac a'ch dychwelo chwi. Yr ydych yn aros i Dduw eich gwneuthur yn ewyllysgar i fyned i'r nefoedd, ac yr ydych yr holl amser yn ddiwyd yn rhodio y ffordd sy yn myned i uffern. Ië, yn ymdrechgu gyda mwy o ddiwydrwydd i fyned i uffern nag a fyddai raid er diogelu iachawdwriaeth, ond bod yr un mor zelog yn ngwasanaeth Duw. Yr ydych yn temtio Duw, ac yna yn troi ac yn gofyn iddo paham na wna efe chwi yn ewyllysgar? Yn awr, bechadur, a dybi di dy fod yn wrthodedig? Os felly, beth dybit ti yw y rheswm a barodd i'r Duw anfeidrol garedig dy wrthod di? Rhaid fod rhyw reswm; beth a ferni di yw y rheswm? A ofynaist ti erioed i ti dy hun yn ddifrifol, beth yw y rheswm na bu i Dduw anfeidrol garedig fy ngwneuthur i yn foddlon i dderbyn iechydwriaeth? Rhaid fod hyny o herwydd un o'r rhesymau canlynol; naill ai ei fod ef yn fôd maleisus, ac yn dymuno eich damnedigaeth; neu ni all eich gwneuthur yn ewyllysgar os mÿn; neu, yr ydych wedi ymddwyn yn y fath fodd, fel yr ymddengys i'w feddwl anfeidrol garedig ef, mai annoeth fyddai cymmeryd y llwybr hwnw ag a'ch dygai i edifeirwch.

Yn awr, pa un o'r rhai hyn dybiech chwi yw y rheswm? Tebygol nad anturiech ddywedyd ei fod yn fôd maleisus, ac yn dymuno eich damnedigaeth am yr ymblesera mewn trueni; a thybiaf na feddylwch nad all efe eich troi os mÿn.

Y llall, gan hyny, raid fod y rheswm: sef, fod eich calon, eich ymddygiad, a'ch cyndynrwydd, mor ffaidd yn ei olwg fel, ag ystyried pob peth, y gwel efe y gwnai arfer y cyfryw foddion pellach gyda chwi ag a ddiogelai eich troedigaeth, ar y cwbl, fwy o niwed nac o les yn ei deyrnas. Nid oes genyf amser heno i drin y pwnc, a ellwch chwi ddim, fel gweithredydd moesol, wrthsefyll unrhyw radd ddi-chonadwy o ddylanwad moesol a ellid weithredu arnoch, yn gyson â'ch rhyddid moesol. Bwriadaf ymdrin â'r pwnc hwnw ryw bryd eto.

A ofynwch chwi pa fodd y gwn i mai y rheswm paham na wna Duw chwi yn ewyllysgar yw, y gwel efe y byddai yn annoeth ynddo ef wneuthur felly? Atebaf fod hyny yn gasgliad anocheladwy odliwrth y ffaith hon, ei fod ef yn anfeidrol garedig, ac nad yw yn weithredol yn eich gwneuthur yn ewyllysgar. Ni chredaf yr esgeulus i Duw ddim a welai yn ddoeth a charedig yn ngwaith mawr iechydwriaeth dyn. Pwy a allai gredu y gallai efe roi ei unig anedig a'i

anwyl Fab i farw dros bechaduriaid, ac yna esgeuluso unrhyw foddion caredig ereill er eu iachawdwriaeth? Na, bechaduriaid, os ydych wrthodedig, mae hynny am y rhagwelai Duw y gweithredech fel y gweithredwch; y byddech mor ddrygionus ag y dymchwelech bob ymdrech a allai efe yn ddoeth ei wneuthur er eich iechydwriaeth. Y fath amrywiaeth o foddion a arferodd efe atoch! Un pryd efe a'ch taflodd i ffwrn cystudd; a phan na thynerau hyn chwi, newidiodd ei dull a llwythodd chwi â doniau. Anfonodd ei air atoch, ymrysonodd trwy ei Ysbryd, efe a'ch denodd trwy y groes, cynnygiodd eich toddi trwy ocheneidiau Calafia, a chynnygiodd eich gyru yn ol o'r ffordd i angau trwy lenwi eich clustiau â tharanau damnedigaeth. Ar un pryd bu cymmylau a thywyllwch o'ch hamgylch; y nef a daranai uwch eich pen, dialedd dwyfol a grogai o'ch cylch gymmylau erchyll digofaint dyfodol. Bryd arall gwenai trugaredd arnoch oddi fry fel haul canol-ddydd, gan lewyrchu trwy yr holl dymmestl. Efe a wasga bob annogaeth; mae yn barhaus yn peri i nef, daear, ac uffern roi ystyriaethau er cynhyrfu eich calon galed. Ond chwi a gauwch eich clustiau a'ch llygaid, a galedwch eich calonau, ac a ddywedwch, "Perwch i Sanct Israel beidio â ni." A beth yw y casgliad oddi wrth hyn oll? pa fodd y rhaid i hyn oll derfynu? Yn arian gwrthodedig y gelwir hwynt, am wrthod o'r Arglwydd hwynt.

IV. Pa bryd y gwrthodir dynion?

1. O dragywyddoldeb, o ran Duw ei hun; ond o ran dynion, gwrthodir hwy pan ddeuant yn sorod a diles. Megis y gwyddai Duw o dragywyddoldeb pa fodd y byddai pob peth; pa fodd yr ymddygai pob pechadur yn y bydysawd—megis yr oedd hyn erioed mor bresennol i'w feddwl ag y bydd ef byth—rhaid fod ei benderfyniad yn ei gylch oll o dragywyddoldeb yr un ag a fydd efe byth. Er gwneuthur i fynu ei feddwl ei hun, ni raid iddo ond cael yr holl dystiolaeth yn nghylch y peth, ac yr oedd hyn ganddo erioed, mor gyflawn ag y bydd byth. Os, yn nydd y farn, y gwel efe achos i'w gwrthod a'u hanfon i uffern, efe a welodd yr achos hwn erioed, a bu ei feddwl yr un erioed yn nghylch y pwnc. Ond mor bell ag y mae a fyno y pwnc â'r gwrthodedigion eu hunain, deuant yn wrthodedigion pan yn gyndyn a therfynol y gwrthodant dderbyn bywyd tragywyddol ar delerau yr efengyl. Mae yr athrawiaeth o wrthodedigaeth yn gyffelyb i'r athrawiaeth o etholedigaeth, yn yr ystyr hwn, fel yn hancdi yn meddwl Duw; fel holl fwriadau ereill y meddwl dwyfol, mae yn dragywyddol. Nid oes iddo ef ddim meddyliau newyddion, na gwybodaeth newydd, na bwriadau neu amcanion newyddion; ond gyda

golwg arnom ni, mae gwrthodedigaeth fel etholedigaeth, yn ammodol a damweiniol. Felly y mae gyda golwg ar bob mater arall: sefydlwyd bywyd a marwolaeth dyn, a rhifwyd ei ddyddiau. Gosododd Duw derfynau ei breswylfod, fel nad all fyned drostynt, a sefydlwyd holl amgylchiadau ei fywyd a'i farwolaeth; etto pwy na wyr fod amser marwolaeth pob dyn, mor bell ag y mae a fyno efe â'r peth, yn hollol ddamweiniol; y gall ei ddyddiau gael eu hestyn neu eu byrhau trwy ei ymddygiad ei hun; y gall blynyddau ac ugeiniau o flynyddau gael eu chwanegu at ei fywyd neu eu tynu oddiwrtho; trwy offerynloliaeth ei weithrediad ei hun. Nid yw fod y peth wedi ei sefydlu yn meddwl Duw yn gwneuthur nad yw yn ddamwain o'n rhan ni. Mae i ni yn gymmaint o ddamwain a phe na buasai Duw nac un bôd yn y bydysawd wedi rhagwybod dim yn nghylch yr amgylchiad. Felly gyda golwg ar ein iechydwrriaeth neu ein damnedigaeth; er fod Duw yn berffaith wybodus beth fydd y canlyniad, er hyny mae y canlyniad yn gymmaint o ddamwain i ni, ac yn dibynu cymmaint ar ein gwirfoddoldeb, â phe buasai Duw heb wybod dim yn ei gylch. Yr amgylchiad yn unig a amlyga i ni yr hyn oedd o'r blaen yn beth sicr yn meddwl Duw.

V. Paham y creodd Duw y gwrthodedigion?

Os gwyddai Duw yn flaenorol y gwnelai y fath liaws bechu, ac ymddwyn mor ddrwg, fel y byddai raid iddo eu bwrw i uffern byth, oni chreodd efe hwynt i'r dyben o'u damnio? Atebaf, Na ddo. Nid i'w damnio y gwnaeth efe hwynt, ond i ddybenion pwysig ereill. Gwir yw y gwyddai efe y demnid hwynt, ac iddo eu creu er gwybod hyny. Nid i'r dyben hwnw y creodd efe hwynt, ond yn wyneb hyny. Yr oedd ganddo ef resymau ereill a rhai pwysig dros eu creu, ac efe a'u creodd i'r dybenion buddiol hyn, nid i'r dyben o'u hanfon i uffern; ond yr oedd rhesymau dros eu creadigaeth mor nerthol, fel yr aeth efe rhagddo, er y gwyddai am y diwedd arswydus ag oedd o'u blaen. Mae llawer o ddybenion doeth a charedig yn cael eu hateb trwy fodolaeth y gwrthodedigion, ag a allwn ni ganfod, a llawer ereill, yn ddiâu, â'r rhai y deawn yn gydnabyddus ar ol hyn. Er gwaethaf eu bwriadau drygionus, defnyddia Duw hwynt i wneuthur llawer o ddaioni. Bu y diafol ei hun yn weithredydd pwysig yn rhai o'r gorchwylion mwyaf gogoneddus yn y bydysawd; ond nid oes diolch iddo ef. Pan gynhyrfodd galon Judas i fradychu Crist, eglur yw iddo ef fwriadu hyny er drwg, ond bwriadau Duw hyny, ac efe a'i goruwchreolodd er daioni; ni fwriadau efe na Judas ogoneddu Duw na llesâu dynion; ond gweithredasant ill dau yn y

gorchwyl o osod i lawr gonglfaen iachawdwriaeth dyn. Mae dynion drwg yn fynych mewn sefyllfaedd anhebgorol er daioni cymdeithas. Mae bodolaeth y gwrthodedigion yn anhebgorol er bodolaeth yr etholedigion, canys hwy yn fynych ynt rieni yr etholedigion ; pan y bwrir hwy eu hunain ymaith o herwydd eu gwrthryfel, mynych y mae eu plant yn cael eu troi, eu santeiddio, a'u hachub.

Pe na chreasid yr anetholedig, ni allasai yr etholedig byth fodoli. Wrth adeiladu eglwys Crist, defnyddia Duw yn fynych ddynion drygionus. Sier yw na fwriadant hwy adeiladu teyrnas Crist, ond dygant yn mlaen y fath amgylchiadau, fel wrth ymestyn at eu dybenion hunanol eu hunain, y maent yn fynych yn offerynol i ddwyn yn mlaen deyrnas Dduw.

Gall fod dyn drwg ag sy yn casâu Duw a chrefydd : yn caru y byd, ac yn pentyru llawer o gyfoeth i'w blant. Rhydd iddynt lawer o ddysgeidiaeth, bwriada hwynt i fod yn uchel yn y byd, ac ni ofala pa faint o niwed a wnant i achos Crist; ond ymwel Duw â hwynt trwy ei Ysbryd, efe a'u dychwela, a'u santeiddia, ac a'u tywysa i ddefnyddio ffrwyth llafur caled eu tad annuwiol er adeiladu a dwyn yn mlaen deyrnas santiaid Crist; gan brofi fel hyn i "olud y pechadur gael ei roi i gadw i'r cyfiawn."

VI. Dangosaf mai nid *am* eu bod yn wrthodedig y collir dynion; hyny yw, mai nid eu gwrthodedigaeth yw y rheswm am eu colledigaeth. Ni chondemnia Duw hwynt am eu bod yn wrthodedig, ond am eu bod yn ddrygionus. Eu gwaith hwy eu hunain a bair iddynt gael eu hanfon i uffern, ac nid ei waith ef yn eu gwrthod. Efe a'u gwrthoda ac a'u cospa am eu pechodau, o herwydd iddynt barhau yn eu pechodau, er y cwbl a allai efe yn ddoeth wneuthur er eu dychwelyd. Efe a rag-welai erioed mor ddrwg y byddent, ac a fwriadai eu triu yn gyfatebol.

VII. Mae iechedwriaeth neu ddamnedigaeth y gwrthodedigion yn dibynu ar eu dewisiad eu hunain. Ar hyn, bechadur, y mae y mater yn troi. Os *dewiswch* chwi y ffordd i'r bywyd, cedwir chwi; os *dewiswch* chwi ffordd pechod, demnir chwi.

Mae eich bod wedi eich creu fel gweithredyddion moesol, ac yn ddeiliaid o lywodraeth foesol, yn rhoi eich iechedwriaeth ar eich dewisiad eich hunain, ac yn gwneuthur eich iechedwriaeth yn anghyrhaeddadwy mewn un ffordd arall. Os gwrthodir chwi, bydd hyny am i chwi pan roddwyd y dewisiad i chwi, ddewis y drwg a glynu yn gyndyn wrtho. Y rheswm paham y gwrthoda Duw chwi, yw am i chwi ei wrthod ef. Efe a'ch gwrthoda chwi, am y gwrthodwch

chwi ef, ac am hyny yn unig. Ond a wrthddadleua rhai, gan ddywedyd, ni chafodd y paganiaid erioed gynnyg ar iechydwriaeth, a rhaid i'r bwriad gyda golwg arnynt hwy fod heb un olwg ar eu hymddygiad? Atebaf, mai hyn yn gamgymeriad mawr. Barna Duw ddynion yn ol y goleuni a feddant: y rhai a bechant yn ddi-ddeddf, a gyfrgollir yn ddideddf, medd yr apostol Paul; a'r rhai a bechant dan y ddeddf, a fernir wrth y ddeddf. Y rhai ni feddant ond goleuni natur, os defnyddiant ac os ufuddhant i'r goleuni hwnw, a gedwir; ond haera Paul na wna y paganiaid hyn. Dywed nad yw gymmeradwy ganddynt gadw Duw yn eu gwybodaeth, ac o herwydd hyn eu bod wedi newid gogoniant yr anllygredig Dduw i gyffelybiaeth llun dyn llygredig, ac anifeiliaid pedwar-carnol, ac ymlusgiaid, fel y maent yn ddiesgus. Troseddant eu rheolau eu hunain at weithredu; gwnant yr hyn y gwyddant ei fod yn feius; a'u meddyliau ar yr un pryd yn cyhuddo eu gilydd, neu yn eu hesgusodi.—Cyflawnant y pethau a gondemniant yn ereill, ac fel hyn rhoddant ddeddfryd arnynt eu hunain; ac o herwydd hyn cânt yn gyfiawn eu gwrthod.

VIII. Mae gwrthodedigaeth yn gyfiawn.

Onid cyfiawn yn Nuw yw gadael i ddynion gael eu dewisiad eu hunain, yn enwedig pan ddelir allan iddynt yr annogaethau cryfaf a all fod i ddewis bywyd tragywyddol? Beth! onid cyfiawn yw gwrthod dynion pan yn gyndyn y gwrthodant hwy iechydwriaeth, ar ol gwneuthur pob peth ag sy gyson â doethineb a charedigrwydd anfeidrol er eu denu i'w derbyn? Oni wna dynion ddewis cael eu cadw neu eu colli? Beth a wna Duw â chwi? Ni fynwch gael eich cadw; paham gan hyny y beiwch am gael eich damnio? Os nad yw gwrthodedigaeth dan yr amgylchiadau hyn yn gyfiawn, heriaf chwi, bechaduriaid, i ddywedyd beth sy gyfiawn.

IX. Mae gwrthodedigaeth yn anmhleidiol.

Bu yn gyfleus bob amser i wrthwynebwy'r etholedigaeth a gwrthodedigaeth i'w darlunio fel yn bleidiol. Os wrth bleidioldeb y meddylir fod rhyw rai wedi eu hethol, ac nid rhyw rai ereill, fod rhyw rai wedi eu gwrthod, ac nid rhyw rai ereill; mewn geiriau ereill, mai rhan yn unig o ddynolryw a etholwyd neu a wrthodwyd; nid wyf yn groes i'r gair. Ond os wrth bleidioldeb y meddylw'n rhyw ffaf'r anmhriodol i un, neu ddiffyg ffaf'r at y llall; os wrth bleidioldeb y meddylir i Dduw wrthod rhai yn hytrach nac ereill, o herwydd rhyw ragfarn neu ogwydd anmhriodol i'w herbyn, neu o herwydd rhyw gasineb a deimlai atynt hwy yn fwy nac at yr etholedig; os hyn a olygir wrth wrthodedigaeth bleidiol, gwadaf hi yn llwyr, a daliaf fod

gwrthodedigaeth yn hollol anhleidiol. Mae hon yn weithred anhleidiol ag a gymmer olwg ar holl amgylchiadau y mater, ac a weithreda er y daioni cyffredinol heb un gogwydd anhleidiol o blaid neb nac yn erbyn neb. Ymdrechais ddangos eisioes, mai o herwydd eu drygioni eu hunain yn unig y gwrthodir pechaduriaid ; fod y lles cyffredin yn gofyn eu gwrthodedigaeth a'u damnedigaeth am iddynt wrthod ufuddhau i Dduw.

X. Mae Duw yn garedigol mewn gwrthodedigaeth.

Peth caredigol yn Nuw oedd creu dynion, er y rhagwelai y pech-ent ac y deuent yn wrthodedigion. Os rhagwelai y gallai efe, ar y cwbl, ddiogelu y fath radd o rinwedd a hapusrwydd dan ddylanwad llywodraeth foesol, ag a wrthbwysai bechod a thrueni y rhai a gollid, yna yn sicr yr oedd eu creu yn weithred garedigol ynddo. Y pwnc oedd, pa un a greid bodau moesol, ac a sefydlid llywodraeth foesol, pan y rhagwelid y canlynai drwg mawr yn ddamweiniol. Pa un a fyddai hyn yn garedigol ai peidio, rhaid i hyny droi ar y pwnc pa un a ellid diogelu daioni a wnelai fwy na chydbwysu y drwg. Os byddai y rhinwedd a'r hapusrwydd a ellid ddiogelu trwy y gweinyddiad o lywodraeth foesol, yn llawer mwy nâ'r drygau digwyddiadol a godent oddiar anufudd-dod rhan o ddeiliaid y llywodraeth hon, eglur yw y dewisai meddwl gwir garedigol sefydlu y llywodraeth, er y drygau a gymmerent le. Yn awr, os yw y rhai a gollir yn haeddu eu trueni, ac yn ei ddwyn arnynt eu hunain trwy eu dewisiad eu hunain, pan y gallasant gael eu cadw, yna yn sicr ni all fod dim yn eu damnedigaeth sy anghyson â chyfiawnder neu garedigrwydd. Rhaid i Dduw gael llywodraeth foesol, neu ynte ni all fod y fath beth â santeiddrwydd yn y bydysawd crëedig. Canys nid yw santeiddrwydd mewn creadur yn ddim amgen na chyddfurfiad gwirfoddol â llywodraeth Duw.

Edrycha Duw yn ddiau ar golli enaid fel drwg mawr, ac efe a edrycha byth arno fel y cyfryw, a da fyddai ganddo ochelyd colli un enaid pe byddai hyny yn gyson â'r gweinyddiad doethaf o'i lywodraeth. Mor enllibus, niweidiol, a thramgwyddus i Dduw, gan hyny, raid fod dywedyd iddo greu pechaduriaid yn fwriadol i'w damnio ! Efe a dywallt allan holl deimladau tyner tad uwchben y rhai y rhaid iddo eu distrywio—"Pa fodd y'th roddaf i fynu, Ephraim ; y'th roddaf ymaith, Israel ; pa fodd y'th wnaif fel Admah, y'th osodaf megis Zeboim ; trôdd fy nghalon ynof, a'm hedifeirwch a gyd-gynneuwyd." Ac yn awr, bechaduriaid, a ellwch chwi eistedd yma, gan gyhuddo y bendigedig Dduw o ddiffyg caredigrwydd ? "O chwi

seirph! chwi genhedlaeth gwiberod, pa fodd y diengwch chwi rhag barn uffern?"

XI. Gwrthoddedigaeth yw y peth goreu, ag ystyried pob peth, a ellid wneuthur dros y bydysawd.

Yn awr gan nad allai bygythiad y gyfraith, er yn anfeidrol, dan y gweinyddiad doethaf a all fod o lywodraeth foesol, ddiogelu ufuddod cyffredinol; a chan na chymmer lliaws o bechaduriaid eu dychwelyd a'u hachub trwy yr efengyl, rhaid gwneuthur un o dri pheth: naill ai rhaid rhoi llywodraeth foesol i fynu, neu rhaid difodi yr annuwiol, neu rhaid eu gwrthod a'u hanfon i uffern. Yn awr, ni hdnir y dylid rhoi llywodraeth foesol heibio; nid cyfiawn fyddai difodi, yn gymmaint ag na byddai hyny yn gospi pechod yn ol ei haeddiant. Yn awr, gan yr haedda pechaduriaid farwolaeth dragywyddol, a chan y gall eu cospi fod o wir les i'r bydysawd; trwy beri parch i awdurdod Duw, ac felly gadarnhau ei lywodraeth, eglur yw fod eu gwrthoddedigaeth a'u damnedigaeth er lles cyffredinol, ac yn wneuthur y peth goreu o'r annuwiol ag a ellid wneuthur.

XII. Pa fodd y gellir gwybod pwy yw y gwrthoddedigion?

Dichon mai anhawdd yw i ni benderfynu yn sier yn y byd hwn pwy sydd wrthoddedigion; ond mae cynnifer o'u nodau yn y Bibl, fel wrth chwilio yn ddifrifol a phwyllog, y gallwn ffurfio tyb gryn gywir pa un a ydym ni neu y rhai sy o'n hamgylch yn wrthoddedigion ai pedio.

1. Un prawf o wrthoddedigaeth yw amser maith o lwyddiant mewn pechod. Gesyd y Salmydd hyny i lawr fel y cyfryw Sal. 92:— "Pan flodeua y rhai annuwiol fel llysieuyn, a blaguro holl weithredwyr anwiredd, hyny sydd i'w dinystrio byth bythoedd." Duw yn fynych a rydd eu rhan i'r annuwiol yn y byd hwn, ac a âd iddynt lwyddo a brasâu fel fych pasgedig, ac yna dug hwynt allan i'r lladdfa. "Hyd ddydd dinystr yr arbedir y drygionus." Gan hyny, pan weloch ddyn yn llwyddo yn ei bechodau dros amser maith, mae achos arswydus i ofni fod y dyn hwnw yn wrthoddedig.

2. Esgeulusdra arferol o foddion gras sy arwydd o wrthoddedigaeth. Os cedwir dynion ryw ffordd, bydd hyny trwy santeiddiad yr Ysbryd a ffydd i'r gwiriouedd; a thebygol y ceir mai gwir yw nad oes dim un o bob deng mil yn cael ei achub o'r rhai a absennolant eu hunain o leoedd lle y dengys Duw ei hawliau. Gwyddom y gall traethodyn neu ymddyddan neu weddi rhyw gyfaill, weithiau, ddeffroi rhywun a'i dywys i dŷ Dduw; ond fel ffaith gyffredinol, os erys dyn ymaith oddiwrt h foddion gras, ac yr esgeulusa ei Fibl, mae hyny yn arwydd arswydus o wrthoddedigaeth, ac y bydd efe farw yn ei bechod. Mae

efe yn wirfoddol, yn hyn, ac nid esgeulusa efe foddion gras am ei fod yn wrthodedig, ond gwrthodwyd ef am y rhagwelai Duw y cymmerai efe y llwybr hwn. Tybier fod haint yn ffynu ag a fyddai yn sicr o fod yn angeuol i bob un na ddefnyddiai y feddyginiaeth briodol. Yn awr, pe mynech chwi wybod dyddiau pwy fyddai wedi eu rhifo a'u terfynu, a phwy yn mysg y cleifion fyddai yn sicr o farw o'r clefyd, os caffech chwi rai o honynt yn esgeuluso ac yn diystyru yr unig feddyginiaeth briodol, caffech wybod mai hwy fyddai y personau.

Yr oedd hyn oll yn adnabyddus i Dduw mor sicr yn mlaen llaw ag wedi hyny. Yn awr, os ydych am wybod pwy ynt wrthodedigion yn y ddinas hon, neu mewn unrhyw ddinas neu dref, edrychwch o amgylch ar y lliaws torwyr Sabbothau, y tyngwyr, yr yfwyr, a'r puteinwyr; ar y gwŷr ieuainc a "heidiant i dŷ y butain;" neu y bechgyn a'r meibion ieuainc a ymgynnullant ar y Sabbothau i'r gwirod-dai, ac ar gonglau yr heolydd, y rhai ynt yn llosgi mygllys, a'r rhai y mae eu gwynebau yn chwyddedig, a'u llygaid yn gochion. Edrychwch ar y wlad drosti, a sylwch ar y miloedd o bobl ieuainc sy yn esgeuluso ac yn diystyru iachawdwriaeth dragywyddol. Dychrynlyd! O! wŷr ieuainc truenus, nid oes un o fil o honynt yn debyg o fod yn gadwedig; dichon i rai o honynt ddyfod o deulu a arferent weddio, pan yr arferent hwy blygu eu gliniau foreu a hwyr o gylch yr allor deuluaidd. Ac yn awr pa le y maent? a pha le y maent yn myned? Maent eisioes o fewn cyrhaedd sugn y trobwl mawr hwnw, dyfroedd yr hwn a'u tynant nes-nes i'r llynclyn arswydus. Maent hwy yn dawnsio, yn cellwair, ac yn ymddifyru. Ni sylwant ar y llef a waedda o'r nefoedd, na'r ochenad a esgyna o uffern, ond nes-nes yr ânt, a chydag ysgogiad cyflymach hwy a droant o amgylch, nes y llyncir ac y collir hwy yn mhwl damnedigaeth.

3. Bod personau yn hollol ymddifad o ymrysoniadau yr Ysbryd. Nid wyf yn siarad am y rhai ni chlywsant yr efengyl erioed; ond yn ngwlad yr efengyl mae yn amheus fod neb, oddieithr eu bod wedi eu rhoi i fynu gan Dduw, yn byw heb ryw radd o ymrysoniadau yr Ysbryd Glân. Pan, gan hyny, y ceir ei fod wedi llwyr ddystewi wrth y meddwl, mae hyny yn arwydd arswydus fod yr enaid hwnw wedi ei roi i fynu gan Dduw. Dywed Duw "Gwae hwynt pan ymadawyf oddiwrthynt."

4. Pan fo personau wedi myned trwy adfywiad, heb eu dychwelyd, mae achos mawr i ofni eu bod yn wrthodedigion. Ni olygaf fod hyny yn brawf penderfynol; â y dystiolaeth hon grefach grefach bob tro yr â person trwy y cyfryw amser heb ei droi. Mynych y mae

personau ar amserau o adfywiad dan ryw radd o argyhoeddiad, ond yn tristâu yr Ysbryd. Gall fod rhai o'r cyfryw bersonau yma heno, ac efallai yn breuddwydio ymaith un cynnyg arall o iachawdwriaeth dragywyddol. Os bu i chwi unwaith wrthwynebu yr Ysbryd nes ei ddiffoddi, nid oes genyf fawr gobaith y gwna dim a allaf fi ddywed- yd un lles i chwi. Mae tebygolrwydd mawr y collir chwi.

5. Tebygol fod y rhai ynt wedi myned yn hen mewn pechod, yn wrthodedigion. Mae yn ffaith ddifrifol a phwysig, fod y rhan amlaf o'r rhai a roddant dystiolaeth o dduwioldeb, yn cael eu troi cyn y byddant yn bump-ar-hugain oed. Edrychwch ar hanes adfywiadau, a gwelwch, hyd yn oed yn y rhai mwyaf nerthol, gyn lleied o hen bobl a ddychwelwyd. Mae y dynion ag a roddant eu bryd ar gyrhaeddyd rhyw ddybenion bydol, ac yn penderfynu eu diogelu cyn y gofalont am grefydd, ac y plygont i ofyniadau eu Crewr, gan ddisgwyl cael eu troi wedi hyny, fynychaf yn cael eu siomi. Mae y fath fwriad oerllyd yn ffaidd gan Dduw. Beth! cymmeryd mantais ar ei hir- ymaros, a dywedyd, o herwydd ei fod ef yn drugarog yr anturiwch barhau mewn pechod, nes y diogelwch eich amcan bydol, ac y gwan- ychoch eich hun yn ngwasanaeth y diafol, ac yna rhoi y gweddill gwael o'ch einioes i'ch Crewr! Ni ellwch ddisgwyl i Dduw roi ei sel o gymmeradwyaeth wrth y fath fwriad â hwn, a goddef i chwi yn y diwedd orchfygu, a dywedyd i chwi wasanaethu y diafol cybyd ag y gwelech yn dda, a chael nefoedd wedi y cwbl.

Chwi a welwch ryw ddyn yn myned rhagddo o ugain oed i fynu, y mae y tebygolrwydd am ei ddychweliad yn lleihau yn arswydus bob blwyddyn. Bechadur, a wyt ti yn ddeugain mlwydd oed? Yn awr edrych ar y rhai a ddychwelwyd yn yr adfywiadau diweddar; gyn llied o honynt sy o'th oed di! Dichon fod rhai o honoch yn hanner cant neu driugain oed! Anaml iawn y dychwelir rhai o'ch oed chwi. Un yma a thraw; ychydig ydynt ac anfynych y gwelir hwynt, fel pegynau ar benau mynyddoedd yn anaml iawn, cynuifer yn unig ag a geidw hen bechaduriaid rhag anobeithio yn hollol. Hen bech- adur, mae yn debygol iawn dy fod di yn wrthodedig.

6. Bod heb gerydd sydd arwydd o wrthodedigoeth. Dywed Duw yn yr epistol at yr Hebraid, "Fy mab, na ddirmyga gerydd yr Ar- glwydd, ac nac ymollwng pan y'th argyhoedder ganddo; canys y neb y mae yr Arglwydd yn ei garu, y mae yn ei geryddu; ac yn fflangellu pob mab a dderbynio. Os goddefwch gerydd, y mae Duw yn ymddwyn tuag atoch megis tuag at feibion: canys pa fab sydd, yr hwn nid yw ei dad yn ei geryddu? Eithr os heb gerydd yr ydych, o'r

hon y mae pawb yn gyfranog; yna bastardiaid ydych, ac nid meibion.”

7. Mae bod dynion heb ddiwygio wrth gael eu ceryddu, yn arwydd o wrthodedigaeth. Dywed awdwr, “Pan fetho poen ein diwygio, y nef a’n rhydd i fynu mewn anobaith.” Dywed Duw am y cyfryw, “I ba beth y’ch tarewir mwy? cildynrwydd a chwanegwch.” Pan bo eich cystuddiau yn ansanteiddiedig, pan ymgaledoch dan ei wialenodau, paham na bydd iddo eich gadael i lenwi mesur eich anwiredd?

8. Mae cofleidio heresiau damniol yn nod arall o wrthodedigaeth. Pan roddir dynion i fynu i gredu celwydd, mae achos difrifol i ofni eu bod yn mysg y rhai yr enbyn Duw arnynt amryfusedd cadarn, fel y credont gelwydd, ac y demnir hwynt, am na chredant y gwirionedd, ond yr ymbleserant mewn anghyfiawnder.

Pan weloch bersonau yn ymroddi i’r fath amryfusedd, pa fwyaf gonest y credont ef, mwyaf oll fydd y rheswm i ofni eu bod yn wrthodedigion. Mae y gwirionedd mor eglur, fel, â’r Bibl yn eich llaw, y mae braidd yn annichonadwy credu heresi sylfaenol, heb i ddyn gael ei roi i fynu i felldith farnol Duw. Mae mor anhawdd credu celwydd, â gwirionedd y Bibl yn eich llaw, fel nad all y diafol ei wneuthur. Os, gan hyny, y gwrthodwch eich Bibl, ac y cofleidiwch gelwydd sylfaenol, yr ydych yn hurtach a dallach na’r diafol. Pan broffeso dyn ei fod yn credu celwydd, yr unig obaith am ei iechydwrriaeth yw, nad yw yn ei gredu yn wresog. Bechaduriaid, gochelwch gellwair â gwirionedd Duw. Mynych y dechreuodd personau ymresymu o blaid heresi er mwyn dadl, ac am y carent ddadl, nes y daethant o’r diwedd i gredu eu celwydd eu hunain, ac y collwyd hwynt dros byth.

NODIADAU:—1. Yn unig o herwydd drygioni eu hymarweddiad y mae iechydwrriaeth y gwrthodedigion yn annichonadwy.

2. Gwna Duw oruwchreoli damnedigaeth y gwrthodedigion er daioni. Wrth sefydlu ei lywodraeth, efe a ragwelodd y byddai i ddrygau mawrion ddygwydd yn nghlŷn â hi, y pechai lliaws, ac y parhaent mewn gwrthryfel nes y collid hwynt, er y cwbl a ellid wneuthur mewn modd cyson er eu hachub. Er hyny efe a ragwelodd y byddai i ddaioni llawer mwy ganlyn oddiwrth rinwedd a hapusrwydd bodau santaid, ac y gallasai efe, hefyd, wneuthur defnydd da hyd yn oed o gosp y drygionus. Dyma angrafft o ddoethineb Duw yn ei drefniad yn troi pob peth er daioni. Nid wyf yn dywedyd y try damnedigaeth y drygionus allan yn fwy o ddaioni nac a wnelai eu iechydwrriaeth, pe edifarhaent. Pe gellid diogelu eu iechydwrriaeth mewn ffordd ag a fyddai yn gyson â daioni mwyaf y bydysawd, byddai hyny yn llawer mwy dymunol. Ond gan, nad all hyn fod,

efe a wna y peth goreu a ellir yn ol natur yr amgylchiad. Pan nad all eu hachub, efe trwy eu cospi a gyfyd gofadail i'w gyfiawnder, a esyd ei sail yn nyfnder uffern, ac a'i hadeilada i fynu i'r nefoedd, a chan y gwelir hi o bell yn mwg eu poenedigaeth sydd yn esgyn i fynu yn oes oesoedd, gall sefyll byth fel coffadwriaeth nodedig o atgasrwydd a drwg pechod.

3. Drygionus a chableddus iawn yw achwyn ar Dduw, pan y mae yn gwneuthur y peth goreu a allasai doethineb, caredigrwydd, a gallu anfeidrol wneuthur. Pwy a achwynai? Nid yr etholedigion yn ddiau; nid oes ganddynt hwy reswm i achwyn. A achwyna y gwrthodedigion, pan maent yn weithredol wedi peri i Dduw orfod rhoi i fynu ei lywodraeth, neu eu hanfon i uffern?

4. Mae y gwrthodedigion dan rwymau i foli Duw. Efe a'ch creodd chwi, bechaduriaid, ac a roddodd i chwi lawer o fendithion, a chynnygion o fywyd tragywyddol; ac a wrthodwch chwi ei foli ef?

5. Mae gan Dduw achos i achwyn arnoch chwi, bechaduriaid. Gymmaint o ddaioni a allasech chwi wneuthur! Ystyriwch faint o ddaioni a wnaeth llawer o bersonau ereill! Yn awr, yr ydych wedi yspellio Duw o'r holl ddaioni a allasech wneuthur. Trwy ystod oesau diderfyn tragywyddoldeb, ar ba gynnifer o negeseuon cariad-lawm y gallasech chwi fyned, er gwasgaru hapusrwydd hyd eithaf terfynau ymerodraeth y Jekofah? Ond chwi a wrthodwch ufuddhau, yr ydych mewn cyngair ag uffern, a gwell genych wasgaru pentewynion, saethau, ac angau, ddistrywio eich enaid eich hun, ac arwain ereill i golledigaeth gyda chwi. Chwi a ewch rhagoch yn eich gwrthryfel, ac a gynnorthwywch i gynhyrfu egwyddorion gwrthryfel ar y ddaear ac yn uffern. A achwynwch chwi ar Dduw? Mae ganddo ef reswm i achwyn arnoch chwi: efe sy wedi cael ei niweidio. Efe a'ch creodd chwi, a'ch daliodd yn ei law, rhoddodd wynt yn eich ysgyfaint; ac yn wyneb hyn, rhoddasoch eich anadl allan mewn gwrthryfel a chabledd, a dirmyg o Dduw, a pharasoch iddo ef eich cyhoeddi yn wrthodedig.

6. Mae achos i ofni fod llawer o wrthodedigion yn yr eglwys. Mae hyn yn debygol iawn yn ol hanes llawer o broffeswyr. Teimlasant argyhoeddiadau am bechod, ac ar ol ennyd eu trallod, i raddau mwy neu lai, a leihaodd yn sydn. Pe buasai eu trallod yn fawr, ac i'r Ysbryd eu gadael, gwnelsai eu meddyliau yn naturiol fyned i'r ochor arall. Pan adawodd eu hargyhoeddiadau hwynt, tybiasant, efallai, fod hyn yn droedigaeth; a gwnaeth yr *efallai* hwn, greu teimlad o bleser, a'r meddwl fod y pleser a deimlent yn profi eu bod wedi eu

troi, yn naturiol a gynnyddai eu hyder. Yn ol fel y cynnyddai eu hyder, eu llawenydd wrth feddwl am gael eu cadw a gynnyddai. Y llawenydd hunanol hwn yw y sail ar yr hon yr adeiladasant hwy eu gobaith am ddedwyddwch; ac yn awr gwelwch hwynt yn yr eglwys, yn trefnu materion ar egwyddorion bydol, yn dadleu dros bechod, ac yn cael allan fil o esgusion dros gyd-ffurfio â'r byd. Ant rhag-ddynt mewn pechod, efallai ddim yn ddrygionus, ond yn esgeuluso dyledswydd, yn wrthodedigion oer a ffurfiol, a disgynant i uffern o fynwes yr eglwys.

7. Mae gwrthodedigion yn byw i lenwi mesur eu hanwiredd.

Hysbysir i ni i'r Amoriaid gael eu harbed nid am fod un gobaith am eu diwygiad, ond am nad oedd cwpan eu hanwiredd etto yn llawn. Dywedodd Crist wrth yr Iuddewon, "Llenwch chwithau fesur eich tadau;" a dywedodd Duw wrth Pharaoh, "I hyn y'th gyfodais, fel y dangoswn fy ngallu ynot ti." Oh, beth ofnadwy! byw i lenwi mesur eich anwiredd! Mae y cwpan erchyll o ddigofaint hefyd yn cael ei lenwi; yr hwn yn fuan a roddir i chwi yn ddigymmysg, pan na byddo gwaredydd. Eich barnedigaeth er ys talm nid yw yn cysgu, a'ch damnedigaeth nid yw yn hepian.

8. Dylai saint beidio cenfigenu wrth bechaduriaid.

Temtiwyd y Salmydd unwaith i hyn. Efe a ddywed, "Da yw Duw i Israel, sef i'r rhai glân o galon; minnau, braidd na lithrodd fy nhraed; prin na thripiodd fy ngherddediad, canys cenfigenais wrth y rhai ynfyd, pan welais lwyddiant y rhai annuwiol, canys nid oes rhwymau yn eu marwolaeth, a'u cryfder sydd heini. Nid ydynt mewn blinder fel dynion ereill, ac ni ddialeddir arnynt hwy gyda dynion ereill. Pa namcenais wybod hyn, blin oedd hyny yn fy ngolwg i; hyd onid aethum i gyssegr Duw, yna y deallais eu diwedd hwynt. Diau osod o honot hwynt mewn llithrigfa, a chwympo o honot hwynt i ddinistr. Mor ddisymmwrth yr aethant yn anghyffannedd! pallasant, a darfuant gan ofn." Pa fodd y gall sant genfigenu wrthynt, wrth sefyll ar ben y clogwyn, a gweled y tdnau tanllyd yn treiglo odditano? "mewn pryd y llithra eu traed hwynt." Gristion, na chenfigena wrth yr annuwiolion, er y mwynhant olud y byd hwn; drueiniaid gwael! byr yw eu hamser, cawsant agos eu holl bethau da.

Tebygol fod yma bersonau, i'r rhai y bum yn pregethu, ag na chawsant y budd lleiaf oddiwrth ddim a ddywedais, neu a allaswn ddywedyd. Ymosodasoch i wrthwynebu Duw, a chymmerasoch y fath agwedd, fel na chyrhaedda y gwirionedd chwi un amser i wneu-

thur lles i chwi. Yn awr, bechaduriaid, os gwnewch chwi hyn, ac yr ewch adref heno yn y cyflwr hwn, cewch dystiolaeth chwanegol fod Duw wedi eich rhoi i fynu, a'ch bod yn wrthodedig. Yn awr, a ewch chwi ymaith yn eich pechodau dan yr amgylchiadau hyn? Na ddywedwch fod etholedigaeth a gwrthodedigaeth yn eich ffordd. Ni wrthodwyd neb erioed am un rheswm ond am ei fod yn bechadur cyndyn.

A fuoch chwi ddim yn gwranddo heno er cael rhywbeth yn y bregeth hon i dramgwyddo wrtho? Gochelwch rhag hyn! os mynweh gecru, gellwch bob amser gael digon o achlusuron. Mae pechaduriaid wedi taro wrth bob athrawiaeth arall o eiddo y Bibl nes syrthio i uffern, a gellwch daro felly wrth hon.

Beth dybiech chwi am ryw ddyn a elai adref heno ac a dorai ei wddf, ac a ddywedai iddo wneuthur hyny, am i Dduw ragwybod y gwnelsai efe hyny, ac wrth ei greu pan y rhagwelai hyn, iddo fwrriadu iddo ei wneuthur? A wnelai dywedyd hyny ei esgusodi? Na wnelai. Er hyny mae efe dan yr un faint o angenrheidrwydd i wneuthur hyny ag yw efe i fyned ymaith o'r tŷ hwn yn ei bechodau.

Nid ydych ond yn dangos y penderfynwch galedu eich calonau, a gwrthwynebu Duw, ac felly orfodi y Bôd santaidd i'ch gwrthod. Nid oes un o athrawiaethau y Bibl a all eich achub, os parhewch mewn pechod, ac nid all dim eich damnio os gwnewch edifarhau a derbyn yr efengyl. Rheda cyflawnder o waed Crist. Mae y ffynnon yn agored. Bechaduriaid, beth a ddywedwch chwi? A gymmerwch chwi fywyd tragywyddol? A dderbyniwch chwi ef yn awr, neu a wrthodwch chwi ef? A sethrwch chwi y gyfraith dan draed, ac a dramgwyddwch chwi wrth yr efengyl nes syrthio i ddyfnderoedd uffern?

PREGETH XII.

CARIAD AT Y BYD.

1 IOAN 2. 15.—*Na cherwch y byd, nâ'r pethau sydd yn y byd. Os câr neb y byd, nid yw cariad y Tad ynddo ef.*

WRTH ymdrin â'r pwnc hwn, cymmeraf y drefn ganlynol :—

I. Beth ydym i'w ddeall wrth gariad at y byd?

Yn nacaol. Nad pob math neu radd o ddymuniad am wrthrychau bydol, yw y cariad at y byd y llefarir am dano yma. Mae

Duw wedi ein cyfansoddi mewn modd, ag y mae rhyw radd, a rhyw fathau o wrthrychau bydol, yn anhebgorol i'n bodolaeth. Mae arnom angen ymborth a dillad, offerynau llafurwaith a chrefftau, ac am-rywiol o bethau bydol; am y rhai nid yw dymuniad priodol yn bechadurus nac anghyson â chariad Duw.

Ond caru y byd yw *gwneuthur pethau bydol y pethau y dymunwn ac y llafariwn yn benaf am danynt.*

Eu caru a'u dymuno *hwynt*, yn fwy nac y carwn Dduw a dyn, bod yn fwy awyddus am eu cyrhaedd *hwy*, a threulio mwy o amser i'r dyben hwnw, nac mewn ymdrechion i ogoneddu Duw ac achub eneidiau dynion, yw y cariad at y byd a olyga y testun. Lle y mae cariad at Dduw a dyn yn benaf yn y galon, gall fod dymuniad addas am bethau bydol; ond pan byddo dyn yn fwy ei ofal am gyrhaedd cyfoeth, neu ryw wrthrychau bydol ereill, nac am ogoneddu Duw a gwneuthur daioni i ddynion, sicr yw mai cariad at y byd sydd yn benaf yn y galon,

II. Pwy sydd yn caru y byd?

1. Pawb sydd yn twyllo er cyrhaedd pethau bydol. Nad yw dyn a dwylla ei gymmydog ddim yn ei garu fel efe ei hun, sy ry amlwg i ofyn prawf. Nad yw dyn sy yn anufuddhau i Dduw er mwyn ennill elw bydol, ddim yn caru Duw yn benaf, sy amlwg. Ië, mai pethau y byd â gâr efe fwyaf, sy amlwg.

2. Y rhai oll ag y mae eu gofal a'u pryder yn benaf am bethau bydol. Os ynt yn fwy gofalus am bethau y byd—yn fwy awyddus a thaer wrth ymestyn atynt, nac wrth ogoneddu Duw a gwneuthur daioni i ddynion, y byd maent yn garu yn benaf.

Gwrthddadl. Ond a ofyna rhai o honoch, A all dyn ddim bod yn awyddus am gyrhaedd pethau bydol er mwyn gwneuthur daioni â hwynt? Atebaf, Gall dyn fod yn awyddus am gael arian i'r dyben o ogoneddu Duw â hwynt; ond dylai y *prif* ofal a'i ddymuniad *derfynu*, nid mewn cael arian, ond yn y *dyben* y gobeithir ei ateb â'r arian. Mae bod dyn, gwaith yr hwn yw gogoneddu Duw a gwneuthur daioni i ddyn, yn gofalu yn *benaf* am bethau bydol, yr un mor wrthun ag a fyddai iddo fod yn fwy gofalus am y moddion, nac am y dyben y gobeithia ei ateb â'r moddion hyn. Y dyben sy yn rhoi gwerth ar y moddion. Am y dyben y dylai fod y *prif* ofal a'r dymuniad; a gwrthun ac afresymol yw i ddyn fod yn fwy ei bryder a'i ofal am y moddion nac am y dyben ei hun.

Tybiwch fod boneddwr yn nghylch priodi, ac wedi dechreu ei daith i'r dyben hwnw. Mae ei galon yn fawr ar y dyben sy ganddo

mewn golwg ; ac a ydyw yn debygol y bydd i amgylchiadau ei daith dynu mwy o'i feddwl, ac ennill mwy o'i serch, nâ'r gwrthrych o herwydd yr hwn y dechreuodd ei daith? Pwy na wŷyr, yn y cyfryw amgylchiad, os byddai ei galon yn fawr ar gael ei briodferch, y byddai iddo fyned o un arosfa i'r llall heb braidd sylwi ar y digwyddiadau a gymmerent le ar ei daith? Ei briodferch a'i briodas a dynent ei feddyliau ar hyd y dydd, ac am hyn y breuddwydiai yn y nos; a byddai yn awyddus iawn am i'r cerbyd a'r gwahanol gludeion ei ddwyn yn gyflymach, er mwyn iddo gael cyrhaedd yn fuan at y gwrthrych a ddymunna ei galon. Ac yn awr, a all dyn ag sy yn caru Duw yn benaf, a'r hwn a ddymunna arian a dâ bydol fel y gallo ogoneddu Duw, a llesâu dynion—a all efe fod mor brysur a phryderus yn nghylch y moddion ag y collo efe ei olwg ar y dyben? ac i'w ofal am y dyben gael ei lyncu gan ei ymdrechion i gyrhaeddyd y moddion? Ni all hyn fod. Ac yn awr appeliaf at y ddau ddosparth o bobl a grybwyllais eisioes: chwi y rhai ydych yn twyllo pobl, ac yn cymeryd mantais ar eu hanwybodaeth, ac yn eu treisio a'u niweidio mewn pethau bychain neu fawrion—a ffugiwch chwi garu Duw? Os gwnewch, yr ydych yn ragrithwyr digywilydd.

A chwithau, y rhai a lenwir â gofalon yn nghylch pethau bydol, amser, meddyliau, a serchiadau y rhai a lyncir gan ymdrechion i'w cyrhaedd, gwybyddwch yn sicr eich bod yn caru y byd, ac nad yw cariad Duw ynoch.

3. Y rhai oll ag a ofalant yn unig am eu lles eu hunain wrth wneuthur eu masnach.

Gofyna Duw i chwi garu eich cymmydog fel chwi eich hunain. Drachefn dywed, "Nac edryched pob un ar yr eiddo ei hun, ond pob un ar yr eiddo arall hefyd." "Na cheisied neb yr eiddo ei hun, ond yr eiddo arall." Mae y rhai hyn yn ofynion pendant o eiddo Duw; ysbryd a sylwedd yr efengyl ydynt. Caredigrwydd yw dymuniad i wneuthur daioni i ereill. Parodrwydd i ymwadu â hunan, er mwyn dwyn yn mlaen les eich cymmydog, yw ysbryd Crist, hyn yw calon ac enaid yr efengyl. Yn awr, tybiwch am ddyn, wrth ymdrin ag ereill, yn amcanu yn unig at ei les *ei hun*: nid yw efe yn ceisio lles ereill, ond ei les ei hun. Nid edrycha efe ar ddaioni ereill, ond mae ei olwg a'i galon ar ei ochor ei hun i'r cytundeb. Nid amcana efe at lesâu y person â'r hwn y masnacha efe; ei unig ddyben yw gofalu am dano ei hun. Mae hyn yn hollol groes i ysbryd yr efengyl. A ydyw y dyn hwn yn caru ei gymmydog fel ef ei hun? A ydyw efe yn caru y Duw hwnw yn benaf, yr hwn a waharddodd bob hun-

anoldeb, dan boen marwolaeth dragywyddol? Nac ydyw! Pe carai efe Dduw ni wnelai anufuddhau iddo, er mwyn ennill arian. Pe carai efe ei gymmydog fel efe ei hun; pe teimlai efe mai dedwyddach yw rhoddi na derbyn; pe meddai efe ysbryd yr efengyl, efe yn ddiau a amlygai ddymuniad cryf am lesâu y rhai yr ymdriniai â hwynt, yn gystal â'i fudd ei hunan. Byddai mor awyddus i roi, ag a fyddai i dderbyn, cynnyg da; i.e., byddai yn fwy felly. Byddai hunan-ymwadu, er dwyn yn mlaen hapusrwydd a lles ereill, yn ddedwyddwch a llawenydd iddo, byddai yn beth yr amcanai yn naturiol ato. Ac yn awr, gadewch i mi ofyn i chwi ag ydych yma yn bresennol, a ellwch chwi wadu yr egwyddor hon? Beth gan hyny yw eich cyflwr ysbrydol? A oes genych gariad Duw ynoch? Pa fodd y trefnwch eich masnach? A ofalwch chwi am les y rhai y masnachwch â hwynt, yn gystal â'r eiddoch eich hunain? neu ynte a ydych, yn eich holl fasnach, yn amcanu yn hollol at eich lles eich hunain? Os felly, nid yw cariad Duw ynoch. Ni feddwch ddechreuad duwioldeb yn eich calonau.

4. Pawb ag ynt yn gofidio pan gaffont fod y rhai yr ymdriniasant â hwynt wedi cael y fantais fwyaf, ac wedi cael mwy o elw na hwy. Yn awr, pe meddai dyn Ysbryd Crist, llawenychai yn hyn. Efe a amcanai wneuthur lles i'r hwn yr ymdriniai ag ef, gymmaint ag a allai; ac os wedi hyny y deallai ei fod wedi cael mantais, mwyaf oll y llawenychai.

Yn awr, pa fodd y mae hi gyda chwi, fy ngwrandawyr i? A deimlwch chwi foddlonrwydd a hyfrydwch, pan ddealloch eich bod wedi gweithredu yn fawr er lles y rhai yr ymdriniwch â hwynt, wrth roi iddynt yr ochor oreu i'r cytundeb? Byddwch yn onest; profwch eich hunain wrth y rheol hon; edrychwch a ydych yn caru eich cymmydog fel chwi eich hunain; ac a ydych y caru Duw uwchlaw pob peth. Efe a archa i chwi beidio ceisio yr eiddoch eich hunain, ond eiddo eich cymmydog; i beidio gofalu am eich budd eich hunain, ond budd ereill. A feddwch chwi ysbryd y gofyniadau hyn? A feddwch chwi ysbryd a thymmer y Duw hwnw ag a osododd i lawr y rheol hon at weithredu? Os na feddwch, nid yw cariad Duw ynoch.

5. Y rhai a fasnachant yn unig pan allant ennill llawer wrth hyny.

Mae llawer ag na fasnachant ddim ond pan allant elwa llawer wrth hyny; nid yw o bwys pa faint o les a allai hyny fod i ereill. Ni ofalir am les yr hwn a ewyllysia fasnachu â hwynt. Ni feddyl-iant am fasnachu er llesâu ereill; troant ymaith oddiwrth y cynnyg yn ddioed, oddieithr iddynt allu dwyn yn mlaen eu dybenion hun-

anol eu hunain. Safant a byddant yn ostyngedig a hynaws iawn, tra bo gobaith iddynt ennill yn dda wrth eu nwyddau; ond torir ymaith y gyfeillach yn ddisymmwth, heb fwyneidd-dra na bonedd-igeiddrwydd, pa bryd bynag y gwelir nad allant elwa wrth fasnachu. Dengys hyn nad ystyriant les y rhai yr ymdriniant â hwynt, ac mae y byd yw eu duw.

6. Mae y rhai a gymmerant fantais ar anwybodaeth y rhai y masnachant â hwynt, er elwa yn dda oddiwrthynt, yn caru y byd yn fawr.

Gwneir felly yn fynych. Pan ddelo prynwr i mewn; craffa pob llygad arno; sylwant yn fanol arno, er gwybod a ydyw yn deall pris y pethau, yr ewyllysia eu prynu, ai nad yw; ai hawdd neu anhawdd fydd elwa yn dda oddiwrtho; pa un a etyb rhoi pris uchel ar y nwyddau, a pha mor uchel; a pha un a yw yn debygol y pryna efe lawer ai peidio. Ac os ewyllysir cael swm fawr oddiwrtho, rhoddir rhai o'r pethau cyntaf y gofyna am danynt, am bris isel; ac felly denir ef o un peth i'r llall, fel pe byddai y cwbl yn isel. Mae y cyfryw ddull yn hunanoldeb hollol; mai yn dwyll, ac yn hollol groes i Ysbryd Crist. Rhagrith noeth yw i'r cyfryw ddyn broffesu cariad at Dduw.

7. Y rhai a werthant bethau *diles* i ddynion, er mwyn elwa, nid oes ganddynt gariad Duw ynddynt.

Nid all dyn a wnelo hyn fod yn gofalu dim am les ei gymmydog. Rhaid y gweithreda efe ar yr egwyddor o hunanoldeb hollol. Efe a gymmer yr arian heb roi eu gwerth am danynt, ac a gydsynia iddynt eu treulio "am yr hyn nid yw fara, a'u llafur am yr hyn nid yw yn digoni." Mae hyn yn wrthwyneb hollol i Ysbryd Crist.

8. Pawb ag sy yn gwerthu nwyddau *niweidiol*, er mwyn elw, nid yw cariad Duw ynddynt.

Y dyn a wertho nwyddau ag y gŵyr eu bod o duedd niweidiol i'w gyd-ddynion, er mwyn elw, mae ysbryd uffern ei hun ynddo. A fydd i'r dyn a wertho *rum*, neu a wnelo *whiskey*, ac a roddo allan angau a damnedigaeth i ddynion, ac a wnelo iddynt dalu am dano, ac felly nid yn unig eu gwenwyno i farwolaeth, ond gwneuthur gwaeth na'u hyspeilio o'u harian, gymmeryd arno garu Duw? Cywilyddia, ragrithiwr! tydi ddyhiryn, tydi elyn Duw a dyn! tydi flaidd yn ngwisg dafad! Bwrw ymaith dy orchudd, a rho dy enw yn Satan ar dy arwydd-astellen.

Mae dynion ag a werthant bethau ag ynt nid yn unig yn ddiles, ond yn niweidiol; yn gymmaint a'u bod wedi eu bwriadu i borthi balchder ac oferedd dynion, ac i gymmeryd eu calonau oddiwrth Dduw, a'u sefydlu ar wagedd a theganau y byd hwn; i demtio

calonau twyllodrus dynion, a'u denu i ddull y cyffredin, a gwycheder a byddolrwydd, yn lle bod yn dduwiol, mae y rhai a wnant hyn yn cymmeryd lle y diafol, ac yn tentio dynion i bechu.

9. Mae pawb ag ynt yn gwneuthur trefnidiaeth ar egwyddorion'o gyfiawnder masnachol, yn hytrach nac ar egwyddor o garedigrwydd, yn caru y byd yn benaf.

Egwyddorion cyfiawnder masnachol, ynt egwyddorion hunanoldeb mawr. Maent wedi cael eu sefydlu gan ddynion hunanol, i ddybenion hunanol, heb gymmaint ag esgus o gydffurfiad â chyfraith cariad. Yn ol yr egwyddorion hyn ni ofynir ac ni ddisgwylir, i neb geisio lles un arall; ond bod i bob un ofalu am dano ei hun, prynu mor isel, a gwerthu mor uchel ag y gallo; cymmeryd mantais ar gyflwr y farchnad, prinder y nwyddau a wertha efe, ac, yn fyr, myned trwy holl gylch dyfeisiau hunanol, er gwasanaethu ei les ei hun. A all dyn garu Duw yn benaf, a'i gymmydog fel ef ei hun, yr hwn sydd beunydd yn dwyn masnach yn mlaen yn ol egwyddorion cyfiawnder masnachol, wedi eu selio, fel y maent, yn yr hyn sy hollol groes i ofynion Duw? A bod beunydd wrth fasnach, a'r cwbl yn cael ei fwriadu er dwyn yn mlaen *human-les*; heb gymmaint a ffugio amcanu at ddwyn yn mlaen les ereill; ond hunan yw dechreuad, canol, a diwedd y cwbl.

10. Mae pawb ag a ymdrafferthant gyda masnach, nes esgeuluso ymarferiadau ysbrydol, yn caru y byd yn benaf.

Mae llawer o broffeswyr crefydd, yn ymddangos yr un mor benderfynol i wneuthur daioni â'u harian, ag yw pechaduriaid anedifeiriol i edifarhau. Proffesant ymdrafferthu gyda masnach er gogoniant Duw, ond yn lle defnyddio eu harian i'r perwyl hwn, helaethant eu trysor a'u masnach, a dygant eu goruchwylion yn mlaen ar egwyddorion dynion byddol, a gweithredant dwyll atynt eu hunain yn barhaus. Yn lle gosod allan eu harian wrth fyned yn mlaen er adeiladu teyrnas Iesu Grist, hwy a chwanegant eu hennill blynyddol at eu trysor, nes yw agos eu holl amser, eu meddyliau, a'u serchiadau, yn cael eu rhoi er ennill arian. Yn awr, pa fodd na welwch fod y rhai a weithredant fel hyn, yn twyllo eu hunain?

Yr unig ffordd yn yr hon y gall arian gael eu defnyddio er gogoniant Duw a daioni dynion, yw dwyn yn mlaen ysbrydolrwydd a santeiddrwydd dynion; ac os dygwch fasnach yn mlaen mewn dull a fo yn anghyson â'ch ysbrydolrwydd eich hunain, cystal fyddai i chwi siarad am feddwi neu dyngu er gogoniant Duw, ag a fyddai ennill arian er ei ogoniant. Rhagrith noeth yw i chwi ffugio ennill arian

er ei ogoniant ef, tra yn esgeuluso dal cymundeb ag ef. Os ydych yn dewis masnach o flaen gweddi, ymdrafferthu gyda'ch gorchwylion, gan esgeuluso gweddi ddirgel, nid yw cariad Duw ynoch. Mae cymmeryd arnoch eich bod yn caru Duw, yr un mor wrthun ag a fyddai tybied fod eich awydd am ennill arian er gogoniant Duw, yn eich arwain i esgeuluso cymundeb ag ef, neu fod eich zel fawr dros ei wasanaethu, a'ch cariad gwresog ato, yn eich tywys i esgeuluso cymundeb ag ef, ac i ymosod i ennill arian.

11. Y rhai a wnant eu masnach yn esgus dros beidio myned i gyfarfodydd ac arfer moddion er troi pechaduriaid. Eglur yw nad yw y cyfryw bersonau yn gwneuthur eu masnach dros Dduw. Yr unig ffordd ddichonadwy i ddefnyddio arian er gogoniant Duw, yw eu defnyddio er troedigaeth a santeiddiad pechaduriaid: dyma ddyben mawr gwneuthur masnach dros Dduw. Ond gwrthun yw bod mor brysur yn casglu arian, nes yr esgeulusir gwneuthur ymdrechion uniongyrchol a phersonol er troedigaeth pechaduriaid; profa hyn yn eglur mai nid troedigaeth, santeiddiad, ac achubiaeth pechaduriaid, yw yr amcan o gasglu arian. Yn y dull hwn, amlwg yw yr ymestynir am arian oddiar gariad atynt, ac nid i'r dyben o adeiladu teyrnas Iesu Grist.

12. Y rhai oll ag y mae eu masnach yn tynu eu meddyliau a'u serchiadau oddiwrth Dduw. Pe baent yn gwneuthur eu masnach drosto ef, pa fwyaf prysur a fyddent yn ei wasanaeth, yn gwneuthur ei ewyllys, ac yn casglu arian iddo, mwyaf presennol a fyddai efe i'w holl feddyliau, a mwyaf dwfn ac addfed fyddai eu duwioldeb.

13. Mae dynion goludog yn gyffredin yn caru y byd yn fawr. Dywedodd Iesu Grist fod yn haws i gamel fyned trwy grau nodwydd, nac i oludog fyned i mewn i deyrnas nefoedd. Ië, meddwch chwi, mae hyn yn wir, os rhodda efe ei galon ar ei olud. Yn awr, yr hyn a gadarnhaf yw, fod pob dyn goludog *dan yr efengyl*, yn rhoi ei galon ar ei olud. Pe na wnelai, ni byddai yn oludog. Pe teyrnas Dduw a garai efe *yn benaf*, rhoddai ei olud i ddwyn yn mlaen y deyrnas hðno. Gwnawn bob amser yr hyn, ar y cwbl, a ddewiswn wneuthur. Os, pan fo arian genych, y gwelwch ddodrefnyn, neu wisg, neu rywbeth arall ag a ddewisech, ar y cwbl, o flaen swm fawr o arian, byddwch yn sicr o gynnyg am dano, a'i feddiannu, os gellwch. Mae hyn yr un mor sicr ag yw fod eich dewisiad yn rheoli eich ymddygiad. Yn awr, os bydd dyn yn caru Iesu Grist ac eneidiau dynion yn fwy na'i arian; os, ar y cwbl, y dewisa efe ogoniant Duw, ac iechydwrriaeth dynion o flaen ei fuddion hunanol ei hun, y

mae mor sicr y paid efe â bod yn oludog, ac y rhydd efe ei arian er dwyn yn mlaen y dybenion hyny, ag ydyw fod ei ewyllys yn rheoli ei weithrediadau. Felly mae fod dyn yn oludog dan yr efengyl, pan y gwyddys y gall ddefnyddio ei arian er gogoniant Duw a throedigaeth dynion, yn brawf diamheuol mai y byd a gâr efe fwyaf. Mae dywedyd ei fod yn oludog, ond ddim yn rhoi ei galon ar ei olud—ei fod yn parhau i gadw ei olud, ac etto nad yw yn rhoi ei serch arno, yn beth gwrthun a thwyllodrus. Canys yn ddiau ni allai dim ond cariad goruchel at ei gyfoeth beri iddo ddal y meddiant o hono, pan y mae llefau ac erfyniadau paganiaid ar ddarfod am danynt am i fara y bywyd gael ei anfon atynt, yn cael eu dwyn atom ar aden pob awel.

Ond dichon y dywed rhai y dibyna llawer ar yr addysg a dderbyniodd pobl gyfoethog—y dichon eu bod yn gydwybodol yn y grediniaeth y gallant yn *gyfreithlon* gadw a mwynhau eu golud. Atebaf, nad yw hyn ddim yn symud y dyrswch, canys y mater yw, nid beth a allant yn *gyfreithlon* ei wneuthur, ond beth y *tueddant* i'w wneuthur. Tybiwch fod gan wraig serchiadol briod mewn caethiwed, yr hwn a gâr hi yn wresog; fod pris ei ryddhad wedi ei roi, a'i bod hi, trwy ymdrech a chynnildeb yn penderfynu ei ryddhau. Edrychwch ar y modd yr ymddyga hi. Pa les fyddai dywedyd wrthi y gallai yn *gyfreithlon* brynu gwisgoedd a phethau ereill a fyddent yn gyfleus, ac mai *cyfreithlon* iddi yw cymmeryd cysuron bywyd—a ddefnyddiai hi ei harian felly? Na wnelai. Prin y cymmerai hi bethau gwir angenrheidiol. Gweithredai yn y modd cynnilaf, ac ymbleserai mewn ymwadu â phob peth na fyddai yn anheggorol er bywyd, nes iddi wneuthur i fynu y swm a ofynid am ryddhad ei phriod. Nid gwiw dywedyd wrthi am y *cyfreithlondeb* o ddefnyddio ei harian at bethau ereill: mae ganddi hi beth mewn golwg a lynca ynddo ei hun bob peth arall. Ni phrisia hi arian ond yn ol y cymmorth a rydd i gyrhaedd y gwrthrych hwn. Ni wna addysg gau nac addysg cywir, gyda golwg ar *gyfreithlondeb* defnyddio ei harian i ddybenion ereill, newid ei hymddygiad. Hi a rydd heibio bob ceiniog a allo heggor er dwyn yn mlaen y gwrthrych a ddymuna ei chalon. Felly, os câr dyn Dduw yn benaf, os hiraetha efe am ddyfodiad a llwydd ei deyrnas yn fwy na dim arall, ni saif efe ar y *cyfreithlondeb* o fwynhau ei etifeddiaeth. Y gwir yw, pe gallai efe wneuthur hyny yn *gyfreithlon*, ni ewyllysiai ei wneuthur. Gwell ganddo adeiladu teyrnas Crist â'i arian, ac ni phrisia efe ei arian ond yn ol eu gwerth at ddwyn yn mlaen yr achos hwn. Gan hyny, yr wyf yn dal ei fod yn wirionedd sicr, os bydd dyn yn gyfoethog, ac yn parhau i fod yn gyfoethog dan yr efengyl, nad all fod rheswm arall am hyny, ond ei fod yn dewis cyfoeth o flaen dwyn yn mlaen deyrnas Iesu Grist. A wrthddadleua rhai o honoch, gan ddywedyd fod Abraham, Job, Dafydd, a Solomon, yn gyfoethog? Nid oedd y gorchymyn i bregethu yr efengyl i bob creadur, wedi ei roi yn eu hamser hwy, ac nid oes lle i gredu iddynt gymmaint a thybied y gallasid dychwelyd y byd yn y modd y gwelwn ni yn awr y gellir ac y rhaid ei ddychwelyd. Ni allasent hwy gan hyny gael yr un annogaethau i ddefnyddio eu cyfoeth er dychweliad y byd, ag sy genym ni. Nid oes genym un lle i feddwl y gallasid defnyddio eu golud hwy er dychwelyd y byd, yn yr un dull ag y gall-

wn ni ddefnyddio ein heiddo. Gan hyny, os cadwasant hwy eu cyfoeth, nid oedd yn brawf y carent ef o flaen teyrnas a gogoniant Duw.

14. Mae pawb ag sy yn trysori yr hyn sy dros ben eu cyllid blynyddol, ben gariad Duw ynddynt.

Wrth y gweddill o'u cyllid, y deallaf yr hyn nid yw yn angenrheidiol er eu cynnalïaeth hwy a'u teuluoedd. Os rhoddant hyny i gadw, mae hyny am eu bod yn ei garu. Pe carent deyrnas Iesu Grist yn fwy, defnyddient yn ddiwed yr hyn a allent hebgor, ar ol darparu at angenrheidiau eu teulu, at adeiladu ei deyrnas ef. Tybiwch fod dyn ar diroedd Affrica, ac yn hiraethu yn fawr am ddychwelyd adref, ond heb fodd i dalu traul y fordaith; pe rhoddai rhywun swm o arian iddo, a wnelai efe ei rhoi i gadw, neu a ddefnyddiai efe hi i gyrhaedd yr amcan a ddymuna ei galon, sef talu ei draul i'w wlad enedigol? Hyn fyddai y rheswm o herwydd yr hwn y prisiai efe y rhodd. Byddai yn werthfawr iddo ar y cyfrif hwnw, fel y gallai efe â hi gyflawni dymuniad ei galon. A all dyn fod yn caru teyrnas Crist yn benaf, ac yn dymunw yn fawr am ei dyfodiad a'i helaethiad, ac etto yn pentyru ei arian, yn lle eu defnyddio i ddwyn yn mlaen yr amcan gwerthfawr hwn?

15. Er i ddyn roi y gweddill o'i gyllid, etto os nad yw yn hunanymwadu â rhyw bethau, ni rydd i Dduw ond yr hyn ni chosticodd ddim iddo, ac ni rydd un prawf grymus ei fod yn caru Duw. Os yw yn boddio ei chwantau ei hun a chwantau ei deulu, ac yn darparu iddynt holl gyfleusderau a chysuron bywyd, ac yn rhoi yn unig yr hyn a fo yn weddill o'i gyllid ar ol talu ei holl draul, nid yw yn gweithredu hunan-ymwadiad; mae yn mwynhau yr oll o olud a ellir fwynhau, ac y mae mewn gwirionedd yn ysgafnhau ei hun o ofal trwy roi y gweddill o'i gyllid blynyddol at achos Crist. Mae hyn fel gollwng allan ychydig o agerdd rhag i'r berweddydd ddryllio.

Gwrthddadl.—Ond a wrthddadleua neb o honoch, gan ofyn, a ddylai pob dyn roi ei drysor a'i foddion ar unwaith er dwyn yn mlaen achos Crist? Atebaf, y dichon na byddai hyny yn ddoeth: mae trysor dyn, os nad yw yn fwy nac sy yn angenrheidiol er dwyn ei fasnach yn mlaen y modd doethaf, i'w ystyried fel ei offerynau i wasanaethu Duw a'i genhedlaeth. Yn y cyfryw amgylchiadau, os rhydd efe ei gyllid, ar ol cymmeryd o hono draul angenrheidiol ei deulu, ni welaf fi fod y cyfryw ddefnydd o hono yn anghyson â chariad Duw. Ond bod i ddyn fyw a marw yn gyfoethog, pentyru ei gyllid, mwynhau ei olud, a gadael ei olud i'w rai bychain, yw y disgrifiad a rydd y Salmydd o ddyn annuwiol yr hwn y mae ei ran yn y bywyd hwn.

16. Mae y rhai oll ag a ymbleserant fwy mewn hanesion gwladol, perthynol i arian, nac mewn hanesion am adfywiadau crefyddol, a'r pethau a berthynant yn fwyaf neillduol i deyrnas Crist, yn caru y byd yn benaf. Dangoswch i mi ddyn ag sy yn edrych dros newyddion gwladol, yn ymofyngar yn nghylch amgylchiadau ariandai a'r ffyrdd i ennill wrth brynu a gwerthu symau ynddynt, ond nad yw yn darllen nac yn awyddus am wybod hanesion adfywiadau crefyddol, a chynnydd yr eglwys; os proffesa efe garu Duw, nid yw ei broffes ond rhagrith gwarthus.

17. Y rhai oll ag sy yn teimlo yn fwy gofidus o herwydd iselder a dyrswch masnach, nac y teimlant o herwydd cyflwr isel crefydd, a sefyllfa arswydus pechaduriaid a drengant yn eu pechodau, y byd a garant yn benaf. Mae hyn yn rhy eglur i ofyn am brawf.

18. Mae y rhai oll ag ynt barotach i ymosod at ddyfais i ennill arian nac i ddwyn adfywiadau crefyddol yn mlaen, yn caru y byd yn benaf. Mae rhai crefyddwyr yn ddeffrous iawn pan fo rhyw gyfleusderau neillduol i elwa trwy brynu neu werthu; ond os bydd ymdrech i gael ei wneuthur er adfywio crefydd, maent yn rhy brysur gyda eu dyfeisiau i roi eu hamser a'u calonau ato. Gallant ffugio y casglant arian dros Dduw, ond trwy ddwyn adfywiadau yn mlaen yn unig y gallant ddefnyddio arian at wasanaeth Crist. Os y dyben mawr wrth ymosod at y dyfeisiau hyn, yw dwyn yn mlaen adfywiadau crefyddol ac adeiladu teyrnas Crist, peth rhyfedd iawn yw eu bod heb galon i ymdrechu yn uniongyrchol at ddwyn yn mlaen y dyben yr amcanant ato. Y gwir noeth yw, os ymbleserant fwy mewn dyfeisiau i elwa nac mewn adfywiadau crefyddol, eu bod yn caru arian, ac mai y byd a garant yn benaf.

19. Y rhai oll a anufuddhant i orchymynion Duw, er mwyn ennill neu gadw arian, y byd a garant yn benaf. Dyn ag a deithio ar y Sabbath er mwyn diogelu dyled, neu er gochelyd y draul o dreulio Sabbath mewn tŷ cyhoedd, pan yn teithio, arian yn benaf a gâr efe. A all efe dybied, pe ystyriai y meddiant yn ei law fel eiddo Duw, y byddai yn well gan Dduw iddo halogi y Sabbath na cholli neu dreulio ychydig o arian trwy orphwys ar y Sabbath?

20. Y rhai oll ag na theimlant fwy o *bleser* wrth ddefnyddio eu harian at achos Crist nac wrth ei ddefnyddio at ddim arall, y byd a garant yn benaf.

Ystyriwch etto achos y wraig sy'n ennill arian i ryddhau ei gwr o gaethiwed. Pa ddefnydd arall a allai hi wneuthur o arian ag a foddäai ei chalon gymmaint? Yr amcan hwn rydd werth ar arian yn ei chyfrif hi. Pe rhoddai rhywun swm o arian iddi, a ddywedai hi, Yn awr gallaf brynu dillad gwychion; Yn awr gallaf drwsio fy nhŷ, a byw yn foethus? Na wnelai; ond, gan wylo dagrau o lawenydd a diolchgarwch, dywedai, Yn awr gallaf ryddhau fy ngwr! Felly dyn sy yn caru Duw, ac yn hiraethu am ddyfodiad ei deyrnas, wrth ddefnyddio arian i ddwyn yn mlaen yr amcan cu hwnw y teimla efe fwyaf o bleser. Dywedodd Crist mai "mwy dedwydd yw rhoddi na derbyn." Mae y dyn gwir haelionus yn cael y pleser uchaf a santeiddiaf wrth ddefnyddio ei feddiannau yn y modd tebycaf i ddwyn yn mlaen ogoniant Duw a lles ei gyd-ddynion. Yn lle rhoi yn brin a grwgnachlyd at ddwyn yn mlaen deyrnas Crist, efe a gyfrana yn y modd helaethaf a mwyaf ewyllysgar. Mae ei galon yn hiraethu am hyn, ac yn ei ddymuno yn wresog; gan hyny nid yw yn cyfrif dim yn ymddifadiad ag a wneir at yr achos hwn. A yw y cybydd yn ystyried fod pentyru ei arian yn ymddifadiad, yn aberth, a baich? Nac ydyw; ystyria mai pentyru ei arian yw y peth goreu a all wneuthur â hwynt. Yn brin y rhydd efe at bob peth arall, ac nid ymblesera fawr mewn un draul y rhaid iddo fyned iddi; ond mae ei galon wedi ei rhoi ar gasglu trysorau: mae pob swllt a arbedir, ac

a roddir yn ei gist haiarn, wedi ei threfnu wrth fodd ei galon. Yn awr, mae calon y Cristion wedi ei rhoi yr un mor wresog ar adeiladu teyrnas Iesu Grist ag yw calon y cybydd ar gasglu cyfoeth. Yn ei draul gyda phethau ereill, gan hyny, naturiol fydd iddo fod yn brin; ond wrth ddwyn yn mlaen yr amcan mawr y mae ei galon arno, bydd yn helaeth, ac efe a fwynha y llawenydd mwyaf wrth ddefnyddio ei arian i'r perwyl hwnw.

21. Pawb ag a garant *ddyfeisio ffordd i elwa* yn fwy na *chyfranu* a dwyn yn mlaen deyrnas Crist, y byd y maent yn garu yn benaf. Pe Duw garent yn benaf, dymument lunio y ddyfais yn unig i'r dyben o'u galluogi i gyfranu. Os ennilliant swm fawr, dywedant, "O am gyfleusdra i ddefnyddio yr arian hyn er lles achos Crist." Ond os carant y ddyfais at elwa, ac nad ynt yn ewyllysgar a llawen yn y cyfraniad, maent yn caru y byd, ac nid yw cariad Duw ynddynt.

22. Pawb ag sy yn hoffi gweled prynwr yn dyfod i mewn i dalu arian iddynt, yn hytrach na goruchwyliwr rhyw gymdeithas haelionus i'w derbyn a'u defnyddio er dwyn yn mlaen deyrnas Crist, y byd y maent yn garu yn benaf. Mae dynion ag ynt yn siriol pan ddelo prynwr i mewn; ond pan ddelo dyn i mewn a fo yn casglu er adeiladu teyrnas Crist, maent yn chwerau a sychlyd, ac efallai, yn anfwyn. Profa hyny, yn ddiarnheul, pa le mae ei galon, a'i fod yn caru ei arian yn fwy na Duw.

23. Pawb ag nad ynt mewn gwirionedd yn *hoffi rhoi* yn fwy na *derbyn*, y byd yn benaf a garant. Pe carent Dduw yn benaf, eu llawenydd penaf wrth dderbyn, fyddai fel y gallent yn union droi a chyfranu er dwyn yn mlaen eu hamcan eu. Ond os eu gwaedd barhaus yw Moes, moes, gan ddymuno derbyn o hyd, heb fwynhau cyfranu fel y mwynhant dderbyn arian, rhaid fod hyny am y carant y byd.

24. Mae pawb ag ynt yn fwy cynnil yn eu traul gyda theyrnas Crist nac yn eu traul atynt eu hunain a'u teulu, yn caru y byd yn benaf. Mae llawer o broffeswyr golygus, ag yr ymddengys y meddyliant mai dyledswydd Gristionogol yw mynu pob peth perthynol i addoliad a gwasanaeth Duw o'r fath iselaf o ran pris, tra yn eu tai eu hunain, ac yn nghylch eu personau eu hunain a'u teuluoedd, y gweithredant ar egywyddor hollol wahanol. Os bydd addoldy i'w drwsio, rhaid gwneuthur pob peth yn y modd lleiaf costus. Os bydd carpedi, rhaid eu bod o'r fath waelaf; os bydd *stoves*, neu glustogau, canwyllbrenau, neu ryw bethau cyfleus ereill, gwna braidd unrhyw beth y tro, ond ei fod am bris isel; gadewir i bethau fyned yn anhrefnus, i lwch gasglu, ac i dŷ Dduw fyned yn ddadfeiliedig; a hyn oll dan yr esgus golygus o gynnildeb Cristionogol. Mae llawer o addoldai yn y wlad heb ganwyllbrenau na *stoves*; gwelir ereill a'r ffenestri a'r drysau yn ddrylliedig; a'r tŷ naill ai heb ei liwio, neu a'r lliw wedi gwanhau cymmaint, fel pe buasai yn annedd-dŷ y tybiech mai annedd meddwyn fyddai. Mae y rhan amlaf o'r addoldai yn y wlad heb garpedi; ac mae mwy o angen carpedi mewn addoldy nac mewn un tŷ arall, er attal y swm a wna pobl wrth gerdded i mewn neu allan ar lawr heb garped; ac mae llawer yn y ddinas yn hollol anewyllysgar i drwsio addoldy mor gysurus ag y trwsiant eu tai eu

hunain. Yn awr, beth bynag fo yr esgus, a pha fodd bynag y gellir galw y cyfryw ddull yn gynnildeb Cristionogol, eglur yw fod sail y cyfryw ymddygiad mewn cariad at y byd, a hunanoldeb mawr. I ddwyn yn mlaen y pethau anwylaf ganddynt, y mae dynion fwyaf hael bob amser wrth ddefnyddio eu harian: mae hyn yn ffaith eglur. Gan hyny, os rhoddir y galon yn benaf ar ogoneddu Duw â'n golud, sicr yw os byddwn yn hael yn ein traul gyda rhyw bethau, y byddwn felly mewn trwsio lleoedd addoliad, ac yn yr holl bethau hyny ag ynt hanfodol i weddeidd-dra a chysur yn ei wasanaeth ef.

III. Wedi nodi amrywiol o'r prif amlygiadau o serch at y byd, af rhagof yn awr i grybwyll amrywiol o resymau paham nad all y cyfryw bersonau garu Duw.

Mae y testun yn ddull o ymadrodd ag sy i'w ddeall fel nacâd cadarn iawn. "O châr neb y byd," medd yr apostol, "pa fodd y mae cariad Duw yn aros ynddo ef?" hyny yw, sicr yw nad yw cariad Duw ynddo ef. Dyma iaith ac athrawiaeth yr holl Fibl: fel y mae y prawf yn benderfynol, yn ol tystiolaeth yr Ysgrythyr. Ond enwaf amrywiol o ystyriaethau a berthynant i athroniaeth y meddwl, ag a brofant, tu hwnt i bob amheuaeth, fod personau ag y ceir ynddynt y nodau hyn o fydolrwydd, heb gariad Duw ynddynt. Rheda y prawf fel hyn, ac mae yn fyr iawn.

1. Annichonadwy yw fod gan ddyn ddau brif wrthrych i'w serch. Os meddwch ryw gariad cymmeradwy at Dduw, rhaid ei fod yn oruchel; ac mae cadarnhau fod dyn yn caru y byd yn ystyr y testun hwn, a'i fod yn caru Duw â chariad cymmeradwy, yn wrthddywediad. Yr un peth ydyw â dywedyd fod ganddo yr un faint o gariad at Dduw ag at y byd.

2. Ni all dyn garu dau wrthrych hollol groes i'w gilydd, ar yr un amser. Yr apostol yn ddioed a chwanega at y testun, "canys pob peth a'r sy yn y byd, megis chwant y cnawd, a chwant y llygaid, a balchder y bywyd, nid yw o'r Tad, eithr o'r byd y mae." Mae cariad at y byd, a chariad at Dduw, yn bethau hollol groes, fel mai annichonadwy yw gweithredu y ddau ar yr un pryd.

3. Syniad am y cnawd yw yr hyn a gyhoedda yr apostol yn elyniaeth yn erbyn Duw.

4. Mae hunanoldeb yn beth hollol groes i gariad at Dduw a dyn. Ni raid ond enwi yr ystyriaethau hyn, er gweled eu bod yn brawf penderfynol, os câr neb y byd, nad yw cariad Duw ynddo ef.

NODIADAU:—1. Gellir gweled oddiwrth hyn, pe masnachai pobl yn ol egwyddorion yr efengyl, y byddai hyny yn fantais fawr i'r byd yn mhob ystyr. Pe ceisiai pawb hapusrwydd a lles ereill, y byddai i feddiant a phob daioni arall, gynnyddu yn fawr. Ymddengys y tybia rhai personau, fod yn annichonadwy i gymdeithas hanfodi oddieithr i bawb ofalu am eu lles eu hunain. Beth! meddant, a fynwch chwi i ni beidio ceisio ein lles ein hunain, ond lles ereill? Beth felly a ddelai o'n lles ein hunain? Atebaf, diogelid eich lles chwi, os, tra y gofalech chwi yn benaf am lesâu ereill, y byddent hwy yr un mor ofalus am eich lesâu chwi. Dygid buddion bydol dynion yn mlaen gystal, ac yn well fel hyn, nac yn y dull presennol, tra y gwnelai yr ysbryd ag a feithrinid trwy y dull hwn, attal yr holl ymrysonau a'r

afonyddwch a achlysurir trwy hunanoldeb; a theyrnasai heddwch a chariad, a nefoedd, yn mynwes pawb.

Ond a wrthddadleua rhai gan ddywedyd, yn gymmaint ag na weithreda dynion bydol ar yr egwyddorion hyn, fod yn annichonadwy i Gristionogion wneuthur, heb roi holl fasnach y byd i'w dwylaw. Mae hyn yn gamgymeriad mawr a dinystriol. Tybiwch ei fod yn beth adnabyddus fod Cristionogion oll yn ffeiddio pob hunanoldeb yn eu masnach, ac yn gweithredu ar egwyddorion o garedigrwydd hollol; eu bod yn eu holl ymdriniaethau yn ceisio llesâu y rhai yr ymdriniant â hwynt, gymmaint ag am lesâu eu hunain. Mor fuan ag y byddai hyn yn adnabyddus, byddai raid i ddynion bydol fasnachu ar yr egwyddorion hyn, neu roi holl fasnach y byd i ddwylaw Cristionogion; canys pwy a fasnachai â dyn a weithredai ar egwyddorion hollol hunanol, pan y gallai yr un mor hawdd fasnachu â'r rhai a'i trinent nid yn unig yn gyfiawn, ond gyda charedigrwydd? Felly gall yr eglwys beri i ddynion bydol fasnachu ar egwyddorion efenglaidd, neu beidio masnachu. A gwae i'r eglwys, os na thry hi ac na ddiddyma hi y dull o fasnachu ar egwyddorion hunanol!

2. Dichon y dywed rhai o honoch, os yw athrawiaeth y bregeth hon yn wir, pwy a all fod yn gadwedig? Atebaf, yn sicr nid y rhai a fasnachant ar egwyddorion hollol groes i garedigrwydd yr efengyl; y rhai a wnant gyfiawnder masnachol, yr hwn a seiliwyd ar hunanoldeb, yn rheol eu buchedd, ac a ymfoddlonant ar fod yn onest yn yr ystyr hwn, yn lle cymmeryd eu rheoli gan gyfraith cariad; y rhai a geisiant eu lles eu hunain, ac nid lles eu cymmydog; y rhai a ofalant am bethau daearol, ac a ystyriant mai dedwyddach yw derbyn na rhoddi. Os oes gwirionedd yn ngair Duw, mae y cyfryw ddynion oll yn y ffordd i uffern.

3. Ond a ddadleua neb, gan ddywedyd, mae hyn yn angharedig iawn? Os yw hyn yn wir, mae agos yr holl eglwys yn rhagrithwyr. Atebaf, mae yr athrawiaeth yn wir, beth bynag a all fod y casgliad. Ni ffugiaf fi fod yn fwy caredigol nac yw Duw, a gobeithio fod y personau hyny yn dduwiol y rhai y dywed Duw nad yw ei gariad ynddynt. Ni byddaf mor garedig â thaftu ymaith fy Mibl, a thybied fod carwyr y byd yn gyfeillion yn lle bod yn elynion i Dduw. Bod lliaws o grefyddwyr yn twyllo eu hunain, mai y byd a garant yn benaf, sy mor eglur â phe cymmerent eu llw ar y peth; ac o herwydd fod llawer iawn o Gristionogion proffesedig yn dangos fod eu meddwl yn y fath gyflwr, nid ydym i ammeu ein Biblau, a gobeithio yn garedig y cedwir hwynt.

4. Gwelir oddiwrth y pwnc hwn yr achos fod cyn lleied o grefyddwyr yn meddu ysbryd gweddi. Y gwir yw, nad yw cariad Duw ynddynt. Edrychwch o amgylch y ddinas fasnachol fawr hon; mae agos yr holl drigolion yma er mwyn elw bydol: yr egwyddor ar yr hon y gwneir agos holl fasnach y ddinas, yw hunanoldeb hollol. Pa fodd gan hyny y gall ysbryd gweddi ffynnu mewn cymdeithas fel hon? Ffyna yr egwyddor hon braidd yn gyffredinol trwy y wlad. Mae tyddynwyr, crefftwyr, marsiandwyr, gwŷr a gwragedd o bob galwedigaeth, heb betrusder, yn gwneuthur eu gorchwylion ar egwyddorion hunanol, ac yn ceisio yn benaf eu lles eu hunain, ac nid lles eu cym-

mydog. Annichonadwy yw i gariad Duw ffynu yn yr eglwys, nac mewn un galon, pan yn gweithredu ar y fath egwyddorion.

5. Gwelir oddiwrth hyn yr achos fod crefyddwyr ieuainc yn oeri mewn crefydd. Os bydd i ryw ddyn fyned trwy un tymmor o fasnach, gan weithredu ar y cyfryw egwyddorion, annichonadwy yw i gariad Duw fyw yn ei galon. Mae efe yn ddiwyd yn meithrin ysbryd hunanol; ac yn ei holl orchwyllion beunyddiol, ni wna gymmaint a bwriadu ceisio lles ereill, ond ei les ei hun; ac a allwn ni fod mewn dyrswch am yr achos o'r fath wrthgiliad cyffredinol?

6. Oddiwrth hyn gellir gweled mai crefyddda oddiar ofn ac nid oddiar gariad y mae rhan fawr o'r eglwys. Ofnant yr Arglwydd, ond gwasanaethant eu duwiau eu hunain. Llusga cydwybod hwy yn mlaen yn y cyflawniad o'r hyn a alwant yn ddyledswydd. Mae ganddynt ysbryd sych, deddfol, a daearol; a drygioni hollol yw eu gwasanaeth ffugiedig.

7. Gwelir oddiwrth hyn yr achos fod yr holl foddion a arferir er adeiladu teyrnas Crist, yn effeithio cyn lleied. Llawer gwell gan ddynion roi eu harian na bucheddu yn santaidd a rhodio gyda Duw. Ymddengys fod ymdrech yn awr yn cael ei wneuthur i droi y byd ag arian. Gwneir cynnygion neillduol at hyn gan ddynion crefyddol; a thra y mae eu calon, a'u henaid, yn cael eu llyncu gan y byd hwn, ymdrechant berswadio eu hunain y gwna eu harian y tro yn lle bucheddau santaidd, ac yn lle ymdrechion personol i achub eneidiau dynion; ond, sicr yw, y dysga Duw iddynt eu camgymeriad.

8. Ymddygiad gwrol yr eglwys gyntefig, a ddengys beth a wna gwir dduwioldeb mewn tywys dynion i ymwrthod â'r byd; a phan ffynai cariad Duw yn yr eglwys, eglur yw y cynhyrfid dynion gan egwyddorion gwahanol i gyfiawnder masnachol. Ni cheisient yr eiddynt eu hunain, ond eiddo Crist Iesu.

9. Ond a ofynwch chwi, a ydyw agos yr holl grefyddwyr o'u lle? Atebaf, eu bod o'u lle ar y mater hwn. Mae yr eglwys yn y dyddiau hyn yn gywir eu barn yn nghylch y rhan amlaf o bethau, ond yn anghywir iawn mewn ymarweddiad; ac nid peth newydd yw fod yr eglwys agos oll o'u lle. Gwnaeth agos holl gorph yr eglwys fwy nac unwaith ymadael â Duw, ac ymfoddloni ar grefydd hunanol.

10. Erfyniaf arnoch chwi y rhai a brofwyd yn euog o fydolrwydd, i beidio myned ymaith, a dywedyd y *gobeithiwch* eich bod yn caru Duw, er fod rhai, neu agos yr holl dystiolaethau hyn, yn eich erbyn. Dywedaf wrthych o flaen Duw a'r Arglwydd Iesu Grist, os ceir y nodau hyn o fydolrwydd ynoch, nad yw cariad Duw ynoch. Ac O! "na thwyller chwi. Ni watworir Duw: canys beth bynag a hauo dyn, hyny hefyd a fêd efe. Oblegid yr hwn sydd yn hau i'w gnawd ei hun, o'r cnawd a fêd lygredigaeth; eithr yr hwn sydd yn hau i'r Ysbryd, o'r Ysbryd a fêd fywyd tragwyddol."

